

Громовиця Бердник

ЗНАКИ КАРПАТСЬКОЇ МАГІЇ

МАНУСКРИПТ

Громолиця БЕРДНИК

ЗНАКИ КАРПАТСЬКОЇ МАГІЇ

ББК 84.4 УКР6
Б 48

БЕРДНИК, Громовиця
Б 48 Знаки карпатської магії
(Таємниця старого мольфара). —
К.: Зелений пес, 2006. — 368 с.

ISBN 966-2938-31-1

Карпатської магії не існує.

Саме такий вирок підписали їй мастодонти від науки, оголосивши мольфарів — карпатських чарівників, шаманів та знахарів — шарлатанами, а їхню практику, обряди та ритуали — пережитком. І хоча сьогодні мольфарам не потрібно ховатися від влади, як за радянських часів, для офіційної науки їх ніби й не існує.

Попри такі негативні висновки, як доводить у своєму розслідуванні Громовиця Бердник, мольфарство є не просто своєрідним етнографічним забобоном, а частиною світової шаманської культури, у чому доскіпливий читач має змогу пересвідчитися особисто, уважно перечитавши цю книжку.

ББК 84.4 УКР6

ISBN 966-2938-31-1

© Г. Бердник, 2006
© ТОВ «Гамазин»,
художнє оформлення,
оригінал-макет, виключна
ліцензія на видання, 2006

Коди і шифри карпатської магії

Подейкують, що історія – то велика пліткарка, і мабуть, частка істини в цьому є. Адже що, як не чутки, казки та легенди, залишилося нам у спадок від сивої язичницької давнини. Ані текстів, ані храмів – самі уламки. І ще – мольфари.

Солідні науковці напевне презирливо посміхнуться при згадці як про мольфарів, так і про карпатську магію – адже століття тиску соціалістичної «реалістичної» доктрини привчили їх дивитися на знахарів та шаманів як на забобон, пережиток, а то й пряме обдурювання темного люду. «Магія в Карпатах? То дурниця» – ось беззаперечний вирок мастодонтів від науки. Вони наведуть вам тисячу й один доказ, що магія – то вигадка, що обряди – лише пуста віджила форма, а видіння й мандри потойбіччям – результат вживання наркотиків. Вони закидають вас прикладами, ба навіть документами, які підтвердять їхню правду. І якщо ви не злякаєтеся цієї навали, то знайдете той єдиний аргумент, який переважить тонну кабінетних доктрин і теорій: мольфари існують донині, а отже – і феномен мольфарства.

Можна оголосити мольфарів і карпатську магію «поза законом», а можна піти іншим шля-

хом — важким шляхом пошуку істини, шляхом дослідження і порівняння, шляхом Шлімана, Хейердала, Еліаде й багатьох інших, хто не злякався скаменілих догм, хто не зважає на стереотипи, чий допитливий розум палко прагне не тимчасової правди — лише вічної істини. І тоді перестане таємниця бути таємницею, загадка виявиться зрозумілою попри свою оманливу форму, та й сама форма виповниться невмирущим змістом. І тоді виявиться, що карпатські мольфари — чарівники, волхви та кудесники — то не просто таке собі непізнане явище природи на зразок вимерлих динозаврів, а невід’ємна частина світової народної культури...

Проте не будемо розкривати таємниці карпатської магії з перших сторінок, аби не розчаровувати читача. Адже завжди приємніше самому порівнювати факти (а їх авторка наводить достатньо) і робити висновки, не оглядаючись на авторитети.

Кожен має змогу сам вирішити, вірить він автору чи ні.

Від редакції

ЗНАКИ КАРПАТСЬКОЇ МАГІЇ

Таємниця старого мольфара

*Батькові, який подарував мені крила,
з любов'ю присвячую*

Магія – ритуальні дії, які відкривають доступ до містичних сил, що, як правило, не підвладні людині та здатні впливати на людей чи природу... Магія має три основні елементи: заклинання, ритуал і стан його виконавця.

Ритуал – послідовність дій, що виконуються за певних обставин... Будь-який містичний ритуал складається з жестів та слів, котрі наділені глибоким символічним або містичним значенням, що має бути сприйняте й усвідомлене людиною, яка виконує ритуал. Ознайомлення з потаємним сенсом ритуалів – невід’ємна частина будь-якого містичного посвячення.

Заклинання (замовляння, примівка) – словесна формула, наділена магічною силою. Ефективність заклинань залежить від правильної декламації та жестів.

«Енциклопедія містичних термінів»

Чари – магічні слова, фрази, пісні та заклинання, метою яких є захист людини, зцілення хвороб, а також попередження зла, біди чи відьомської дії. Чари були розповсюджені всюди і донині використовуються в народній магії.

«Енциклопедія відьом і чародійства»

Заспів

Кожна подія людського життя, кожен вчинок і вибір, наші думки й мрії карбуються дивовижними знаками на папірусі буття. Щоб нагадати про себе, коли прийде пора. Щоб спрацювати, коли настане урочий час.

І в ту годину – чи навіть мить – з'єднуються минуле і майбутнє. І тоді відкривається криниця свідомості, з якої кожен із нас може черпати сили та можливості. В той час наша буденна свідомість пробуджується до осмислення таємниць. Але в тій мандрівці необхідні провідники. Ті провідники, котрі з правіку знали (і знають) закони управління світом реальних подій та закони пізнання іншого, втаємниченого світу, де зароджуються причини подій.

Ті, кого називають – МАГІ.

...Так народжувалася ідея цієї книги.

Уперше вона виникла не тоді, коли я зустрів її героя.

І не тоді, коли вперше відчула красу й чари Карпатських гір.

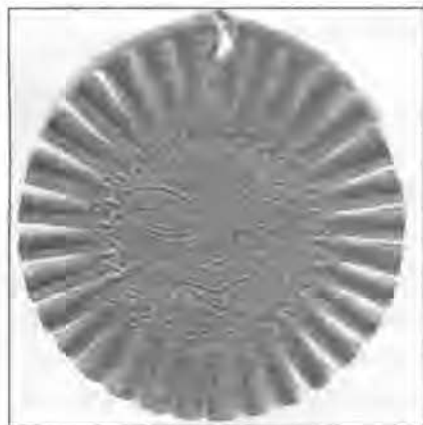
І не тоді, коли прочитала книгу Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків». Хоча саме тоді я по-справжньому полюбила той дивовижний світ, де здійсмаються до хмар чорні вершини Карпатських гір, де могутні смереки та бурхливі потоки розповідають бувальщини про сміливих і гордих людей, яких ніхто ніколи не зумів скорити.

Там, серед зелених полонин, зустрічаються Іван та Марічка, щоб ніколи не розлучатися. Там живуть прекрасні нявки, котрі чаклунським співом та дивовижною вродою заманюють молодих легінів у гірські провалля. Там серед скель блукає чугайстер – «лісовий чоловік», він захищає людей від бісиць та усілякої нечисті і запрошує зустрічних до танцю.

І ще там живуть **мольфари** – чарівники й маги, ясновидці, знавці природи людської та небесної. Віщі мудреці, котрі володіють даром пророцтва і поетичного слова, передбачення долі людської та зцілення. Розповідають, що їм відомі таємниці землі й води, неба та вогню, «коріння лютого» і трав цілющих. Кажуть, вони можуть відвести град чи снігопад від полів, уміють перетворюватися на тварин, знають, як порятувати людину від лиха. Але – можуть позбавити розуму чи й життя. Вони «знають чари» – старовинні

таємничі обряди, що здійснюються для того, аби відігнати хвороби чи вигнати нечисту силу, повернути щастя в сім'ю або й наклика-ти лихо-біду на ворога. Старовинні перекази називають цих істот «земними богами». Їх боялися, але допомоги просили теж у них.

Я гадаю, вперше думки про подібну кни-гу зародилися тоді, коли мені, молодій жур-налістці, батько¹ подарував талісман: срібне сонечко з усміхненим личком і напівзаплю-щеними, ніби в медитації, очима. І сказав: «Цей оберіг зробив один мольфар із Гуцуль-щини».

Мольфа

З іншого боку оберегу карбованими лініями незбагнених письмен дивилася

¹ Олесь Бердник (1926–2003) – письменник-фан-таст, футуролог, мислитель, громадський діяч. – Тут і далі прим. авт.

на мене Таємниця. До того моменту слово «мольфар» було для мене означенням героя книги «Тіні забутих предків» та діда-відуна з легенд про ватажка карпатських опришків Довбуша. І звісно, я читала книги американського антрополога Карлоса Кастанеди про шлях старого брухо² дона Хуана та магічну традицію індіанців племені які, «шаманські» монографії румунського історика-релігієзнавця Мірчі Еліаде та дослідження американського шаманізму. А тепер срібне сонечко на моїй долоні підморгувало примруженими очима, ніби промовляло: в Карпатах дотепер збереглася особлива, втаємничена магічна традиція...

Кілька років тому я гостювала в друзів у Карпатах, і ми вирішили здійснити зо дві вилазки в гори. Отаборилися в Косові – одному з найдавніших гуцульських поселень з багатотою, повитою легендами історією. Найбільше це місто відоме своїм ярмарком, на якому, за переказами, можна купити що завгодно, – а до другої світової війни, казали, можна було знайти навіть чорта у плящечці, який потім допомагав у господарстві та сприяв збагаченню. Причому про це не тільки розповідають, а й вказують на конкретних людей, у яких бучі́мто така істота є.

² *Брухо (ісп.) – в країнах Центральної Америки так називають шаманів, чаклунів, знахарів.*

Раніше Косів був важливим стратегічним поселенням (історичний центр міста й нині зветься Замковою горою, де збереглися рештки підвалин та оборонних укріплень замку). І ще донедавна з вершини цієї гори місто споглядав такий собі «Ідол»: чи творіння рук язичників – предків нинішніх гуцулів, чи химерно обточена водою та вітрами скеля, що нагадувала обрисами знамениті скульптури з острова Пасхи. (На жаль, років зо два тому на Замковій горі почали будувати розважальний комплекс, і природній ландшафт, а разом із ним «Ідол» почали поступово руйнуватися.)

Ця скеля-«ідол» з незапам'ятного часу охороняє підступи до Замкової гори в Косові.

Фото з архіву автора.

...Із Косова ми рушили на південь, до Сокільського хребта. Це місце також легендарне: саме тут, у скельних печерах на Сокільському, кажуть, заховали частину своїх скарбів останні карпатські опришки.

У довколишніх селах розповідають:

 Неподалік від Сокільського в лісі є скеля, що в ній колись давно опришки сиділи. Якби хто дістався, то багато би там усякого побачив: є там і пістолі мудрі-премудрі, й гроші. Але тяжко до тої скелі добутися, бо й стрімка дуже, й нечиста сила туди не допускає, як хто туди наближається, то вона камінням мече. Та й до тієї печери такі двері ведуть, що ніхто не годен їх відчинити. А ночами чути, як там душі опришків виграють на флюярі та сопілці так, аж сум побирає...

Жив у печерах на Сокільському й один із засновників хасидизму – раббі Ізраель бен Еліазер. Народився він на Поділлі, та з юних літ мандрував, шукаючи істини, вивчаючи священні книги.

Переказ свідчить, що раббі Ізраель ішов понад Черемошем, аж доки не перетнув йому шлях величний скелястий хребет – Сокільський. Ізраель бен Еліазер сприйняв це як знак із небес і вирішив зупинитися.

Знайшов затишну печеру (на Сокільському їх багато – природних утворень, вимитих талими водами в скелях), і оселився серед дивовижної карпатської природи. Проводячи час у молитвах та медитації, намагався в плюскоті гірських джерел і шелесті листя вчути голос Божий. І одного ранку, при перших променях сонця (а можливо, це було вночі, коли Карпати купаються в зоряному дивоколі, а скелі шепочуться із зірками) шукач істини пізнав Божу Таємницю. Він збагнув: Бог не в синагогах і не в старовинних фоліантах. Він – у всьому, створеному Ним. Нема в усьому світі місцини, де б не було Бога. Любити Всевишнього – це любити й берегти все, що створене Його волею. І ще збагнув подвижник, що наймилішою молитвою для Господа є радість.

Раббі Ізраель був містиком і «видющим». Там, на Сокільському хребті, він спілкувався з великими пророками старовини і здійснював візіонерські мандрівки до Єрусалима. Гуцули дуже поважали самітника, називали його «святим рахманом»³. Казали, що бен Еліазер спілкувався із самим Всевишнім. Розповідали про зустріч єврейського праведника з Олексою Довбушем. Буцімто прийшов гордий опришок до печери, розгнівався на самітни-

³ *Рахмани, або «блаженні предки», – за гуцульськими переказами прабадьки людей, які живуть у Вирії, посилаючи звідти урожайні дощі та всілякі гаразди.*

ка, що той, заглиблений в молитву, не звертає на нього уваги, та замахнувся барткою. Але рука, в якій був топірець, застигла в повітрі, ніби кам'яна. Збагнув тоді Довбуш, що перед ним – святий, і перейнявся великою повагою до відлюдника. Звідтоді частенько ватажок опришків приходив до печери на Сокільському, бесідував з Ізраелем. Що відкрив Олексі раббі бен Еліазер? Ми не знаємо... Але досі відлюдника з Сокільського пам'ятають у довколишніх селах.

Потім Ізраель бен Еліазер спустився з гір, почав проповідувати почуте Слово. Отримав ім'я Бааль Шем Тов (що означає «учитель Божого імені»), а згодом перебрався на Поділля. Серед гуцулів же залишилась легенда про «рахмана», який учив, що корінь світу – в радості. І ця ідея була дуже близькою серцям гуцулів, у яких радість і танцювальні ритуали супроводжують навіть померлого⁴.

Усі ці перекази ми згадуємо, сходячи крутим схилом на вершину хребта. Під ногами в нас – гірська стежка, а навколо – «альпійські луки». І тисячі запахів: наприкінці літа квіти й трави пахнуть особливо, відчуваючи наближення осені. Гірські аромати сповнюють серце (і ноги теж) радістю та легкістю, і два високі пагорби залишаються позаду

⁴ Згадаймо епізод з фільму С. Параджанова «Тіні забутих предків», коли біля тіла Івана звучить танцювальна музика та відбувається забава.

досить непомітно. Ми йдемо плаєм⁵, а з далекої полонини долинають мелодійні передзвони, – там випасаються отари овець.

Минаємо порослий лісом схил, і перед нашими очима, ніби в казці, відкривається старовинна ґражда – маленька дерев'яна хатка. І господар її – старий гуцул – такий самий, як і ті, хто жив тут сто й більше років назад.

Гостинний ґазда показує нам джерело неподалік його обійстя: з-під каменя витікає кришталево-прозора, до судоми в зубах холодна цівка води. Він хитро посміхається, коли чує уривки наших розмов про скарби легендарного ватажка опришків Олекси Довбуша, нібито заховані десь серед скель Сокильського, та про магію, якою наскрізь просякнутий кожен переказ гуцульського краю.

Такі колоритні гуцули зустрічаються в Карпатах і сьогодні.
Фото. ХІХ ст. З колекції УЦНК «Музей Івана Гончара».

⁵ Див. словник діалектних слів у кінці книги.

Цілий день ми бродимо серед скель Со-
кільського, – до річі, назва хребта, воче-
видь, походить від скель, що громадаються
по його спині: від цього він, якщо глянути з
висоти пташиного польоту, схожий на яко-
гось динозавра. Спроби подолати майже пря-
мовисні скелі без жодного страхування,
крім рук одне одного, увінчуються успіхом,
і ми якийсь час сидимо на п'ятачку верхівки
скелі, впиваючись неймовірним відчуттям
перемоги. По черзі зводимось на рівні та гор-
довито розкидаємо руки, уподібнюючись до
гірських орлів, які кружляють над нами...

Ночувати вирішили в спальниках під
відкритим небом. Над полониною попливли
сутінки, й ми розпалили ватру. В горах темніє
швидко, і не встигла закипіти вода в казанку,
як нас звідусіль оточили чари карпатської
ночі. Темно-оксамитове дивоколо неба роз-
цвіло зорями, і здавалося, що то – купол ди-
вовижного храму. Над горами пливе п'яний
аромат цілющих трав, і навіть зорі, байдужі
до людських справ, спускаються нижче, аби
вдихнути цього аромату й відчути силу та по-
дих прадавньої Геї, Матері-Землі. Зорі тут ве-
летенські, й аж ніби волохаті, тисячі срібних
передзвонів відлунюють у просторі... Темні си-
луети скель чітко вирізняються на тлі неба –
вночі здається, що вони зовсім невагомі.

Ще вдень ми зібрали трави й тепер зла-
дували чай. І звісно, розмова плавно зверну-

ла на тему магічну. Нявки, чугайстри, опришківські заворожені скарби – про ж іще можна говорити чаклунської серпневої ночі на вершині гори? Бувальщини й легенди... І – *мольфари*.

У темряві хтось неголосно кашлянув, і біля ватри з'явився той самий ґазда. Ми запросили його сідати, пригостили чаєм. Він розпалив люльку... і за мить уже розповідав нам перекази про мольфарів – свідчення очевидців, дивовижні історії про те, як той чи інший «ворожбит» когось зцілив, комусь повернув утрачене кохання, комусь вселив надію... «Прекрасні легенди», – сказала я. А старий гуцул, посмоктуючи прадідівську файку-люльку, глянув на мене, примружив око і махнув рукою кудись за Сокільський хребет, промовляючи: «Ає. Йкби ви си перевергли через тотей грунь, там жиє потний мольфар...» Хитро посміхнувся, подякував за чай і за мить розтанув у темряві. І здавалося, він не відкидав тіні...

...За кілька днів у Косові почався Гуцульський фестиваль. Протяглий, лункий звук трембіт розітнув похмуре небо. Посеред міського майдану спорудили імпровізовану сцену, й весела коломийка у виконанні «троїстих музик» закликала приєднатися до цього традиційного карпатського танку. Коломийка – справжній танок сили, танок, який

пробуджує дух гір. Танцюристи перестають бути просто чоловіками й жінками – стають дітьми гір і вітру, в них пробуджується прадавня сила, що породила колись цей край...

Барвисто-розмаїті народні строї учасників фестивалю з усіх куточків Гуцульщини змушували забути про похмуре небо та першу осінню мряку. Центральна площа Косова завітчалася виробами народних умільців: мерехтіли яскраві вишиванки й рушники. Майстрині у десятому-дванадцятому поколінні розхвалювали витончені ґердани – традиційні гуцульські прикраси з бісеру. Чудові вироби пропонували мосяжники – майстри, котрі працюють із металом; зараз це дуже рідкісний вид народної творчості. Як я згодом дізналася, дуже часто це було саме те ремесло, яким володіли мольфари. (Мій оберіг-сонечко – приклад такої дуже тонкої мосяжницької роботи).

**На гуцульському фестивалі завжди буває весело.
Фото з архіву автора.**

Озброївшись диктофоном та фотоапаратом, я намотувала кола майданом, радіючи, що так несподівано трапилась нагода зробити непоганий репортаж для якоїсь зі столичних газет.

Я саме розмовляла з привітною молодою жінкою-майстринею, приміряючи напрочуд гарну ґердану, справжнє колъе з чорночервоного бісеру. Не знаю, що змусило мене рвучко озирнутися.

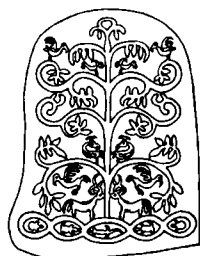
...Щоб зустрітися поглядом із худорлявим літнім чоловіком у національному вбранні. Його гаптована барвистими візерунками сорочка, широкопола крисаня, а особливо окований сріблом пояс-черес мали на собі відбиток не одного десятка літ і не могли не привернути уваги. Та не це мене вразило. Старий гуцул стояв і пильно дивився на мене. Він спостерігав за мною. І його оточувала *Сила*, він її буквально випромінював, і це відчувалося навіть фізично. Раптом цей літній гуцул підійшов до мене, доторкнувся до того самого сонечка на моїх грудях... і неголосно промовив: «Цю мольфу зробив я».

Я завмерла. На помості й далі танцювали. У низьке, вже по-осінньому сіре небо злітали співанки. А навколо мене заметалися потоки енергії... Я стояла й дивилася йому в обличчя. Витримала погляд пронизливо-синіх очей. А в них мерехтів відблиск тієї

чаклунської Ватри, що її безліч років то
запалили в Карпатських горах «непроста
ведуни-мольфари, земні боги, карпатські
шамани, одвічні хранителі магії лісу, во
й гір...

Так я зустрілася з *Мольфаром*.

Частина перша
ОСІНЬ

ДЖЕРЕЛА
Вода.
Перша
таємниця

Чарівник – чоловік, наділений демонічними властивостями, який може надприродним чином впливати на долю інших людей.

«Українська міфологія»

Помагаєш ти, вода явлена, очищаєш ти, вода явлена, і луги, й береги, і середину. Очищаєш ти, вода явлена, народженого од прозору: надуманого, погаданого, зустрічного, водяного, вітряного, жіноцького, мужицького, парубоцького, дівоцького...

Старовинна примівка

Рейсовий автобус «Косів-Верховина» з натугою долав перевали. Автобус був набитий пасажирами, а своїми габаритами, поведінкою та швидкістю викликав стійку асоціацію з диліжансами часів підкорення Дикого Заходу. Я, затиснута в кутку мішками та бе-сагами попутників, підстрибувала разом із колесами на вибоях гірської дороги. Поруч зі мною літній гуцул, який повертався з чергового храмового свята, на весь автобус виспівував сороміцькі коломийки, а в мене під ногами репетувало в мішку чиєсь поросся, і я щосили намагалася не наступити на нього.

Але передчуття якогось дива, що панувало в моєму настрої, навіть такі незручності допомагало сприймати по-іншому. Бо ж тут, у серці Карпатських гір, людина потрапляє в інший світ. Тут зникають константи звичного перебігу подій. Тут усе по-іншому сприймається. Тут час не так плине, як у звичному житті. Ти зовсім інакше реагуєш на звичні речі. І вервечка, здавалося б, випадкових збігів, шикується в закономірність, що приводить до шляху, з якого неможливо вже звернути...

І ось нарешті – за вікном автобуса вказівний знак із потрібною мені назвою.

Я в невеликому верховинському селі. Навколо – високі гори, вкриті темним лісом. Осіння пора особливо чарівна в Карпатах: повітря прозоре, сиві тумани котяться долинами, а там, де ростуть старезні буки, здається, що гори вкриті червоним золотом. Ці гори й ці буки, й темно-сині смереки з переплетеними гілками та корінням – усе тут, в серці Карпатських гір, зберігає спогади про звияжного ватажка опришків Олексу Довбуша (легенди про якого склалися ще за його життя), перекази про язичників-сонцепоклонців, останні з котрих відійшли у вічність лише наприкінці XVIII століття.

Бережуть гори у своїй пам'яті й чимало таких подій, що їх люди звикли вважати легендами: скажімо, історії про «лелетів» – прадавніх велетнів-гігантів, перекази про які збереглися в усіх європейських народів і багатьох народів Азії та Африки. Поетичні легенди про давніх людей-велетнів я не рачувала під час своїх мандрів гуцульськими краями. Ці перекази зберігаються поколіннями гуцулів, і одна з давніх легенд розповідає, що саме пралюди-лелети стали предками володарів таємничого знання про землі й небо, рослини й каміння – предками тих кого тут, у Карпатах, називають мольфарми...

Про лелетів-гігантів розповідають, що жили вони в горах та лісах. І були вони тими самими нащадками земних жінок та синів Божих, про яких ідеться в одній із книг Біблії⁶. Вони корчували ліси та знешкоджували повені, перегороджували ріки і – забавляючись чи задля певної потреби – носили з місця на місце камені-скелі. Галльські та кельтські легенди розповідають, що саме гіганти поставили менгіри та дольмени («стоячі камені»), спорудили Стоунхендж та інші мегалітичні пам'ятки, які слугували кельтським племенам святилищами⁷. Гуцульські перекази теж розповідають, що самотні скелі та горби – це справа рук «лелетів». Розповідають: мовляв, ніс велет скелю чи камінь та й упустив його на землю. А то зазмагалися двоє «лелетів»: хто далі кине камінь? Так і zostалися стояти ці німі свідки могутності та сили прадавніх гірських жителів⁸.

⁶ «І побачили сини Божі людських дочок, що вродливі вони, і взяли собі жінок із усіх, яких вибрали.

За тих днів на землі були велетні, а також по тому, як стали приходити Божі сини до людських дочок. І вони їм народжували, – то були силачі, що славні від віку». (Буття, 6: 2, 4).

⁷ Згадаймо образ Гаргантюа з відомого роману Франсуа Рабле. Письменник не вигадав цього персонажа, він також спирався на народні перекази. І, до речі, деякі дослідники виводять родовід гуцулів саме від кельтських племен.

⁸ У французьких переказах є також вульгарніша версія походження цих поодиноких каменів, що пов'язана з велетнями.

Стоунхендж – найвідоміший мегалітичний комплекс Європи. Легенди стверджують, що його за одну ніч збудували велетні.

Поодинокі камені-менгіри зустрічаються по всій території Європи. Карелія.

Легенди розповідають: «лелети»-прародичі були настільки дужі, що залишали на

камінні, де ступали, свої сліди. І заглибини, що часто зустрічаються на скелях, гуцули пояснюють як «сліди лелетів». Так називають загадкові заглибини на Писаному Камені, в яких ніколи не пересихає вода, що там збирається. У Карпатах нерідко можна натрапити на дивні стежки, позначені величезними брилами. Місцеві жителі звуть такі стежки «тропами лелета».

**«Тропа лелета» в Карпатах. Сокільський.
Фото з архіву автора.**

Карпатські гуцули кажуть, що лелети-пралюди були сильними й могутніми, але сила їхня була подібною до стихій – така сама бурхлива та нестримна, і ця нестримність призвела до битви між різними родами велетнів, тож поступово зникли вони з лиця землі – перебили одні одних. І Бог розгнівався

на велетів, які вихвалялися своєю могутністю, та заляв їх. І як каже легенда, «рік від року люди все меншали та меншали, поки стали такими, як зараз». Тих, хто лишився, Бог перетворив на скелі та озера, і звідтоді в гірському камінні та водах поховане могутнє чародійство.

Лише наймудріші, найсильніші zostалися жити... Але поступово люди дрібніли, і вже не було серед них місця прадавнім могутнім велетам, тож вони, за легендами, «пішли під землю» й дотепер живуть у таємничих печерах та урвищах. Іноді рятують людей від небезпек, що чигають на необережних мандрівників у горах, іноді допомагають – тим, кого вподобають. Окремі перекази стверджують, що саме ці дужі, горді пралюди стали предками магів і чародіїв, бо їм, лелетам, були відомі таємниці неба й землі, води та вогню, цілющих трав і стихій. А їхні нащадки, хоча й не мали вже сили та могутності своїх прабатьків-лелетів, зберегли давні знання й передавали їх далі та далі – через покоління. І саме від них пішли карпатські маги й чаклуни, яких називають мольфарами. Оскільки вони, мольфари, несуть в собі часточку духу та крові гігантів-лелетів, їм відкриваються таємниці магії природи, яку бережуть скелі та гірські озера. Вони – ведуни, відьми, відаючі, «видючі», бо розуміють таємну мову природи, вміють спостерігати й розшифру-

вувати знаки, що їх постійно подає нам Велика Мати наша, вільно входять у контакт зі стихіями, щоб допомогти людям зростити врожай чи звести дім.

Гори виникли задовго до того, як на землі народилися люди, тому вони могутніші й величніші за людину, сильніші за неї і можуть перемогти людину єдиним порухом свого могутнього тіла. Але й людина може бути могутнішою та величнішою за гори – коли силою свого розуму й почуттів пізнає силу гір і знайде в собі мужність простягти їм назустріч руку. І не підкорити, а прийняти й полюбити...

Можливо, саме так і сталося з предками карпатців. Вони пізнали силу, могутність і мудрість гір – а може, самі гори породили їх, наділили цим усім? І zostалися вони тут навіки. І приймали гори лише тих, хто був сильний та гордий, вільний та незламний. Тут завжди жили вільні племена. І ці волелюбні мешканці гір, схиляючись перед їхньою силою і таємничістю, зуміли підкорити дику гірську природу, побачити красу, заховану в кожній частині дикої природи, розгадати її. Може, тому й чарують нас гуцульські ремесла та промисли, що несуть у собі дух живої природи, яка породила все суще...

Гірське село, в якому живе Мольфар, оточене горами, ніби підковою, і довколишній

пейзаж дуже нагадує особливу ландшафтну фігуру, що її китайські майстри-геоманти називають «дракон стереже перлину». Китайські мудреці вважали, що це одне з найкращих ландшафтних поєднань, бо воно дає тим, хто в ньому живе, довголіття, здоров'я і всілякі гаразди. Старовинна китайська книга з геомантії свідчить:

Але земля гарна, там і люди гарні. Від подиху гір виникає мужність, від подиху озер — жіночність... А подих каменя робить дужим...

**Від подиху гір та вод у Карпатах здавна народжувалися
сміливі люди та поетичні легенди.**

Можливо, саме тому в Карпатах, де таких місць багато, виростили люди горді й красиві – ніколи й ніким не бували вони скорені, завжди залишалися вільними, як гори.

...Ґрунтова дорога веде мене попід високою горою, порослою смереками, понад Чорним Черемошем, що сердито котить свої сизо-темні бурхливі буруни далі, аж до того місця, де дві річки, Чорний і Білий Черемоші, зливаються в одну могутню ріку.

На величезній вербі, уже безлистій о цій листопадовій порі, хрипко каркнув ворон-крук і нагадав мені ще один дивний випадок – за тиждень до поїздки в Карпати.

...Я поверталася додому. Густішав ранній присмерк осіннього вечора. Раптом справа залопотіли дужі крила. Боковим зором я встигла помітити великого чорного ворона, і тої ж миті він опустився... мені на плече. Крізь ворсисту куртку навіть відчувлися кігті. Я зупинилася, щоб не злякати птаха. Але цієї миті ззаду пролунав переляканий жіночий крик: вочевидь, жінка, яка йшла за мною, побачила це – величезний чорний птах на плечі в людини. Ворон невдоволено каркнув – і полетів далі, понад озером.

Хто послав чорного птаха, котрий завжди був вісником? Яку звістку ніс він? Про що хотів розповісти? Дива трапляються навіть в урбаністичних джунглях великого міста...

Цей випадок став останнім знаком того, що мій намір їхати в Карпати, на зустріч із

Мольфаром, – правильний. Адже чорний ворон (крук) завжди був провідником інформації з інших світів. Він пов'язаний зі світом духів і світом померлих, він виступає як цілитель-чаклун:

 На синьому морі, на камені ворон сидить, лапами розгрібає, хвостом розмітає, од хрещеного раба Божого (такого-то) всіляку біду відганяє.

І як я потім з'ясувала, у карпатській (мольфарській) символіці ворон-крук також має дуже важливе значення. Він пов'язує людське з надприродним, відоме з невідомим, земне з небесним. Живучи триста років, ворон володіє таємницями життя та охороняє скарби, сховані в землі. У казках він стереже джерело з живою водою і приносить ту воду, щоб воскресити героя. У легендах ворон-крук може проникати і в «нижній» світ – потойбічний світ духів, і в світ «горній» – світлий вирій, де живуть вищі божества. Ворон завжди виступає носієм певних знаків із потойбіччя, й нерідко в слов'янських переказах чорний ворон-крук прилітає до відуна або мага в мить його смерті, щоб забрати душу. Напевно, саме з цієї причини християнські вірування зро-

били ворона посланцем смерті та віщуном лиха. Проте в багатьох шаманських традиціях цей птах – посланець Великого Духа. Зокрема, у віруваннях деяких племен Північної Америки ворон виступає як деміург, котрий прокльовує небесну твердь, щоб послати на Землю світло, він приносить людям вогонь, створює ландшапти та тваринний світ. Часто в тих-таки північноамериканських шаманських традиціях чорний ворон виступає як шаман-трікстер⁹, що перебуває по той бік добра і зла, користі та шкоди, за межею звичних уявлень про світ. У скандинавських сагах ворон – провісник битв, священний птах верховного бога Одіна, покровителя воїнів та шаманів. Двоє віщих воронів – Хугін (мисль) та Мунін (пам'ять) – сидять на плечах у володаря Вальгалли¹⁰, щодня облітають світ і доповідають Одіну про те, що діється в світі. В кельтських міфах на крука перевтілюється Морріган – богиня-покровителька воїнів, втаємничена, «відьомська» іпостась Великої Богині. У кельтських сказаннях ворон

⁹ Трікстер – «спритник, хитрун» – у міфології та фольклорі образ бога-пустуна, бога-хитруна, іноді навіть облудника. Це божество, що чинить капості не з лихою метою, а задля «вищих міркувань». У багатьох культурах яскраві ознаки трікстера має шаман. (Список літератури див. у кінці книги. – Авт.)

¹⁰ Вальгалла – в скандинавській міфології палац Одіна, розташований у місці, де живуть боги, – Асгарді; у Вальгаллу йдуть воїни, що загинули в битвах.

виступає нерідко вісником битви, а також уособленням грози, яку кельтські племена часто уявляли як «небесну битву». На ворона, за однією з легенд, перетворився після смертельного поранення король Артур. У алхімічній традиції Заходу ворон пов'язаний із таємницею філософського каменя, символізує перемогу алхіміка над розпадом та гниттям матерії.

Два віщі ворони завжди супроводять Одіна – володаря Асгарду, бога-шамана скандинавського пантеону.

...Я привітала крилатого віщуна і ступила на вузький підвісний місточок через Черемош. На тому боці – невеликий присілок, де живе Мольфар.

Я трохи хвилююся, бо приїхала без запрошення і без попередження. Місточок привітно порипує і здригається від кожного кроку. Перші морози вже силкуються взяти річку в полон, але з бистрим потоком Черемошу не так легко впоратися, і хвилі проривають молоду кригу.

Декілька маленьких дерев'яних хаток притулилися до схилу величезної гори. У осінньо-низьке небо тягнуться дими. Там і сям темніють великі копиці сіна, накручені навколо високих паль. До речі, для мене завжди залишалося загадкою: як гуцули примудряються накручувати такі вузькі високі копиці, щоб вони не падали?

Виходжу на широку леваду. І, скоряючись внутрішньому голосу, прямую до крайньої хати. Радісно рипнула хвіртка... Над дверима – трави-обереги, а на порозі стоїть він. Тепла, трохи лукава посмішка освітлює суворе обличчя, промінці зморщок біжать від синіх очей. Мольфар бере з моїх рук дорожню сумку і каже: «Я чекав на вас».

Я здивована, й на якусь мить практично втрачаю мову. Мольфар же веде мене в хату, пропонує сісти. Він не запитує, чого я приїхала. Він дістає з печі горщик, у якому вже парує чай із запашних полонинських трав, а із закапелку, в якому (як я потім дізналася) розташовується його «робочий кабінет», виносить високу пляшку з настоянкою власного виготовлення. До напою входять два-надцять трав, зібраних у точно визначений час, настояних на спирті. Мольфар розливає настоянку в крихітні чарочки та примовляє: «Це – напій життя. Хто вживатиме його щодня, по чайній ложці, той здоров'я та силу матиме до самої смерті». Напій гіркуватий, з ледь відчутним присмаком меду.

Мольфар подає мені чашку з чаєм і вільно та невимушено починає розповідь про своє «діяння». І мова його – проста, але якась надзвичайно вагома

та значуща – відразу переносить мене в іншу реальність, де я присутня при народженні **Традиції**.

– Від народження людства на землі, ще як люди не знали гасдувати, не знали будівництва, не знали мистецтва культивування рослин, а жили в печерах, збирали трави й коріння та жили тим, що давала їм природа, Мати-Земля наділила тих людей знанням, як відчувати Силу. Мати-Земля подарувала тим людям знання магії – знання про гармонію людини й природи, людини й навколишнього світу, видимого та невидимого. Сама природа озброїла віданням наших предків. Ті люди, котрі мали змогу викликати сили природи й залагоджувати протиборства в ній, розуміти людське серце й таємниці навколишнього світу, котрі вміли лікувати людей і тварин, природу та людську душу, – то й були перші маги, шамани. То були люди, які могли вільно жити в кількох світах – у видимому, земному, в небесному, божественному, а також у підземному світі духів. Так і почалося магичне знання на землі. А вже від тих, перших магів, могли навчитися й інші, які просто закохувалися в ту науку. І звідси пішли дві головні лінії магичної науки – вроджених магів і навчених...

Мольфар замовкає, а я ловлю мить, щоб ударити запитанням, хоча відповідь знаю наперед – аякже, я ж у іншому світі, мої звичні чуття стають глибшими, навіть відкриваються нові. Тож я ховаю усмішку й кажу:

– А чому ви вирішили, що я приїхала дізнатися про ваше мистецтво? Може, я приїхала до вас лікуватися?

Мольфар посмішки не ховає, навпаки, примружується у своїй трохи лукавій, трікстерській усмішечці, та відповідає:

– На кожній людині є знак її долі. І я бачу його. Ще тоді, в Косові, я побачив на вас знак вашої долі. І вже знав, що ви приїдете до мене...

Я налаштовую диктофон і цілковито віддаюся звукам голосу Мольфара. Він говорить повільно, трохи рипуче, з неперевершеною, неповторною карпатською вимовою¹¹.

– Знання, про які я кажу, ми називаємо Земною Магією¹². Це – таємниці природи, які дають тим, хто ними володіє, розуміння та силу робити, як заведено за законом Матері-Землі та дитини її – природи. Головний закон: добро творить добро, а зло творить зло. Ніколи добро не зробить зла, і навпаки. Так заведено в житті: й у людській генетиці, й у розводі, й у мистецтвах та ремеслах. Так заведено і в магії. Це – закон природи.

У Карпатах носіїв цієї віковичної Земної Магії називають мольфарами. До них зверталися в різних складних ситуаціях і кликали як захисників та цілителів. Їх завжди поважали прості люди й проклинали свя-

¹¹ Я навмисне пом'якнула діалектизми, залишила їх тільки в окремих випадках, для підкреслення особливостей традиції.

¹² Цікаво, що традиційний шаманізм північноамериканських індіанців англійською мовою звучить як «*earth medicine*», що можна перекласти, як «земна магія», оскільки в англійській мові слово «*medicine*» означає не лише «лікування», але й «магія».

щеники в церквах. Їх ніколи не розуміли, а отже, не любили та завжди боялися. Але називали «непростими» або ж «земними богами», бо в руках мольфара – життя і смерть, любов і ненависть, добробут села й урожай полів. Цікаво, що саме так – «земними богами» – називали своїх шаманів і деякі індіанські племена.

Напевно, кожен, хто читав книгу Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків» чи дивився однойменний чудовий фільм Сергія Параджанова, при слові «мольфар» відразу пригадає героя твору – Юру-мольфара, що «був як бог». Його боялися та поважали, для нього не було практично нічого неможливого.

Карпатську магічну традицію (яку в подальшому я називатиму *мольфарство*) можна також назвати карпатським шаманізмом, оскільки терміни «шаман» і «шаманізм» уже вийшли за межі тунгусько-сибірської магічної традиції, звідки цей термін, власне, й походить (дослівне значення: «той, хто ходить між світами»). У багатьох культурах так називають людей, наділених яснобаченням та надприродними можливостями, які є цілителями та пророками – заступниками людей перед духами й богами. З легкої руки відомого міфолога й історика релігій Мірчі Еліаде сучасні дослідники говорять про шаманізм північноамериканський та

тибетський, скандинавський та індоєвропейський. Отже, тепер до списку можна додати й шаманізм Карпат (тому що традиція ця збереглася не тільки в українській частині Карпатських гір).

Дослідники відзначають, що шаманські методи дуже схожі між собою. В Австралії та Сибіру, в Центральній Азії та Південній Африці, Північній та Південній Америці, в Північній та Східній Європі – їхні дії схожі. Якщо згадати чаклунів та відьом середньовічної Європи, на яких полювала інквізиція, то їхні методи теж дуже нагадували шаманські.

Крім усього іншого, вони – шамани – схожі між собою й зовні. Той загадковий дон Хуан, маг-шаман із індіанського племені які, котрого описав і прославив Карлос Кастанеда, дуже схожий на свого карпатського побратима, з яким я зараз п'ю чай і розмовляю про витоки карпатської магічної традиції.

Сам термін «мольфар» походить від стародавнього слова «мольфа», що означає «зачарований», «замовлений» предмет. Мольфою може бути будь-яка річ – чи то зумисне виготовлений оберіг, чи предмет побутового використання, хатнє начиння, частина одягу, а то й зброя чи сільськогосподарське знаряддя. Характер мольфи визначається ситуацією, для якої виготовлено її. Над визначеною річчю мольфар промовляє спеціальну «при-

мівку» – замову, і та річ служить людині в певній життєвій ситуації. Наприклад, для мольфування на любов найчастіше використовується ключ. Якщо ж мольфа замовляється на розбрат – то беруть ножа. Бо мольфа може бути на добро чи на зло – залежно від напрямку діяльності мольфара. Мольфа, замовлена «на добро» – це завжди оберіг. Якщо вона робиться для захисту самої людини, як правило, це підвіска-талісман, виготовлена з металу, що відповідає суті мольфи. На лицьовому боці мольфи карбується зображення. Наприклад, моя мольфа – це сонце з людським усміхненим обличчям.

– Сонце – то лик Божий, якому поклонялися наші предки, – каже Мольфар. – Тому його зображення на мольфі – це найсильніший захист. Мій батько з таким оберегом пройшов усю війну, двічі переходив лінію фронту, потрапив у полон, але втік із концтабору – й повернувся додому без жодної подряпини.

На зворотньому боці мольфи-оберегу карбується зашифрована першими літерами примівка-молитва.

– Перед важливою справою її достатньо прочитати по буквах, і матимете успіх в будь-чому, – каже Мольфар. – Правильно прочитана, така молитва-мольфа зупиняє навіть ворожу руку та кулю...

Мольфа, примовлена «на зло» – це річ, яка обирається залежно від того, що саме хочуть заподіяти людині (найчастіше – ніж,

голка чи будь-який гострий предмет¹³). Таку мольфу підкидають на обійстя тому, кому хочуть завдати шкоди, і щойно людина переступить через цю річ – магія починає діяти.

Кожен мольфар – магу прямому розумінні цього слова. Тобто, він володіє умінням і змогою керувати стихіями та силами природи, обертати їх на шкоду чи користь усім навколо. Він володіє і білою, і чорною магією, а також низкою проміжних мистецтв. Різниця чорних і білих мольфарів – у меті, з якою проводиться ритуал, і в тому, чи зловживає мольфар подарованою йому силою.

Основних видів магії є два – чорна та біла.

– Чорна магія дарується темними, нечистими силами, – говорить мій Мольфар. – І маги, котрі отримали свій дар від цих сил, можуть творити тільки зло – всьому живому, тваринам і природі, бо вони «співпрацюють» зі злим духом, який виступає супроти Божої волі та Божих законів. І коли звичайна людина не виконує Божих законів, теж стає донором такої злої сили...

Біла магія – це могутня сила, що дає тверді закони, необхідність їх дотримуватися та обов'язок їх виконувати. Але вона вчить і закономірностей розвитку природи. Вона дає

¹³ Можна порівняти з традиційною китайською геомантією та мистецтвом фен-шуй, де будь-який гострий предмет є провідником негативної енергії «ша-ци», тому майстри-геоманти рекомендують уникати загострених деталей в інтер'єрі.

захист і оборону, силу витривати серед найбільших труднощів. Крім того, є інші види магії, які вважаються складовими частинами основного мистецтва. Наприклад, так звана «сіра магія» – це мистецтво керувати волею інших людей. Чому вона зветься сірою? Тому що будь-яке керування іншими людьми, навіть якщо воно застосовується з доброю метою, – це магія не зовсім світла. Є магія «червона»: її ритуали допомагають талановитим людям. Цілительська магія вчить розпізнавати трави й лікувати людей зіллями, заклинаннями. Є магія любовна і воїнська, магія стихій, а також часова. Її ще називають «магією першого дня», бо мольфари вірять, що ритуали, виконані в перший день року, в першу годину доби мають особливу силу.

Я відразу усвідомлюю: мольфарське практичне мистецтво базується на двох речах. Це мольфи, заговорені предмети, від яких і пішла назва традиції, і примівки – особливі набори слів. Простіше кажучи, основа мольфарського мистецтва – *СЛОВО*.

Втім, слово в усіх народів оточувалося пошаною і особливим ставленням. Ми зараз уже не усвідомлюємо істинної сутності слова. Ми тільки вивчаємо його окремі аспекти. А тоді, коли люди глибше розуміли зв'язок між явищами, Слово було проявом Божества на Землі.

Мова створила людину. Слово зустрічає новонародженого і чатує біля його колиски. Слово творить для дитини особистий всесвіт: всесвіт душі, розуму, серця, духу. Без слова, без мови дитя не стане людиною.

Був час, коли людство було єдине у своїй психосутності й мало єдиний ключ – Прамову, єдине **Слово**, котре давало змогу розуміти інших людей. Відома легенда про Вавилонську Вежу, що її зводили пращури, котрі мали **Єдине Слово**, і будували вежу, бажаючи дістатися Неба, жадаючи пізнати Таємницю Божу. Бог зруйнував Вежу і змішав мови, люди перестали розуміти одне одного. Звісно, міф – це тільки символ. Але символ настільки глибокий, що коли зануритись у нього, можна доторкнутися до самих підвалин нашого буття.

Адже Прамова була не просто єдиною мовою, словесні конструкції якої допомагали спілкуватися із сусідніми народами та племенами. Це був дивовижний, богами подарований **КЛЮЧ**, котрий дозволяв розуміти одне одного в різних площинах світосприймання. Адже навіть тепер людям, які належать до одного народу (чи навіть одного роду), іноді важко зрозуміти одне одного, бо вони по-різному сприймають світ.

Мова – це потаємний сховок душі; думка доти таємна й прихована, доки не промовлена. Люди, які володіли словом до-

сконало, вважалися наближеними до богів. Кельтські барди, скандинавські скальди, слов'янські бояни, а згодом (уже в християнські часи європейського Середньовіччя) трувери та трубадури чи українські кобзарі – всі вони вважалися посередниками між Землею та Небом, між людьми та Богом. Древні хранителі поетичного слова, де б не жили і яким богам не поклонялися, з пошаною та любов'ю називали Слово Деміургом. Вони вважали, що Слово – це Всесвіт, котрий має власні закони існування та цикли розвитку. І саме на них, поетів, бардів, боянів було покладено особливу місію: оберігати Слово-Мову, Слово-Річ, словотворчу вібрацію самого Буття.

Козак Мамай – яскравий образ поета-характерника, втілений в українському мистецтві. Народна картина. XVIII ст. З колекції УЦНК «Музей Івана Гончара».

...Вавилонську Вежу було зруйновано. Прамова зникла. І зникло взаєморозуміння, зовсім інше життя настало на землі. Та залишилися казки й легенди, перекази й загадки. І примівки-замовляння, в яких криється прадавнє знання про тотожність особистого світу Людини та Всесвіту. І ще залишилися люди, які стали хранителями цього знання: друїди, волхви, маги, шамани. І – мольфари.

І в цій паралелі цікавий той факт, що примівки та замовляння в усіх традиціях завжди несуть поетичний ритм та склад. Звертання до вищих сил завжди вимагало від мага, знахаря, цілителя, мольфара, шамана особливої урочистості, надзвичайної гармонії. Впродовж віків склалися певні заповідні формули, що несли особливу силу, завдяки розміру, ритму та шикуванню слів у певному порядку. Таким чином, створювалися камертони, які давали примівнику змогу налаштуватися на частоту, на якій його швидше почують духи й божества. Примівки, замовляння або ж «заповітні слова» – це вироблені віками ключі від внутрішнього світу людини, з допомогою котрих можна відігнати чи наслати хворобу, зробити тіло невразливим для зброї, змінити злобу в серці людини на любов, заспокоїти сердечні страждання, втишити ревності та гнів, запалити в серці палке кохання. Дуже часто вони промовля-

лися пошепки. І тут маємо цікаву паралель зі скандинавською традицією, яка зберегла вожіння на рунах – плоских дощечках із нанесеними на них зображеннями-символами. Кожен символ несе певну енергію. «Батьком рун» називають верховного бога Одіна, який здобув їх за допомогою шаманського ритуалу, коли розір'яв сам себе на Світовому Дереві. У давнину руни використовувалися не лише для провіщання майбутнього, а й для лікування, магічних обрядів, пов'язаних із оволодінням стихіями природи, для забезпечення успішного плавання чи походу, вдалого полювання чи успіху в коханні. Кожна руна, крім символічного, мала ще й словесне звучання, яким підкріплювалася її сила. Слово «руна» означає «таємниця, повідана пошепки»...

Мольфарська примівка може бути якою завгодно – від слабкості, від невдачі, від «недорібку», від невезіння в житті чи в любові. Обирається вона залежно від характеру мольфування й може нести благословення чи прокляття. Народна приказка говорить: «Слово лічить і слово калічить». І це – абсолютна мольфарська мудрість. Адже *СЛОВО* всемогутнє: воно викликає любов і гасить ненависть, лікує і вбиває, береже від смерті та напасті й викликає її, вгамовує вітри та хвилі, град і дощові хмари, грозу й буревій. Викликає дощ на спрагли ниви і накликає

бурю. Розриває кайдани і робить міцною зброю, а людину – невразливою до неї. Слово вигонить злих духів і насиляє їх, піднімає з могили мертвих і змушує замки падати з дверей. І ще одна цікава паралель: слово «мольфа» за своїм звучанням дуже схоже на давнє слов'янське «молвь», від якого походять українське «мова», російські «молва», «молвить». Знову – зв'язок фундаментального поняття мольфарського мистецтва зі Словом. Замикається коло, об'єднуються традиції, окреслюючи вісь, котра породила Слово-Річ, що лежить в основі будь-якої магічної традиції...

Я хочу поставити Мольфарові тисячу й одне запитання про його традицію та мистецтво, про особливості мольфарських медитативних технік і про ініціацію молодих мольфарів, про використання галюциногенних рослин і про обрядодії. Я хочу розпитати про його власний мольфарський шлях і про його родову династичну традицію, яка – як я вже знаю – веде початок від козацького характерництва.

Але обійстя Мольфара – це теж особливий світ, котрий має свої власні закони. А найперше правило усіх потойбічних світів полягає в тому, що кожне запитання має бути поставлене вчасно.

Тому я починаю з основ.

Мольфарство, як і будь-яка інша традиція, що пов'язана з магією, пливе у двох рі-

чищах: є мольфари «вроджені», яким їхній дар і майстерність перейшли у спадок від предків, і є «вивчені», тобто, люди зі схильністю до магічного мистецтва, котрі перейняли цей дар від когось.

До речі, сибірські шамани вважають, що Великим Шаманом (тобто, найсильнішим) може стати тільки той, у кого в роду було не менше десяти шаманів-попередників, котрі ставали духами-покровителями для наступника.

Мольфари теж вважають, що генетика дає більшу силу для магічного мистецтва. І ще мольфари вчать, що їхній дар – то тяжкий хрест, що його людина бере на все життя. І за магічний дар, і за мольфарську силу людина платить велику ціну.

– Ми заприсяжні Духові Життя – Богів і духам земним та небесним, – говорить Мольфар.

У мольфарів є свої закони й таємниці, які вони мусять «тримати міцно». Якщо мольфар согрешить, тобто переступить якийсь закон, розповість таємницю або ще якимось чином порушить кодекс, – він отримує кару. І навіть на деякий час може втратити свій дар. Причому абсолютно не має значення, до якого табору належить маг. Чи він чорний, чи білий – закон і обряд один для всіх, і молодий мольфар пізнає його в час ініціації. Коли мольфар порушує магічні закони Світобудови і переступає закони Матері-При-

роди, – духи-помічники перестають спілкуватися з мольфаром і він втрачає живий зв'язок із Всесвітом. І тільки коли маг усвідомить і спокутує свій гріх (а минути може дуже багато часу, поки йому пробачать), він знову повертається до свого заняття.

Виникає запитання: чи не тому ми маємо всі наші лиха та проблеми, екологічні катастрофи й невиліковні хвороби, втрату духовного зору та бачення закономірностей розвитку світу, що ми, звичайні люди, давно вже порушили ті святі, єдині для всього суцього закони, що їх нині тримають лише маги, мольфари, шамани – посвячені й видючі. І можливо, тільки завдяки їм дотепер ще живе планета Земля, існує людська цивілізація?..

Свого часу воєводи князя Володимира не дійшли до Карпат із мечем і вогнем, і люди, які тут мешкали, зберегли старі вірування. Сюди, в серце Карпатських гір, часто втікали й ті, хто не бажав приймати візантійську віру, чужі обряди й звичаї. Передусім порятунку в горах шукали волхви – носії та хранителі прадавнього знання, старовинних, прабатьківських обрядів, знавці магії та посередники між людьми й богами. Вони втікали у гори й оселялися в печерах серед карпатських лісів. І поступово місцеві магичні та цілительські традиції ввібрали в себе й волхвівську мудрість...

Язичництво в Карпатах збереглося в народному мистецтві до наших днів. Хрест. Гуцульщина. ХІХ ст. Із колекції УЦНК «Музей Івана Гончара».

Потім, звісно, гуцули стали християнами, але оскільки цей процес протікав не так болісно, як у інших регіонах слов'янської землі, то й досі в Карпатах збереглися улам-

ки справжнього язичництва¹⁴: на свята гуцули ходять до церкви, ставлять свічку Господу, Богородиці й святим, причащаються та сповідаються, але завжди пам'ятають, якого дня слід обкурити стайню чи хлів, аби відьма не «зчередувала худобу», коли в річку треба вкинути «требу», щоб повені не було. А коли варто піти до мольфара чи мольфарки, бо «сусід наврочив»...

– Якби Володимир не знищив язичництва, а дозволив йому гармонійно розвиватися поряд із християнством, то не було б зараз тих проблем, які має Україна, – говорить Мольфар. – Як же наші предки могли безборонно приймати чужу віру, якщо вони вірили, що тим прогнівають своїх богів, і ті покарають не лише їх, а й нащадків? А князівські воєводи силоміць хрестили людей, і через те велика буря зчинилася в духовному просторі нашої землі. Це був великий гріх князя Володимира Святославовича. І за той княжий гріх зараз Україна так страждає. Саме тоді були закладені дуже важкі випробування для цієї землі, і доля почала карати наш народ. Спершу під впливом тієї духовної бурі, здійсненої вчинком князя, почалися братовбивчі війни. А коли князь Володимир силоміць віддав Русь іншим богам,

¹⁴ М. Коцюбинський, подорожуючи Карпатами, писав: «Гуцули – найоригінальніший народ, з багатою фантазією, зі своєю психікою. Глибокий язичник, гуцул все своє життя проводить в боротьбі із злими духами, що населяють ліси, гори й води. Християнством він скористався лиш для того, щоб прикрасити язичеський культ».

то й землю її віддав чужим володарям. І дотепер наш народ розплачується і спокутує той гріх...

Справді, як показують історичні дослідження, за багато років до насильницького впровадження Володимиром християнської релігії на землях Русі, наші предки добровільно могли ставати християнами. Особливо візантійський обряд християнської віри був поширений серед купців, оскільки це допомагало їм у торгових стосунках із Константинополем. На той момент коли Володимир Святославович став великим київським князем, у Києві та в деяких інших містах були вже й священики, й перші церкви. Християнську віру прийняла бабця Володимира, княгиня Ольга, та й до неї, напевне, були в Києві послідовники християнської релігії – але нікому не спадало на думку силоміць змушувати до нової релігії весь народ, руйнувати цілісну картину світобачення, натомість насаджуючи нову. Якби Володимир не здійснив своєї «акції», то, напевно, за якийсь час слов'яни стали б християнами, але процес цей пройшов би безболісно для духовного простору цього регіону...

Та сталося так. Волхвів – правічних носіїв потаємного знання – знищили, або ж вони змушені були втікати в ліси та гори. Тих, хто не бажав приймати нову віру навіть під загрозою смерті, знищили. А там, де споконвіку росли священні діброви та

гаї, де на правічних «місцях сили» вшановували покровителів краю слов'янського, почали будувати церкви.

Так було здавна. Так було завжди. Майже всі християнські церкви – і в Західній Європі, і в Східній, і на території Русі, – збудовані на прадавніх «місцях сили», на місцях, що вважалися святими споконвіку, там, де раніше стояли капища сонцепоклонників. Нічого дивного в цьому нема. Зумовлено це не тільки бажанням церковників, щоб люди якнайшвидше забули своїх богів, а самим впливом таких сакральних місць. Святе місце не буває порожнім, а Дух дихає там, де хоче¹⁵.

Дерев'яна церква в Карпатах. Майже всі старі церкви збудовані на прадавніх «місцях сили».

¹⁵ Ще одна версія: князі, залишаючись у душі язичниками, закладали церкви на місці колишніх святилищ, щоб люди не забули тих святих місць.

Здавна зодчі, ті, кому довірялася висока честь будувати оселю для Божества, завжди проводили ряд ритуалів: очищалися фізично й духовно, постували та чекали Знаку. І коли той особливий Знак приходив, майстри знали: слід починати дійство в такий-то день та у визначеному місці. До XIX століття зодчі – будівники церков – дотримувалися цих обрядів. І так велося здавна, ще звідтоді, коли не було багатьох релігій, коли наші далекі пращури, ще не розділені на народи та племена, поклонялися двом найвеличнішим Божествам: Небу-Батькові та Матері-Землі... Навіть зараз художник-іконописець не береться до ікони, перш ніж не отримає особливий знак від Бога. І так само в давні часи, коли наші предки не були ще християнами: в ідолів, зроблених руками майстрів, втілювалися боги.

І мольфари вважають, що цей принцип вірний не лише для тих, хто пов'язує своє життя із сакральними мистецтвами. Мольфарська мудрість говорить: якщо людина обирає свій шлях по життю, керуючись природним талантом, тоді через її творчість, дію, роботу проявляється Дух Святий і втілюється в предметі, зробленому людиною.

Ми допиваємо чай, і Мольфар запрошує мене до свого «кабінету» – невеличкої кімнатки, пропахлої воском, і духмяним зелом і ще чимось невловимотаменим. Можливо, це аромат якихось трав... А

можливо, так пахне магія, що пронизує наскрізь усе життя цього літнього чоловіка. Хоча зовні його життя здається звичайним: дружина, діти, онуки. Хочу запитати про це, але знову він випереджає мене. Лаштуючи своє магічне знаряддя, каже:

– Мало хто з нас ішов у гори та ліси, щоб займатися лише особистими магічними практиками чи самопізнанням. Зазвичай мольфари жили серед людей, мали дім і сім'ю та допомагали людям в конкретних ситуаціях, у повсякденному житті. Або шкодили. Бо всі мольфари діляться на чорних та білих. Хоча кожен із нас володіє всіма аспектами магії.

Багато тисяч років тому предки карпатських гуцулів уособлювали свою Богиню в глині.

Балкани. 4000–3500 р. до н.е.

Різниця — в меті, для якої використо-
вується магічна сила. Та ще в силах, які за-
кликає на допомогу мольфар. Чорний моль-
фар просить допомоги в померлих і вбитих,
у безіменних та нехрещених, в упирів і упи-
рят, у «заложних покійників». Кличе він на
допомогу й стихії, але, як правило, це стихії
руйнівні: град, хуртовина, спека, «вітри
буйні, нічні й опівнічні, денні й полуденні».

Світлий мольфар просить допомоги в
предків роду, в світлих духів-охоронців, у
святих, тих, кого наші предки-язичники
називали світлими богами-кумирами. Коли
є потреба, закликаються до помічі стихії та
духи природи.

Перед тим як почати роботу, мольфар
подумки тричі проказує: «Не до мене, не від
мене, а почерез мене». Ніколи він не бере на
себе лиха, страждання та хвороби людей,
що приходять за порятунком. Мольфар —
лише провідник. Він бере енергію у Всесвіті
та нею наділяє людину. Від себе він не може
дати нічого, бо його власна структура має
бути непорушною, інакше його сила розпо-
рошиться й людям він не зможе більше дати
нічого.

*Мольфар уже розклав свої інструменти – хрест
із осики, воскову свічку та склянку з водою. Він
збирається провести наді мною один із основних
мольфарських обрядів: примівку на успіх та щастя,*

щоб усе зле-лихе відступило, а все добре прийшло. Як правило, Мольфар читає цю примівку над усіма своїми пацієнтами. Вона дуже давня, і, завершуючи нею будь-який цілительський чи інший обряд, він тим самим закріплює результат.

Традиційні магичні інструменти карпатських мольфарів. Осиковий хрест, який слугує для захисту від злих духів; «гromовиця», з допомогою якої можна позбавити сили злу відьму; «градовий ніж», котрим мольфар розганяє грозові хмари. На пальці в мольфара – срібний перстень-мольфа, магичний оберіг та хранитель його чаклунської сили. Рукави сорочки та кептар гаптовані старовинними орнаментами – оберегами.

Мольфар просить мене зосередитися і прийняти необхідну позу: спина прямо, голова рівно, очі напівзаплющені, руки на колінах. Якби я сиділа не на грубо збитому саморобному табуреті, а на подушці, то це – одна з класичних поз для медитації.

Мольфар запалює свічку.

Вогонь воскової свічки – це жертва найвищим Божествам, малий «живий вогонь». Із цього починається будь-який ритуал, якщо він виконується в приміщенні. Надворі запалюється справжній «живий вогонь» – ватра-багаття. Свічка в мольфарському обряді – це символ присутності в обрядодії божества. А віск має властивості оберегу і в мольфарській традиції називається «святим», бо роблять його бджоли – «Божі мухи». Бджільництво нерідко було мольфарською справою, так само й козаки-характерники часто тримали пасіку. З воску робили амулети для захисту від хвороб і широко використовували його в народній медицині, в магії, у ворожінні, бо «чистий віск може розповісти все, що суджено»...

Мольфар урочисто піднімає перед собою хреста. Тепер він здається вищим і сильнішим. У голосі з'являється крицева нота, якої раніше не чулося.

Мольфарські примівки-заклинання – це переплетіння старих язичницьких вірувань та пізніших християнських нашарувань (втім, іншого способу зберегти Традицію та врятуватися від звинувачень у чорнокнижництві не було). Мольфар починає примівку: «Боже, поможи мені примовити, все зле закласти-замовити». Потім він закликає усіх святих, Матір Божу та стихійних духів: «Станьте мені на помочі». Далі – необхідна формула, котра підтверджує силу слова: «В добрий час буду говорити, в лихий – буду мовчати».

Во ім'я Отця і Сина, і Святого Духа!
Во ім'я Отця і Сина, і Святого Духа!
Во ім'я Отця і Сина, і Святого Духа!

Амінь!

Світлий Господе,

світом двигаш, киваш, і мі помогаш.

В добрий час говорити,

В лихий — буду мовчити,

Не сам з собов,

З Пречистою Святю,

З Духом Святим, з Сином Господнім,

З усіма святками — божими помічниками, —

Роковими, тижневими, чисневими...

Станьте мені на помочі,

А всім християнам на фолосі.

Допоможіть мені примовити —

Все зле закласти-замовити.

Я всі горесті-болесті, болючі-колючі

зву-визиваю,

Все зле визиваю-викликаю!

Іди собі там, де пси не добріхують,

кури не допівають,

Де люди не бувають,

Де служби сі не правлять,

де сонце не заходить.

Я тебе відсилаю, п'ятьма пальцями,

шестов долонею

ті закликаю.

Як я тебе здогоню —

Золотими мечами тобі голову здойму.

Буду тя псами-перваками травити,

котами-перваками драти,
Сокирами рубати, косами косити,
серпами жати,
граблями розгрібати, віниками розмітати.
Іди собі —
в сині моря, в глибокі потоки.
Там ти будеш піском пересипати,
в воді си купати,
в плеса завивати,
в гіллю си колисати,
а цього рожденного, хрещеного,
молитвенного, чистого
у здоров'ї лиши.
Щур тобі пек!
Скапайся, страться!
Моці не маєш, краси не співаєш,
Відки прийшов, туди си назад повертайся!

Мольфар швидко-швидко промовляє тисячоліттями освячену формулу. І я відчуваю, як із мене мовби сповзає якась плівка, яснішає свідомість і з'являються нові сили...

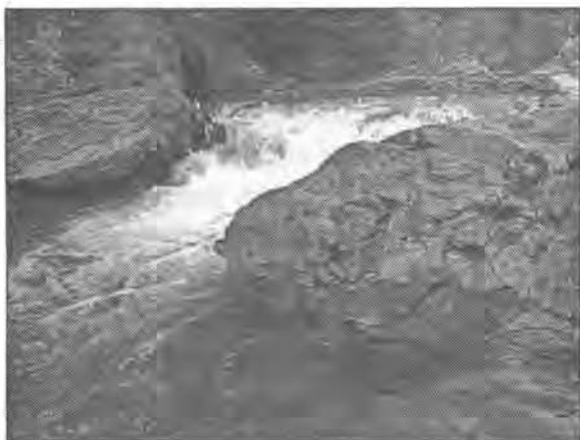
Після цього примівник тричі обдуває мене, промовляючи при цьому:

Не моїм духом, а Божим духом, не моїми словами, а Божими словами. Від Бога — вік, від мене — лік, щоб усе зле-лихе щезло-пропало, моці, пуття і способу не

мало. Від сьогоднішньої днини, від теперішньої хвилини, віднині до віку! Амінь!

Мольфар бризкає на мене водою. Вода – одна з чотирьох стихій, із яких створено світ. Вода – основа життя на Землі, найвеличніший дар Матері-Землі. І один із найважливіших атрибутів мольфарської роботи. Воду використовують у обрядах зцілення та очищення.

Вода – одна зі священних стихій у мольфарстві. «Гук» на річці Рибниці. Косів. Фото з архіву автора.

Для захисту проводиться спеціальний обряд: людина має привезти до мольфара «непочату воду», набрану до схід сонця. І мольфар її замовляє – на те, аби дім людини, вона сама, її рідні та близькі були захищені від зла, від напасті. До цієї непочатої води,

набраної в домі людини, мольфар додає святу воду – привезену з Єрусалиму, з Храму Гробу Господнього, або ж набрану в свято Йордану-Водохрещі. Остання називається «водичка-орданичка». А по тому мольфар читає над водою спеціальну примівку.

Людина має, коли повернеться додому, покропити тією замовленою водою поріг, а далі облитися нею сама – починаючи з тім'я так, аби вода стекла по всьому тілі, та перед цим потрібно три ковтки відпити.

Мольфар робить «наговірну воду» для мого дому та для сім'ї. В кінці обряду вода обов'язково «запечатується» вогнем замовлених сірників. Мольфар бере жмуток сірників, і по одному запалюючи їх, вкидає у замовлену воду. Добрим знаком вважається, коли наприкінці залишається два сірники – це означає, що робота мольфара піде на користь і на добро, і все вийде, як задумано.

– Уважно стежте, коли щось робите, – говорить Мольфар, опускаючи у воду восьмого сірника. – Робота сама вам неодмінно підкаже, чи вийде з неї щось добре...

Мольфар пальцями тушить свічку – це знак, що ритуал скінчено. На полум'я ритуальної свічки не годиться дмухати.

Ми повертаємося назад до світлиці та продовжуємо розмову про білу й чорну магію. У наш час, коли сторінки газет та часописів рясніють примітивними оголошеннями доморощених магів, ці терміни втратили сенс і значущість. Але цієї

миті, в серці Карпатських гір, коли пронизливі сині очі карпатського цілителя й мага дивляться в мої, я розумію, що поняття «чорного» і «білого» – не просто слова.

– Людина заздрісна, зла, жадібна ніколи не оволодіє білою магією, тільки чорною, – слова Мольфара спокійні, здаються каменями, що падають зі скелі. – Чорні маги – це невмолимі, жорстокі люди, але вони є такі, які вони є. І вони потрібні – для великої рівноваги. Оце і є перша таємниця мольфарства – велика **РІВНОВАГА** світу. Зазвичай темні маги – приховані. Вони відлюдники, рідко з'являються серед людей, віддають своє життя власним таємним ритуалам. Якщо ж людина стає на шлях білого мольфара – вона має бути доброзичливою, духовною, справедливою і високо віруючою. Тоді треба пам'ятати: що більше ви людину любите, то більше їй pomoжете. Якщо ж людина вас образила чи між вами є якась антипатія, ви не pomoжете їй, а тільки зашкодите. Краще тоді й не братися.

Мені час їхати. В листопаді рано сутеніє, і я хочу до смерку дістатися до Косова. Мольфар вирішує мене трохи провести. Ми йдемо стежинкою до річки, й далі говоримо про химерне поєднання язичництва і християнства, яким є мольфарська традиція. Ми говоримо про одну з найважливіших заповідей мольфарської магічної традиції: про те, що людина має бути вільною у своєму духовному виборі.

А що принесло візантійство в духовне життя наших предків?

Знищення правічних коренів. Знищення Віри. Спотворення духовних символів, які наповнювали життя тих людей сенсом, давали Силу як хранителям знань, так і звичайним людям. І справді – чи не звідтоді почався той духовний занепад, який і досі триває?

Я запитую у Мольфара:

– Зараз багато доводиться чути: необхідно, мовляв, повернутися назад, до прадідівських традицій, до прадавнього язичництва...

І цей носій традиції, котра химерно поєднала та сплавила у своїх ритуалах праєвропейські шаманські обряди, уламки слов'янського язичницького волхвування, козацьке характерництво та християнську віру, відповідає:

– Назад повернутися неможливо. Подивіться на річку – вона плине вперед, і ніяка сила не поверне її назад. Так само й потік історії: він рухається тільки вперед. Ми ніколи не зможемо повернутися назад. Це – ілюзія. Кожен процес закономірний, і якщо нам здається, що зараз необхідно повернути давні традиції, то мусимо дати їм нове життя, нове існування... Бо все змінюється...

– На Сході це теж основа основ – «Книга Змін».

– Так. Усі світові духовні традиції – це часточки прадавнього знання, котре після великої катастрофи, яку пережила колись Земля, було передане в різні куточки землі й розвинулося за індивідуальними законами. Від природи, від повітря та води

залежить сила магічних традицій народів. Вони, ці традиції, нібито різні, але Джерело, яке породило їх, – єдине. І зараз завдання всіх, завдання мольфарів – повернути людям ті витoki, які колись, давно-давно, розділилися на сотні джерелець...

На прощання Мольфар дає мені маленький гвіздочок, промовляючи:

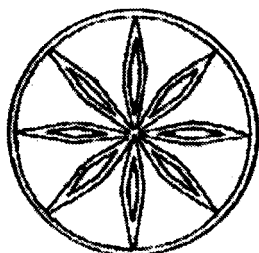
– Раніше, коли людина йшла до мольфара, мусила так іти, щоб ні з ким дорогою не розмовляти, ніде не переходити воду. Зараз це практично неможливо. Крім того, до мене й неможливо прийти, якщо не перейдеш річку. Тому неодмінно в кишені треба мати гвіздок. Це мольфа, яка захистить результат примівки, прочитаної над вами.

Я кладу в кишеню куртки гвіздочок і ступаю на кладку.

Я повернуся до Києва і якийсь час житиму звичайним життям мешканки великого міста. А потім я знову приїду сюди, в серце Карпат. Бо є шляхи, зійти з яких неможливо...

Частина друга

ЗИМА

**ГРОМОВИЦЯ.
Ворожіння.
Громові
обряди**

Ворожіння, ворожба – передбачення майбутнього, долі; в древності – один із головних обрядів богослужіння.

Ворожбит – «професійний» волхв. Ворожбити й ворожки по зорях тлумачать сни про життя та смерть, застерігають від лихих людей, відводять лихо... Це ті самі жерці, що знали Божу волю й уміли по-Божому говорити.

«Українська міфологія»

Над морем глибоким – явір високий,

*Грай море, радуйся, земле,
Вік до віку!*

*А на тім яворі сиз орел сидить,
Сиз орел сидить да в воду глядить,
У воду глядить, з рибою говорить:
– Ой бути нам, рибо, у одного пана,
У одного пана, пана Івана.
Тобою, рибо, гості вітати,
А моїм пером – листи писати!*

Народна колядка

Я знову в Карпатах. Нині – Різдво, й ми з друзями вирішили провести його в горах. Для мене це ще одна нагода побачитися з Мольфаром. Цього разу я зателефонувала йому з Києва та попередила, що приїду (так, сучасні шамани користуються телефоном, комп'ютерами та іншими досягненнями цивілізації). Мені відомо, що Різдво й святочні дні – особливий час для магів, тому я хотіла знати, чи може прийняти мене Мольфар. Заразом я везу йому кілька своїх статей про мольфарство, що вийшли в київських журналах та дайджестах, а також – нові книги. Тому що мій Мольфар – охочий до читання, має чималу бібліотеку та ретельно стежить за новинками як художньої, так і науково-популярної літератури.

Ми прибуваємо до Косова. Зимові Свята в Карпатах – щось особливе. До сьогодні там ходять по домівках веселі колядники, віншуючи гасд і бажаючи їхнім родинам щастя – на весь наступний рік. Донині в Карпатах збереглася традиційна «Маланка», веселий новорічний вертеп, коріння якого сягає незапам'ятної давнини, та різноманіт-

ні різдвяні ритуали, що збереглися тут ще з часів язичництва. І хоч сучасна молодь уже не цілком розуміє значення цих обрядів, вони зберігаються – бодай у вигляді веселої гри-маскування. І це дуже важливо: тому що святочні пісні – це ті самі примівки, священні заклинання, створені впродовж віків нашими предками. Їх не змогли знищити християнські священики – такі пісні набули нового християнського звучання і почали прославляти народження Сина Божого, але хто є Христос, як не нове Сонце, котре подарувало людям світло Вчення Любові? Втім, це вже інша тема...

**Зима в гуцульському селі.
Фото з архіву автора.**

Потім прийшли новітні творці «світлого майбутнього», а згодом – настав час техніч-

ного прогресу. І люди самі відмовилися від давніх «забобонів». І можливо, тим порушили ритми в природі: ми, люди, як незаперечна часточка Буття, перестали цими прадавніми заклинаннями підтримувати велику рівновагу, про яку говорив Мольфар?

Цей період – зимове сонцестояння, Новий Рік, Різдво, час народження нового Сонця, а потім і Сина Божого – завжди був особливим. Сонце повертає на весну, день стає довшим. Людський погляд має змогу охопити весь рік. Крім того, ці довгі, зимові ночі – час для магічних обрядодій. Особливо шанували мольфари першу ніч по зимовому сонцестоянні: її називали «відьомською» і вважалося, що в цей час народжуються дуже сильні відьми та чаклуни.

У мольфарських ритуалах, як і в інших староевропейських та шаманських традиціях, ніч ніколи не була ворожою до людини, на відміну від пізніших, християнських уявлень, коли всі священні теми, ритуали і методи язичництва апологети християнської традиції позначили «диявольським тавром». Мольфарська ніч не випускає на волю ворожі сили і лихих духів. Вона – надієвіщий час для ритуалів та обрядів, пов'язаних із потойбічним світом. До ночі зверталися і в примівках, спрямованих на захист від ворогів.

 Ніч темна, ніч тишна, сидиш ти на коні буланому, на сідлі соколиному. Замикаєш ти комори, дворці і хлівці, церкви й монастирі, і київські престולי: замкни моїм ворогам губи і губища, щоки і пращоки, очі й праочі, щоб вони на мене, народжену, хрещену й молитвяну рабу Божу (таку-то), зубів і очей не витріщали, гніву в серці не мали, щоб усе поважали і в добрих мислях мали¹⁶.

Закон рівноваги діє і у виборі пори дня: для цілительства та ославлення – день, для ворожіння, замовляння чи інших магічних дій – ніч. А Різдвяні Святки – час найдовших ночей і сутінкових днів – найкраща пора для ворожінь та заклинань на цілий рік.

Колись наші предки у день сонцевороту запалювали новий вогонь із 12 полін. Число 12 було оточене особливою пошаною в усіх слов'ян та інших європейських племен. З дванадцяти криниць набиралася вода для ворожіння хрещенським вечором. Магічні цілительські практики знають дванадцять священних трав. Дванадцять сортів дерева та трав входять до Купальського багаття в день літнього сонцевороту.

Дванадцять полін Свят-вечірнього «живого вогню» («живим» називають вогонь, запалений природнім способом – тертям

¹⁶ Українські замовляння. – К.: Дніпро, 1993.

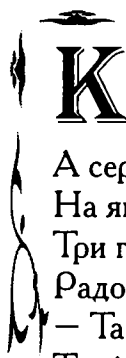
або викрешуванням, і для магічних обрядів годиться тільки такий вогонь) – це символ зладованості та світової гармонії. Урочистий цикл новосонячних обрядів наші предки починали зі спогадів про минулий рік і закінчували ворожінням на майбутнє, на долю.

Святки – це дні, коли навіть зараз жителі Карпат згадують свою космогонію, ту символічну картину світобудови, яку тисячі років тому створили предки українців, і якою наскрізь пронизані колядки. Майже в кожній колядці згадується і Дерево Життя – Світове, Небесне Древо, що росте у Вирії. На ньому сидять птахи-деміурги (переважно це голуби), які «радоньку радять, як світ снувати». А навколо – розкинувся Праокеан, з якого птахи-деміурги виносять «золотий камінь» і творять з нього світ живий. (А іноді з Праокеану вилітає бджілка – «Божа посланниця» і виносить з правічних вод «святий воскочок», котрий і стає підвалиною Всесвіту.) Ці колядки-замовляння – живі свідчення того, що духовна традиція в Карпатах не вмерла, а існує далі в іншій формі, колядки зближують карпатські космогонічні уявлення з подібними переказами в інших стародавніх традиціях.

...Ми з друзями сидимо за столом. Привітно потріскує вогонь у грубці. Тихо горять воскові свіч-

ки на столі. Пахнуть смерекові лапи, внесені в кімнату.

Дзвінкий сміх під вікнами, стукіт у шибку. Прийшли колядники. Звісно, більшість із них вже не усвідомлює значення тих давніх, складних символів, які оспівує; ці юні гуцули просто повторюють строфи, яких навчили їх бабусі та дідусі. Але ми відчиняємо двері – бо колядникам відмовляти не можна. І давні боги живі доти, поки їх пам'ятають. Отже, й світ оновлюватиметься доти, поки юнаки по карпатських та інших українських селах співатимуть про чарівне Дерево Життя в золотому Вирії, де живуть старі боги та предки-рахмани...

К оли не було з нащада світа,
Тогди не було неба, ні землі,
А но лем було синєє море,
А серед моря зелений явір.
На явороньку три голубоньки,
Три голубоньки радоньку радять,
Радоньку радять, як світ сновати:
— Та спустимеся на дно до моря,
Та дістанеме дрібного піску,
Дрібний пісочок посієме ми:
Та нам ся стане чорна землиця.
Та дістанеме золотий камінь,
Золотий камінь посієме ми:
Та нам ся стане ясне небонько,
Ясне небонько, світле сонінько,
Світле сонінько, ясен місячик,

Ясен місячик, ясна зірниця,
Ясна зірниця, дрібні зізодчки¹⁷.

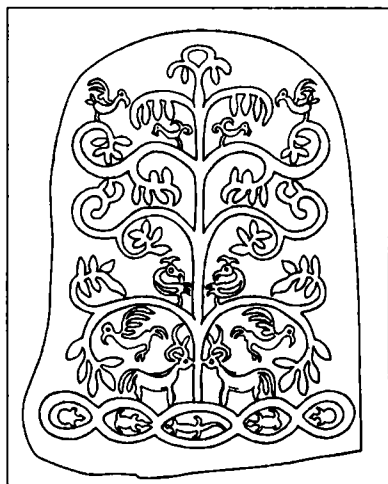

Дзвінки голоси виспівують про двох голубоньків на явороньку і про Сина Божого в яслах. Скільки таких Синів Божих – великих наставників і вчителів, деміургів і богів у людській подобі проходило по землі, являлося різним народам та племенам?

І ще я думаю про Дерево Життя, один із найдавніших космогонічних символів світу. Усі шаманські традиції описують і вшановують цей образ. Три світи об'єднуються Небесним Древом. Коріння – це потойбічний світ, світ мертвих, духів, світ предків. Сибірські та північноамериканські шамани називають його «нижнім», і саме туди спускається шаман по допомогу від хвороб та лих. Стовбур Древа – це видимий, дійсний світ «під Сонцем», світ живих людей. Крона – «верхній», горній світ, де живуть вищі духи та боги. І коли ми читаємо в «Слові о полку Ігоревім» про віщого Бояна, який «розтікався мислію по древу», то можливо, автор мав на увазі саме це, правічне Дерево Життя? А Боян своїм віщим поглядом і своєю відунською свідомістю (а як ми пам'ятаємо, співці в давнину були одночасно й магами, бо знали таємниці Сло-

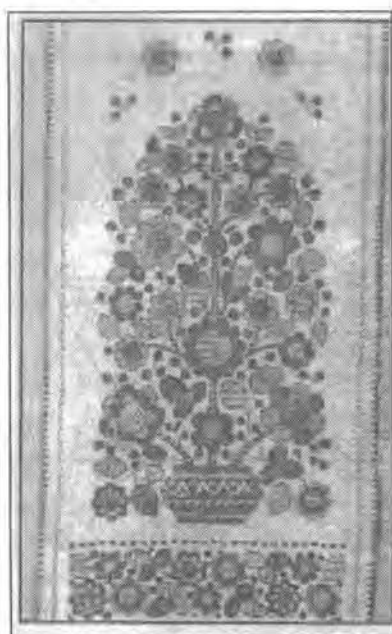
¹⁷ Текст колядки подається за виданням: Золотослов. – К.: Дніпро, 1988.

ва) обіймав три світи. І зі своїх «шаманських подорожей» по Світовому Древу приносив слово-блискавку¹⁸, що мало силу магії...

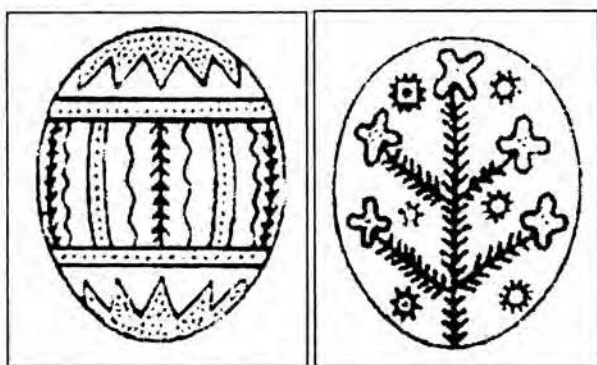

**Зображення Світового Древа в уявленнях
нанайських шаманів.**

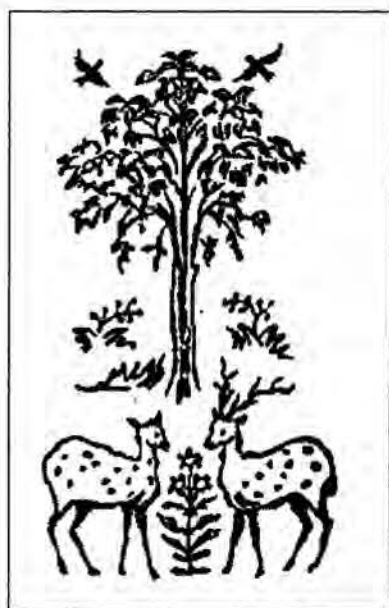
¹⁸ «Боян бо вещей, аще кому хотяше песнь творити, то растекашется мыслью по древу, серым вълком по земли, сизымъ орломъ под облакы». (Цит. за виданням: Слово о полку Игореве. – Москва, 1981). Деякі дослідники вважають, що слід читати не «мыслью по древу», а «мисью», тобто білкою. Автор цих рядків вважає, що «Слово о полку Игоревім» має кілька рівнів трактування і сприйняття. До того ж, якщо прийняти другу версію, ми все одно повертаємося до образу Бояна-перевертня, який умів набирати подобу трьох священних тварин. Пор. скандинавські космогонічні перекази: по гілках ясеня Іггдрасіль (Древа Життя) скаче білка Рататоск, з'єднуючи «верхній» та «нижній» світи. Так і Боян, стаючи сизим орлом, пізнає закони горнього світу, стаючи сірим вовком – таємниці «навського світу» предків, а в образі білки – з'єднує ці світи віщунською свідомістю.

**Древо Життя у традиційній українській вишивці.
Полтавщина. ХІХ ст.**

**Зображення Світового Древа на писанках. Зверніть
увагу на символіку двох світів, що їх з'єднує коренями
та кроною Древо Життя.**

Дерево Життя в уявленні китайських алхіміків-даосів.

Персоніфікацією Світового Древа найчастіше виступав дуб (що нагадує традицію кельтських друїдів, у яких саме дуб був символом духовного сходження), ясен (що зближує карпатську традицію зі скандинавською, де Деревом Життя був ясен Іггдрасіль), а також явір. Тут теж глибокий символ: явір часто росте над водою, а за космогонічними легендами, з-під Древа Життя витікає джерело з живою та мертвою водою.

Там же знаходиться і священний камінь Алатир, олтар Життя, той самий «золотий

камінь», який ліг у основу Світобудови. Він – символ небесних законів і символічний центр світу. Народні перекази говорять про могутню силу, що схована під цим каменем, силу, якій немає меж. Алатир-каменем часто скріплялися («замикалися») замови-примівки.

«Золотий камінь» – важливий космогонічний символ не тільки в гуцулів, а й у індоевропейській космогонічній картині світу загалом. З-під Алатира тече жива вода, яка дає початок усім рікам на Землі. До річч, в Карпатах особливою повагою користувалися джерела, які били з-під каменя чи скелі. Будь-яка скеля, котра вирізнялася з-поміж інших, особливо якщо вона була біла, прирівнювалася до космогонічного «білого каменя» і наділялася магічними властивостями...

Напрошується і ще одна аналогія: Веда (Знання) – Джерело Життя – витікає-впливає з кореня Мови-Древа, живить свій народ і все людство. Колись давно, коли світ мав єдину Прамову, було й спільне Джерело, єдине Знання. Зараз – джерел багато, як і шляхів до Тайни...

Сила цього прадавнього космогонічного образу була настільки потужною, що християнство не змогло його знищити: в пізніших християнізованих легендах та замовах «білий камінь» пов'язали з Богородицею і

святими. Це образ протистояння злу та символ міцності віри замовника.

«Золотий камінь» – ще й символ Вогню, однієї зі світобудівничих стихій; «живий вогонь» також уявляли у вигляді світлоносного каменя¹⁹. За іншими легендами, Алатир-камінь слугує олтарем, на якому горить Живий Вогонь життя. «Золотий камінь» часто виступає у мольфарських замовляннях як символ «сили непоборної». Ранньої весни, за повір'ями, із «золотого каменя» викрешується перша блискавиця і в чарівному казані з допомогою живого вогню вариться чудодійний напій (весняні грозові дощі)²⁰. У деяких слов'янських легендах «хранителькою» Алатир-каменя і Живого Вогню на ньому була богиня-громовиця. У пізніших, уже християнізованих, замовляннях біля «золотого каменя Алатира» перебуває сама Богородиця, яка в багатьох слов'янських регіонах шанувалася саме як хранителька і розпорядниця небесного вогню, а отже – богиня-громовиця з дохристиянських вірувань.

¹⁹ Можна порівняти легенди про Алатир-камінь із європейськими переказами про Святий Грааль, який теж був не лише чашею, з якої причащав своїх учнів Христос під час Таємної Вечері, а й сяючим каменем, квінтесенцією життєвої сили (пор. «філософський камінь» алхіміків).

²⁰ Пор.: чарівний казан Брана з кельтських міфів, прообраз Чаші Грааля.

Я не даремно згадала про грози, але про це згодом.

Наступного дня я їду в маленьке карпатське село, де чекає на мене старий Мольфар.

Цього разу гори похмурі та грізні у своїй сіро-білій непорушності. Вони зачаїлися, вкриті снігом. Лісові духи та чугайстри сплять, і саме взимку гори, можливо, найнебезпечніші...

Стоги сіна під снігом на схилах Карпатських гір.

Фото з архіву автора.

У хаті в Мольфара гаряче натоплена піч, його дружина пече пироги – на святочну різдвяну вечерю прийдуть діти й онуки, а ми розмовляємо тут-таки, бо в мольфарському «кабінеті» не топиться й там дуже холодно.

Ми говоримо про способи мольфування і види мольфарів. Кожен мольфар має свій власний стиль і напрямок роботи.

– Коли молодий мольфар проходить ініціацію, тоді визначається його «стиль», – говорить Моль-

фар. – Є мольфари від цілительства, є від худоби. Є ті, що відвертають наведену злими відьмами або чаклунами недугу та напасть, є громівники – повелителі стихій, котрі захищають поля й луки від грому й граду, від повеней та ураганів.

Наприклад, основна спеціалізація мого співрозмовника – цілительство. Його духовний наставник і провідник іншими світами – святий Пантелеймон, якого під різними іменами знали всі народи світу: бог-цілитель, покровитель лікарів і знавців хвороб.

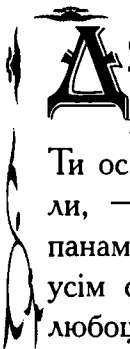
Звісно, кожен мольфар володіє інструментами всіх видів практичного магічного мистецтва. Іноді й «світлий» мольфар послуговується засобами, методами та інструментами чорної магії – для захисту, для відвороту злих чар іншого мага, для того, аби знову повернути втрачену любов.

Я пам'ятаю мольфарські слова про рівновагу, але злий журналістський язик не втримується, і я запитую в Мольфара про етику стосунків білого мага з «темними» методами та інструментами.

– Судіть самі, – відповідає він. – Якщо чоловік, залятий приворотом, покинув дружину з дітьми й пішов до розлучниці, то чи маю я право не допомогти нещасній жінці? А будь-яка любовна магія привороту – це інструмент магії чорної, бо маг здійснює маніпуляції з волею та емоціями людини.

– А якщо чоловік без привороту, сам покинув дружину заради кохання до іншої? – запитую я.

– Отоді й постає етична проблема для мага, – відповідає Мольфар. – І світлий мольфар спершу поговорить із людиною, спробує переконати її, аби обійтися без привороту. Наприклад, можна провести спеціальний ритуал «ославлення»: ясного сонячного дня над людиною читається спеціальна примівка – на те, щоб її супроводив успіх у стосунках із людьми, щоб її любили і чоловік чи дружина, і друзі та колеги, і всі, кого та людина зустрине на своєму шляху. Ця примівка додає сили та впевненості в собі. І я певен: жінка, над якою проведено такий ритуал, сама поверне свого чоловіка без будь-якої темної магії...

обрий день тобі, сонечко яснее!
Ти святе, ти ясне-прекрасне; ти чисте, величне й поважне.

Ти освічуєш гори, і долини, і високії могили, — освіти мене перед усім миром: перед панами, перед попами, перед царями, перед усім світом білим — добротою, красою, любощами й милощами: щоб не було ні любішої, ні милішої од мене, народженої, хрещеної, молитвяної.

Яке ти ясне, величне, прекрасне, щоб і я така була ясна, велична, прекрасна перед світом білим, усім миром християнським.

На віки вічні.

Амінь!

Звісно, іноді мольфари не відмовляють жінкам, які приходять до них просити, щоб повернули щастя в родину. Тоді проводяться два спеціальні ритуали: «відвертання» чоловіка від розлучниці та «привертання» його до дружини. Ритуал, спрямований на «відвертання» проводиться з допомогою вовчого горла. До слова, і при виконанні інших ритуалів, покликаних розділити людей, теж використовуються вовчі кістки. Іноді мольфар користується й іншими предметами.

Усі ритуали та замови, спрямовані на любов і кохання, проводяться на цукрі. Над ним читається спеціальна замова, потім той цукор треба підсипати людині, котру хочеш привернути, в чай або каву. Коли вона вип'є напій – спалахне жагучим коханням, погасити яке може тільки той мольфар, котрий здійснив обряд, або чаклун, сильніший за нього...

З етичних міркувань я не наводжу в книзі тексти темних примівок, спрямованих до поневолення іншої людини та до впливу на людську свідомість і волю. Хоча магія не діє в руках непосвяченого, спокушати читачів не слід. Мольфари кажуть: «Раз на рік і суха вербина стріляє», а серед року є такі дні й години, коли збуваються слова та обряди, навіть якщо вони промовлені й виконані абсолютно несвідомо.

Якийсь час ми говоримо про те, що кожна жінка має власну магію і їй не потрібен жоден мольфар.

– Атож, – каже мій наставник. – Ви ж самі знаєте: коли жінка хоче звабити чоловіка, вона пускає в дію весь свій магічний арсенал, подарований самою матір'ю-природою. І жоден чоловік не встоїть перед нею. Та тільки сучасні жінки перестали дослухатися голосів ізсередины, розучилися чути Природу, тому й шукають допомоги в чаклунів та ворожбитів...

Кожен мольфар (а раніше такі жили майже в кожному карпатському селі) славиться якимось особливим хистом. Були, звісно, й окремі Великі Мольфари, до котрих ішли люди з усіх околиць сіл і навіть із-за Карпатських гір, про яких ще за їхнього життя складали легенди: розповідали, що ті мольфари такі сильні й могутні чаклуни, що можуть з неба зорі зводити, варити холодець із води, а з гвіздка в стіні – молоко доїти. Кожна людина, спосіб життя якої не до кінця зрозумілий оточенню, піддається міфологізації. І будь-яка дія такої людини обростає легендами, що потім перетворюються на казку народну...

Одним із таких Великих Мольфарів був Михайло Тарадута. Жив він у ХІХ столітті на Буковині, й саме він став прототипом Юри-мольфара в «Тінях забутих предків» Михайла Коцюбинського. Про цього «не-

простого» розповідають багато історій. І про те, як він молоко з берези точив, і як хліб із порожньої крисані діставав. Розповідають і таку бувальщину...

У одного ґазди захворіла корова: й молока мало дає, і риче весь час, і їсти не хоче. А без корови гуцульській сім'ї сутужно. Отже, як настав вечір, дістала ґаздиня зміїне линовище, звила його в кільце, підвісила до сволюку на своїй волосині. Поворожила. І справді, показало линовище, що корову зчередувала відьма.

Що робити?

Узяв господар хлібину та курку в мішок, та й пішов на край села, де самотньо жив Тарадута. Казали люди: був він великим знахарем і потним чаклуном, знався і з янголами, і з бісами. Міг той мольфар і щастя людині прикликати велике, і негоду відігнати, й нечистого духа закласти, аби вірно служив та допомагав багатство примножувати. Прийшов ґазда до мольфара, розповів про своє лихо. Вислухав його чародійник. Розпалив люльку, — покурив, подумав. А потім промовив: «Твоє щастя, що нині переддень Благовіщення, якраз зручний час. Я прийду, полікую твою корову. А тобі розповім, що маєш зробити, щоб більше такого не було. Але за те маєш віддати мені двох овець». Погодив-

ся той газда, і тоді Тарадута сказав: «Візьми полотняний мішок, всип туди солі, піди завтра до схід сонця в ліс. Знайди мурашник, розгреби його трохи, поклади туди сіль, загорни, і не обертаючись іди додому. А як прийде святий Юрій, то теж устань до схід сонця, поклади в полотняний мішок стільки ж цукру, як було солі, піди до мурашника, витягни сіль, а цукор залиш біля мурашника і не обертаючись іди додому. Давай ту сіль потроху корові в їжу, і жодна відьма не зможе відібрати в неї молоко...»

Так сказав Тарадута, а потім надягнув крисаню, підперезався чересом, узяв торбу з якимось начинням та й пішов із газдою до нього додому. Вивів корову з хліва, облив її водою з пляшечки, а потім розміщав борошно у воді. Додав туди дрібку солі та голівку часнику зі своєї тайстри, долив якоїсь темної рідини з пляшечки, щось пошептав, похрестив корову ножем і сказав таку примову: «Вийшов червоний чоловік із червоного моря, напас червону зорину на червоній паші, здоїв червону зорину в червону дійницю, процідив червоне молоко в червоні гелетки, зібрав червону сметану і сколотив червоне масло, поніс до червоного міста на червоний ярмарок продавати. Прийшли люди, купували-торгували, нічого не чули, не знали. Так аби за ту святушку, зорину чередійники аби не чули, не знали, аби ще-

зли-пропали, так як дим щезає-пропадає, ніхто не знає, гди си діває...»

Так примовив, попрощався і сказав газді на прощання: «Після Юрія жду тебе». Та й пішов домів.

Газда зробив усе, що казав йому мольфар, — і корова перестала хворіти, молока додалося в неї. Господарі раді, та ось треба йти розплачуватися з чародійником, а жінка й каже: «Та що він там зробив — пошептав щось та водою корову напоїв. Досить йому й однієї вівці». Так вони поговорили та й полягали спати. А вранці встала жінка, пішла корів доїти — а їх нема в хліві! Вона туди-сюди — нема. Коли чує, десь нагорі корова мукає. Глянула — корова з телицею на горищі хліва, де сіно зимою зберігається. Голови повистромлювали у віконце і ричуть. А місця там так мало, що й людина ледь-ледь поміститься. Жінка в крик: що за лихо?! Коли хтось кахикає за ворітьми. Вона дивиться — стоїть Тарадута і посмішкується. Газдиня в крик: «То ти зробив?» А він: «Ти ж не захотіла віддячитися, як слід, то тепер маєш». Чоловік теж із хати вибіг. Почали вони вдвох із жінкою просити мольфара, щоб зглянувся на них, а вже вони спокутують свою провину перед ним. «Добре, — відказав Тарадута. — Ідїть у хату й не виходьте, поки не покличу». І вже щось бурмоче собі під нїс. Закінчив шептати, махнув рукою, покликав

газдів надвір. Вийшли вони, дивляться — а їхні корови вже в стійлі.

Звідтоді газда всім наказував, аби-сь не лаявся з мольфаром...

Ця бувальщина — яскрава ілюстрація до стосунків мольфара з людьми та до розуміння мольфарської діяльності в цілому. Мольфара поважають і побоюються, до нього йдуть на поклін, коли є нагальна потреба. Його задобрюють і винагороджують, коли він допомагає. Мольфар якщо й призначає платню за свою роботу, то тільки після зримого результату. Якщо людина дотримується домовленостей — усе гаразд. Якщо ж замовник намагається перехитрувати мольфара, то розплата теж настає дуже швидко. Причому в такій формі, щоб для господаря раз і назавжди стало все зрозуміло.

Подібні бувальщини розповідають і про Гоя із Шешор, який був одним із останніх Великих Мольфарів. Одну з таких історій мені розказали в Косові.

 Пішли якось до Гоя дві куми. Взяли, як годиться, дарунки (гуцули навіть сьогодні рідко розплачуються з мольфаром грішми, частіше — харчами чи іншими гостинцями). Ідуть дорогою та й гомонять.

Одна з жінок і каже: «А може, то все неправда, що про діда говорять? Може, він і не вміє нічого?» А вона несла мольфарові кошик яєць. Та й вирішила: «Не понесу йому всіх яєць». Відібрала трохи яєць із кошика, сховала їх край дороги у бур'яні, лопухами прикрила. Та й пішли жінки далі. Прийшли на дворище до Гоя. Він спершу прийняв одну жінку, а до тієї, що не вірила, каже: «А з тобою й говорити не хочу. Не вірила мені? Називала старим брехуном? Яйця сховала? То йди собі геть. І яєць теж узяти не зможеш». Ідуть куми назад, дійшли до місця, де були яйця сховані. Жінка тільки туди, щоб узяти, — а там замість яєць гадюки...

Обидві ці історії досить типові та вказують на одну цікаву річ. Цілком імовірно, що в обох випадках мала місце «мана», ілюзія, якій піддалися очевидці, герої бувальщин. Відомо ж, що запорожці-характерники теж уміли «пускати ману», відводити очі ворогам, щоб врятувати своїх побратимів або отримати перевагу в нерівному бою. А карпатські мольфари в мирний час використовували це вміння для зміцнення свого авторитету. Тим більше, що прості люди завжди з осторогою чи деякою зневагою ставилися до людей, які не працювали на землі й біля худоби. «Робота» ж мольфара, як правило, з

першого погляду непомітна, тож їм і доводилося використовувати деякі свої вміння для підтримання престижу серед односельців.

Взагалі, спеціалізованих мольфарських мистецтв налічувалося більше десяти видів.

Були спеціальні мольфари «від внутрішніх хвороб». Їх прозивали «бабиці». Так у народі називали шлункові хвороби, тож від цього пішла й назва різновиду мольфарського мистецтва. Такі хвороби, як сказано в примівці, можуть бути «з води, з землі, з нужди, з роботи». Важливою складовою мольфарського мистецтва було й ворожбитство. Ворожбитами називали магів, які спеціалізувалися на ворожінні, віщуванні, передбаченні долі. Такий мольфар тлумачить по зорях сні, відводить лихо, за особливими книгами провіщає майбутнє.

До речі, про книги. Зараз в ученому світі їх зазвичай називають апокрифами. Народні перекази розповідають, що ці «чарівні книги» створені богами в незапам'ятні часи. Згодом їх доповнювали ті, кому вони належали, – волхви, чародії, згодом ворожбити й мольфари. Вони записували до книг народні перекази, замовляння, прикмети. Легенди розповідають, що ці «апокрифи» – то частини великої Чорної Книги, яка «з нащада світу» зберігалася у Вирії, під золотим Алатир-каменем.

Вважалося, що, помираючи, чародій мусить передати наступникові разом із даром і свою Книгу. Від цього в пізніші, християнські часи, людей із магічними властивостями називали чорнокнижниками, і християнська церква жорстоко переслідувала тих, кому до рук потрапляла така книга, а самі книги намагалася знищувати.

До наших днів дійшли назви та приблизний зміст кількох із таких «Чорних Книг». Наприклад, «Врата Аристотеля» – збірник відомостей про медицину, фізіономіку і астрологію, «Громник» – передбачення погоди, врожаю, подій за допомогою спостережень за громом і блискавкою²¹. Популярним апокрифом був «Зелійник» – опис чарівних та цілющих трав із вказівкою на примівки, що використовувалися в цілителстві, а також «Колядник» – прикмети відповідно до днів, на які випадало Різдво. Наприклад, якщо Різдво випадає на середу – зима буде довга й тепла, весна з дощами, жнива добрі тощо. Ще однією «таємною книгою» був «Путник» – книга про зустрічі, що суджені людині²².

²¹ Була дуже поширена серед народу в XV–XVI ст.

²² Етнографічні джерела називають ще ряд книг: «Рафлі» – астрологічна книга, «Сновидець» – чародійний сонник, «Чаровник» – книга про мистецтво первертання, або оборотництва, «Мисленик» – апокрифічні сказання про сотворення світу й людини. «Лунник» – про вплив фаз та положення Місяця на небі на людську долю, на погоду, про добрі та лихі дні та ін.

Але найбільшої слави зазнала «Зодія» або «Зодій» – збірка астрологічних відомостей про вплив зірок на долю новонароджених, на долю цілих народів, віщування майбутнього. Я особисто знаю старих людей, які в молоді літа ходили до мольфарів ворожити про майбутнє саме на цій книзі²³.

Якраз закінчилась друга світова війна. Чоловіки, батьки, брати верталися додому. І вже доходив кінця 1945-ий, а в одну хату батько так і не повернувся. І його дочка вирішила піти до якогось ворожбита, аби дізнатися: чи чекати батька додому? Старі люди порадили їй піти до Гоя із Шешор: той старий ведун мав славу на всі гори як ворожбит і примівник, і мольфар-цілитель. Казали, правда, що з нечистим духом знається і не від світлих сил його майстерність, та кращого від нього, мовляв, на всю Верховину не знайдеш. Пішла дівчина до нього. А людей на подвір'ї — тьма-тьмуца, і всі за якоюсь потребою. Аякже, хіба з доброго життя людина піде до мольфара? Дочекалася дівчина своєї черги, зайшла в кімнату. Навпроти, під стіною, стоїть великий стіл, за столом — сидить

²³ Нещодавно «Зодія» була видана одним московським видавництвом і відразу стала бібліографічною рідкістю.

господар. І тут дівчина глип на піч — а в запічку щось сидить. Спершу вона подумала, що то кіт, а потім придивилася — для kota нібито велике: чорне, волохате, з величезними вухами, жовтими очима, і язик червоний звисає аж до припічка. Дівчина хотіла не виказати, що вона щось побачила, глянула на інших людей, і зрозуміла, що вони нічого не бачать. Але як би вона не вдавала байдужості, все одно погляд тягся до дивної істоти. А воно сидить — і вмивається та очима світить.

А Гой устав з місця, підійшов до дівчини й суворо мовив: «Іди геть, коли дивишся на те, що не належить бачити...» І виштовхав її з хати.

І тоді вона вирішили піти до іншого діда, який, казали, мав чарівну книгу, по якій міг розповісти «всеньку долю світу білого». Пішла. Дід посадив дівчину, не питаючи, що її тривожить, дав розгорнути величезну книгу. Потім глянув на малюнок і каже: «Твій батько був у полоні, але вже йде до тебе. Він повернеться з далекої дороги, але ти його не впізнаєш».

Здивувалася дівчина: як це я не впізнаю свого батька? Але так і сталося... За місяць по тому ворожінні повернувся батько додому. Зайшов у хату, привітався. А дочка його й питає: «Вам кого? Може, я допомогти можу?» А батько сів на лаву, та й каже: «Марічко, чи ти мене не впізнала?» І тоді вона згадала, що їй казав старий мольфар...

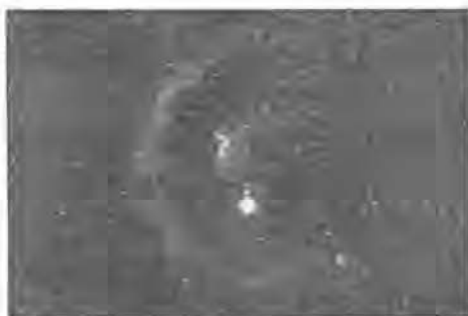
До речі, Гой із Шешор помер лише два роки тому, було йому понад сто літ, і він до останніх днів приймав людей. Мій наставник каже, що це був справді один із останніх Великих Мольфарів, хоч і сила його давалася від темних духів. Він був великим провидцем, і такою була магічна сила цього мольфара, що навіть примівок він ніколи не читав. Коли людина приходила до нього, Гой брав воду, виходив на дві хвилини з нею в іншу кімнату, повертався, казав, що треба зробити, та й по всьому! Нікому старий Гой не передав своїх знань: не було в нього учнів, жив він самотньо. І помирав тяжко – як кожен мольфар, котрий не передасть своїх знань. Настільки тяжко помирав, що інші мольфари з усієї Гуцульщини (хоч і мало їх залишилося), відчули, приїхали до Шешор, і три дні молилися над умираючим, щоб полегшити його страждання...

Ще одне мольфарське мистецтво – звідарство. Звідарями називали тих мольфарів, котрі вміли читати людські долі по небесних тілах. Це не обов'язково була «традиційна» астрологія, бо крім знання шляхів небесних тіл та значення їхнього впливу на долі, звідарство також включало справжню магічну практику. Наприклад, якщо дівчина не могла вийти заміж (здається, усе в неї є: і врода, й посаг, і розумом Бог не обділив, а вродилася, як кажуть мольфари, «бездоль-

ною», та й не може знайти свою пару), то вона йшла до звіздаря чи звіздарки, й ті проводили ритуал «парування зірок». Темної, безмісячної, але ясної ночі (коли всі зорі видно на небі) йшов чародійник разом із дівчиною до старої криниці, у воді, де відбивалося зоряне небо, попарно лічив зорі, за визначеними і відомими тільки йому ознаками. І коли знаходилася зоря без пари, – то й була доля людини. І за тією зорею звіздар розповідав дівчині, де живе її суджений, бідний він чи багатий, яку має вдачу, та до чого вдатний, із якої він родини та в якій стороні світу живе. І якщо дівчина погоджувалася на такого чоловіка, звіздар проводив ритуал, щоб люди, суджені одне одному, зустрілися...

**Люди завжди прагнули розгадати свою долю
за допомогою небесних світил.**

**Звіздарство було важливою складовою
мольфарського мистецтва.**

До зірок зверталися дівчата з примівками й тоді, коли хотіли надовго зберегти красу та молодість.

Зорі, зірниці, єсть вас на небі три рідні сестриці, четверта народжена (ім'я). Ідіть ви, зберіть ви красу, покладіть на хрещену народжену (таку-то). Як ви ясні, красні межи зірками, щоби була така красна межи дівками.

Тож зимові святочні ночі – це час для ворожбитства. Але не тільки мольфари-чарівники цим займалися. Прості люди, ґазди теж ворожили: на врожай, на те, яким буде рік; звертали увагу, хто в Різдво першим прийде до хати, і по тому вгадували, чи буде щастя для родини в наступному році.

Якщо ґазди підозрювали, що на їхній двір «наведено», то ґаздиня брала висушене линовище змії, звивала його в кільце та підвішувала на своїй волосині серед хати на сволюку. В який бік найдужче хиталося кільце – там, вважалося, й живе та відьма, що навела чари. Тоді йшли до мольфара і просили відвести напасть.

А дівчата збиралися вечорами й ворожили на милих-суджених, на щасливу долю, на вдале заміжжя, на майбутнє життя. Одним із найгарніших дівочих обрядів було ворожіння, що його й тепер називають «ладування». Назва цього обряду нагадує нам про ім'я богині Лади – покровительки краси, кохання та щасливого життя, однієї з головних іпостасей Великої Богині в слов'янському пантеоні, а також слово «лад» – гармонія, злагода, єдність... «Ладування» – це ворожіння на «німій воді» та золотій обручці. Вдосвіта напередодні Святвечора дівчина набирала воду: її годилося набирати мовчки, вночі (звідси й назва – «німа»). Впродовж Святків ту воду «вистоювали на зорях» (тобто виставляли на вікно, в якому найкраще було видно зірки), а в ніч напередодні Водохрещі («хрещенський вечір» у християнській традиції; до речі, він і понині вважається найкращим періодом для «страшних ворожінь») дівчата збиралися на дівочі вечорниці та здійснювали сам обряд «ладування». Воду наливали в

миску, обабіч запалювали воскові свічки, прикликаючи божества стати їм на поміч та захист, а на дно миски з водою опускали золоту обручку молодої жінки, котра недавно вийшла заміж і була щаслива в шлюбі.

Так у ворожінні спліталися всі можливі символи: вода, символ життя, того Предковічного Океану, з якого вийшло все живе на землі, золота обручка – знак сонця, яке посилає на землю життєдайну енергію, а також символ щасливого, злагодженого сімейного життя, що його посилає Велика Богиня.

У таких дерев'яних макітрах терли мак до куті та інших різдвяних ритуальних страв. Часто макітру використовували й для святочних ворожінь.

Гуцульщина. ХІХ ст.

Із колекції УЦНК «Музей Івана Гончара».

Святочним ворожінням було й «виливання воску». На холодну воду лили розтоплений віск і за формою візерунків на воді визначали майбутнє. Вважали, що віск і вода – дві найчистіші та найсвятіші субстанції – могли розповісти «всю святу правдоньку» про долю, про суджене. «Виливанням воску» також користувалися, щоб виявити злодія чи іншого злочинця. Вважалося, що віск настільки чистий (бо роблять його бджоли – «Божі мухи»), що будь-яке зло неприйнятне для нього, і віск обов'язково вкаже на несправедну людину.

Але найбажанішим, хоч і найстрашнішим ворожінням було звертання до потойбічних сил, на це зважувалися лише найсміливіші. Хтось сідав у темній кімнаті з дзеркалами та свічками²⁴, хтось лягав спати на вивернутому кожусі в нетопленій лазні (лазня традиційно вважалася місцем проживання домових духів та душ предків). А найвідважніші дівчата ходили темної ночі (якщо святочні дні випадали на «темний місяць», тобто останні дні циклу, коли місяця не видно) на перехрестя трьох доріг і там чекали перехожого, щоб запитати про майбутню долю.

Але щоб іти на перехрестя, слід було належно захиститися (для цього обов'язково

²⁴ Це ворожіння неодноразово описане в художній літературі.

відвідати відьму чи мольфара), адже святки — це чаклунські дні, коли не лише нове Сонце народжується та нове Життя славиться, а й мають особливу силу злі духи, демони й темні мольфари — двоєдушники та перевертні (їх ще називали потворники). У чаклунів перевертнів дві душі: одна людська, а друга — демонічна. Вдень такий мольфар — звичайна людина, а вночі — собака, вовк, чорний кіт чи навіть клубок чорної шерсті. Двоєдушник найчастіше має силу від злих сил, йому суджено стати упирем, чорним чаклуном або злою відьмою. У новонародженої дитини, яка може бути двоєдушником, є певні прикмети: у місці, де на грудній клітині сходяться ребра, три ямки-заглибини. Якщо батьки чи баба-повитуха помічали таку прикмету, обов'язково кликали мольфара, аби той провів обряд і вигнав з дитини «другу душу».

 Брали грушевий пеньок, обрядом зв'язували його з дитиною і спеціальним заклятим свердлом просвердлювали в пеньку три дірочки. Потім дві з них замазували глиною, а одну залишали відкритою. Через неї полишала тіло дитини «друга душа». Дуже часто після цього мольфар спостерігав за тією дитиною і брав потім до себе в науку, бо діти-двоєдушники мають вроджені здібності до магічного мистецтва.

Одним із найскладніших мистецтв у мольфарській традиції вважається громівництво. Громівниками, або градівниками в Карпатах здавна називають тих мольфарів, котрі вміють повелівати небесними стихіями. Їм підвладні громи та блискавки, хмари й вихори, град, дощ та інші «води небесні».

– Коли влітку наближається грозова чи градова хмара, я виходжу на межу людських полів і читаю спеціальне заклинання, – розповідає Мольфар. – За інструменти мені слугують градовий ніж, громова палиця – гілка дерева, якою колись я розборонив жабу й гадюку, і особливий громовий оберіг. Силами небесними та сильним словом мольфарським я відводжу хмару від людських полів, «розрізую» своїм замольфованим ножом і пускаю на ліс, на ріку, на каміння, на неживе й невжиткове. Ні в якому разі не можна допустити блискавки. Бо як блискавка блисне – то вже мольфар не зможе відвернути грозу...

До речі, мого Мольфара не раз запрошували організатори фестивалів та різних урочистостей, щоб він «тримав погоду». Щоправда, карпатський шаман не завжди на це погоджується, каже: не всякий дощ можна заклинати й не кожену грозу відводити. Наприклад, ніколи не можна зупиняти дощі напередодні Зелених свят. У жодному разі не можна заклинати купальські зливи або горобині ночі в серпні: традиційно наші предки в ці дні вшановували Перуна, бога

грози та небесних вод, і горобині ночі – це його гуляння.

Якщо ви не були свідком грози в горах, то не можете уявити всієї величі та всього жаху цього видовища. Тоді велетенські вогняні коси розпанахують гори навпіл, і все навколо опиняється у владі Громовика. Низькі чорні хмари мчать у шаленому танці-аркані понад верхівками столітніх смерек, і ті завмирають перед нестримністю грозової стихії, а все живе нишкне та просто чекає, доки Громовиці переслідують своїх ворогів – злих духів (так гуцули пояснюють грози).

Саме тому всі магічні мольфарські обряди, пов'язані зі стихією грози, проводяться взимку, на Святки, та до першої весняної грози. З буйними громовими духами треба домовлятися, коли вони спокійно дримають в очікуванні свого часу. Тому й обряди, зв'язані з отриманням градівничого дару та з його посиленням і зміцненням, традиційно проводяться взимку, в Різдвяні свята, в дні народження нового Сонця. Громівництво – важлива складова традиції, і цим мистецтвом карпатські мольфари славилися не тільки в рідних горах²⁵. Є чимало переказів у інших місцевостях України, особливо на Поділлі та Поліссі, про те, що тамтешні гос-

²⁵ Недаремно М. Коцюбинський для підкреслення образу Юри-мольфара в «Тінях забутих предків» використав саме обряд заклинання грози.

подарі кликали «дідів і бабів із гір», прийма-
ли їх у себе впродовж періоду визрівання
врожаю, від Благовіщення, коли перший
грим гримить, до святого Іллі, коли «громи
вже небійні», щоб ті захищали посіви від
граду та грози, а господарі потім платили
градівникам часткою нового врожаю.

Є спеціальний чаклунський обряд для
того, аби навчитися відвертати град.

Найперше треба зробити градовий ніж.
Ніж у шаманській атрибутиці взагалі і в
мольфарській зокрема – важливий символ
сили й боротьби, захисту й жертви, спра-
ведливої помсти, але й ворожнечі. В моль-
фарських обрядах він виконує дуже важ-
ливу' оберегову функцію. Але, за законом
протидії і рівноваги, разом із тим його за-
стосовували для виготовлення мольфи на
розпалювання ворожнечі.

Тож мольфар, який хоче отримати владу
над грозовими стихіями, виконує спеціаль-
ний обряд.

Удосвіта перед Святвечором чоловік
іде надвір зовсім голий («у чому мати на-
родила») і з вістря коси виклепує собі че-
пелик – спеціальний ніж. Для градового
ножа годиться не всяка коса, а тільки та,
яка зламалася під час першої весняної ко-
совиці, або та, якою випадково перерізали
змію. При цьому надворі має бути тихо –
аби мольфар не почув нічийого голосу. Коли

він виклепає ножа, то стає навколішки і 300 разів промовляє спеціальну молитву, щоразу – одним подихом.

Цілий день той, хто вирішив стати громівником, не має права розмовляти, а ввечері, коли родина сідає до святвечірнього столу, мольфар набирає в горщик потроху всякої страви, бере в праву руку свій ніж-чепелик, а в ліву – горщик зі святвечірньою стравою і обходить за рухом сонця навколо хати. Потім стає на порозі дому обличчям до сходу і просить градового царя до вечері:

Прошу тебе до тайної вечері, білий царю, водяний чорнокнижнику, тепер маю право тебе до тайної вечері зазивати, закликати, запрошати, заclinати, а відтак — не пускати. Тепер я маю право тебе зазивати, закликати, а у літі ти не маєш права мені си показати. Маю право тепер тебе до тайної вечері зазивати, а у літі буду тебе спирати. Буду тебе не допускати, відвертати. Божими молитвами, первовічними словами буду тебе від своїх мешт і хитарів відвертати, водицею-орданицею розсичувати, розпускати.

Так мольфар просить чотири рази – на всі боки, кланяючись за кожним разом на схід сонця, потім вертається до хати з тією

вечерею, сідає за стіл і просить усіх рідних до вечері. І вже того вечора мольфар не сміє нікуди йти з подвір'я.

Так він отримує владу над небесними стихіями. Так зміцнює своє мольфарське мистецтво і власну силу. Бо грозова, громова стихія – це одна зі складових мольфарської традиції. Грім і блискавка – символи праці мольфара, одна із утаєних назв якої – «небесний вогонь».

Спалах блискавки відчиняє браму до справжнього Неба, до горнього, «верхнього» світу, до оселі богів. Так вважають мольфари. Тому тільки найсильніші могли змагатися з цією стихією, володіючи мистецтвом градівництва. Тому й остерігаються мольфари змагатися з грозою, якщо вже Громовик метнув першу вогняну стрілу в землю.

Блискавка спопеляє лихі сили та нечистих духів, котрі ходять по землі. Легенди також розповідають про могутніх прадавніх мольфарів, які могли силою свого вміння «ходити в хмарах», і блискавки були їхньою зброєю проти супротивників.

Вогонь, запалений блискавкою, вважався священним, небесним, і дерево, вражене «небесним» вогнем, теж шанувалося як освячене. Щоправда, таке дерево ні в якому разі не можна було брати на будівництво оселі чи кошари: вважалося, що дошка з нього притягне пожежу від грози.

Ми розмовляємо, й раптом старий Мольфар прискалює око у вже знайомому мені лукавому усміху та каже:

– А ви знаєте, що ваше ім'я дуже важливе значення має в мольфарському мистецтві?

Я знаю, що Гроловиця – це одне з імен жіночого грозового божества у деяких слов'янських племен. Богиня-громівниця носила це ім'я в ті часи, коли у всій Європі був поширений культ жіночих божеств, коли ще не панував неподільно патріархат і кожен з небесних покровителів наших предків мав дві іпостасі – чоловічу й жіночу. Згодом богиня Гроловиця перетворилася на гурт безсмертних небесних дів, які супроводжували бога-Гроловику та наділяли людей відвагою, силою та мужністю.

Але в Карпатах, як виявилось, гроловиця – це назва ще й певних явищ, безпосередньо пов'язаних із мольфарською наукою.

Гроловиця – один з найважливіших мольфарських інструментів. Коли б'є блискавка в смереку, і при цьому від неї відпаде скалка, в якій є природний отвір, оце і буде гроловиця. Така скалка має певні лікувальні можливості, з її допомогою від людини можна відвести зле мольфування, за допомогою цього інструменту мольфар також позбавляє лихих відьом сили (варто тільки на жінку, підозрювану в лихих чарах, подивитися крізь отвір гроловиці – і всі недобрі

чари її та сила чаклунська будуть тут-таки «заморожені»).

Гроловицею називають, власне, й саму блискавку. А також – дерево, в яке вона влучила. Найпридатнішими для мольфарських ритуалів вважаються смерека й дуб. Таке дерево вважається особливим: тріски його використовують для лікування – димом обкурюють людей, котрі страждають від нервових недуг, деревина ж громового дерева вважається найкращим матеріалом для музичних інструментів, особливо для скрипок та трембіт. Про останню слід сказати трохи детальніше.

Традиційна гуцульська трембіта.

Трембіта – це традиційний карпатський інструмент, що має вигляд конічної дерев'яної труби без бокових отворів. Довжина трем-

біти може бути різною, – аж до чотирьох метрів, а музичний діапазон – дві з половиною октави. Вражає те, що звуки трембіти чути більш ніж за десять кілометрів. Здавна трембітою горяни сповіщали сусідні села, які нерідко розташовувалися далеченько одне від одного, про важливі події: весілля чи народження дитини, наближення колядницької ватаги чи похорон. Навесні звук трембіти знаменував початок вигону овець на полонину. Нею користувалися вівчарі в горах. Донедавна карпатські гуцули використовували трембіту в подібних випадках. Тільки останнім часом лункий, протяжний звук цього прадавнього інструменту замінили мобільні телефони. Але й сьогодні всі народні обряди та гуляння, фестивалі та мистецькі свята починаються виступом трембітарів. І зараз у Карпатах є родини, котрі з діда-прадіда займаються виготовленням трембіт, бо то – ціле сакральне мистецтво.

І цей традиційний ритуальний карпатський музичний інструмент виготовляють *тільки* з розколеного блискавкою громового дерева. Відразу по сильній грозі майстри, котрі роблять музичні інструменти, йдуть до лісу та шукають таке громове дерево. Спилують його, розколюють і витримують упродовж кількох років надворі – на вітрі, на дощі, на сонці, на снігопаді, на морозі, на

сухій погоді й на вогкій. А коли всі ці зміни, всі дари стихій прийме дерево, тоді роблять із нього трембіту чи скрипку. І славляться ті інструменти на всі гори. Все те мій Мольфар знає не від чужих людей, бо й сам він майстер-сопілкар, і не один музика в Гуцульщині грає на сопілках, виготовлених моїм наставником...

Трембігарі здавна сповіщали горян про важливі події. Худ. І. Труш.

Особливе значення в шаманській традиції Карпат (а мольфарство – це, поза сумнівом, найсправжнісінька шаманська традиція) мають так звані громові камені (їх ще називають громовими стрілами), а також камені-блискавки – округлі чорні камінчики невідомого походження. Як правило, їх знаходять поблизу дерев, вражених блискавицею, і мольфари кажуть, що це – ядра кульових блискавок.

Розповідають, що, влучаючи в дерево, блискавка йде в землю, а за кілька років (називають числа три, сім і дванадцять) виходить на поверхню ґрунту у вигляді такого камінця. Не знаю, наскільки це правда, але в кожному разі на жодну з мінеральних порід, відомих у Карпатах, ці чорні, округлі камінці не схожі²⁶. Громові камені використовуються мольфарами в певних ритуалах та магічних обрядах. Їх витримують у воді, а потім тією водою обливають хворих на пропасницю та інші недуги. Такі громові стріли – це природні мольфи, що захищають дім від удару блискавки. Особливо шануються громові камені, знайдені під грушею або під смерекою. Вони мають особливі властивості, зокрема вважають, що такий камінь, підвішений біля воріт, відвертає пожежу, а також відгонить нечисту силу.

Подорожуючи карпатськими селами, я не раз помічала на хатах, навіть на сучасних котеджах, зображення прадавнього знаку-оберегу, відомого під назвою «громове колесо». Це коло із вписаними в нього шістьма (як варіант, вісім або дванадцять)

²⁶ Зараз учені дослідили, що іноді над планетою з'являються дивні вихрові об'єкти, щось середнє між смерчем і кульовою блискавкою. Всередині цих об'єктів відбуваються настільки дивні процеси іонізації, що в результаті утворюються найнеймовірніші сплави. Можливо, громові камені належать саме до таких об'єктів?

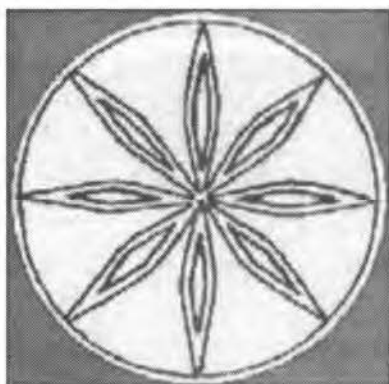
шпицями чи пелюстками. Цікаво, що такий самий знак часто зустрічається на сволоках і стінах будинків на півночі Росії, в деяких регіонах Німеччини, Франції та інших європейських країн, а також у країнах південно-східної Азії. Вважається, що це охоронний знак, аби в дім блискавка не вдарила. У Карпатах його можна побачити не лише на стінах будинків. Часто цей символ використовують в орнаментах на чоловічих вишиванках та поясах-чересах (громове колесо – це традиційно чоловічий символ). Громове колесо нерідко зустрічається на держалнах та обухах старовинних топирців-барток. Як відомо, сокира завжди була ритуальною зброєю, а в індоевропейських народів – також священною зброєю і символом божества грому та блискавки. Громове колесо прикрашає і круглі дерев'яні баклагги, в яких зберігають вино чи інші напої, та ритуальні посудини-рахви. До речі, останні, вочевидь, мали раніше особливе сакральне значення, втрачене згодом. Вони круглої форми, з яскравими ознаками прадавнього сонячного культу, який поєднується із символами культу грози. З цього можна зробити висновок, що рахва – це ритуальна посудина, яка використовувалася у древніх ведунських (а можливо, також і воїнських, оскільки бог грози завжди був покровителем воїнів) обрядах.

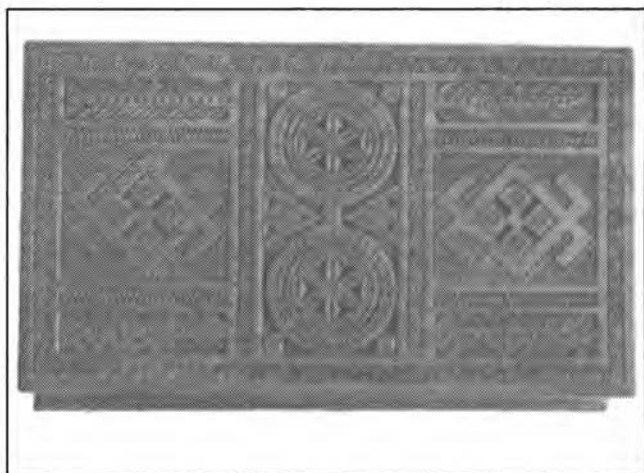
**Рахва – ритуальна посудина. Зараз рахву використо-
вують переважно як скриньку для прикрас, але судячи
з назви і традиційного оздоблення, в давнину вона мала
важливе сакральне значення. Цілком можливо, ця
кругла посудина призначалася для обрядів сонячного
культу. Гуцульщина. XX ст.**

З колекції УЦНК «Музей Івана Гончара».

Переважно гromове колесо є елементом орнаменту на скриньках, а також на писанках. І цілком може бути, що цей знак – символічне зображення не просто блискавки, а саме кульової блискавки, тієї самої гromової стріли, що їх знаходять під смереками, в які горобиної ночі вдарила блискавиця.

Таке громове колесо прикрашає оселі та ритуальні споруди в багатьох країнах Європи та Азії. Зустрічається колесо з шістьма, вісьмома та дванадцятьма шпичцями.

**Зображення «гromового колеса» на різьбленій скриньці.
Гуцульщина. ХІХ ст.
Із колекції УЦНК «Музей Івана Гончара».**

Втім, культ грози й блискавки був характерний для більшості прадавніх традицій. Найцікавіша паралель, котру мені вдалося знайти, пов'язана з південноамериканським народом інків. У них теж був культ грому й блискавки, й у своїх магічно-обрядових ритуалах вони теж використовували громові камені (і до сьогодні ними послуговуються в деяких обрядах шамани племені кіче, кривні нащадки інків). Ці камені метеоритного походження вважалися в інків священними. А свого головного культурного героя Віракочу інки називали «грозовим посланцем».

І ця паралель має ще одну цікаву деталь. Мольфарські перекази доносять, що їхня магічна традиція духовними коренями походить від інків. Таємні легенди, що передаються з вуст у вуста, розповідають: коли духовні устремління інків ослабли, їхня магічна сила у вигляді енергетичного потоку пішла в духовний простір і була сприйнята в Карпатах групою людей, котрі володіли необхідними якостями. Ці духовні знання переплелися з місцевими традиціями та дійшли до наших днів...

Якщо провести паралель із сучасними науковими дослідженнями і знаннями про ноосферу, то карпатські мольфари не такі вже й далекі від істини. Ноосфера – це простір, у якому накопичуються людські думки

та ідеї, де зібрані всі традиції й світогляди. І завжди по всій Землі жили люди з особливим складом розуму, душі, духу й можливостей, з певною програмою, які могли ці знання сприйняти. Саме їх і називають шаманами...

Для простих людей зимові Свята – це веселий час колядок та щедрування, взаємної гостини та «маланкових» веселощів. Для мольфарів – це час строгих ритуалів, котрі допомагають накопичити духовну силу. А ще – спілкування з певними духами. Так, мольфари, як і їхні родичі-шамани в інших місцях Землі, спілкуються з духами.

– Кого мольфари називають духами? – запитує в Мольфара.

– Перш за все – це особистий дух-провідник мольфара, – відповідає він. – А також святі духи, духи-помічники (ними стають духи священних річних днів, духи небесних тіл, духи стихій). Духами-помічниками можуть бути й душі померлих, особливо душі предків або душі інших мольфарів. Є, звичайно, й темні, лихі духи. Вони бувають водяні, земні та повітряні. У кожного з таких духів своя спеціалізація: водяні духи заманюють людей у вир і топлять, повітряні – змушують вішатися або кидатися в прірву. А земні духи – спокушають. Найзлостивіші з усіх – земні духи, духи-спокусники. Вони навіюють на людину безпричинну тривогу, а потім шукають слабого місця і спокушають.

А слабе місце є в кожного живого. Це може бути влада чи гроші, вродливі жінки чи заздрощі до таланту...

Кожен може побачити цих істот, – кажуть гуцули. І підкріплюють свою впевненість розповідями про реальні зустрічі з тими чи іншими стихійними духами, з прекрасними нявками-бісицями, які зваблюють легінів співами та чарами, з духами-спокусниками, які прибирають до рук необачних газдів, котрі прагнуть чортячих скарбів чи влади над людьми.

– Практично кожна людина може побачити духів, – каже Мольфар. – Та тільки користі від такої зустрічі не буде... Бо керувати духами може тільки відун, озброєний спеціальним оберегом, могутнім словом мольфарським та незламною волею. А ще – твердим знанням, навіщо йому цей контакт.

Мольфар твердо знає, коли й навіщо йому спілкуватися з тим чи іншим духом. І кожен із карпатських «непростих» має власну «техніку» для входження в транс і свідомого контакту з потойбічними істотами: від вживання певних рослин і промовляння спеціальних ритуальних замовлянь до практик, що нагадують східні медитації.

Звісно, є й «простіші» методи: наприклад, за допомогою маятника-підвіски, добре знайомого всім, хто хоч трохи стикався з езотеричними традиціями. Але це – інстру-

мент для найсильніших і найдосвідченіших, тому що при такому контакті мольфар залишається з духом сам-на-сам, не захищений ні травною-союзником, ні заклинанням. Якщо маг не надто досвідчений, дуже легко може стати одержимим духом, який вселяється в тіло необачного чародія. Той стає двоєдушником, підпорядкованим владі духа.

У кожного мольфара, звісно, є свій дух-покровитель²⁷. Це його головний помічник, який уперше приходить до мольфара в момент ініціації. Дух-помічник наділяє свого «підопічного» певним чаклунським даром, вводить молодого мольфара в духовні, нижні та горні світи, «представляє» тамтешнім мешканцям і звідтоді допомагає у всіх мольфарових починаннях. Але якщо, скажімо, в сибірських шаманів дух-покровитель, як правило, дух померлого шамана, то в карпатських мольфарів у більшості випадків – це дух якогось святого (вочевидь, у ті часи, коли еґрегор на карпатських землях був інший, це були стихійні духи та божества). Але як і в інших шаманських системах, майже ніколи, за окремими винятками, духом-покровителем мольфара не буває посланець із вищого сонму небесних істот. Тому що людина не в змозі витримати безпосереднього контакту з Вищими Божествами.

²⁷ Знову можна провести пряму паралель із шаманськими традиціями в інших куточках Землі.

Дух-покровитель завжди приходить на поклик і допомагає своєму підопічному. Крім духа-покровителя, мольфар закликає «до помочі» ще й духів-помічників, які сприяють у певних ситуаціях. Вважається, що більше в мольфара таких духів-помічників, то він сильніший.

Запитую: кого краще викликати, якщо є потреба про щось дізнатися – свого покровителя чи того духа, що відповідає за інформацію? І Мольфар суворо відповідає:

– Якщо нема надзвичайної потреби, то краще закликати свого покровителя, бо чужі духи люблять жартувати: може сказати неправду або навіть почне бешкетувати...

І це зовсім не смішно, як показує мольфарський досвід. Справді, сибірські шамани теж застерігають молодих колег від надмірного спілкування з «чужими» духами. Якщо ці істоти з'являються під час ритуалу, то поводяться досить розкуто, можуть і нашкодити – не зі зла, а просто щоб розважитися.

І ще одна шаманська паралель: Мольфар розповідає, що в їхній традиції є шлях так званої Вищої Магії. Ним ідуть ті мольфари, котрі пройшли велику рівновагу світу, пізнали Істину і опинилися за межею добра і зла, земної історії та людського світосприймання, поза межами того, що зветься людською природою. Але таких магів дуже мало.

У традиціях сибірського шаманізму теж є подібний титул: Великий Шаман. Дух-покровитель такого майстра посланий йому самим Верховним Божеством. До слова такого Шамана прислухається навіть Володар Пітьми. Одночасно на землі, кажуть сибірські ясновидці, може бути лише чотири Великі Шамани.

...Зимовий цикл свят – час особливий ще й для обрядів водяних. Здавна відоме волхвування водою: на свято Водохрещі набирали в 12 посудин воду, вистоявали Йорданської ночі на зорях, а потім ворожили по ній, поїли тією водою худобу, щоб не хворіла й багато молока давала, обмивали дітей, щоб були здорові, дівчата вмивалися «орданською» водою, щоб краса не сходила з лиця, а парубки стрибали в ополонку, аби стати сильнішими та дужчими.

Зараз Водохреща – одне з найбільших християнських свят, яке завершує Різдвяні свята. Однак його сенс і вся символіка ясно вказують, що Йордан, як і більшість календарно-обрядових свят, має язичницькі корені. Цього дня молоде сонце та вода зустрічаються, і сонце дарує воді свою силу й снагу. Зараз учені дослідили, що свята Водохрещі взимку та Купала влітку – це дві пори, коли вода змінює свою полярність і має справді дивовижну, особливу силу.

Напередодні Водохрещі («Ордану») люди випалювали вогнем воскової свічки на сволах та вікнах хрести – солярні знаки – щоб віднадити нечисть. А «орданською» водою з тією самою метою кропили хату. (Магічна сила «святоговоскочку» й «водички-орданички», поєднуючись, дають захист на весь рік!) Йорданська вода вважається згубною для нечистої сили²⁸. Цього дня купалися в ополонках, щоб набратися сили та здоров'я на цілий рік і змити з себе хвороби, сліди «вроків» та всіляких негативних вібрацій, котрі налипали на тіло й душу впродовж року.

**«Йорданська» вода наділена особливою силою.
Зимовий «гук». Косів. Фото з архіву автора.**

²⁸ Згадайте фільм «Пропала грамота», де Сатана клянеться: «Щоб мені провалитися в ополонку після Йордану, коли брешу».

Йорданська вода (мольфари називають її «орданичка») вважається найсильнішою для всіляких чародійних обрядів. Мольфари цієї ночі набирають її в джерелах-рнучках і впродовж року використовують у своїх обрядах. До води теж є особлива примівка:

 Водичко-орданичко, я тебе беру — на допомогу, на лікування, на щастя, на здоров'я. Обливаєш ти луги-береги, коріння-каміння, всяку віру і всяке дихання. Поможі ж мені з Небесними Силами і предковічними словами.

— Коли йдете набирати священну воду, — каже Мольфар, — варто очистити свої думки й помисли. Коли приходите до джерела, треба поклонитися йому та проказати примівку. Отоді та вода дасть тобі силу для помочі людям, бо вона має власну пам'ять, несе інформацію про всі покоління і всіх людей. І вода може розказати мольфарові про кожну людину, якою він цікавиться. Вода — це життєдайна енергія Матері-Землі, вона така чиста, мов мала дитина: у води нема таємниць і нема ворогів. І якщо прийти до неї з таким самим по-дитячому чистим серцем, вона поділиться всіма своїми знаннями... І в цьому нема нічого чародійного. Раніше, коли серце в людей було незатьмарене марнолюбством та заздросами, були вони чисті духом і

розумом, тоді розуміли мову води, рослин, вогню, вітру. Зараз таке знання залишилося тільки в шаманів, у спеціально навчених людей, які перейняли цей дар і несуть його, мов дорогоцінну ношу...

Наша розмова перервалася приходом чергового пацієнта. Я вийшла надвір. Стояла морозяна зимова ніч. Над білими вершинами гір мерехтіли величезні зорі, що здавалися аж ніби волохатими. Деся далеко відлунювали дзвіночки. Напевне, юнацька ватага колядників ходила навколишніми селами, бажаючи газдам доброго врожаю та щастя в наступному році.

Я вирішила пройти стежкою до зимового Черемошу. Але не встигла наблизитися до хвіртки, як раптом...

Могутня сила, яку неможливо назвати й описати словами, підхопила мене. Земля шалено закрутилася під ногами в один бік, світ перед очима повільно поплив у інший. Зорі затанцювали перед очима несамошитий танок-аркан. Я схопилася за паколи паркану, щоб не впасти. Заплющила очі... А вихор дивовижної, прадавньої магії, що чинилася в домі, огорнув простір довкола, а далі підхопив і мене. Він відносив мене кудись вдалину... все далі й далі... Зорі, величезні, волохаті, підморгували мені, їхній сміх відлунював срібними передзвонами. Величезний, медово-золотавий місяць виростав до неймовірних розмірів, затуляючи виднокіл. І коли мені здалося, що я вже можу доторкнутися рукою

до нього... магія раптом зникла. Я повільно приходила до тями...

Повз мене пройшов відвідувач. Запахло травами. Гримнула хвіртка.

Я повернулася в хату, до розмови...

Та розмова вже була непотрібна – після того, що я пережила за кілька хвилин перед тим. Я в єдину мить пізнала могутність цієї традиції. І якщо в мене ще лишалася крапля здорового скептицизму мешканки великого міста, то в ті кілька хвилин шаленого польоту між зорями весь він випарувався. Залишилася тільки повага до прадавнього знання, що його бережуть окремі люди тут, у серці Карпатських гір. Та ще – бажання пізнати цю науку про вічність настільки, наскільки вистачить сили й змоги.

Частина третя

ВЕСНА ОЧИЩЕННЯ

**ВОГОНЬ І ЗЕМЛЯ
Мольфарська
ініціація.
Місця сили.
Жіноча магія**

*Ініціація, або ж посвята, – акт введення
учня в курс езотеричних [таємних] знань...
Як правило, це особливий ритуал, до якого
входить очищення та освячення учня, різні
випробовування та символічні обряди.*

«Енциклопедія містичних термінів»

*Засвічу свічу
Проти сонечка,
Тихо йду, –
А вода по каменю.
А вода по білому
Іще тихше.
Засвічу свічу
Проти місяця,
Тихо йду, –
А вода по каменю.
А вода по білому
Іще тихше...*

Старовинна пісня

Коли я знову їду в це гірське село, що стало мені майже рідним, – сніг уже розтанув і перша травичка пробивається з-під торішнього листа. Чорний Черемош сердито набундючився всіма своїми чорно-сивими бурунами, погрожуючи: «Ось як схочу...» Та ніколи не потерпали мешканці цього маленького присілку від повені, бо перша хата від ріки – оселя Мольфара, а він надійно захистить від негоди та розгулу стихій...

Є особливий час на початку березня, коли впродовж трьох днів тисне мороз і йде стужа, хурделиця віє, вітри гудуть. «Мартова баба дише» – кажуть гуцули і розповідають про це легенду.

 Воднієї газдині було дві дочки: рідна й нерідна. І, як водиться, любила та жінка рідну дочку, піклувалася про неї, а нерідну змушувала тяжко працювати, і не знала та дівчина ні любові, ні ласки. І ось однієї ранньої весни, коли ще на полонинах і в лісах лежали сніги, а над гірськими

селами гуляв крижаний вітер, захотілося жінці стиглої малини. Покликала вона нерідну дочку й каже: «Йди в полонину та принеси мені малини». «Та де ж я тепер знайду малини?!» — відказує дівчина. А мачуха у відповідь: «Ти йди, і як принесеш мені малини, то прийму тебе додому, а як ні — то геть прожену».

Узяла дівчина кошик, взяла коржа за пазуху та й побрела снігами. Довго йшла, — стомилася, змерзла, зголодніла. Сіла на пеньок, дістала черствого коржа та їсть.

Коли підходить до неї якийсь дідок та й питає: «Що ти, дівчино, тут робиш? Чого сидиш сама?» Дівчина відповідає: «Послала мене нерідна мама малини зібрати, а де я її зараз візьму? І сказала, що не пустить до хати, якщо не принесу».

Чоловік нічого не сказав, тільки хитро всміхнувся, розклав ватерку, щоб дівчина зігрілася. А потім кинув їй у полу три жмені жарин і сказав: «Йди додому, та не дивись у полу, доки не зайдеш у хату. А вдома викладеш на стіл».

Дівчина подякувала. А чоловік зник, ніби його й не було.

Прийшла дівчина додому, глянула в полу — а там малина: велика, стигла, пахуча...

Мачуха й каже: «А видиш, ледащице, я ж казала, що в лісі є малина!»

Та й зібралася сама до лісу: одяглася в дванадцять кожухів, у дванадцять постолів, у

дванадцять рукавиць, у дванадцять сорочок, у дванадцять хусток — та й подалася в полонину. Але щойно вийшла вона на гору — завіяв вітер, мороз затис — і перетворилася лиха баба на камінь.

І зараз є та скеля — Мартовою Бабою її називають. З-під скелі вода тече, холодна-холодна, аж зуби судомить. Ніколи, навіть у найбільшу спеку, не буває та вода теплою. І не варто її пити, кажуть горяни, бо таким само холодним може стати в людини серце...

Щовесни, перш ніж річка остаточно прокинеться, перш ніж потече березовий сік і пролунає перший весняний грім, мольфари проводять ритуали заклинання стихій: щоб не було повені, щоби буревій не йшов на поля та людські угіддя, а стороною обминав. Щоб «громи, гради й усяка лиха година, всі упирі та упирята йшли на ліси, на гори, де люди не ходять, де кури не піють...»

Березневі дні — це час підготовки до літніх ритуалів, пов'язаних з урожаєм. Наприклад, щоб зберегти впродовж літа сонячну погоду, мольфар набирає в миску першого березневого дощу і закорковує його в пляшечці (це називається мартова вода). І коли треба, щоб із дощової погоди стала сонячна, то в печі розкладається вогонь, а як він прогорить, мольфар розсовує жар на два боки,

як це робиться при випіканні хліба, й тією мартовою водою кропить піч усередині поміж двох вогнів...

А ще рання весна – це час, коли мольфари проводять обряди біля священних місць сили. Бо й скелі, і джерела – вартові та хранителі мольфарської мудрості – спали цілу зиму й тепер мольфар віддає часточку власної сили, щоб допомогти їм прокинутися.

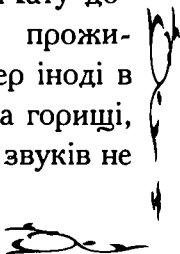
Уся Гуцульщина – то єдине сакральне місце. Саме такого висновку доходиш, якщо попоїздиш цими місцями та послухаєш місцевих переказів і легенд. У кожному селі вас нагодують десятком-другим бувальщин, легенд і байок про те чи інше урочище, гору, джерело... Навіть про хату моїх косівських сусідів я почула вельми цікаву розповідь.

 було це літ із сімдесят тому. Будували газди нову хату. Як водиться, зводили її зі смерекових колод. Уже майже скінчили будівництво, аж тут настало велике свято – чи то Великдень, чи Трійця. У неділю всі пішли до церкви, а дорога до церкви вела повз цю хату. Відстояли люди службу Божу, йдуть назад, чують: у хаті на горищі цюкають сокири, молотки, рубанок струже. Перезирнулися люди: ніколи такого не було, щоб у неділю, ще й у велике свято хтось працював – гуцули

вельми шанують свята й неділі. Презирнулися та й пішли собі по домівках, вирішили, що господарі найняли майстрів, а ті хочуть швидше скінчити роботу. Вже й день до вечора схиляється, а на горищі в хаті кипить робота, працюють інструменти. Та сусіди постерегли, що ніхто не виходив з хати за цілий день. Як тільки сонце зайшло — робота стихла, стукіт припинився. Наступного дня з самісінького ранку — те саме. І знову ніхто не виходить. Під вечір сусіди не стерпіли, пішли подивитися: що ж то за майстри такі, що цілісінький день працюють, не виходячи навіть надвір.

Зайшли в хату, — стукають молотки! Зійшли на горище — а в недобудованій хаті нікого немає! Лежать інструменти: рубанки, сокири. В стовпах свіжої смерекової пилюки зайчики танцюють. А людей — нема!

Втім, історія скінчилася щасливо. Хату добудували. Вселилися туди газди, прожили гарне життя. Щоправда, дотепер іноді в передсвяткові дні хтось постукує на горищі, ніби молоточками. Але яких тільки звуків не почуєш у старому будинку...

І таких історій розповідають чимало по гуцульських селах. То що вже казати про історичні урочища!

Але є в Карпатах місця, сакральні з будь-якої точки зору.

По-перше, це стародавні язичницькі жертovníки, що збереглися досить непогано з бозна-якого часу. Та й самі язичники-сонцепоклонники жили тут до XVIII століття. Коли воеводи князя Володимира вогнем і мечем хрестили слов'янські племена, багато тих, хто не хотів приймати візантійський обряд, багато волхвів та відунів, носіїв прадавніх традицій та магічних знань, утекли сюди, в гори, де їх важко було знайти княжим дружинникам. І можливо, тоді волхвівські знання приєдналися до місцевих магічних традицій, дали мольфарству нову силу і новий зміст...

Майже в кожному куточку Карпат є гори, печери, гаї, ліси, озера, біля яких колись давно – або й не дуже давно – траплялися якісь дива-чудеса, й тепер вони мають особливу біоенергетичну силу. Є священні річки й джерела, вода яких дає оздоровлення хворим, є криниці з чудотворною водою. Особливо багато в Карпатах святих джерел і чудотворних місць, присвячених Матері Божій. І взагалі, культ Богородиці в карпатських горах особливо шанований. Тут варто провести паралель із дохристиянськими традиціями галльських народів, що населяли Західну Європу, де в той час був широко розповсюджений культ Великої Богині. А в християнську добу на тих священних місцях були зведені собори, присвячені Божій Матері, такі, як-от Нотр-Дам.

Особливе ж значення в мольфарській традиції мають річки, деякі гори, вершини та печери. Мольфари шанують водоспади та водокрути на річках, і камені, що омиваються падючою водою, вважаються наділеними особливою магічною силою. Гірські вершини, особливо хребет Чорногори, – це теж святе місце карпатських магів. А найвища гора українських Карпат Говерла шанується мольфарами як символ Світової Гори, сакральний центр світобудови. Є на карпатських полонинах і менгіри та дольмени – прадавні камені, подібні до тих, яким здавна поклонялися кельтські племена.

**Серце українських Карпат – гора Говерла. Священне місце карпатських мольфарів.
Фото з архіву автора.**

Зустрічаються й кам'яні лабіринти, призначення яких вчені до цього часу не розгадали. Гуцули кажуть, що ті кам'яні спіралі спорудили бозна-коли могутні пращури-ле-

лети. Подібні споруди з каменю збереглися також на островах Крайньої Півночі, в Північній Америці, вже не кажучи про знаменитий лабіринт на Криті.

Кам'яні лабіринти викликають чимало суперечок серед учених. Соловецькі острови.

Вчені намагаються знайти розгадку призначення цих витворів: одні бачать у лабіринтах сакральні місця, де поклонялися підземним богам, інші вважають, що вони призначалися для весняних аграрних ритуалів, дехто з дослідників схиляється до думки, що ці давні лабіринти – величезні торсійні генератори, що передають і приймають сигнали з Космосу, і що всі лабіринти на планеті – це один гігантський комп'ютер, залишений в незапам'ятні часи мудrimi інопланетними прибульцями.

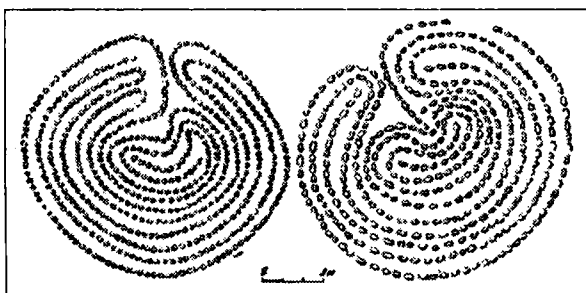

Схема лабіринтів, що їх знаходять по всій
Північній півкулі Землі.

Але безсумнівним залишається єдине: в цих мегалітичних утворах чітко простежується образ спіралі, яка в європейських народів ще з часів трипільської культури була символом вічності, плинності-повторюваності часу, постійних змін у природі, світі, житті людини. Спіраль-лабіринт зустрічається у візерунках на кераміці та у вишивці, в художніх деталях одягу, в ритуальних танках-хороводах. Спіраль – чи не найдавніший символ вічноплинності Всесвіту; це й джерело буття, в якому плінуть всі живі істоти, це й людські долі, що сплітаючись утворюють візерунок життя, а для мольфарів – це ще й символ їхнього магічного шляху: символ часу, що огортає своїми кільцями свідомість і включає шамана в обіг світових сил. А можливо навіть – лабіринт таємниць буття, які мусить розгадати той, хто наважується рушати шляхом пізнання цих загадок...

Є в Карпатах і такі прадавні, могутні й загадкові «місця сили», що діють і сьогодні. Вони привертають увагу вчених та дослідників, а місцеві жителі оточують ці урочища легендами та страшними бувальщинами. Мається на увазі передусім озеро Несамовите, що причаїлося в самім серці Чорногори. За будь-якої погоди його плесо непорушне. І кажуть, що дна в цього озера немає. Та варто необережному мандрівникові кинути в озеро камінець, як відразу над ним збираються чорні хмари та зчиняється негода, гроза чи буря. Мольфари розповідають, що в озері живе прадавній дух, повелитель бур та гроз. Він спить у тих глибоких водах, і не варто його будити. Чи так це – напевно сказати не можна. Але щороку знаходяться сміливці, котрі бажають на власні очі побачити, що буде, якщо вкинути камінь у плесо озера. Місцеві мешканці розповідають жахливі історії про необережних «дослідників». Кажуть, декого після того вже ніколи не бачили: вони щезають назавжди, і за легендою, їх викрадають гірські духи, караючи за неповагу до своєї оселі. Але якщо хтось приходить до озера з повагою, духи ту людину не чіпають. Майстри, які виготовляють музичні інструменти, впевнені, що трембіти з дерева, вимоченого у водах Несамовитого, найдзвінкіші.

Я була біля Несамовитого, відчувала його спокійну велич. Під час наближення до

озера людину охоплює якась особлива внутрішня тиша, тривожна й велична, вона тремтить у душі, немов струна. І відчувається, що не можна, щоб ця струна порвалася чи ослабла, інакше стародавня долина не прийме тебе. Що тоді станеться – знає лише дух озера Несамовитого... Напевно, є місця, куди не варто ходити тільки заради цікавості.

**Серед чорногорських хребтів причаїлося озеро Несамовите. За переказами, в цьому озері живуть древні духи, що породжують влітку градові дощі та бурі.
Фото з архіву автора.**

...Коли приходить весна і скресає крига на водах, коли перша травичка проб'ється з-під снігу й перша пташка провістить наближення весняного сонця, Мольфар вирушає в гори, щоб здійснити там давній мольфарський обряд отримання Сили. Для цього потрібне дике, незаймане місце, де «сходяться світи».

І – цілковита самотність.

– Могутність самоти настільки величезна, – говорить Мольфар, – що проста людина навіть не

в змозі цього збагнути. Тільки мольфар, який знає інші світи, світ людей і світ власного серця, може поцінувати цей стан: коли залишаєшся віч-на-віч із власною сутністю...

Чому так багато людей боїться самотності? Здавалося б, якщо бажаєш зберегти свою неповторність, то навпаки слід прагнути якнайповнішої самотності. Але насправді – не так. Людська свідомість завжди розділена: якась частина в нас всередині прагне самотності, самоти, а інша частина бажає охопити, завоювати якнайбільше навколишнього простору, ввібрати в свою сутність істот, людей, події. Вирішити цю дилему можна тільки, якщо збагнеш: те, чого наша буденна свідомість боїться, – і є рішення. Коли ми залишаємось наодинці із самим собою (а чи не цього боїться більшість із нас?), бачимо себе такими, які ми є насправді, а не тими, якими нас показує дзеркало соціуму, нашого середовища, щоденного життя в натовпі...

Тож мольфар іде в гори і знаходить – за ознаками, відомими тільки йому одному, – печеру.

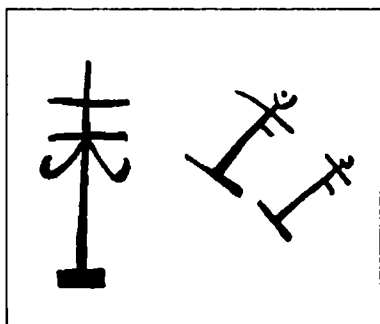
...**В**ін прийшов сюди й розпалив багаття. Він годує вогонь сухим хмизом і освяченими травами, і таємними заговорами. Він узяв до рук священ-

ний інструмент. Він піднімає обличчя догори — і прадавні звуки злітають із його вуст, тільки ніхто їх не чує. Чи є зараз у світі людина, котра б тісніше сплелася з природою? Хіба що його духовний побратим — на Сході чи на Заході, в Північній Америці, в Тибеті чи в Сибіру. Вони навіть зовні нагадують один одного, мов діти одних батьків.

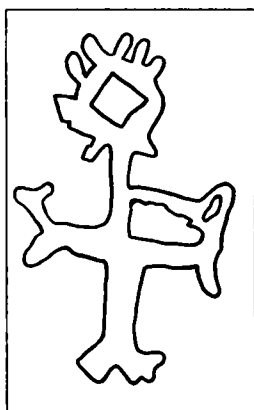

Коли мольфар проводить до кінця свій таємничий обряд і поєднується з духами, він заходить у печеру, залишає біля входу свої обереги та свій одяг, свої інструменти й навіть, якоюсь мірою, свою особистість. Тепер він замурується в печері — без їжі й води. Він обкладеться дерном і мохом, затулить вхід камінням так, щоб жоден промінь сонця, жодна пташина пісня, жоден звук іззовні не проникав у цей притулок. Потім він занурюється в медитацію, настільки глибоку, що навіть пульс падає майже до нуля, і перебуває в такому стані впродовж дванадцяти днів. Так він очищається від усієї скверни та нечисті, що могла прилипнути до нього протягом року під час лікувальних сеансів чи магічних обрядів. Так він оновлює своє біополе і духовну субстанцію. Так він отримує новий заряд магічної сили. Увесь цей «печерний» ритуал мольфар здійснює в повному мовчанні. Німота — знак

приналежності до іншого, «навського» світу. Мольфар стає там своїм, тобто «німим», отримує здатність здійснити дії у *тому* світі, отримати там нові можливості й щось принести звідти в *наш* світ.

Урочище Кам'янистий.
Ці петрогліфи знайдені на стінах природних печер
у Карпатах.

Хребет Сокілський. Хто залишив ці знаки? Можливо,
якісь мольфари-відлюдники, що проводили в цих міс-
цях свої таємничі ритуали?

Так один раз на рік мольфар здійснює свою шаманську подорож не для когось, не заради допомоги людям, а для самого себе, щоб оновитися і отримати нову силу для своєї нелегкої праці...

Сучасні наукові дослідження показують, що людський мозок може сам виробляти речовини, які змінюють стан свідомості, наприклад, диметилтимін²⁹. Скажімо, дослідники сибірського шаманізму неодноразово відзначали, що обряд камлання активізує цей процес, і таким чином, шаман вводить і себе й інших присутніх у стан трансу.

Дихальні методики, що їх практикують індійські йоги, теж передбачають уповільнення, а часом і зупинку дихання на значний час. Це призводить до збільшення концентрації вуглекислого газу в крові, а психологічним наслідком цього процесу стає зміна стану свідомості. Медитації з інтенсивною концентрацією на певній ідеї чи образі теж призводять до сповільнення та зупинки дихання. Тож медитація в печері, що її проводять мольфари щороку, з одного боку, допомагає очиститися від негативних нашарувань на психіці та біополі, а з іншого – викликає стан зміненої свідомості на значний час, упродовж якого мольфар пе-

²⁹ Тим, хто цікавиться цією проблемою глибше, радимо книги Тімоті Лірі та Станіслава Грофа (див. список літератури в кінці книги).

ребуває в «світі духів», в тонких світах, де отримує нові знання та нову інформацію.

Тож цілком імовірно, що печерний обряд – це один зі способів ввести себе в стан трансу без допомоги рослин, які змінюють стан свідомості (у інших ситуаціях мольфари використовують їх досить активно), та інших допоміжних засобів.

Можливо, саме цей дивовижний медитативний обряд – найбільший подвиг мольфара. Мій наставник не розповідає про свої відчуття під час печерної медитації. Та буденна свідомість і не в змозі втримувати й адекватно передавати той «потойбічний» стан. І не все мольфари можуть розповідати: в карпатських шаманів є багато особистих таємниць. Втім, мольфарство ще тільки чекає на своїх дослідників. Поки що його вважають карпатською екзотикою, а в кращому разі – віддають на відкуп етнографії.

У всіх шаманських традиціях подорож світами – одне з найважливіших завдань. Власне, й сам термін «шаман» перекладається як «той, хто ходить між світами». І в мольфарстві теж шаманська подорож – одна з найсерйозніших справ. Аби допомогти людині, отримати інформацію, порадитися з духом-помічником, мольфар мусить ввести себе в особливий стан, який дослідники шаманських технік називають станом розширеної свідомості, американський же антрополог і

послідовник мудрості давніх толтеків Карлос Кастанеда – зсувом «точки фіксації».

За «входи» до інших світів можуть слугувати печери (які завжди асоціюються з лоном Матері-Землі, а тому, особливо для подорожі «нижніми» світами, світами духів і померлих, вважаються найкращими), а також – дупла старих дерев або священні джерела. Цю подорож усі шамани описують по-різному, оскільки кожен із них бачить «свій» світ, але найчастіше – це тунель, яким мольфар приходить до потрібного йому місця, щоб зустрітися з духом помічником і отримати необхідну інформацію³⁰.

Магічні традиції різних народів свідчать про існування двох світів (дон Хуан, наставник Карлоса Кастанеди називає їх «тональ» і «нагваль»). Світ проявлений – наша повсякденна реальність, де діють чіткі закони і все визначено, та «потойбічний» світ, описаний у казках і легендах, де можливо все, де діють зовсім інші закони (а часом відсутні будь-які закони), світ чудес і всеосяжних можливостей. І маг (шаман, мольфар) має силу та здатність своєю «другою» свідомістю поєднувати ці два світи, подорожувати між ними і з одного приносити інформацію в інший.

³⁰ Можна також порівняти цей обряд із ритуалами магів-даосів у стародавньому Китаї, в традиції яких за вхід у потойбічні світи та інші реальності теж слугували дупла старих дерев. Печери ж практично у всіх народів були місцем, де жили маги, боги, святі тощо.

Мольфар зв'язує дві реальності, й це є доказом його сили. Коли він отримує здатність адекватно діяти в обох реальностях, то стає Майстром. Мольфар живе в двох світах: поза трансом – звичайним життям, як і тисячі інших селян-гуцулів, а в трансі він стає частиною надприродного світу, поділяючи з духами їхню здатність бачити майбутнє, літати в повітрі, зливатися з духом-помічником і трансформуватися в інших істот...

Настає час, і кожен мольфар починає шукати учня.

Якщо серед родичів мольфара є людина, здатна до магічного мистецтва, потенційного наступника починають навчати змалечку.

– До семи років, – говорить Мольфар, – можна остаточно визначити, чи здатна людина до магії. Бо до семи літ дитина живе за законами серця, а після семи – вдосконалюється розум, а серце долучається дуже рідко. Тому як дитині минуло сім літ, дуже складно вже визначити, чи то в людини справді хист, чи тільки її самолюбні бажання.

Загалом вік, із якого людина починає вчитися мольфарських мудроців – не настільки важливий. Хоча для ініціації є суворо визначені вікові межі: неофіту мусить бути не менше 30-ти років і не більше 35-ти.

Чому так?

– Тому що до 30-ти визріває душа людська. Раніше 30-ти – ще не сформована духовна сутність, –

каже Мольфар. – До 35-ти років вона встановлюється. А пізніше – людині дуже важко сприймати науку, бо вже триває реалізація набутого досвіду, нічого нового людина навчитися не здатна.

– А якщо в роду нема наступника на той час, коли виникає потреба шукати учня?

– Так є в мене, – відповідає Мольфар. – Я маю двох синів, маю онуків, але в синів немає магічного дару, а онуки не хочуть його переймати. Тому я мушу шукати учня на стороні. Кожен мольфар від початку практики замислюється над тим, кому він передасть своє вміння. Але навіть якщо нікому не передасть його за життя, то особлива необхідність виникає перед смертю. Бо коли мольфар не передасть свої знання та мистецтво, дуже тяжко вмиратиме, вся енергія, всі знання з нього важко йтимуть, як це було з Гоєм і ще з кількома моїми побратимами. Якщо мольфар нікому не віддасть своїх знань, він терпить страшні фізичні муки, й він бачить усіх духів, усіх своїх помічників і всі свої діяння. Але кожен мольфар сам вирішує, чи віддасть він комусь свій дар. Іноді краще спустити його на воду, ніж передати наступникові. Й на те є причини. По-перше, дар мольфара – то дуже тяжка доля, а не просто ремесло чи професія. У нас в Карпатах кажуть: «Легше ліс сплавляти, аніж мольфувати»³¹. А крім того, сучасні люди вже не

³¹ Сплавлення лісу на плотах-бокорах справедливо вважалося одним із найнебезпечніших і найважчих занять. Плотогони – їх називали «бокораші» – були взірцем сили й хоробрості, тому ця гуцульська приказка дуже показова.

сприймають магію серйозно. Для більшості наших сучасників магія – це забавка, екзотика для розваги. А якщо хтось і ставиться до магії серйозно, тоді це засіб для досягнення своєї мети. А треба любити цей чарівний хист усім серцем, треба віддатися магії всією своєю суттю – тоді вона відкриє свої таємниці. Бо мольфар без власної таємниці – то не мольфар...

– А як мольфари спускають свій дар на воду?

– Як я вже сказав, це ритуал, що здійснюється тоді, коли мольфар не бажає нікому передавати своє вміння. Чаклун бере якусь річ (найчастіше – дерев'яну дошку), проводить над нею певний обряд і з допомогою заповітних слів і дій вкладає в ту дошку свій магичний дар. А потім пускає її на бистру воду. Найкраще це зробити вночі, пускаючи дошку по великій річці, як от Черемош. Тоді менше ризику, що той заговорений магичним даром предмет пристане до берега, де його можуть підібрати небережні люди. Бо якщо таку дошку підбере хтось, то вся магія перейде до тієї людини, і що тоді той нещасний чоловік робитиме?

– Магія – то наука таємна, – продовжує Мольфар. – Є такі речі, що їх до смерті людина не має права нікому казати. У кожного мольфара є таємниці, які знає тільки він, і нікому не повинен їх передавати. Навіть у інших ремеслах так: **майстер передає учневі ремесло, а не дар. Так і в мольфарстві. Відун може передати вміння, але не дар.**

Я запитую:

– Чи значні відмінності між вродженими і навченими мольфарами?

– Відмінності є, – відповідає Мольфар. – У деяких галузях мольфарства вроджені чародії сильніші, бо родова генетика має для нашого мистецтва велике значення. Як правило, мольфари, котрі передають своє вміння по родинній спадковості, передають спадкоємцю і галузь, у якій працюють. А навчений мольфар не обов'язково займатиметься тим само, що й учитель. Наставник у випадку з навченим учнем стає лише провідником енергетики...

– Чи має бути згода членів сім'ї на навчання молодого мольфара?

– Не завжди. Талант є талант, і він пробивається, як паростки весною. Його ніхто не годен спинити.

Отже, мольфар шукає собі учня, якщо нема династичного спадкоємця. Як це відбувається? У давні часи мольфар традиційно передавав своє знання дванадцятьом людям, які мали здібності до магічної науки. Мольфари бачать невидимі знаки на людях, схильних до мольфарського мистецтва. Тож кожен мольфар обирав майбутніх спадкоємців за цими знаками: іноді потенційний учень сам приходив до мольфара, бажаючи перейняти таємні знання, а іноді мольфар запрошував людину до себе в науку. У Карпатах таких учнів називали челядниками. Вони допомагали наставнику

по господарству, допомагали збирати цілющі трави, а мольфар їх учив. Челядники були присутні під час лікувальних і магічних обрядів, що їх проводив учитель, зачували примівки, пізнавали ритуали. За час навчання мольфар придивлявся, і духи-помічники вказували, на кому з учнів-челядників є особливий доленосний знак. Того мольфар посвячував – передавав своє благословення та магічну силу. Інші учні могли стати сільськими знахарями, повитухами, травознаями...

Отже, свого істинного спадкоємця мольфар знаходить серед тисячі претендентів, по знаках, що їх він бачить над людиною. Він навчає майбутнього мольфара свого таємного мистецтва примівок і травознавства, обрядів і ритуалів. Термін навчання буває різний залежно від здібностей учня. Коли неофіт опановує знання і стає готовим до самостійної праці, вчитель передає йому духовний дар і проводить обряд ініціації.

Ініціація, посвята – це неодмінна передумова мольфарського мистецтва. Без неї людина не може стати повноцінним мольфаром. Звісно, неофіт, який пройшов науку в мольфара чи мольфарки, знає таємниці трав і може лікувати людей, може бачити майбутнє і провіщати долю, але без посвяти людина не стає *магом*, тобто, не володіє тими невидимими нитками, що до-

зволюють керувати реальністю і здійснювати чари³².

Я запитую:

– А як же той факт, що зараз багато хто вчиться по книжках?

– Щоб стати справжнім магом-практиком по книжках, – Мольфар сміється, – треба багато над собою працювати... І мати слово, сильніше за камінь. А це буває дуже рідко.

Посвята може бути як фізична, так і духовна. А може бути лише духовна, коли до людини з'являється наставник-провідник і веде за собою. Такою була посвята у перших шаманів, мольфарів, магів, знахарів...

Посвята відбувається в кілька етапів. Спершу майбутній мольфар проходить очищення: водою і вогнем, суворим постом і самотністю. А потім наставник проводить завершальний ритуал, який є серйозним випробуванням і для учня, і для вчителя.

Керуючись вказівками свого духа-помічника, мольфар-учитель обирає таємничу місцину в горах, на одній з полонин, або в лісі. У певний день, обраний з допомогою спеціальних медитацій, там готуються ритуальні вогні з трьох сортів дерева.

Трикутником розкладаються три освячені за допомогою заклинань і трав вогні-

³² Порівняйте з обрядом рукоположення в християнській церкві. Тільки після проведення цього обряду молодий священик має право здійснювати Таїнства.

ватри – символ трьох світів, трьох шляхів мольфарства (цілительство, магія, ритуали). Неофіт стоїть посередині, між вогнів, без будь-якого одягу. Це знак того, що молодий мольфар готовий ввійти беззбройним, чистим і відкритим у «потрійний світ»: світ духів, світ людей і світ вищих божеств. Оголеність – символ нового народження і готовності стати перед духами таким, який він є.

Мольфарська ватра розпалюється в древньому магичному урочищі. Коли молодий мольфар буде готовий, до нього прийде дух-провідник, щоб повести чаклунською стежкою назустріч знанням.

Учитель дає неофітові рослинний препарат, який розширює свідомість (це може

бути напій, куриво в люльці чи просте обкурювання). Вибір зілля та спосіб його застосування залежить від кожного окремого випадку, зокрема, від особливостей психіки самого неофіта. Найчастіше використовується дурман (*Datura stramonium*) або коноплі (*Cannabis sativa*). Темні маги для обрядів ініціації частіше використовують матриган, як у Карпатах називають беладону (*Belladonna atropa*). В окремих випадках робиться суміш із кількох зел.

Майбутній мольфар входить у транс, і перед ним відкривається світ духів. Жителі того світу можуть прийняти нового мольфара, але можуть і не прийняти. Якщо приймають – до людини з'являється дух, котрий стає провідником-наставником молодого мольфара, особистим поводитирем у світі духів. Ця істота буде помічником у всій його мольфарській роботі – до кінця життя. І в смертну годину мольфара дух-провідник приходить, щоб провести душу свого підопічного до іншого світу.

Це посвята фізична. Може бути й сама духовна. Під час духовної посвяти людині просто відкривається наставник із «тонкого» світу. І він стежитиме за своїм підопічним доти, поки не переконається, що його учень гідний іти мольфарським шляхом.

Є й інший метод передавання магічних знань: бувало, що коли мольфар помирав, не

знайшовши за життя учня, він міг передати свою Силу, знання та вміння, коли просто брав за руку будь-яку людину. Найчастіше так передавали свої знання чорнокнижники та відлюдники. Нерідко саме таким чином на смертному одрі віддавали свою темну магічну силу лихі мольфари чи відьми. Тому коли вмирала людина, котру вважали злою відьмою або чорним чаклуном, усі боялися навіть наближатись. Траплялися випадки, коли в такий спосіб знання отримувала людина, зовсім до цього не готова. Тоді померлий мольфар ставав наставником із потойбічного світу – звідти керував діями свого несподіваного учня. До речі, сибірські шамани частенько обирали свого спадкоємця вже наприкінці свого життя, проводили над обраним учнем ініціацію, передавали своє знаряддя – і вмирали. І вже з «нижнього» світу керували першими кроками молодого шамана...

Коли мольфар передасть своє знання, благословить і проведе посвяту – він перестає бути вчителем. Він стає колегою, духовним побратимом.

Я запитую в Мольфара:

– Чи важливі час і місце ініціації?

– Так. Час і місце завжди обираються дуже індивідуально. Мольфар перед ініціацією свого учня викликає духа-помічника, і той називає мольфарові пору, місце, час і день посвятити. Але найчастіше посвяти відбуваються від Благовіщення, коли

перша змія виповзає на сонце, і до Купальської ночі, головного мольфарського свята.

– Яке знаряддя використовується під час ініціації?

– Передусім – це ватра з певних сортів дерева. Також спеціальні речовини, які добираються індивідуально, оскільки неофітові необхідно змістити центр свідомості, вивести його в світ духів.

Іноді використовуються певні предмети – громовиця, окремі трави – залежно від напрямку, в якому посвячують майбутнього мольфара. З допомогою заклинань мольфар-учитель зближує два світи, світ живих людей і світ духів, неофіт переходить межу між цими світами (іноді людина бачить її у вигляді мосту над вогняною рікою або тунелю в непроглядному тумані) і вступає у світ духовний. Там молодий мольфар знайомиться з тими, з ким віднині радитиметься в своїй діяльності. Там він зустрічає свого помічника. Під час посвяти молодий мольфар дізнається про свою стихію, пізнає свої тотеми: тварину, рослину, птаха, які стають для нього знаковими, і від яких мольфар може черпати інформацію та силу для здійснення певних обрядів.

Тут мій наставник хитро посміхається і каже:

– А вашу стихію я можу назвати, навіть не проводячи обряду ініціації. Бо ім'я людині дається не даремно...

– Чи знає вчитель, хто стане помічником його учня? Чи часто буває, що в учня той самий провідник, що і в наставника? – запитую в Мольфара.

– Учитель цього не знає. Виходячи в світ духів, неофіт відкриває свою душу, і до нього приходить той, хто відчуває свою спорідненість із душею неофіта. Приходить цей дух як гість і з доброї волі стає провідником і помічником. Іноді буває, що в учителя й учня – один провідник, але це швидше виняток, і це означає особливу духовну близькість між мольфаром-наставником та його учнем.

Отже, коли відбувається ініціація – молодий мольфар входить у світ духів, знайомиться з іншими світами й до нього приходить дух-помічник, що визначає основну спеціалізацію молодого мольфара та стає віднині його провідником по гілках Світового Дерева.

– Чи бувають при ініціації травми? Фізичні або психічні?

– Бувають, але це більше трапляється при посвятах у чорні обряди, бо злі духи люблять кров і живляться людськими емоціями, болем і страхом. Тому той, хто входить із ними в контакт під час посвяти, повинен віддати злomu духові частину своєї крові та своєї сутності. При посвятах у білу магію травм практично не буває.

Молодий мольфар відразу ж відчуває величезні зміни у своїй свідомості. Іноді це щось подібне до «священної хвороби», як це буває в сибірських та індіанських шаманів.

Але найголовніша зміна в тому, що на молодого мольфара звалюється відчуття відповідальності перед світом, перед своєю діяльністю, з'являється неймовірна напруга і тягар на душі. Власне, хвороба є наслідком, оскільки не кожній людині стає душевних, духовних і фізичних сил витримати посвяту й перше спілкування з іншою реальністю. Людина втрачає радість і дитяче, спрощене бачення світу; молодий мольфар починає бачити причини й першопричини, наслідки та сплетіння доль і відчувати істинні закони світу.

Мольфари також звертають увагу на особливі прикмети та обставини народження дитини, щоб визначити здатність до мольфарської науки.

Таку здібність часто мають позашлюбні діти. Вважалося, що коли хрещена мати під час хрещення такої дитини пов'яжеться шкіряним поясом, цей пояс матиме особливі магічні властивості.

Одним із інструментів, які досить часто використовуються при ініціації, при лікуванні, а також при інших обрядах, зокрема, для входження в транс, є особливий музичний інструмент, відомий у Карпатах із сивої давнини, а саме **дримба**.

Власне, тибетські, алтайські народи та інші народи Азії знають аналогічний інструмент (традиційно його називають варга-

ном³³). Різниця між гуцульською дримбою та варганами інших народів світу (в яких, до речі, теж були поширені шаманські техніки та практики входження в розширений стан свідомості) невелика – незначна відмінність у формі. Поза сумнівом, варган чи гуцульська дримба – це не просто музичні інструменти. Це також засіб для досягнення стану розширеної свідомості без допомоги рослин із родини пасльонових. Дримба звучить на два голоси: один із них чують слухачі, а інший – тільки той, хто грає. І оскільки дримбу міцно притискають до зубів, створюється сильна камертонова вібрація в тілі. Цей ефект призводить до повної зупинки того, що старий маг дон Хуан із племені які називає «внутрішнім діалогом», а мольфари – повсякденним розумом.

До речі, за формою дримба схожа на камертон – інструмент, який використовується для настроювання музичних інструментів. То може, гуцульська дримба і є древній камертон для настроювання на внутрішню му-

³³ Власне, «варганом» можна назвати й саму дримбу. Варган (від лат. *organum*, грец. *organon* – музичне знаряддя, інструмент) – це язичковий музичний інструмент, пластинка з дерева, кості, або металева дуга з язичком посередині. Під час гри варган притискають до зубів чи затискають ними; язичок защипують пальцем або спеціальною паличкою. Рот слугує за рухомий резонатор; змінюючи форму та об'єм ротової порожнини, музикант виділяє необхідні для виконання мелодії тони обертового ряду.

зику небес? І з допомогою цього маленького інструмента мольфар входить у такий стан, в якому починає чути «гармонію сфер», що нею створено та впорядковано світ?

Можна сказати, що дримба для мольфара – те саме, що священний бубон для шамана. Як відомо, сибірський чи американський шаман досягає трансу за допомогою магічної музики, яку видобувають із бубна чи особливої тріскачки. Шамани називають свій бубон «конем», який переносить їх у світи духів, і гарному шаманові достатньо кількох ударів у бубон, аби привести свою «точку фіксації» до належного зміненого стану свідомості. Так само служить мольфарові дримба.

На цьому інструменті грають за допомогою губів, зубів, язика й дихання одночасно: високі звуки досягаються звуженням ротової порожнини, низькі – розширенням, тихіші-голосніші – диханням. А саме звучання нагадує буддійські мантри. В Карпатах дримба відома з незапам'ятних часів. Цікаво, що традиційно вона вважається жіночим інструментом. І до сьогодні кожна друга гуцулка «уміє в дримбу».

Дримба має особливу силу, вважають мольфари. Це магія в звуках, примівки в музиці. Звуками дримби можна вилікувати хворобу, ці звуки пробуджують енергію каменя, дерева, металу, вони наділяють моль-

фара особливою силою. За допомогою звуків дрімби можна причарувати кохану людину, приручити дикого звіра, ворога зробити другом...

– Дримба дуже примхливий інструмент, – каже Мольфар. – Вона дуже тонко відчуває настрій того, хто на ній грає. Тому з її допомогою так легко передати всі відтінки настрою – і сум, і радість, і любов, і жаль та смуток розлуки...

Майже кожен мольфар ще й володіє якимось ремеслом. Наш герой – відомий на всю Гуцульщину мосяжник, тобто майстер по металах, зокрема дорогоцінних. А ще він виготовляє музичні інструменти. І дрімби теж.

– Мова людська недосконала, – тихо промовляє Мольфар. – Досконала тільки музика, бо то – мова верхніх сфер, мова горніх світів і світлих духів. Уся природа, кожна рослина й кожен камінь мають свою музику, лише люди її не чують. Чують окремі щасливці. І хто в змозі відчутти й почути її – то найщасливіша людина в світі. Був час, коли світ мав єдину мову, й колись знову настане такий час, коли людство матиме єдину мову – музику...

І знову Мольфар підносить дримбу до вуст – і ллються звуки, що передають і жебоніння гірських потічків, і передзвін зірок над карпатськими вершинами, звуки, повні Сили, що бере початок десь там, у глибині тисячоліть, в самому духові наших предків, котрі відчували і знали, що суще – нероздільне...

Тихі звуки дрімби заколисували... І ось уже заснула свідомість – раціональна, глузлива, скептично-недовірлива свідомість людини з великого міста. А натомість пробудилася інша – потаємна, та, що знає, **відає**... Звуки дрімби віддаляли та приглушували решту звуків та образів реального, фізичного світу... І ось вони зникли зовсім... А народилися, відкрилися інші звуки – звуки світу, де все було інакшим... І той світ, світ мольфарської блискавки, був зараз реальнішим за все.

Далі звуки дрімби стали швидшими, дрібнішими, різкішими, вони пробуджували до руху, до динамічного польоту й тіло, і нову свідомість. Вони пробуджували бажання бігти, ні – летіти, ледь торкаючись ногами мовчазних скель, які – я знала це – берегли споконвічні таємниці гір, дерев, хвиль гірської ріки й високого, неймовірно високого неба над карпатськими полонинами...

І біг-політ мій тривав безмежність – чи мить? Хто скаже про тривалість там, де відсутнє поняття часу? І ось на моєму шляху здійнялася величезна гора. Що це було – реальна вершина, один із карпатських бескидів, чи легендарна гора – символічний центр Світобудови? Вузька стежка гадюкою звивалася вгору, і я пішла нею...

 На височенній гірській вершині – гігантська дрімба. Коли сходить сонце і перший промінь падає на сиво-металеві вигини її тіла, дрімба на кілька

хвилин спалахує полум'ям, і тоді на вершині палає багаття. І той золотавий стовп нагадує ватру, яка попереджає.

Про що?

Про те знає лише стара дримба, що вже віками стоїть на вершині. Коли над горами пролітає вітер — він помічає стару сиву дримбу та грайливо пестить її в легких обіймах, і ледь чутно — ніжно й сумовито — відповідає йому дримба. А іноді над гірськими вершинами бушує вихор — і тоді озивається до нього дримба протяжним гулом, і луна йде над горами, лякаючи полохливих мандрівників. А сміливим — дає нову силу на важкій дорозі. І гуде, гуде, виспіває стара дримба, а вітри знову й знову торкаються гудка та змушують бриніти луною на всі гори.

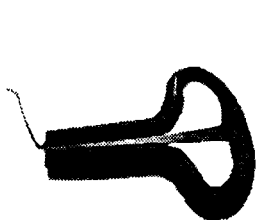
А коли настане горобина ніч і загуркочуть громи над гірськими вершинами, породжуючи ярі блискавиці, і полетять між небом і землею вогняні стріли, тоді замре в очікуванні стара дримба, а в прадавній печері всередині гори стрепенеться старий Мольфар в очікуванні урочого часу. І настане мить, коли в саму дримбу вдарить блискавиця, і зрадіє стара дримба, дочекавшись того моменту, заради якого й поставили її тут бозна-коли. І по гудку, прямому, як стріла, ясному й міцному, як мольфарська дорога, піде вогняна стріла в землю, в гірську печеру, де вже давно чекає на неї старий Мольфар...

Дримба – це символ шляху мольфара. Обрис її – то звичайний людський шлях, від народження до смерті. Язичок же посередині (його називають миндик) тонкий, дзвінкий, виготовлений із найякіснішої криці; він проходить на межі життя й смерті, але все-таки не торкається їх – це шлях мольфара, шамана, істоти, яка народилася, усвідомила себе й пізнала смерть, і шлях її, тонкий і виразний, з тої миті відрізняється від життєвого шляху інших людей. Миндик – це блискавка, одвічний знак мольфарства. Починається цей шлях посередині – коли людина найдалі й від народження, і від смерті. А закінчується там, де точка життя з точкою смерті майже стикаються. Крім того, гудок завжди робиться з криці, у той час як обід – із заліза. Криця – символ сили, метал, гартований вогнем. Це символ того, що коли людина усвідомлює у себе «блискавку в крові»³⁴, тоді починається шлях *Мольфара...*

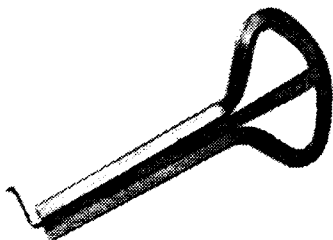
Можна згадати й про ваджру – символ бога Шиви в індуїзмі, а також важливий езотеричний символ у тибетських та буддійських традиціях; тут ваджра уособлює міць та ясність духовного шляху. Ваджра вважається також символом духовного світу, а сам термін перекладається як «алмазна блискавка». Формою ваджра теж дуже нагадує дримбу.

³⁴ «Блискавкою в крові» називають здатність до магії та шаманського мистецтва індіанці в Центральній Америці – нащадки племен майя. Я вважаю, що цей термін якнайкраще підходить до визначення мольфарства і ще раз підтверджує наявність древніх зв'язків.

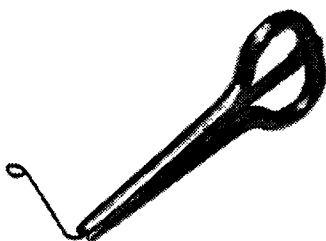
Випадок? Збіг? Чи глибока закономірність, сенс якої знають тільки втаємничені?

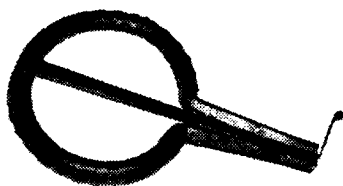
Дримба. Карпати.

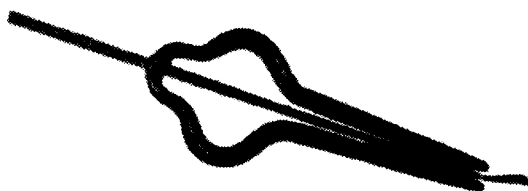
Доромб. Австрія.

Темир-комуз. Киргизія.

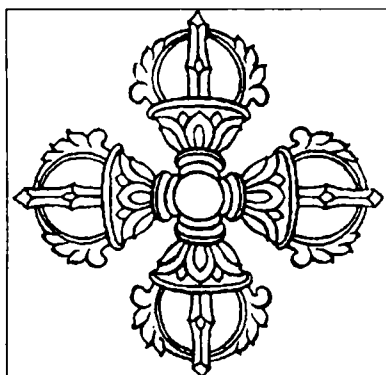

Марандзано. Сицилія.

Мурчунга. Непал.

За допомогою цих музичних інструментів шамани Європи та Азії здійснюють свої «потойбічні» подорожі.

У індуїзмі ваджра (санскрит. «блискавка») – священна зброя Індри-Громовика, а в тибетській буддійській традиції – це символ міцності та духовного шляху.

Ми вже згадували про те, що традиційно дримба вважається жіночим інструментом. У деяких місцевостях Карпат «дримбою» навіть називали молоду відьму, яка «спеціалізувалася» на любовній магії. І тому наша розмова плавно перейшла до теми, що природно хвилює мене чи не найбільше: жіночі обряди в мольфарстві і роль жінок у гуцульській магичній традиції.

У давнину жінки були першими магами. Так само й обрядом будь-якої ініціації, посвяти, магичним боком життя керувала жінка як істота, що здатна тонше відчувати космічні енергії.

– Жінка має природну магію, у неї вона в крові, – сміється Мольфар, і лукаві бісики скачуть у його очах. – Жінці навіть не треба вчитися. Та тільки

сучасні жінки забули про це прадавнє знання, яким наділила їх наша Велика Мати. Адже дотепер усе, що робить жінка стосовно, скажімо, чоловіка, який їй подобається, – це древні магичні ритуали, з тією різницею, що нинішні «чародійниці» здійснюють ці обряди несвідомо. Якби жінки **свідомо** користувалися силою, котру подарувала їм від світанку світу Мати-Природа, – вони б оволоділи світом і змінили його. І можливо, саме тому чоловіки завжди намагалися обмежити жіночі чари. Бо боялися їх... Як бояться дотепер...

– І ви боїтесь? – запитую я в Мольфара.

– Аякже, – відповідає мій наставник. – Адже я, попри всю свою магичну силу, всього-на-всього чоловік. Але я ще й намагаюся пізнати жіночу натуру. Бо жінка і магія мають основну спільну рису: і жіноча краса, і сила магії – це найбільша Таємниця природи, яку й розгадує мольфар...

Колись давно, коли магія ще не була екзотикою, а частиною самого життя, у кожному поселенні були чоловіки й жінки, що володіли магичними здібностями. Суспільні магичні обрядодії, свята та колективні моління проводив маг-чоловік, а жінки керували внутрішнім життям племені чи роду, лікували хвороби й пророкували майбутнє, передбачали долю та здійснювали обряди для забезпечення доброго врожаю. Звідси й походить слово **відьма**, яким здавна називали жінок-магів, тобто «та, хто відає, знає». Без втручання чарівниць-відьом

нічого не відбувалося. Пробудження землі навесні, закликання теплих літніх дощів та живлющих гроз, збереження врожаю, щасливе родинне життя – за всім цим стояли жінки-чародійки.

І сьогодні в Карпатах існує приказка: *Коли місяць у серп, то чарівниці ідуть на границі.*

На перший погляд, ця фраза позбавлена сенсу, але насправді це дуже глибока приказка. Кожна магічна дія виконувалася на межі поля, лісу, села тощо. Символічно це означало межу між світами: «поцейбічним» буденним світом і «потойбічним» світом духів та богів. Місяць «у серп» вважався найкращою порою для магічних обрядів: коли місяць наростав – для ритуалів, спрямованих на урожайність та щасливе завершення справи, на ріст та успіх. Час, коли місяць був щербатий, годився для ритуалів, спрямованих на завершення справи, а також для всіх темних ритуалів.

Мольфар каже, що в карпатській магічній традиції жінка має велике значення сама по собі як особистість, як носій певної енергії – завдяки своїй силі правічній та вродженій принаді. Чоловік не встоїть перед її красою, її словом, поглядом і перед нею самою.

Якщо звернутися до світової історії та міфології, ми знайдемо там багато переказів

на цю тему. У гуцулів вони теж є. Зокрема, в горах розповідають про карпатського народного легендарно-реального героя – ватажка опришків Олексу Довбуша, який втратив силу й життя через палке кохання до жінки... Втім, історія про Довбуша ще попереду.

– Чи є відмінності між чоловіками-мольфарами та жінками-мольфарками у способах отримання знань, у ініціації?

– Знання всі отримують однаково. Ініціація також однакова для всіх. Тільки різні дні обираються та різні речі використовуються. Наприклад, чоловіків-неофітів годиться посвячувати в «чоловічі» дні: у вівторок або в четвер. А жінок – у «жіночі»: в середу чи п'ятницю. Найкращим днем для посвяти жінки-мольфарки, як і для будь-яких жіночих обрядів та дійств, є п'ятниця – п'ятий день тижня, що споконвіку був священним для жінок.

А в самій мольфарській роботі відмінності є. Жінка має більше природних сил і здібностей, бо черпає силу від самої Матері-Природи. Чоловік не може зробити багато з того, що може жінка. Звісно, є й речі, яких не може зробити жінка, а тільки чоловік. Скажімо, до воїнської магії, до заклинання зброї, до захисних ритуалів більше вдатні маги-чоловіки. А чари привороту чи любовна магія – це робота традиційно жіноча. Серед чоловіків практично не було повитух...

І це аж ніяк не пов'язано з соромливістю чи якимись моральними нюансами. Просто жінки ближче стоять до Матері-Природи, вони отримують сили для того, щоб приводити в наш світ нове життя. Повитухи – це не просто сільські «акушерки», це були хранительки знань про людину, про її розвиток та психіку, цілительки й ворожки. Повитухи часто виконували обряди, пов'язані з погодою, родючістю, розвитком (тому що жінка дарує життя). І хоча вважалося, що жінка-відьма з народженням дітей втрачає силу³⁵, і більшість справжніх відьом були незаміжні чи бездітні, особливість повитух полягала в тому, що «бабою-пупорізкою» могла стати тільки жінка, котра вже не може мати дітей, але не бездітна.

Віконце ворожки. Худ. Ю. Камишний.

³⁵ Порівн. з традицією, описаною Карлосом Кастанедою. Дон Хуан теж неодноразово підкреслює, що людина, яка прагне стати магом, повинна відмовитися від подружнього життя, щоб не втратити внутрішньої сили (К. Кастанеда називає це «світіння»)..

Мольфари знають ознаки, за якими можна було розпізнати майбутню відьму-мольфарку.

Особливими здібностями наділялася дочка третьої дівчини. Тобто, незаміжня дівчина народить дочку, а та теж народить дівчиною, то дочка третьої, яку вона теж народить не в шлюбi, – стане сильною чаклункою. Можливо, це повір'я – відгомін тих прадавніх, матріархальних часів, коли жінки-відьми зналися з чоловіками лише задля продовження роду, не допускаючи їх у життя своїх жіночих общин...

Старих відьом у деяких регіонах називали «вирицями» (від слова вирій) – тобто мудрими жінками, котрим відомі всі таємниці трьох світів, що їх охоплює Світове Древо.

Згадаймо казковий образ Баби Яги. Могутня чарівниця, за зовнішньою потворністю якої приховується сила та влада. Вона живе на кордоні двох світів, у хатинці, до якої треба «сказати примівку», тобто, віднайти магiчний ключ розуміння природи цієї оселі. І тоді вона повернеться «до лісу задом, до героя передом», і там, на кордоні двох світів, шукач знайде Велику Богиню у її «тiньовій» іпостасі – в образі Баби. І якщо герой поведеться правильно, скаже вірні слова та здійснить правильні вчинки, тоді йому дозволять отримати чарівний ключ до

магічної сили Матері-Землі, яку уособлює Баба Яга. Велика Богиня допоможе герою всією своєю могутністю. А вона в неї – безмежна, бо це сила самої Природи.

У кельтів (нащадками яких, імовірно, є гуцули – *див. список літератури*) була Велика Богиня, що мала три обличчя: юна Діва, зріла Жінка та стара Баба. Ця остання іпостась своїми функціями і своїм значенням дуже нагадує нашу казкову Бабу Ягу.

А хранителькою Джерела Життя у Вирії була з правіку богиня Громовиця – одне з прихованих втілень Великої Богині, яка з часом у народних колядках та примівках перетворилася на Богородицю.

Коли ж настав той час, із якого між чоловіками та жінками почалася боротьба за владу над душами й умами людей? Напевно, вона була завжди, хоча від самого початку простежити цей процес неможливо. Мабуть, це частина того самого *закону великої рівноваги*, про яку говорять мольфари. Але поступово чоловічі божества витіснили Велику Богиню. Потім, коли на землю Старої Європи прийшло християнство, священнослужителі-чоловіки цілком захопили духовну владу. З часом жінки-відьми втратили своє значення, і хоча дочок Матері-Землі, які відали, знали, вміли працювати з силами природи, й далі називали *відьмами*, але

слово це набуло негативного відтінку, їх почали переслідувати.

Мольфар вважає: це була помста чоловіків за те, що жінці більше дано Природою.

Жінка-чародійниця, яка літає на мітлі та повеліває небесними стихіями – традиційний образ народних переказів. Худ. Ю. Козак.

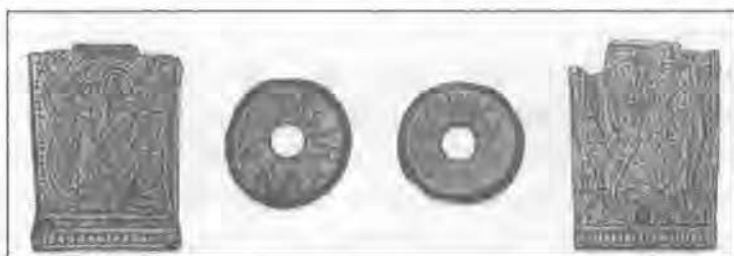
Із приходом християнства прізвисько «відьма» закріпилося за лиходійкою, котра жити не може, якщо не коїть зла людям і Природі: вона забирає молоко в корів і силу в людей, ночами їздить на молодих чоловіках, літає на мітлі та краде зорі з неба, займається в роками та злими чарами.

До речі, всі обряди, що їх має здійснити відьма перед початком чародійництва, дуже

символічні. Жінка має роздягтися наголо, звернутися з певними «заповітними словами» до хатнього порогу, далі перекидається назад через спину або перекочується через стіл. У цих діях прочитуються символи підготовки до переродження: спершу чародійка повинна «скинути одяг», залишитись «у чому мати народила», тобто вона мусить стати іншою, полишити звичний стан, відкинути повсякденне життя. Далі жінка прощається з родом і предками, бо коли стане відьмою, вже не буде такою, як досі (поріг – символ коренів і кордонів; згадаймо давні перекази: найдорожчих небіжчиків навіть ховали під порогом, щоб вони охороняли рід). Далі відбувається власне переродження, відмова від попереднього існування й отримання нової сутності: перекочування через стіл, перекидання через спину назад – це все засоби перевтілення в іншу істоту, оборотництво. І нарешті одним із важливих жіночих відьомських обрядів був «двобій на межі» – випробування для жінки, що стала відьмою, перевірка її сили, можливо, навіть змагання із своїм власним вищим «Я».

Для жінок-перевертнів існувала власна назва – «потворниці» (згадаймо «потворність» Баби Яги; можливо, спершу це слово означало не відсутність краси, а саме вказувало на змінений вигляд?), тобто такі, що можуть перетворюватися. Згодом, по

християнізації, слово «потвора» набуло негативного змісту. Під час розкопок у Києві в районі собору Святої Софії було знайдено предмети для прядіння, й одна з пряслиць була позначена словами: «Потворин пряслень». Чи не належало це прядильце якій-небудь «київській відьмі», що жила неподалік? Можливо, навіть дочки великого князя київського таємно ходили до цієї чародійки, щоб дізнатися про свою долю...

Речі, що належали чародійниці
Потворі. Київ. XII ст.

Але тут, у Карпатах, жінки-мольфарки поважалися так само, як і чоловіки, якщо не більше. Молодих відьом, схильних до любовних розваг, котрі «спеціалізувалися» на любовних заклинаннях, називали «яритницями» (від слова «ярий» – весняний, жагучий).

У горах розповідають про мольфарок, котрі були великими травознаями та цілительками, передвічними словами-замовами

вміли закласти невдачі й негаразди. У мольфарстві повитухами могли бути тільки жінки (втім, як і в більшості традицій). Звісно, не кожна повитуха була мольфаркою, але кожна мольфарка була зобов'язана знати це мистецтво. Повитуха не мала права відмовлятися, коли чоловік породіллі – за традицією – запрошував її до своєї хати. Повитуха приймала пологи, виконуючи над молодою матір'ю та новонародженим певні обряди, вона ж готувала першу купіль. У купіль для дівчинки обов'язково додавався любисток – щоб була вродливою та щоб хлопці любили, в купіль для хлопчика – корінь дев'ясилу, щоб був дужий. Повитухи зналися на різних зіллях та володіли примівками від «уроку», від лихого ока й прокльонів.

А в інших особливостях мольфарського мистецтва різниці між жінками та чоловіками-мольфарами немає. Вони служать або світлим небесним силам, або це відьми та упирі – служителі темних руйнівних сил. Мольфар розповідає, що були випадки, коли мольфари, чий магічний шлях був зовсім різний, а то й протилежний, іноді одружувалися одне з одним.

– У сусідньому селі, – говорить Мольфар, – жили двоє мольфарів, Дмитро і Параска. То вона була справжня відьма – лиха чародійка і гадюча газдиня. Дмитро ж, її чоловік, був дуже сильним цілителем і світлим мольфаром.

– Як ви пояснюєте таку, здавалося б, несумісність?

– Протилежні вдачі Бог поєднує в житті, – Мольфар посміхається. – Тоді буде гармонія. Якщо в двох людей однакові погляди – не буде гармонії. Вас відштовхуватиме одне від одного, незалежно від вдачі. Хоча чоловіка треба весь час тримати в дисципліні, бо чоловік – то перелітний птах, який прагне вічної свободи. Але водночас чоловік – то й хвіст у польоті за знанням. Тому кожна людина, яка стає на магічний шлях, мусить для себе вирішити, чи пов'язувати себе родиною. У окремих випадках це навіть корисно, бо чоловік-мольфар і жінка-мольфарка одне від одного підживлюються енергією. Чоловік і жінка вдвох – то є найбільша сила Всесвіту в енергетичному відношенні.

– У багатьох культурах маги брали собі за учнів лише представників протилежної статі – для енергетичної рівноваги та гармонії двох начал. Чи так у мольфарстві?

– Не обов'язково. Але часто чоловіки-мольфари брали собі в учениці жінок – тому що жінки сильніше сприймають таємну магічну науку й серед них значно більше вроджених віщунок, аніж серед чоловіків.

Як і в чоловіків-магів, у жінок-мольфарок теж є свої святі дні, які відкриваються їм у момент посвяти. Це особливі дні, в які проводяться певні обряди та ритуали й тим здобувається додаткова сила для мольфарської роботи.

Але всі мольфарки шанують 12 святих п'ятниць у році. Втім, п'ятниця – це головний жіночий день не лише в карпатській магичній традиції. У всіх культурних традиціях цей день був присвячений богині кохання чи материнства, родючості та жіночої долі, Великій Богині-Матері, як би її не називали – Фрейя чи Мокош, Афродіта, Раті-Дурга чи єдина в трьох особах кельтська Велика Богиня.

Сни проти п'ятниці вважаються віщими й неодмінно збуваються. Цього дня не годилося прясти чи шити, виконувати будь-яку іншу роботу, яка вважається традиційно жіночою: «бо свята П'ятниця розгнівається». Але це дуже гарний день для побутової магії, для захисту свого житла та родини. Як правило, *мольфари* приймали жінок у жіночі дні, а чоловіків – у чоловічі.

Що ж стосується карпатських жінок-чародійок, то особливо мольфарки шанували і поважали дванадцять п'ятниць у році, які називали «роковими помічницями». Це були дні, коли вони молилися Матері-Землі, Великій Богині (в християнський час – Богородиці-Пречистій Діві та Параскеві-П'ятниці) і отримували нову силу.

Дванадцять святих п'ятниць³⁶ розташовуються в такому порядку:

³⁶ Датування подаємо за новим стилем.

**Свята Параскева-П'ятниця – християнська іпостась Великої Богині – покровителька мольфарок-чародійниць та рукодільниць. Народна ікона. ХІХ ст.
Із колекції УЦНК «Музей Івана Гончара».**

1. П'ятниця першого тижня Великого посту.
2. Напередодні Благовіщення.
3. Страсна П'ятниця.
4. Перед Вознесінням.
5. Перед Трійцею.
6. Напередодні Івана Купала.
7. Спасівська п'ятниця (напередодні святого Іллі, бога Громова).
8. Перед Воздвиженням.
9. Перед Покровою.
10. Напередодні Введення.
11. Перед Різдвом.
12. Перед Водохрещею.

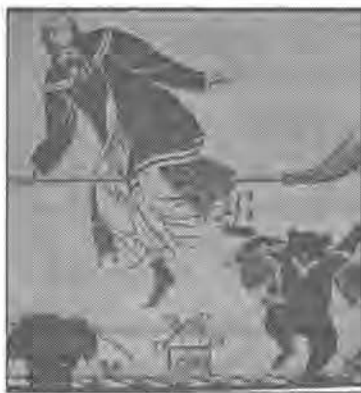
Взагалі, жіноча енергія вважалася в магічному мистецтві особливою. Навіть її зовнішні атрибути використовувалися для підсилення певних обрядодій. Скажімо, в деяких місцях Сибіру та Азії шамани-чоловіки переодягалися в жіночий одяг для здійснення певних ритуалів. Те саме робили майстри шаманської традиції сейд у Скандинавії. Взагалі, сейд (його ритуали включають передбачення майбутнього, досягнення стану розширеної свідомості та шаманські подорожі коренями та гілками ясеня Іггдрасіль, дев'ятьма світами, які складали картину скандинавської космогонії) вважався переважно жіночою справою. Родоначалницею та божественною покровителькою сейду вважалася богиня кохання Фрейя, і навіть володар Асгарду³⁷ Одін, бог-шаман та батько рун, навчався мистецтва провіщання майбутнього у Фрейї. Майстрині сейду – їх називали вьольвами – користувалися величезною повагою та оточувалися особливим ореолом³⁸. У контексті карпатської традиції варто зга-

³⁷ Асгард – у скандинавській міфології небесна фортеця, оселя богів-асів.

³⁸ Скандинавська сага «Віщування вьольви» («Старша Едда»), розповідає, як одну з таких жінок-віщенок викликає з підземного світу мертвих сам Одін для того, аби вона розповіла богам-асам про майбутнє світу та про прийдешній Рагнарьок – велику битву між богами та силами півми, а також про «сутінки богів».

дати святочний обряд Маланки, де Маланку завжди зображає перевдягнений у жіноче вбрання парубок, а культове травестування до сьогодні в гуцулів збереглося у вигляді жартівливого переодягання на весіллях.

Звісно, жінка може бути й босоркою – демонічною чаклункою. Нею часто стає жінка, в котру вселився дух померлого чаклуна. Якщо в родині одна за одною народжуються тільки дівчатка, то сьома обов'язково буде босоркою. Вона має дві або три душі та здатна чинити лихі чари, впливаючи ними на цілий регіон. Вважалося, що босорка може літати з буревієм та вихором, насилаючи мор на худобу, град на урожай. Відьма-босорка викрадає плід із лона матері й може «зчередувати» чоловіка – вступивши з ним у любовний зв'язок, забрати назавжди чоловічу силу та життєву енергію.

Відьма-босорка. Худ. Г. Нарбут.

Із приходом у Карпати християнської віри, всіх відьом почали вважати лихими босорками, здатними тільки до зла: вони «виймають сліди» і присушують чужих чоловіків, за допомогою ю глиняних ляльок насилають хвороби на людей, забирають у корів молоко та насилають мор на скотину. Наприклад, вважається, що на святого Юрія, коли вперше вигонили худобу на пасовисько, відьми збирали рядном росу на полях, де паслися чужі корови чи кози, й давали цю росу випити своїй худобі: тоді в усіх корів пропадало молоко, переходячи до відьомської корови.

Засобом пересування для відьми може бути будь-яке домашнє знаряддя: коцюба, мітла, тіпало для конопель... Вважається, що зароджуються відьми на Благовіщення, а на Юріїв день і на Івана Купала, та ще на Воздвиження вони збираються на Лисій горі для шабашів. Якщо простежити витoki цих свят, то стає очевидним, що це – важливі ритуальні дні, коли відправлялися саме жіночі обряди.

До сьогодні збереглися приказки, що характеризують «відьомську» роботу. В горах кажуть: «Гірша відьма вчена, ніж родима», «Коли місяць у серп – то чарівниці йдуть на границі», «Сонце світить, дощик кропить, чарівниця масло робить».

І, можливо, відгомін і таїна тих прадавніх жіночих обрядів збереглися саме в цих

знаках старовинної мудрості – приказках і загадках. А ще – в казках.

Мольфари захищають людей від лихих відьомських чарів. Світлі мольфари для того, аби позбавити лиходійницю-чередійницю її чаклунської сили, використовують смерекову тріску з природнім отвором посередині (грововицю). Варто крізь цей отвір подивитися на злу відьму, як уся її сила пропаде і зникнуть чари, які вона чинила... Багато таких обрядів проводилося саме навесні, коли прокидалася природа, зростала її чаклунська сила. І для відьом та мольфарів це теж нове народження, новий виток їхньої праці.

Одним із найдієвіших способів захистити свою оселю від лихих чарів вважався такий обряд: на Благовіщення, коли «прокидається» відьомська сила, треба було обвести сокирою коло кругом хати. Цього ж дня на сволоках хати ліпили з воску рівносторонні, солярні хрести, які мали захищати оселю від впливу нечистих духів.

На Благовіщення в лісах прокидаються змії. І це теж ознака традиції, бо змія – одна зі священних тварин у мольфарстві. Змія була священною в багатьох народів. Цим плазунам поклонялися як богам і мудрецам, хранителям підземних скарбів і наставникам людства. Згадаймо індійських нагів –

напівлюдей-напівзмій, володарів підземного царства, де вони зберігають коштовні скарби та скарби знання. Наги – великі чародії, котрі можуть змінювати подобу та воскрешати мертвих³⁹. Можна згадати змієподібних наставників і в інших народів: мудрі дракони з даоських легенд, «пір'ястий змій» Кетцалькоатль – наставник майя, змієподібний Кекроп – засновник та покровитель Афін, змієнога діва з острова Хортиця, котра народила від Геракла предка скіфських племен...

Нюй-Ва, за китайськими легендами – жінка-змія, яка створила світ і людей.

³⁹ Найвідоміші з Нагів: тисячоголовий Шеша, що утримує Всесвіт, та Васука, за допомогою якого деви-боги пахтали світовий океан, аби здобути напій безсмертя – амріту.

Зміїне озеро – це реально-магічне озеро на Гуцульщині. За переказами, в ньому живе дух. Дехто з дослідників вважає, що Зміїне озеро – це інша назва озера Несамовитого, про яке ми вже згадували. Вода Зміїного озера вважалася в давнину зміцнювальною та животворною. Цікава деталь: у гуцульському діалекті змію-гадюку називають «софія» (переклад цього слова, гадаю, не потребує пояснення?). Доречно згадати й аналогію з кельтською традицією: друїдів – кельтських магів та відунів, жерців та мудреців – називали «adder», що перекладається як «гадюка».

Змія згадується в багатьох обрядовій поезії (*«летючі й повзучі, підколодні й підземельні, ярі й переярі»*) та примівках: зокрема до «Цариці-Зміїці», яка живе у Вирії, під «білим каменем», зверталися у замовляннях від зміїного укусу: повелительку зміїного царства просили стримати підлеглих, щоб вони не нападали на людей.

Шамани північноамериканських індіанських племен теж вшановували змію. «Зміїний курган». Огайо. США.

У мольфарській космогонії змія – охоронниця Алатир-каменя і Джерела Життя. В старовинній примівці від зміїного укусу говориться⁴⁰:

 На морі на Діяні, на острові на Кияні, там стояв дуб, а в дубі дупло, а в дуплі гніздо, а в гнізді цариці: одна Киліяна, друга Іліана, а третя цариця Веретениця. Ти, цариця Веретениця, ти вийди, вигукни, висвисни на своє військо — на польовее, на лісовее, на водянее, на гноевее, на домовее! Закажи ти йому, царице Веретенице, нехай воно так не робить, де не треба, не кусає, зубів своїх не пускає, бо зубам тим не бувати і на землю випадати, з народженого, хрещеного раба Божого...

Очевидно, що формула «хрещеного раба Божого» — це нашарування пізніших, уже християнських часів, коли мольфари та знахарі почали звертатися вже не до передвічних богів давнини, а до святих, до Богородиці та Сина Божого Ісуса Христа.

«Зміїними» примівками відвертають лукавство людське та наводять любовний шал. А зображення змії, сама змія, її лино-

⁴⁰ Текст примівки подається за виданням: Українські замовляння. — К.: Дніпро, 1993.

вище та частини тіла широко використовуються в різних магічних обрядодіях.

Вважалося, що наслане чаклуном прокляття може у вигляді змії жити в людині, тож існують особливі обряди для його вигнання. Причому як твердять перекази, під час проведення ритуалу вигнання такої хвороби з людини справді виповзає чорна гадючка!

За обереги від зміїного укусу слугує трава вероніка, а також – листя ясеня, що знову повертає нас до символу Світового Древа.

Інший представник зміїного царства, вельми шанований горянами, – вуж. Він є символом добробуту та багатства. Гуцули раніше підгодовували вужів молоком, щоб ті ловили мишей. Бували випадки, коли немовлят, залишених матерями в хаті, годували вужі. Вважалося, що дитина, вигодована вужами, стане сильним магом або чарівницею і розумітиме мову гадюк та зміїв, зможе ними керувати.

Саме такою чародійкою, вигодованою гадюками, була Параска, про яку ми вже згадували. Прозивали її Гаделькою, бо вона товаришувала зі зміями. Розповідають, що та жінка розуміла зміїну мову і в її обійсті завжди жили гадюки: Гаделька могла від них брати отруту, щоб лікувати людей, могла й «зміїні» заклинання насилати, щоб зашкодити...

Є два великі «зміїні свята». Одне з них – весняне рівнодення (нині – переддень Благовіщення), коли змії прокидаються. Тоді їх зустрічали, й тоді ж відбувався перший весняний відьомський шабаш. Друге зміїне свято – Здвиження (Воздвиження), коли змій проводили на сплячку. З цим, останнім святом, пов'язаний дуже цікавий обряд.

Осіннє свято, коли змії вже збираються на зимівлю, є особливим у мольфарстві. Бо ці дні дають мольфарам важливий магічний «артефакт», а саме – гадючу пацирку.

Ось як розповідає Мольфар про «народження» цієї речі:

– Перед Воздвиженням змії збираються в певному місці – сповзається їх сила-силенна! – і знаходять потрібний камінь. Якими ознаками вони керуються, чому обирають саме його – ніхто не знає. І починають гади того каменя продувати. Свистять усі разом – і спрямовують свій свист в одну точку на камені. І поступово від зміїного си-чання той камінь стає м'яким, ніби тісто, а далі з нього виходить кулька білуватого відтінку. Така кулька й називається «гадючою пациркою». У нас в Карпатах навіть приповідка є, – Мольфар тихо сміється. – Ото як позбираються жінки десь біля тину та говорять тихо поміж себе, шепчуться, то гуцули кажуть: «Ади, дують у пацирку!»

...Можливо, в цій приповідці зберігся відгомін старовинного знання про те, що зміїні ритуали були прерогативою жінок.

Згадаймо зображення змій та вужів на трипільській кераміці, згадаймо змієногих дів-чарівниць, які населяють чи не всі міфічні перекази: хортицьку діву-змію, кельтську Мелюзину, діву Ліліт, яка за шумерськими міфами, живе у стовбурі Світового Древа... Коли ж було втрачене уміння спілкуватися зі зміями і в людей з'явився страх перед цими істотами, такі ритуали набули негативного забарвлення, як і приповідка...

Мудрі Наги – популярні персонажі індуйських легенд, а змієподібна богиня Ганга іменується «матір'ю всіх вод». Порівняйте ці легенди з переказами про «царицю Веретенницю». Вона живе в корінні Світового Древа, звідки бере початок Джерело Життя, що живить усі ріки на світі. Фрагмент барельєфу «Сходження Ганги».

Потім, коли пацирка вийде, камінь поступово твердне і змії розповзаються. А оцей продутий камінь і сама «гадюча пацирка» мають дуже важливе значення у мольфарстві, в деяких обрядах, особливо індивідуальних. Це дуже сильна мольфа для захисту дому від нещастя і хвороб.

– Навіщо ж зміям продувати той камінь? – запитую я.

– Так вони на ціле зимування заряджаються енергією, – відповідає Мольфар, – зміцнюють організм, аби мати силу пережити в своїх кублах зимові морози...

А на Благовіщення змії зустрічають. Його називають «змійним святом» і цього дня не рекомендують ходити до лісу та в поле. Вважається, що тоді сама цариця Веретениця, володарка всіх змії, полишає свій золотий трон у Вирії і з'являється на землю.

Важливим весняним святом, яке несе відгомін дуже древніх часів, є Вербна неділя, остання неділя перед Великоднем. Верба – то символ життєвої сили і одне зі священних дерев Великої Богині. Це теж символ Світового Древа, бо верба здатна розвиватися навіть з прутика. Вербовими деревами обсаджували криниці⁴¹, за допомогою вербової лози шукали підводні дже-

⁴¹ І знову паралель: Світове Древо, з-під якого витікає Джерело Життя.

рела. Часто з вербових дощок робили відра для питної води.

Отже, Вербна неділя – це день вшанування Древа Життя. В цей день люди, радіючи, били одне одного гілочкою верби, щоб пробудити творчу й життєву енергію. Мольфари в цей день запасають вербове гілля, що його використовують потім у своїх обрядах.

А ще весна – це пора, коли починаються обряди вшанування великої світотворчої стихії – вогню. Вогонь – священний для мольфарів. І тим більше його вшановують оцій весняній порі, коли сонце набирає сили, коли розквітає природа. Вогонь – це благословенний дар сонця, і гуцули вважають полум'я священним: при ньому не можна говорити непристойності, в нього не можна плювати, від свічки не можна прикурювати. Коли навесні виганяли овець на полонину і вівчарі йшли туди літувати, перш за все в колибі запалювали живу ватру – від кресала. І ватра та мусила горіти ціле літо, не згасаючи. Коли ж вівчарі поверталися на зимівлю до сіл, живу ватру не гасили, вона мала згаснути сама.

На вогні ворожили під час закладання нової хати чи іншої будівлі: запалювали на певному місці вогонь і дивилися, який у полум'я колір. Якщо вогнище горіло ясно та сильно, із золотими іскрами – це був гарний знак для майбутнього дому. Якщо вогник

був зеленавий, місце вважалося нечистим і нещасливим. Коли ж полум'я грало блакиттю – вважалося, що місцина годиться для проведення різних магічних ритуалів, у такому багатті спалювали хвороби й негаразди. Коли ж вогнище світилося малиновим полум'ям – місце вважалося святим, і там можна було зводити храми та інші священні споруди.

Вогонь, запалений блискавкою, вважався чаклунським, обпалене блискавицею дерево – наділеним особливою магічною силою. Вогонь від іскри, залишеної блискавицею в дереві, застосовувався у магічних обрядах, спрямованих проти ворогів, або під час заклинання зброї.

Останньої середи перед Великоднем виконується ще один мольфарський обряд. Особливо його дотримуються неофіти, ті майбутні мольфари, котрі вже готуються до ініціації (сам обряд посвяти найчастіше відбувався влітку, до свята Купала).

Мольфар із учнем ідуть на полонину. Розкладають трикутником ватри й неофіт роздягається та стає посередині. До ватри бралися певні сорти деревини, а крім того, різні трави й добавки.

Трикутник вогню, що його запалює мольфар зі своїм учнем – це двері в усі світи й епохи, своєрідний енергетичний вихор, у якому з'єднуються всі стани свідомості,

час зливається в єдину точку. Там для людини настає єдина Мить, в яку вона здатна обійняти своєю свідомістю минуле-сучасне-майбутнє, а просторово – одночасно відчувати і сприйняти всі світи. І в тій вогняній брамі людина може зустріти істот із різних світів і отримати від них інформацію, бо всі ці істоти – вона сама.

– Чи можуть туди прийти злі духи, щоб нашкодити людині чи принести шкідливу інформацію? – запитую в Мольфара.

– Не можуть, – суворо відповідає він. – Вогненна стихія, підсилена травами та примівками, для них недоступна... Звісно, якщо це не спеціальний темний обряд, коли ватра кладеться на місці, присвяченому темним духам, і дерево береться відповідне, а мольфар н'є дурманні зілля, додаючи туди свою кров, і читає при цьому заклинання з Чорної Книги...

Останній четвер перед Великоднем називали навським днем. Цього дня згадували померлих і вшановували предків. Навіть нині цього дня подекуди в Карпатах топлять лазню для небіжчиків та вшановують їх спеціальними стравами. Цього дня (його називають «чистим четвергом») у церквах запалюють свічки й несуть цей живий вогонь із церкви до хати так, щоб вогник не згас. Свічка, висвячена в церкві чистого четверга, називається громницею або громовицею. Вважається, що зберігаючись за

сволоком або за іконою, вона захищає хату від удару блискавки. Її також належало запалювати, коли в домі хтось хворів. А мольфари цього дня виготовляли спеціальні свічки з першого воску (традиційно на Благовіщення пасічники виносили надвір вулики та випускали бджіл на перший весняноцвіт) – для магічних ритуалів і свічки потрібні спеціальні.

Щасливою ознакою навського дня вважалася перша гроза цього року (четвер у всіх індоєвропейських народів був присвячений богові-гromовику).

І протягом усього останнього тижня Великого Посту гуцули (і мольфари теж) готуються до Світлого Дня – Великодня. Гуцул-християни нині святкують день Воскресіння Христового. А для наших предків цей день був святом перемоги весни над зимою, життя над смертю.

Святкується Великдень першої неділі після того, як виповниться Місяць по настанні весняного рівнодення. Вважається, цього дня відкриваються ворота неба й через них приходять на землю любов і злагода, а людські душі наповнюються очисним вогнем. Після того як поєдналися язичницькі традиції та християнство, досі в православній традиції вважається: хто помер на Великдень, той іде просто в рай, незалежно від своїх земних вчинків.

Гуцули кажуть, що цього дня жар вогнища може перетворюватися на золото. З цим повір'ям пов'язано багато переказів та легенд.

Розповідають, що жили колись чоловік і жінка, та такі бідні, що бідніших від них на цілі гори не було. І ось настав світлий Великдень, пішли чоловік із жінкою до церкви, та поки вернулися додому, в печі вогонь погас, а розпалити нічим, нема ні кресала, ні сірників. І до сусідів не підеш позичити, бо гріх у таке свято на позички бігати.

Що робити?

Коли дивиться чоловік: десь у лісі на горі вогник блимає. Думає: «Піду, позичу вогню там. Усе ж не так встидно, як перед сусідами». Зібрався він, узяв шмат хліба в тайстру та й пішов. Вийшов на гору, а на галявинці під старою смерекою ледь-ледь жевріє маленька ватерка, а біля ватри сидить сивезний дід, закутаний у якесь старе ганчір'я, і аж труситься від кашлю. Підійшов чоловік, уклонився, привітав старого зі Світлим Святом. А дід й каже: «Видиш, я геть слабкий, збери хмизу, щоб добре ватра розгорілася, зігрій мене». Думає собі чоловік: нині свято велике, гріх робити, але шкода старого... Зібрав він хмизу, розпалив високу ватру, зняв із себе сардак, закутав у нього діда, віддав йому з

тайстри хліб. А вже потім розповів про свою біду. «Відкрий тайстру», — звелів дідो. Та й укинув туди кілька жмень жару і каже: «Йди додому, та дорогою не дивися всередину. А як прийдеш, то висип усе посеред хати». Здивувався чоловік, але нічого не сказав, тільки подякував дідові та й побіг додому.

Прийшов додому, висипав із тайстри жар посеред хати — а замість жарин посипалися на підлогу золоті червінці. І зрозумів тоді чоловік, що зустрів на горі лісового духа...

За іншими повір'ями, цього дня золото теж горить вогнем, і таким чином можна бачити закопані скарби — бо над тим місцем піднімається примарне багаття.

Молодь у такі дні водила танки-хороводи на честь сонця і гойдалася на гойдалках, що символізувало єднання зі світом предків, із горнім, божественним світом, що розташований у кроні Світового Дерева.

Із язичницьких часів залишився дивовижний звичай: напередодні свята Великодня наші предки писали писанки, де в символічних малюнках зображали три світи й основні принципи космогонічної картини світу. До наших днів найкраще цей звичай зберігся саме в Карпатах, хоча люди вже й забули, що означає той чи інший символ. Коли їх запитати про це, відповідають: «Ма-

люю, як мати (баба) навчила». Символічно, що писанкарство – теж традиційно жіноче ремесло. І напевно, причина не тільки в тому, що це заняття не вимагає докладання фізичних зусиль: яйце – символ життя і нового народження, а в людському світі нове життя світові дарує жінка. Таким чином пов'язувалися жіноча здатність народжувати дітей та надія на оновлення світу...

**Великдень в Карпатах і тепер
відзначається веселими забавами та запальними
«сонячними» танцями. Худ. Ю. Козак.**

Писанки – це наділені магічною силою талісмани любові, відродження, вічного життя. Червоний колір присвячувався Сонцю й означав радість життя, життєву силу та нову енергію, жовтий – зорям і Місяцю; він символізував урожай; блакитний – небо, повітря, дух, захист і здоров'я; зелена барва означала весну та воскресіння природи, пло-

дючість і оновлення, коричнева – дари Матері-Землі, її силу, а чорно-білі малюнки – то дяка душам померлих, предкам; чорний колір вважався оберегом від лихого.

Писали стилем, іноді воском, а часом фарбами – і це теж магічний ритуал. Ті магічні символи, що їх наносили на писанки з давнини, дожили до наших днів і майже не змінилися.

Загалом, для наших предків космогонія та її символи були частиною самого життя. Усю природу давні горяни відчували як єдину істоту, тож усі мистецтва – від хатнього начиння до ритуальних предметів – несли на собі відображення народних уявлень про походження і будову Всесвіту. Це світосприймання збереглося навіть після прийняття християнства.

Сакральна символіка гуцульських писанок дійшла з правіку до наших днів майже без змін.

Традиційний орнамент карпатських писанок – зображення оленя. Це зближує гуцулів із кельтами, в яких був оленерогий бог Цернуннос.

Одним із центральних символів гуцульського писанкарства є зображення, що його традиційно називають «три хвилі» – перехрещення кількох звивистих ліній. Яйце в даному випадку символізує Космос, Всесвіт, Землю, а хвилясті лінії – Воду Життя, Правічний Океан, звідки вийшло все живе, а також сплетіння людських доль у Всесвіті,

зв'язок усього суцього на землі. Але якщо заглибитися в міфологію, то цей символ може нагадати й легенду про «божественного коваля», який запряг у небесного плуга зміїв і проорав ними «Змієві вали», щоб захистити слов'янські землі від нападників. Плуг у народних переказах і космогонічній традиції завжди був пов'язаний із водою, а коваль у цьому разі є уособленням іншого елемента Першотворення – Небесного Вогню. Небесний Коваль – це бог-громовик, який у небесному грозовому полум'ї кип'ятить воду, купає в її потоках Небо й Землю і тим самим дарує землі силу родючості. «Три хвили» – це символ води земної (джерел та річок), що є відображенням «води небесної»; здавна джерела та річки вважалися «жилами» Матері-Землі, по яких тече її «кров».

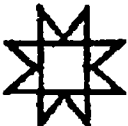
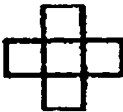
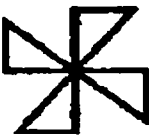
Ще один символ, який нерідко зображався на писанках, – образ Березині-Рожаниці, жінки з піднятими догори руками, один із традиційних символів праєвропейської культури загалом. Це й Мати-Земля, яка закликає «небесну воду», тобто дощ зійти на землю, подарувати добрий урожай, і правдя, європейська «богиня-Вода», «мати вод» Дана, ім'я котрої збереглося в назвах багатьох річок Європи.

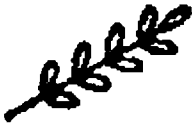
Поширеним писанкарським образом був і символ космогонічного «Дерева Життя»: символ вічності буття, який уособлює собою

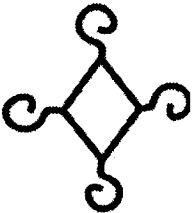
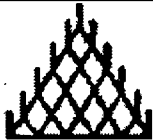
єдність Землі та Неба, світу земного й царства Небесного, символ вічного відродження.

Зображення восьмикутної зірки або солярного (рівностороннього) хреста символізували яре Сонце – дарувальника життя, і така писанка покликана була привернути увагу сонцедайного Володаря Життя до людей. Пташині орнаменти на писанках символізували прихід весни, оновлення природи, а зображення півня, вважалося, відвертає грім і блискавку від хати. Для того щоб закликати врожай, писали зображення буйного колосся та символи землеробства. Спеціальні писанки із зображенням бджіл клали під вулики: це мало забезпечити добре роїння та гарний медоносний сезон. Писанки з коловими орнаментами-стрічками мали відігнати «вроки та пристріти», забезпечити здоров'я родини, відвернути лихі чари.

ОСНОВНІ ТРАДИЦІЙНІ ОРНАМЕНТИ ГУЦУЛЬСЬКИХ ПИСАНОК		
	Баранячі (турячі) роги	Символ плодючості Чоловічий принцип Охорона тварин
	Трикутник вершиною вниз	Богиня Родина Триєдність Повітря

	Восьмикут- на зірка	Сонце Бог Сонця Щастя
	Зоря	Астральний культ Успіх в коханні Родинне щастя Новий початок
	Сонячний хрест	Об'єднання Рівновага Захист
	Олень	Процвітання Плодючість Сила і мудрість
	Меандр-1	Вода Зміни
	Меандр-2	Вода Священна змія
	Сонячне колесо	Сонце Оновлення Коловорот Буття
	Граблі	Землеробство Урожай Зв'язок з Матір'ю-Землею

	Верба	Весна Жіноча магія Краса і розквітання
	Курка	Богиня-Птиця Курочка Ряба Родоначальниця Життя
	Півень	Бог Сонця Захисник Світла Захист
	Дуб	Древо Життя Воскресіння Вічне життя
	Кругові стрічки	Колообіг життя: народження- життя-смерть- відродження
	Ромб	Земля Жіноче начало Засіяна нива

	Коловорот	Обертання сонця Оновлення
	Трикутник вершиною вгору	Триєдиність Вогонь Дух
	Кривуля (Змія)	Мудрість Захист від злих сил Пізнання

Писанки дарували членам родини, коханим, усім, кого любили й кому бажали радості та успіху. Наприклад, юнаки й дівчата, закохані одне в одного, обмінювалися писанками з символами кохання й щастя; молоді жінки, які нещодавно вийшли заміж, виготовляли писанки із символікою родючості й материнства: вважалося, що це принесе їм здорових, красивих дітей і родинне щастя. Бездітній жінці дарували писанку з малюнком курки – символічним зображенням тієї самої казкової Курочки-Ряби, яка знесла Яйце-Райце, Яйце Життя. Очевидно, це відгомін культу Богині-Птиці, поширений на землях України й Карпат зокрема, про що свідчать знахідки Трипіль-

ської культури, в тому числі й археологічні дослідження у Румунських Карпатах.

Богиня-Птиця. Такі фігурки знаходять по всій Старій Європі. Балкани. 3500 р. до н.е.

Для забезпечення врожаю у першу й останню борозни в полі закопували писанку із зображенням землеробських мотивів і символами урожаю. Для захисту від пожежі в домі за сволоком зберігали писанку з синьо-зеленим візерунком-меандром (символи води).

Гуцули вірили в злісне чудовисько, котре вважали символом смерті й розпаду. За пе-

реказом, воно, скуте ланцюгами, перебуває в підземному царстві, і якщо вирветься на волю, світові настане кінець⁴² і людська цивілізація загине. Гуцули вірять у те, що ланцюги, якими скуто звіра, зміцнюються залежно від того, скільки писанок написано до свята Великодня. Це підтримує рівновагу у світі між силами оновлення і життя та силами смерті й занепаду.

Також до Великодня робили крашанки – яйця, фарбовані одним кольором. Звісно, кожен колір теж мав свою символіку. Найбільше робили червоних крашанок (звідки, очевидно, й назва). Цей колір символізував священність життя та нове весняне сонце. Жовті крашанки символізували життєву енергію, коричневі – силу, зелені – ріст, процвітання та плодючість, сині та блакитні – енергію духовного захисту, рожеві – кохання й родинні зв'язки.

Шкаралупу від крашанок та писанок ні в якому разі не можна було викидати в сміття, а слід було зібрати й кинути в проточну воду, щоб вони попливли до світу рахманів – світу предків. Із цього знаку предки дізнавалися, що їх просять на гостину. Влітку, перед Трійцею, наші предки святкували рахманський Великдень (поширеніша назва цих днів – русалчин тиждень).

⁴² Пор.: вовк Фенрір у скандинавській міфології.

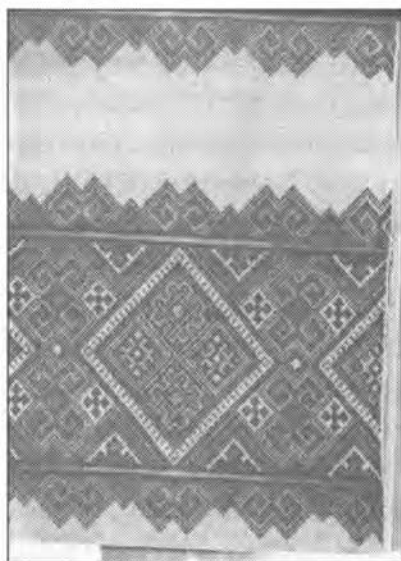
Крашанку зазвичай клали й під вулик, аби бджоли носили більше меду. Коли будували нову хату, домовим духам і духам місця теж приносили жертву з пофарбованих яєць. До наших днів зберігся звичай (причому поширений по всій Україні, а не тільки на Гуцульщині) – у дні поминання мертвих приносити на могили предків фарбовані червоним яйця. Це теж символ: ми показуємо нашим пращурам, що життя на Землі триває. І взагалі, варені яйця – неодмінна ритуальна страва обряду поминання рідних покійників.

До речі, кельти теж у дні весняного рівнодення фарбували яйця в червоний колір – на честь сонця та Богині-Матері, використовуючи для цього корінь марени або квіти дроку. Але, як вважають дослідники, сам звичай виготовлення крашанок та писанок – як і образ Богині, що їй присвячували ці символи життя – походить саме з України, звідки розповсюдився Європою.

Особливою вважалася також ніч напередодні Великодня. Кажуть, що померлі цієї ночі спускаються на землю до своїх родин, а на світанку – «грає сонце», ряхтить барвами і здається, що воно веселкове. В Карпатах називають його «новим сонцем», і це – відлуння прадавніх, язичницьких обрядів, коли в такі весняні дні вшановували світлоносного Володаря Життя.

**Солярні символи. Таріль. Гуцульщина. ХІХ ст.
З колекції УЦНК «Музей Івана Гончара».**

**І сьогодні карпатські вишивальниці зображують на
рушниках стародавні символи добробуту та врожаю.**

Навіть і нині Великодніми днями гуцули по карпатських селах проводять обряди захисту осель «від лиха та невжитку». І в наші дні майстрині вишивають на сорочках та рушниках магічні обереги. І сьогодні майстри-столяри різьблять чудові дерев'яні скриньки та баклажки-рахви, прикрашаючи їх сонячними символами, яким не одна тисяча років. Вже забулося значення тих знаків-символів, вже мало хто пам'ятає, як працює магія тих оберегів. Але щороку туристи на Косівському ринку радо купують ці витончені вироби народного промыслу та везуть із Карпат у всі куточки нашої планети символи щастя й кохання, вічності та злагоди. І любов до народного мистецтва — найкраще підтвердження невмирущості прадавньої магії, що й сьогодні живе у Карпатських горах...

Частина четверта

ВОЇНСЬКА МАГІЯ

ПОТВОРНИКИ.

Легенда

про Довбуша.

Писаний

Камінь

Перевертень – людина, котра вміє набувати іншого вигляду, перетворюватися на тварину, рослину, предмет тощо... Перевертнями називали в першу чергу людей, схильних до чаклунства та здатних «обертатися» за власним бажанням, а також персонажів де-монології, котрі часто міняли свою подобу. Перевертнями називали також людей, проти їхньої волі обернених на тварин.

«Енциклопедія слов'янської міфології»

*Розгулявся Юр'їв кінь,
Розбив камінь копитом.
Як у камені зерно є.
Так у хлопця правди є.
Його коник землю б'є,
Хвостом вулицю мете,
Хвостом вулицю мете,
Тобі панну привезе.
Вушками небо підіпре,
Очками зорі полічить,
Очками зорі полічить,
Тебе, молодого, звеличить.*

Старовинна веснянка

...Цього разу мій шлях до верховинського села, де живе Мольфар, веде через Космач. Це гірське поселення відоме як центр писанкарства. Та мене зараз цікавлять не писанки – Великдень уже минув, і червоні шкаралупки попливли гірськими ріками в Праокеан, до Вирію, щоб сповістити предкам-рахманам, що їх чекають у гості. Космач мене цікавить з іншої причини: тут знаходиться своєрідний музей, такого нема більше ніде. А оскільки мій приїзд співпав із днем святого Юрія – святом, яке ще донедавна називали «опришківським Великоднем», я їду сюди, щоб побувати в музеї Олекси Довбуша – найславетнішого з опришківських ватажків.

Довбуш – історична особа, але ще за життя про нього складено стільки легенд, що їх вистачить на grubенький том. Постать Довбуша – яскравий приклад поетизації героя, міфологізації образу. І можливо, він – останній із «божественних» покровителів воїнів та сміливців. (Адже багато вчених вважають, що і Кетцалькоатль у ацтеків, і Один у скандинавів, і шумерський Гільгамеш, і Ману-Вай-васвата – все це реальні історичні постаті,

яких народними переказами та людською шаною по смерті було піднесено до рангу божеств). Ті самі риси міфологізації можна відзначити в переказах про першого гетьмана Запорізької Січі Дмитра Байду-Вишневецького або Івана Сірка – легендарного кошового отамана. Втім, про Сірка та інститут козаків-характерників мова ще попереду, тим паче, що мій наставник-Мольфар має пряме відношення до характерництва.

А про Довбуша розповідають ось що.

 Коли Олексі було дванадцять років, він служив у пана і пас худобу на полонині. Одного разу юний Довбуш задумався і не помітив, як із кущів вискочив вовк та схопив вівцю. Заплакав хлопець: як повернеться до дворища без вівці, то пан звелить відвести на стайню, всипати різок. Коли чує: хтось позаду кашляє. Олекса озирнувся і побачив старого діда, сивого, як стіна.

Дід питає в Олексі: «Йой, хлопче, чого ти плачеш?» А Довбуш у відповідь: «Вовк у мене вівцю вкрав. Як тепер вертатися до пана?» Усміхнувся дід та й питає: «А скажи, хлопче, чого би ти хотів найдужче?» «Хотів би я мати силу, щоби міг дуба валити», — відказав Олекса.

Дід тоді витяг із тайстри маленьке трав'яне стебельце та й сказав Олексі, щоб той розтулив рота. А по тому заклад хлопцеві під язик

стебельце та й каже: «Видиш оту березу? Іди зігни її!»

А береза була груба, на три лікті. Олекса підійшов до берези — і зігнув її! Подякував старому файненько і вирішив не вертатися вже до панської служби, а залишитися в діда. Той жив у старезній колибі, схованій поміж густих дерев. Там прожив Довбуш три роки, і той дід навчив хлопця всього, що знав, а потім благословив і сказав на прощання: «Будеш мати силу велику, будеш мати мудрість і невразливість від шаблі та кулі. Але пам'ятай, що не мусиш ти піднімати зброю проти побратимів і не мусиш проливати кров при світлі сонця, бо ясне сонце не любить крові. Силу свою використовуй тільки для добрих справ. Ще мусиш сам собі зброю здобути — чарівний топірець. Він є на Чорній горі в летючого дідька. А його можна вбити тільки ярою пшеницею та гудзиком срібним».

Тільки промовив це старий — зник, мовби й не було його. А Довбуш роздобув ярої пшениці, урвав срібного гудзика зі старого батькового сардака та й подався на Чорну гору. Знайшов там собі печеру та й ліг у ній спати. Раптом почувся гуркіт, ніби каміння котилося з високої гори. Довбуш схопив рушницю й побіг до того місця, звідки чувся гул. Зарядив ярою пшеницею, заклавав туди срібного гудзика. Бачить: щось чорне пливе по небу, іскри летять із очей. Довбуш націлювався і вистрілював. Щойно вистрілював, те чор-

не й ударилося в землю. Він підбіг і вздрів нечисту силу — дідька. У нього було вибите праве око, відірване ліве вухо і перебита права нога. Довбуш побачив за поясом у дідька карбований золотом топірець. Він хотів узяти його, але щось не допустило. Тоді він ножем навхрест ударив по чортові. Щось завило й стихло. Довбуш вихопив топірець і з розмаху загнав його у великий камінь, що лежав на землі, — аж на тому місці утворилася ущелина. І тоді сказав Довбуш: «Оце печера, яка буде надійним сховищем».

І почав Олекса збирати ватагу.

Люди розповідають: Довбуш не хотів будь-кого брати до себе. Брав лише надійних. А як дізнатися, хто який? Тож ватажок давав хлопцям випробування.

Спершу випробовували силу. Треба було підняти колоду від землі. А вона така, що чоловік її не обійме. Хто підніме один її кінець, тих Довбуш відбирав, а хто ні — тим казав: «Ідіть, хлопці, газдуйте!»

Далі через прірву метав свіжооблуплену смереку. Переходив по ній і кликав до себе тих, хто здужав підняти колоду. Хто переходив, тих хвалив: «Добре, хлопці! Ще останнє випробування — і я беру вас із собою!»

А останнє випробування було на сміливість. «Клади руку на ковбицю!» — казав Олекса і замахувався топірцем, ніби хотів відрубати руку. Хто відсмикував руку, того Довбуш проганяв, а хто не боявся, того брав до себе.

Так набрав Олекса Довбуш одинадцять хлопців. Ще треба було дванадцятого. Прийшов до них низенький кривоногий парубійко. «Куди, хлопче, йдеш?» — питають його хлопці. «До Довбуша!» — відказав той.

Довбушева ватага почала сміятися: «Та Довбуш бере лише дужих і сміливих!» «А ви звідки знаєте, який я?» — огризнувся хлопець. «А зараз будемо знати, — каже Довбуш. — Підними оту колоду!» «Та то дурниця!» — відказав легінь. Вийняв мотуз із тайстрини, розгріб землю під колодою, протяг під нею мотузку, засилив і перекинув через корінь бука. До другого кінця взявся та й почав тягнути. Так підняв колоду від землі.

«Се може бути, — засміявся Довбуш. — Не лише в плечах сила. Та подивлюся, як ти перейдеш понад прірву облупленою смерекою».

«Не майте жури — перейду!» — каже хлопець. Узяв від ватри попелу, посипав на смереку, аби не ковзко було, та й пішов.

«Маєш розум! — похвалив Довбуш. — Візьму тебе із собою, але ще перевірю твою сміливість. Клади руку на ковбицю, най відрубаю!»

А хлопець посяг у тайстрину та вийняв дерев'яну руку. Поклав на колоду: «Рубай!» Засміявся Довбуш і каже: «Ти витримав усі випробування — мушу тебе взяти».

Так знайшов собі Довбуш дванадцятого помічника. Подумав собі: «Треба мати й хитрого!» Зібравши ватагу, почав Довбуш «гуляти в горах»: від багатих забирав гроші й товар і відда-

вав бідним. І такою була велика любов і повага гудулів до Олекси, що навіть коли за його голову призначили велику нагороду, люди переховували Довбуша то в димарях, то в дровах, складених купами, а то й у діжці з-під огірків.

Олекса Довбуш. Худ. М. Курдидік.

Так минуло чимало літ. І з часом забув Довбуш заповіт старого відлюдника та й одного разу пролив кров при світлі сонця. Та ще й кров то була рідного Олексиного брата...

Та ще й, на свою біду, Довбуш закохався. У Дзвінку з-під Космача. Її чоловік, Стефан Дзвінчук збагнув, що з того можна мати зиск, заплющив очі на любовний зв'язок своєї дружини, але підмовив її куму, щоби та спитала Дзвінку: «А чи правда, що до тебе ходить Довбуш?» «Та правда». «А чи правда, що його вбити не можна, бо ніхто не знає, що треба зробити для цього?» «Правда». «А він казав тобі, що треба зробити?» «Ні, не казав». «То

значить, не любить він тебе, — сказала кума Дзвінці. — Бо якби любив, то сказав би».

І запала та думка Дзвінці в голову. Коли прийшов до неї Довбуш, жінка сказала: «А чи правда, Олексіку, що тебе не можна вбити, бо ти залятий?» «Правда», — відказав Довбуш. «А чи знаєш ти, що треба зробити, щоб ти втратив силу?» «Знаю». «А якщо ти любиш мене, то скажи мені!» «Не скажу нікому, навіть мамі рідній», — відказав Олекса.

Дзвінка почала плакати: «Тоді ти не любиш мене, якщо не віриш...» «Я люблю тебе всім серцем, але нікому того не можу сказати», — сказав Довбуш.

І тоді ображена жінка вирішила піти до мольфарки в сусіднє село, щоб порадитися з нею, як можна у Довбуша вивідати, в чому його сила. Мольфарка подивилася в казан із киплячим зіллям, зазирнула до Чорної Книги та й каже: «Піди до церкви на суботню вечірню службу, вистій її, а по тому вкради свічку, яка цілу службу горіла. А як прийде до тебе Довбуш, то хай він засне, поклавши голову тобі на коліна. Тоді з одного боку його голови постав дзеркало, з другого — ту свічку засвіти. А потім візьми його за мізинний палець лівої руки, притисни, — і він тобі розповість, в чому його сила. А ще є в Довбуша на голові три срібні волосини, — то ти висмикни їх у нього, поки він спатиме, і назавжди Олекса твій буде».

Дзвінка так і зробила: коли Довбуш заснув,

поклавши голову їй на коліна, вона запалила свічку проти дзеркала, притисла палець, висмикнула три срібні волосини — і опришок сказав крізь сон: «Мене можна вбити срібною кулею, над якою дванадцять попів прочитають дванадцять служб у дванадцяти церквах. А потім до порошу додати ярої свяченої пшениці і волос із моєї голови».

І відразу прокинувся. Та й питає в Дзвінки: «Чи я казав тобі щось уві сні?» «Ні, не казав», — відповіла зрадлива жінка.

Дзвінка дуже тішилася, що вдовольнила свою жіночу цікавість і що таки вивідала Довбушеву таємницю. Та й не втрималася, розповіла про все своїй кумі, а та передала її слова Дзвінчиному чоловікові Стефану. А той пішов у волость і розповів, як можна вбити опришка, що нагнав жаху на все панство в околиці.

Вилили срібну кулю, прочитали над нею дванадцять таємних служб, приготували свячену яру пшеницю, і волосину з тих, які висмикнула в Довбуша Дзвінка...

Довбуш прийшов на побачення, але двері до хижки, де вони зустрічалися з Дзвінкою, були замкнені. Олекса здивувався, але чи могли його зупинити двері? Він вибив їх плечем... і тут ударив постріл, щось пекуче пронизало Довбушеві груди... Та Олекса, видно, щось передчуваючи, прийшов не сам, а з кількома побратимами. Вони вскочили в хату й пору-

бали Стефана на шматки. Дзвінку Довбуш не дозволив чіпати.

Узяли вірні побратими свого ватага «на топори» і понесли в Чорногору, до печери, колись прорубаної ним у скелі...

Коли поминали потік Чорна Жура, Довбуш зібрав останні сили, підійшов до величезної скелі, що височіла над потоком, забив туди свою бартку і мовив: «Хто зуміє її витягти, той матиме силу мою...» Та й упав мертвий. Побратими віднесли його на Чорну гору, до печери, й там поховали, а вхід до печери заклали величезними брилами...

Топірця ж Довбушевого так ніхто й не може витягти з Великого Каменя...

Музей розташовано на подвір'ї в чоловіка, що його заснував і створив, – космацького ґазди Михайла Дідишина. Експозиція знаходиться в тій самій хаті, в якій уночі з 23 на 24 серпня 1745 року загинув Олекса Довбуш. Цю малу хижу-зимівку пан Михайло знайшов у горах і перевіз до свого подвір'я. Вона дерев'яна, непоказна, з одним віконцем, але її стіни бережуть пам'ять про те останнє трагічне побачення Олексі Довбуша з його вродливою любаскою, віроломною Марічкою Дзвінчучкою, яку народні перекази прозвали Дзвінкою.

Вхід до музею охороняють кам'яні ідоли, знайдені паном Михайлом поблизу урочища Писаний Камінь, де дотепер збереглися рештки одного з останніх язичницьких капищ.

У цій хатині пан Михайло зібрав унікальні експонати, в тому числі особисті речі Олекси: на стіні висить його бартка з нанесеним на обух громовим колесом – оберегом від ворогів, тут же на підставці – пістолі Довбуша, а біля дверей на гвіздочку висить тобівка, невеличка сумка через плече, з якою в ті часи гуцули ходили в гори і в якій тримали найнеобхідніші для походу речі: кресало та трут, порох для пістолів, точило для бартки...

**Музей Олекси Довбуша в Космачі.
Гуцульські старовинні бартки. Одна з них могла належати легендарному опришкові. Фото з архіву автора.**

І ще в музеї зберігаються два артефакти. Перший – це натільний хрест Олекси, що його він, тяжко поранений, віддав своїм побратимам. За легендою, це саме той хрест-мольфа,

що його Олексі Довбушу зробив старий мольфар-відлюдник із Чорногори, і саме ця мольфа була тим оберегом, який дарував Олексі невразливість від ворожої зброї. Адже для того щоб його вбити, дванадцять попів у дванадцяти церквах правили дванадцять служб над кулею, вилитою зі срібла. Але й ця зачарована куля не змогла вбити Олексу, настільки могутній захист він мав – Довбуша лише тяжко поранили, а помер він уже дорогою до Чорногірської опришківської криївки. Другий артефакт – це ствол тієї самої рушниці, з якої стріляв Стефан Дзвінчук в опришківського ватажка. Ствол передала в музей стара-престара космачанка – остання з роду Дзвінчука. І вона ж переповіла господареві музею родинний переказ: ця рушниця не повинна полишати Космача, бо на село впадуть великі лиха... Натільний хрест Олексі зберігався в престолі старої космачанської церкви святої Параскеви, котру називали «Довбушевою церквою», бо за переказом, гроші на її побудову дав саме він (церкву зруйновано у 80-ті роки минулого століття). До музею ж цей хрест передав Патріарх Володимир (Романюк): він починав свою кар'єру священником у тій церкві, а залишаючи Космач, передав Довбушів артефакт до музею.

Архівні матеріали, а за ними й історики стверджують, що тяжко пораненого Олексу Довбуша захопили й четвертували поляки,

а частини тіла опришківського ватажка розвезли по великих містах Гуцульщини – як засторогу іншим непокірним. Неофіційна історія твердить, що вороги захопили саме тіло Олекси Довбуша, коли той уже вмер. І розчленували його мертвого – настільки великий був страх перед опришківським ватажком.

Народні ж легенди говорять інше: замість Олекси помер інший опришок, а Довбуш залишився жити й ще довго мешкав у горах, відлюдником.

Довбушева скеля. Чимало урочищ у Карпатах носить ім'я славетного ватажка опришків.

Фото з архіву автора.

Та це не має значення: в кожному разі дух гордого опришка злився із самим втаємниченим, глибинним духом народу, перейшов у нього, даруючи дітям Карпатських гір прагнення до волі. І навіть у тому, що його

тіло було четвертоване, є потаємний сенс. Чи не було в різних народів світу міфу про бога, розтерзаного жорстокими ворогами на часточки, який попри це воскресав знов? Так і Олекса Довбуш зостався в легендах і піснях, у думках і переказах. І можливо, темної горобиної ночі, коли небо над вершинами гір крають ярі блискавиці, а простір стугонить від шалених громовиць, Довбуш іде карпатськими полонинами, спираючись на вірну бартку, ту саму, що її, за легендою, забив у камінь, аби ніхто не зміг нею володіти, – іде, як вічний дух Карпат, як символ гордості й відваги, сили та свободи, як один із останніх посвячених воїнів...

Я прощаюся із господарем Довбушівського музею та їду до Мольфара.

Початок травня – це переддень Юрієвого дня, свята Юрія Побідоносця. Святий Юрій – володар полів і тварин, який дарує їм плодючість та нові сили. Навесні Юрій сурмить у срібну сурму, провіщаючи початок розквітання. Саме цього дня вперше вигонили худобу на пасовисько, адже роса тоді цілюща для тварин і людей. «На Юру» гуцули проводили ритуали, покликані захистити худобу та збільшити врожай і приплід. Святий Юрій є також покровителем диких звірів. І якщо цього дня вовк нападав на отару, йому не перешкоджали брати вів-

цю, бо «так захотів Юра – вовчий господар», і та вівця вважалася жертвою покровителів тварин. Старовинний звичай палити багаття на вершинах гір у день Святого Юри зберігся в Карпатах донині: й дотепер цього дня парубки в містечках та селах Гуцульщини збираються на вершинах гір і розпалюють там величезні ватри. Прадавній сенс обряду вже загубився у млі століть, та древній покровитель тваринного світу радіє, коли ясного весняного дня уздріє ватру на високій карпатській вершині: не забувають його люди! І щороку знову й знову відмикає срібними ключами небесну браму, посилавши на землю урожайні дощі... І як тут не згадати слов'янського Велеса, кельтського Цернунноса та скандинавського вартового небесної брами Хеймдалля, «нащадком» яких є святий Побідоносець.

**Святий Юрій-Побідоносець. Народна ікона. ХІХ ст.
Із зібрання УЦНК «Музей Івана Гончара».**

А ще святий Юрій – покровитель воїнів та взагалі чоловіків. (Згадаймо відому козацьку пісню: «Нам допоможе святий Юрій і Пречиста Мати лихо звоювати...») Тому цього дня проводилися молодецькі забави, а раніше, в дохристиянські часи, воїни справляли свої ритуали. Ще у XVIII столітті свій «Великдень» на Юрія святкували опришки: саме з дня святого Юрія гірські волелюбці починали свої набіги на панські маєтки та ховалися в горах. (Взимку «гірські хлопці» жили по селах, наймаючись до ґаздів на сезонну роботу.) Опришки розпалювали на вершинах гір величезні ватри, вшановуючи свого святого покровителя Юрія та життєтворчі сили природи, і навколо багать танцювали аркан – символічний коловий танець, присвячений силам природи й могутнім богам – покровителям прадавньої воїнської магії. Саме тому його виконували проти сонця (напрямки «за» і «проти» сонця означають не добро і зло, а «людський» і «божественний» напрямки⁴³; танці для людей і для пробудження природи виконувалися за сонцем, танці ж для богів і ритуальні тан-

⁴³ У старовинному китайському мистецтві фен-шуй теж вирізняють два основні розділи. «Янський» фен-шуй для живих: його порадами користувалися для спорудження будинків та планування інтер'єрів; та «Інський» – для мертвих: ним послуговувалися для будівництва храмів та планування гробниць і місць поховання.

ки, якими вшановували давніх, хтонічних божеств (а до таких належить і Юрій – володар вовків та покровитель чоловічої магії), виконувалися проти сонця.

Юріїв день – одне з найважливіших свят у священному мольфарському році. Тоді збирають перші трави, здійснюють обряди, спрямовані на охорону свого обійстя від злих духів. Мольфари до схід сонця йдуть у полонини, щоб зірвати спеціальне зілля, яке є сильним оберегом проти злого мольфара чи відьми.

І цього разу ми з Мольфаром ідемо в гори. Дорогою він показує мені деякі цікаві потаємні місця, розповідає мольфарські історії, пов'язані з Юрієвим днем.

Наприклад, про вовків. Тим більше, що вовк – це священна тварина святого Юрія, опікуна мисливців та худоби. За народними переказами, вовк служить їздовою твариною для чаклунів і відьом. Але разом із тим вовк – за однією з легенд – мисливець на чортів.

Вовча атрибутика та символіка значною мірою використовуються в мольфарських ритуалах і замовляннях. Деякі частини тіла (наприклад, вовче горло) мольфари використовують у чарах, щоб відвернути чоловіка від жінки-розлучниці, якщо та користувалася мольфами або приворотним зіллям.

А як відомо не тільки з гуцульських переказів, але й з легенд інших європейських народів, вовк – це прадавній символ воїнської доблесті. Вовчі шкури служили воїнам за одяг, плащі з них були обов'язковим атрибутом воїнської магії. Можна згадати культ «воїна-вовка» у скандинавських народів, поруч із берсеркерами – «воїнами-ведмедями». Деякі імена героїв європейського епосу носять відчутне вовче забарвлення (наприклад, Беовульф).

Християнська традиція перетворила образ вовка на уособлення злоби і ересі, хитрощів і зла. Але згадаймо народні казки: в них часто-густо виступає мудрий вовк, який допомагає героєві в просто-таки «шаманській подорожі» – чи то в підземному, чи в потойбічному царстві.

Якщо говорити про вовчу символіку в чаклуванні та мольфарстві, не можемо не згадати такого явища, як оборотництво або «потворництво» – здатність чародіїв-мольфарів перетворюватися на тварин. І магичоловіки найчастіше перетворювалися саме на вовків. Можна згадати віщого Бояна, про якого автор «Слова о полку Ігоревім» говорить, що він «рискав сірим вовком по землі». «Волхви-хмарогонителі», котрі в певний час стають сірими вовками, згадуються в численних давніх літописах і легендах, а також у писаннях святих отців, які застері-

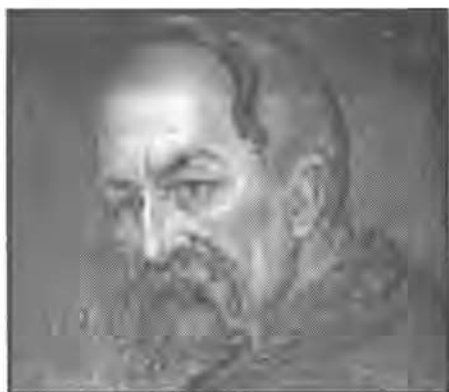
гали християнський люд від спілкування з цими чарівниками-потворниками, котрі *«бесовские козни строят, творят кошуны и блядословие»...*

Взагалі, мотив перетворення на тварин, зокрема на вовків, у карпатських легендах досить поширений: це може бути як перетворення самого чаклуна-мольфара задля власної мети, так і перетворення іншої людини чаклуном. Згадуються в таких переказах і люди, народжені за певних обставин і схильні до «потворництва» від природи. У перевертнів, котрі такими народилися або стали за власним бажанням, верескливий голос і нема волосся на тілі. Так їх можна розпізнати. Захистом від вовкулаків-перевертнів служить сокира, якою вбили змію.

Способів перетворення на вовка згадується кілька: за допомогою заклять та примівок; перекидання через коромисло, дванадцяти ножів, устромлених в землю або через спину проти сонця; людина могла ненароком стати потворником, якщо переступала через замольфовану річ. А найстрашнішим видом оборотництва вважалося потворництво по слову матері. Це – різновид прокляття, і зняти його може тільки сильний мольфар.

Здатність перетворюватися на тварин, у тому числі й на вовків, здавна приписувалася особливо сильним чаклунам. Відомий кошовий отаман Січі Запорізької Іван

Сірко тому й отримав своє прізвисько, що, за твердженнями сучасників, мав магічні здібності, був могутнім характерником, та вмів обертатися на вовка⁴⁴.

Іван Сірко – легендарний кошовий отаман Війська Запорізького. За переказами, вмів перетворюватися на вовка, за що й отримав своє прізвисько.

Авторитет Івана Сірка серед козаків був настільки великий, що його дванадцять разів – до самої смерті – братчики обирали кошовим отаманом. А легенди про Сіркові магічні та характерницькі здібності розповідали ще за його життя.

⁴⁴ Можна також пригадати билинного Вольгу Все-славича, який народився від любовного зв'язку княжни полоцької зі змієм і знав «три премудрості»: умів обертатися ясним соколом, сірим вовком і туром золоторогим. До речі, й історичний прототип Вольги, князь Все-слав Полоцький, теж вважався перевертнем. Про нього згадується в «Слові о полку Ігоревім».

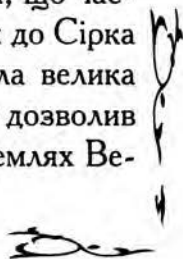
Кошовий Сірко був превеликий характерник! Було, хто б не задумав воювати з ним — він уже й знає: зараз і військо збирає, і списи точить, і ратища готує. Недарма його турки прозвали шайтаном. Запорожці, поки орудував ними Сірко, нікого не боялись, бо його ніяка сила не могла перемогти.⁴⁵

Про Івана Сірка розповідають, що буцімто народився він зубатим і змалку вмів на вовка перетворюватися. Нібито заговорили його ще в юності «святі старці», і відтоді ніщо Сірка не брало: ні вогонь, ні вода, ні свинець, ні залізо... Казали, знав цей козак мову Великого Лугу, міг розмовляти і з деревами, і з тваринами, і у воді міг запитати все, що хотів, а вона йому відповідала. Міг він і по водах ходити. Розповідали старі козаки: «На хвилі морські повсть покладе, і йде собі...» Міг, казали, перекинутися на звіра, на гада й на птаха. І як справжній характерник, вина Сірко не пив і товаришував із бджолами. Тримав на Січі свою пасіку. Навчався у бджіл, а вони збирали для нього не лише мед, а всі степові новини...

А ночами обертався Сірко на сірого вовка, звідки й прізвисько своє козацьке отримав. У подібні вовчій пробирався до ворожого табору, вартових присипляв, усе розвідував і брав «язиків». А для татар він був «Урус-шайтаном». Кримчаки своїх дітей лякали: «Не бу-

⁴⁵ *Савур-могила. Легенди та перекази Нижньої Надніпрянини. — К.: Дніпро, 1999.*

дете спати, забере вас Сірко, а від нього вже не повертаються...» Дуже боялися Сірка вороги, але й поважали і навіть визнавали за найсправедливішого суддю. Казали, що частенько татарські воєводи приїздили до Сірка за порадами. А коли в Криму була велика спека і вся трава повисихала, Сірко дозволив татарам рятуватися від смерті на землях Великого Лугу...

Козак-характерник. Худ. В. Проклов.

Прості козаки поважали Івана Сірка й за те, що він жодного разу не вступав у боротьбу за гетьманську булаву. У Варшаві, в Москві та в Стамбулі читали в церквах,

мечетях і костелах спеціальні молитви – за смерть і погибель кошового отамана Івана Сірка. Та молитви їхні не долинули до слуху Божого – Іван Сірко прожив довге життя, водив козаків у походи, а на 70-му році життя мирно помер на власному хуторі, на улюбленій пасіці. Що вже саме по собі надзвичайно рідкісне явище серед таких бойових отаманів, як Іван Сірко.

За сорок років козакування Сірко брав участь у п'ятдесяти п'яти великих битвах і жодної не програв. Ходив у походи й сушею, і морем. І навіть по смерті воював. Його праву руку запорожці возили із собою як найвірніший талісман. Сіркова десниця послужила козакам навіть у фатальний для Запорізької Січі день 17 червня 1775 року. У народі й дотепер живе легенда про те, як низовики вийшли битися з військом генерала Текелії. Наказав він рекрутам стріляти. Ті взялися за фузії: клац-клац-клац, а нічого не вийшло – порох відволожився... Уже потім дізналися царські генерали про те, як Сіркова рука захистила братчиків від вірної смерті, та могилу отамана зруйнували. Однак добрі люди пам'ятали його, і згодом могилу легендарного кошового було відновлено.

...Ми з Мольфаром ішли в гори. Я відчувала, як невидима запада між нашим, реальним світом і тим, іншим, вібрує, розтягується, щоб на деякий час зовсім розірватися – і тоді два світи з'єднуються.

Одразу за Яворовом перед очима виростає гірський хребет. Він велично здіймає до неба чорні стріли смерек. Це – Буковець.

Ідемо далі. Тепер під ногами крута стежка. Вона гадюкою звивається поміж столітніх буків та ще давніших, укритих сивим мохом уламків скель. І коли вже здається, що тій стежці кінця не буде ніколи – перед очима виростає темне громаддя велетенської скелі. Це – Писаний Камінь, точніше, його «спина». В одному місці скеля ніби тріснула навпіл, і там утворився вузький хідник. Ще мить – і попереду розгортається казкова панорама, краєвид, який, здається, постав зі снів чи фантазій, – і його ні досягнути, ні забути, а лише завмерти в зачудуванні та зберегти в пам'яті як чарівне видіння.

Гірські вершини, порослі лісом, пронизані полудневим сонцем – вони мовчазні й непорушні, сповнені древньо-мудрої тиші. А над бескидом пливуть слова, що їх можна почути лише внутрішнім слухом: слова вічності, таїни... Вдалині видніється Чорногора і найвища гора українських Карпат – Говерла, легкий туман прозорим серпанком огортає сині верхів'я. Це – одне зі святих, сакральних місць Карпат, легендарна Чорна гора, втілення Світової гори, що тримає землю. А ще далі, зливаючись із небом, губляться в імлі румунські гори, де збереглися таємничі обряди та рештки дивовижної цивілізації; її творці поклонялися місяцю, зорям і священним зміям...

Ми з Мольфаром стоїмо довго-довго, забуваючи про все, зливаючись із усім, що нас оточує – і

відчуваємо себе титанами-«лелетами», поетичні легенди про яких зберігають покоління гуцулів. Нарешті повертаємось до дійсності; я розвертаюся на 180 градусів – і мені відкривається «обличчя» Писаного Каменя, його світлий бік. І відразу стає зрозумілою назва цієї скелі.

Сакральне місце українських Карпат – Писаний Камінь. Ніхто не знає, коли почала писатися ця кам'яна «скрижаль». У XVII столітті тут було останнє язичницьке капище. Фото з архіву автора.

Увесь сонячний бік Каменя вкрито написами – мальованими, видовбаними та вирізьбленими. Можна зустріти написи польською, німецькою, російською мовами. І – найбільше – українською. Головну ж цінність складають петрогліфи, вирі-

зані в камені за незапам'ятних часів: забуті символи давніх народів, які жили в горах, і знаки Сонця та Вічності, зрозумілі й без перекладу, вирізьблені в скелях, викладені каменями на рівнинах, намальовані на стінах печер та на старовинній кераміці. Такі знаки зустрічаються у всьому світі, незалежно від того, якими іменами звали тамтешніх богів...

Точної дати початку написання цієї кам'яної книги не знає ніхто. Коли тут подорожував Іван Франко (підпис його можна розшукати серед численних «графіті»), то вже тоді скеля була вкрита написами. Бували біля цієї історичної «скрижалі» Леся Українка та Ольга Кобилянська (її підпис можна легко знайти), Михайло Коцюбинський. І напевно, саме ці місця, героїчні та чаклунсько-легендарні, нав'яли йому безсмертні образи «Тіней забутих предків».

Я високо задираю голову, намагаюся прочитати «графіті», залишені за багато десятиліть до мене, і дивуюся: як невідомі автори змогли їх написати чи вирізати в камені так високо? Адже скеля гладенька і прямовисна...

Збоку на Писаному Камені є тріщина, і ми невідомо ким видовбаними «східцями» дряпаємося на «спину» скелі. Вона, мов суворий та неприступний вартовий цього краю, підноситься над смереками та буками, і при цьому дуже нагадує велетенську ящірку-саламандру, що спить собі віками серед карпатських лісів.

Мольфар нишпорить поміж мохів, які то тут, то там вкривають спину скелястого велетня, вишукує якісь трави, необхідні для його «діяння». А я,

тимчасово полишена сама собі, походжаю вздовж скелі. Під ногами – невеликі заглибини невідомого походження. Вони заповнені зеленою водою – такі собі малі озерця – і в глибині, в товщі води ворухатся водяні рослини. Сліди лелетів – так називають «озерця» гуцули. І про саму скелю розповідають поетичну легенду: мовляв, Писаний Камінь – то могила «ясновологого воєводи-лелета».

Легенди створюють навколо скелі воістину фантастичний ореол. Місцеві жителі переповідають: ще до XVII століття Писаний Камінь був одним із ритуальних капищ язичників-сонцепоклонників. Сюди приходили ті, хто поклонявся сонцеві й вітру, землі та горам, небу й усій природі, яку вважали живою істотою. Та інакше й не могло бути – адже саме тут, як ніде, відчуваєш, живе серцебиття самої Матері-Природи.

«Писані камені» зустрічаються не тільки в Карпатах. Ця скеля, вкрита петрогліфами та написами, здавна була священним місцем для індіанських племен. Каліфорнія. США.

Саме тут, біля Писаного Каменя, в Юріїв день збиралися на свій Великдень опришки. І тоді спалахувала до неба священна «юріївська» ватра, лунали на всі гори звуки скрипки та флюяри, гула карпатська земля від аркана – бойового опришківського танку. І люди в навколишніх селах казали: «Довбуш гуляє...» А ще розповідають, що саме тут, біля Буковця, на полонині Копілаж, зустрів колись, ще пастушком, легендарний ватажок опришків Олекса Довбуш старезного віддуна – і той зробив Олексу невразливим для ворожої зброї... А ще, за переказами, десь тут, у печерах поблизу Писаного Каменя, заховані заклиті-заворожені скарби опришків.

Сонце схиляється до заходу, і ми з Мольфаром влаштовуємо обід просто на вершині Писаного Каменя. Наша трапеза привертає пильну увагу двох велетенських круків, і вони довго кружляють над нами, ніби хочуть щось сказати. Може, передати вітання від Довбуша та його хлопців? А може, розповісти прадавню бувальщину про те, як темними грозовими-горобиними ночами, коли не видно ані місяця, ані зірок, коли чорне небо прорізують блискавиці, сходяться до Писаного Каменя чарівники-мольфари і від цих прадавніх скель, від блискавки небесної отримують нову силу, аби допомагати потім людям у лихах та напастях... Я запитую про це в свого супутника, він хитро примружується і буденно відповідає:

– Усе може бути...

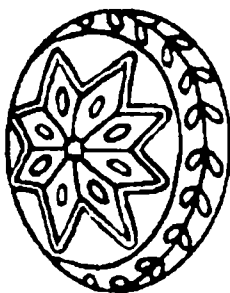
Ми залишаємо крукам рештки нашої трапези та спускаємося з Писаного Каменя. Зворотній

шлях пролягає через селище Яворів, славне на всі гори як батьківщина ліжникарства – традиційного гуцульського мистецтва виготовлення розкішних ковдр із овечої вовни. Над лісами, полонинами, поміж гірських вершин звиваються пасма сивого туману. Місцеві жителі кажуть: «Гори димлять». І додають, жартуючи: «Ади, у горах гуцулки люльки курять...»

У Яворові я прощаюся з Мольфаром. Він вертається додому, а мій шлях лежить до Косова. Тож я залишаюся на автобусній зупинці, проводжаю поглядом худорляву постать. За кілька хвилин Мольфар зникає за поворотом, і в очікуванні попутного транспорту я маю час впорядкувати свої записи...

Частина п'ята

ЛІТО

ТРАВИ

Рослинна магія

Цілительство.

Русалчин

тиждень.

Гірські духи.

Голоси предків

Зело – цілюще та чарівне зілля, силу якого добре знали чарівниці, відуни та відьми й часто користувалися нею... Чарівне зело збирали в певні дні й години... натщесерце. З собою завжди брали хліб і сіль, щоб віддячити землі за чарівний дарунок.

«Українська міфологія»

*Прилетіла перепілонька
У зеленую дібровоньку,
Прилетіла – зажурилася.
Щось рано тебе спустошено,
На сіно траву покошено –
Зосталося лиш трой-зіллячко.
Перше зіллячко – барвіночок,
Друге зіллячко – любисточок,
Третє зіллячко – василечки...*

Народна пісня

...Грунтова дорога стелеться під ноги. Тепер я йду не сама – зі мною приїхала подруга: вона зацікавилася моїми розповідями про карпатського химерника. Суворий Черемош вітає нас лунким шумом. Тепер його хвилі не чорні, як навесні, а прозоро-сиві. Надворі літо, і тисячі сонячних зайчиків пустотливо стрибають на білих бурунах річкових порогів. І знайома скеля нависла над дорогою, оберігаючи цей присілок, де живе один з останніх хранителів Мольфарської Ватри; і місточок, як завжди, привітно порипує, похитуючись під ногами.

У таких вузьких ущелинах біля гірських річок, за переказами, живуть русалки. Фото з архіву автора.

Мене огортає особливий магічний настрій, бо щойно ми з подругою пережили абсолютно дивовижну пригоду, яку інакше ніж чаклунством не назвеш: на виїзді з Косова наш рейсовий автобус поламався, а вертатися не хотілось, тож ми вирішили до верховинського села дістатися автостопом. Як потім нам зауважили косівські знайомі, для двох молодих жінок це не найкращий спосіб подорожувати, але чи колись була для шукачів перепорою така банальна річ, як транспортні незручності?

Отож, ми вибрали зручну відкриту місцинку на узбіччі шосе (а якщо ви думаєте, що в Карпатах відкриті місцинки трапляються часто, то помиляєтесь) і приготувалися полювати на автолюбителів. Їх не було. Ми простояли 20 хвилин, не дочекались жодного авто, яке могло б нам допомогти, та вирішили йти пішки, «голосуючи» дорогою. Коли вже пройшли так кілометрів із п'ять, презирнулися і знову зупинились. Я дістала баклажку з водою і мовила: «І що? Ми з тобою відьми чи не відьми? То де ж наша чергова мітла?»

Як ми потім зрозуміли, ця фраза – особлива мантра для успішного автостопу, вилонена мною в ноосфері. Тому що буквально хвилини за дві біля нас зупинилася (сама!) стара «Волга», яка й довезла нас до місця призначення.

...Ми зупиняємося на середині кладки, і я починаю її розхитувати. Можливо, це не просто широченька підвісна кладка над бистрою річкою Черемошем, а той магічний міст, що з'єднує два світи: реальний світ людей, звідки прийшли ми, – і світ духів, до якого наближає мене спілкування з Мольфаром.

І я пригадую одну старовинну примівку:

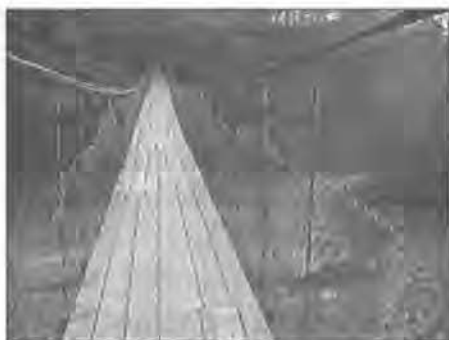
 Трясу, трясу кладков, кладка — водов, вода — купинов, а купина — чортами, а чорти козаком Іваном. Щоб його тряс-ли-трясли та до мене принесли, до народженої, хрещеної, молитвеної, дівчини гарної.

І для мене, яка вже доторкнулася до віковичного світу гуцульської магічної традиції, стає очевидним глибокий сенс цієї, на перший погляд, кумедної примівки – любовного замовляння. В ці кілька рядочків виливається вся єдність Мікрокосму (людини) і Макрокосму (Всесвіту, що існує на трьох рівнях Світового Древа); її відчували наші предки.

Кладка – символ мосту між світами. І цей міст проходить над річкою, що служить кордоном⁴⁶ між «поцейбічним» і «потойбічним». Річка – то саме Джерело Життя і

⁴⁶ Пор. народні казки, де битва між героєм та «лютим змієм» чи іншою потойбічною істотою відбувається на мосту через ріку Смородину.

водночас міфічна ріка, котра розділяє два світи. Тому «трясти кладкою», тобто здійснювати якийсь ритуал на мосту, між двома світами, – означає наблизитися до світу духів. Адже саме дії того, хто трясє кладку, викликають ланцюгову реакцію в усіх інших світах і наближають результат – викликання любові в коханої людини.

Кладка в мольфарських замовляннях та в народних казках завжди була символічним кордоном між двома світами. Підвісний місток через р. Рибницю. Косів. Фото з архіву автора.

До річі, й Мольфар живе за рікою, через яку треба пройти по кладці, яка трясеться...

Я не дарма згадала саме цю примівку: жодна подія чи ситуація, з тих, які супроводять мої поїздки в ці краї, не буває випадковою. Наближається свято Трійці – Зелені Свята. В Карпатах ці дні називають **навським тижнем** або **рахманським Великоднем**: свята, приурочені до вшанування душ небіжчи-

ків, а також домових духів-охоронців і духів природи, у владі яких – статки людей. А ще в ці обрядові дні традиційно вершилася любовна магія та проводилися ритуали, спрямовані на викликання й зміцнення кохання. Тож і примівка, котру я згадала, стоячи на розгойданому місточку до оселі Мольфара, – з арсеналу любовної магії.

На схилі гори побрязкує дзвіночками овеча отара, десь із лісу, яким укрито гору, долинає переливчастий приглушений... Сміх? Голос?

Може, то бавляться русалки-повітрулі, гойдаючись на вітах старих дерев, – бо якраз надходить їхнє свято, кілька днів, коли ці лісові істоти мають волю. Люди самі їх запрошують, аби прийняли вони людське частування, принесли урожайні теплі дощі на спраглий ниви та не гнівалися. Чи може, то нявки-бісиці сміються, заманюючи якогось необережного легіня в прірву...

Повітруля. Худ. В. Чайковська.

Наші предки-язичники, чи то в Карпатах, чи на інших землях Русі, раз на рік поминали всіх небіжчиків, які вмерли тяжкою, наглою смертю. Вважалося, що такі небіжчики – нави – можуть шкодити людям. Нави – безтілесні душі мерців, літають на лихих вітрах і можуть спрямовувати ці вітри на поля людські, викликаючи сушу. Тому їх задобрювали, варили на спомин їхніх душ спеціальні обрядові страви.

Нявками, або ж бісицями⁴⁷, в Карпатах називають лісових духів, які можуть перевтілюватися на вродливих дівчат. Нявки люблять сміятися та співати чудовими голосами, гойдаючись на вітті дерев. Живуть вони в гірських печерах та на деревах. Необачних легінів заманюють своїм сміхом та чарівним голосом у прірви й урвища. Часто своїм виглядом нагадують кохану дівчину неодруженого легіня або дружину молодого ґазди, який вівчарює в горах і часто думає про неї.

Ці лісові діви часто приходять уночі погрітися біля залишеної ватри. Взагалі ж вважається, що нявками стають незаміжні дівчата, котрі померли наглою смертю, не долюбили. І тоді вони приходять до легіня, щоб завершити любовний зв'язок⁴⁸.

⁴⁷ Очевидно, назва «бісиці» – пізнішого, вже християнського походження.

⁴⁸ Саме це вірування використав М. Коцюбинський у «Тінях забутих предків».

У жінок були свої духи-спокусники або, як їх називають сучасні дослідники, «міфічні коханці». В першу чергу це перелесник, небесний вогняний дух, який злітає у вигляді падучої зірки і з'являється до обраної дівчини чи молодой жінки (найчастіше жертвами перелесника стають молоді вдови або жінки, чиї чоловіки у війську чи на сезонній роботі). В останньому випадку перелесник часто набуває чоловікової подоби. Жодна жінка не може противитися чарам цього палкого красеня, але розплата за таку любов буває страшною: тяжка хвороба, втрата краси або навіть смерть.

Тому гуцули дуже ретельно сліdkували за тим, аби залишатися «недоступними» для таких звабливих духів. Для цього треба було виконувати ряд обрядів та заборон. Скажімо, не можна було підбирати знайдених на дорозі речей, особливо прикрас: вважалося, що то підкинули духи. Не можна було відгукуватися на голос за спиною або знаходитися в «неурочний» час у «неурочному» місці, наприклад, не рекомендувалося ходити до лісу після заходу сонця. Вважалося, що сильна туга молодой вдови за чоловіком теж зробить її «доступною» для потойбічних залицяльників, так само як і сильний сум жінки за чоловіком, який перебуває на заробітках або десь далеко від дому.

Бували випадки, коли вівчарі, випасаючи маржину на полонинах, губили вівцю і змушені були шукати її навіть поночі, інакше пастухи втрачали заробіток, а ватаг — свою посаду. І ось коли бісиці-нявки помічали вночі у лісі самотнього легіня, вони бавлячись насилали «непрохідну стіну». Людині здавалося, що її зусібіч стискають міцні мури. Або коли на самотнього подорожнього на рівній дорозі нападав блуд, то теж, казали, бісиці або повітрулі бавилися. Мольфари вчать, що в подібному випадку треба за спиною скрутити дулю і сказати примівку, яка розбиває бісицькі чари:

 Що перше — сонце на небі.
Що друге — двоє очей в голові.
Що третє — Свята Трійця.
Що четверте — чотири колеса у возі.
Що п'яте — п'ять пальців на руці.
Що шосте — Курашка⁴⁹ на небі.
Що сьоме — де є сім дівок у родині, там вечорниця своя.
Що восьме — як є вісім хлопців у родині, там свої косарі.
Що дев'яте — за дев'ять крейцерів купив у дурня вепря.

⁴⁹ Сузір'я Плеяд. Неозброєним оком можна побачити шість із семи зірок цього зоряного скупчення.

Іншим різновидом духів є повітрулі, котрі живуть у полях та на полонинах. Вони над усе люблять танцювати і співати, тому часто зваблюють молодих вівчарів, щоб ті пригравали їм на сопілці до танцю. Якщо хлопець гарно їх повеселить – повітрулі нагороджують його і відпускають додому, але наказують, щоб нікому не говорив, кого бачив. Іноді ці полонинські діви закохуються в земних юнаків і приходять до них ночами, але любов їхня не приносить щастя земній людині: парубок марніє і хворіє; якщо не звернеться до мольфара по допомогу, може й померти. Іноді повітруля, закохавшись, не з'являється до об'єкта свого кохання, а тільки спостерігає за ним здаля. Ці полонинські діви рятують тих, кого полюбили, від бісиць, виводячи з туману або з пущі. Але оскільки повітрулине кохання не приносить радості, від нього варто оберегатися. Найсильнішим оберегом від полонинських звабливиць вважається вогонь.

Ще в Карпатах розповідають про літавиць. Літавиця – дух кохання; вона може бути доброю чи лихою, залежно від того, як із нею поведися. Вона злітає з неба падучою зорею, перетворюється на прегарну золотокошу діву та зваблює молодих чоловіків. І потім допомагає їм у труднощах, якщо схоче. Це зближує літавицю з вілами⁵⁰ із сербських переказів.

⁵⁰ Віли – в південнослов'янській міфології вродливі діви, що жили в горах і були повелительками вод. Одяг-

Від нявок та інших лісових духів людей оберігає чугайстер. Живе він у гірських лісах та печерах, полює на бісиць та повітруль. Він не лихий до людей: полюбляє грітися біля багать, жартувати з людьми, грати на сопілці й танцювати. Якщо чугайстер побачить самотнього вівчаря біля вогнища, та ще й із сопілкою, обов'язково підійде, попросить приграти йому до танцю, а потім запросить і людину. Але темп чугайстрових танців не кожен витримає. Якщо людина під час танку помирає – чугайстер погляне з жалем та й піде собі далі, а якщо витримає – такого сміливця неодмінно нагородить. Гуцули розповідають, що чугайстер був колись людиною, але за якусь провину його залято на те, щоб охороняти світ від проклятих, «заложних» небіжчиків, і всі звірі лісові віддані йому на службу.

І ніхто не може вбити чугайстра, але він боїться сокири. Тому сокира вважалася оберегом від цього «лісового чоловіка». Чугайстер пов'язаний із ніччю, вогнем, співом, музикою та вітром. Його можна назвати «карпатським Паном» – богом лісу, захисником пастухів та лісорубів. І – цікава паралель – серед іспанських басків теж побутують перекази про

нені вони в чарівні сукні. Хто віднімав у віли одяг – тому вона корилася. До людей віли ставилися здебільшого доброзичливо, але якщо їх розгнівати, то вони можуть жорстоко покарати.

«господаря дикої природи», котрий допомагає людям, які заблукали в лісі, охороняє небережних подорожніх від лісової та гірської нечисті, стереже скарби та відкриває тим, хто йому сподобався, секрети металургії, рудної справи. Розповсюджені чи не у всіх гірських народів перекази про «снігову людину» теж зближують цей персонаж із карпатським чугайстром...

Є в Карпатах і особлива категорія духів. Це істоти, пов'язані зі скарбами. Коли опришки ховали скарб, перед тим обов'язково йшли до мольфара, щоби той зробив охоронний амулет-закляття, котрий віднині скарб оберігатиме. І так ця мольфа закликається, що притягує вона духів лісових чи гірських, повітряних чи вогняних – вони стережуть скарб, і тільки та людина годна його знайти, яка пізнає таємне заклинання, щоб зруйнувати дію закляття над скарбом. Але навіть звичайні, не закляті скарби теж охороняються духами. Тому якщо знайдеш скарб, неодмінно треба частину залишити на місці – як плату духам за збереження. Сферою опіки духів також є кургани, могили, хатипустки, священні руїни та місця, де жили чаклуни. Небесні хмари дивної форми – це їхні весільні танки.

Загалом же духи природи – не лихі й не добрі, бо живуть вони за межею Добра і Зла. Вони можуть бути корисними або шкідли-

вими – усе залежить від мотиву їхньої поведінки. А поведінка духів залежить від правильної чи неправильної поведінки людини, котра вступає з ними в контакт. Щоб ці природні, невидимі сили були прихильними, треба повестись, як належить. І саме тут приходить на допомогу мольфар. Він – чаклун, шаман, знавець нелюдської і надлюдської природи – знає, як треба поводитися в навколишніх світах, які оточують людину. І він стоїть між світом людей і світом духів – і як наставник, і як охоронець.

Зелені Свята (Рахманський Великдень, навський тиждень) – це свято, що знаменувало і початок літа, і вшанування померлих тяжкою смертю, аби ті не гнівалися на людей, не шкодили їм. Заразом поминали «рідних небіжчиків» і прикликали «святих рахманів» – божественних предків, аби ті з Вирію послали врожайні дощі.

Перший день Зелених Свят називали Зільником, бо в цей час мольфари та травознаї збирали цілюще зілля. Цього дня трави та зело отримують чародійну, цілющу силу. Травознаї в такі дні очищають душу й тіло від скверни, отримують нові сили та нові вміння. В багатьох селах Карпат була традиція, коли літні жінки-травознаї та баби-повитухи збиралися в домі однієї і влаштовували ритуальне обмивання в діжці з настоєм із цілющих трав. У це свято заготовляли певні

трави: золототисячник, ведмеже вухо, череду, полин, деревій, підбіл і подорожник, блекоту. Тоді ж годилося брати трави, які використовувалися в любовній магії: ті, що обіцяли успіх у коханні, робили дівочу красу ще принаднішою та чарівнішою.

Напередодні Зільника вирубували гілки певних дерев, якими клечали оселю. Брали гілки берези, клена, липи, ясена, горобини, дуба, верби, горіха... На деякі дерева, скажімо, на осика, існувало суворе табу. Мольфари кажуть, що осика – це дерево-вампір, і тому вона захищає від упирів-вампірів (як фізичних, так і енергетичних); саме його використовують мольфари в двобоях зі злими духами, упирями, темними відьмами й чаклунами. В домі це дерево, що забирає в людини енергію, не годилося тримати. Але мольфари й знахарі обкладали на деякий час осиковим листям тяжко хворих людей, щоб воно «висмоктало» негативну енергію.

Напередодні Зелених Свят годилося робити нові віники з вербового або ж березового пруття й ними вимітати хату. Взагалі, віник, мітла – це подвійний символ, який має і захисні, й демонічні властивості, знаряддя насилання злих чарів і водночас – оберіг. На вінику чи мітлі літають відьми, але ним же, спеціально замольфованим, можна й вимести злі чари з дому. Віником відьма збирає росу, щоб відібрати в корів молоко та насла-

ти хворобу на худібку; вона кидає примовлений віник услід людині, щоб наврочити, або підкидає на подвір'я, щоби сварки точилися в домі. Гуцули кажуть, що не можна віником дитину бити, бо не ростиме. Ні в якому разі також не можна піднімати віник на вулиці, бо лихо в хату прийде.

У карпатській традиції особливі чародійні функції мав старий віник. І коли віник чи мітла вже не годилися для замітання, його неодмінно спалювали, але при цьому виконували певний обряд: у Карпатах вірять, що у вінику живе душа домовика, тому перш ніж спалити, його розв'язували, щоб звільнити душу.

Крім того, мітла й віник мають яскраво означену еротичну символіку. І найціотливіше ця символіка виявлялася в такому обряді: дівчина, котра ніяк не могла вийти заміж, повинна була в неділю зранку, ще до церковної служби, піти на базар, ні з ким дорогою не заговорюючи, на базарі так само мовчки вибрати віника, купити його і, не промовляючи й слова, прийти додому та поставити віник у кутку, мітловищем догори. А потім іти до церкви. Вважалося, що впродовж року ця дівчина повинна була вийти заміж. (До слова: одна моя знайома, котра боялася, що зостанеться старою дівою, здійснила цей обряд. І таки вийшла заміж).

Удосвіта першого дня Зелених Свят також збирали «тройчанське зілля» – м'яту, васильки, любисток. Цими травами посипали долівку в оселі та вплітали їх до святочних вінків, а ще – в пучечках зберігали до наступного року. Саме ці три зілля – «матеріал» та «інструменти» любовної магії, основа любовного дання. Обов'язковими в оселях у ці дні вважалися осока та чар-зілля (аїр). Вважалося, що ці трави захищатимуть оселю та її мешканців від впливу духів, котрі в такий час приходять на землю. Адже русалки, нявки, повітрулі – всі природні духи – можуть розгніватися за щось, а отже, й нашкодити. Якщо ж вони задоволені «прийомом» – щедро обдарують...

Священним деревом Зелених Свят була береза: вона присвячувалася духам, і саме її брали за «тройчанське дерево», навколо якого здійснювалися обряди. Вважалося, що березу найбільше люблять лісові духи: нявки гойдаються на її вітах, співаючи своїх пісень. У Карпатах навіть побутує повір'я, що одружений чоловік не має права садити березу біля хати, бо нявки розгніваються на нього і хтось у родині обов'язково помре. Крім того, саме березова мітла вважалася найкращим «транспортним засобом» для відьом. У час Зелених Свят береза символізувала Дерево Життя⁵¹. Вона прикрашала-

⁵¹ *Дерево Життя як космогонічний символ та його*

ся кольоровими стрічками та сплеченими з квіток віночками – символами розмаїтості, веселкових барв світу.

Цікаво, що в народів Півночі береза – шаманське дерево, що зв'язує небо й землю. Зарубки, які шаман робить на березовій гілці, – суть символи сходинок до «горнього» світу.

Алтайські шамани використовують березу
у своїх магічних ритуалах.

Узагалі, в Карпатах, де саме життя людей значною мірою залежало від лісу, дерева оточувалися великою повагою і шаною.

земні втілення згадуються і в індуїстських священних книгах «Рігведі» та «Упанішадах», а також у шумерських міфах. Одним із «земних» проявів Древа Життя в побутових обрядах слід назвати весільне вильце, яке встромляли у весільний коровай.

Відомий психолог Г. Юнг бачив у символіці Світового Древа схему людського мислення: витoki підсвідомості (корені), реалізація свідомості (стовбур), транссвідома мета (крона).

Були спеціально визначені дні й години, коли годилося починати вирубку лісу чи його сплавлення, коли слід було виготовляти з дерева побутові речі, а особливою увагою оточувалося виготовлення музичних інструментів.

Окремі ж дерева шанувалися особливо, що знову-таки зближує гуцулів із кельтами, в яких був культ дерев. Навіть жерці звалилися друїди, що означає – «людина дуба» або «той, хто знайшов дуб».

У мольфарській космогонії дуб – один із символів Світового Древа. Фото з архіву автора.

Дуб і в гуцульській магичній традиції має особливе значення: дубова кора та жолуді використовуються в цілителстві; в мольфарській космогонії дуб – одна з персоніфікацій Світового Дерева; символ незламності та безсмертя, адже дуб живий навіть тоді, коли від нього лишається самий пеньок. За деякий час із кореня знову тягнеться догори новий паросток... Дуб – традиційне «чоловіче» дерево, символ воїнів. Відомий «козацький дуб» на Хортиці. Також і під Києвом є правічний дуб (за деякими підрахунками йому близько 2000 років). Це – особливе дерево. Воно живе за власними законами, й часом навіть здається, що цей дуб існує відразу в кількох вимірах. Це не жарт: іноді він просто не показується тим, хто приходить «подивитися на диво». Діаметр цього дерева – не менше шести людських обхватів (обступивши його вп'ятьох, ми з друзями рук не зімкнули). У дуб не раз вдаряла блискавка, й тепер він стоїть, могутній, спокійний, обпалений небесним вогнем, поцілений стрілою Громовика, напоєний грозовою небесною силою... Які знання таїть це дерево? Які таємниці йому відкрилися за дві тисячі літ? Може, це не просто дуб? Може, це – предвічний вартовий нашого краю, страж духу праслов'янського?

Хто знає...

Певно, і в Карпатах, де ще багато таємних урочищ і неторканих лісів, є такі велет-

ні – мовчазні свідки чаклунських обрядів, знавці прадавніх таємниць минулих цивілізацій.

Священним у Карпатах вважається і тис. Він є символом перемоги над трьома стихіями: тис у вогні не горить, у воді не тоне, в землі не гниє. Із нього будували тереми для володарів і виготовляли сакральні речі та воїнські обереги. З правіку мешканці Карпат платили князям данину тисом.

Шанують мольфари і вільху: в їхній традиції вона символізує протиставлення доброго й злого, а отже, вільха – це один із символів власне мольфарського мистецтва, що несе в собі й чорний, і білий аспекти одночасно.

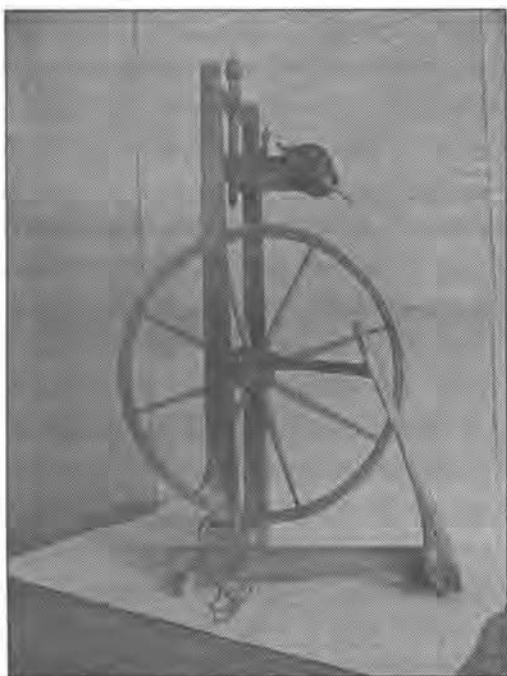
Ще одне магічне дерево – верба, воно присвячене жіночим божествам та духам. Мольфари кажуть: якщо в дні Зелених Свят знайти таку свіжу вербу, яка не чула шуму води та півнячого крику, то з гілочки її можна зробити дудку, від голосу якої піднімаються небіжчики, а якщо заграти на цій дудці коломийку, то навіть неповороткі ноги підуть у танок. Але оскільки верба – дерево дуже водолюбне, то зелена верба, яка не чула голосу води, трапляється надзвичайно рідко...

Особливою повагою оточувалися груша та яблуня. Громова стріла, знайдена під грушею, вважалася найчудодійнішою, а грушевий пеньок використовували в риту-

алах вигнання з людини злих духів. Яблуня ж – це дерево заклинань, яке вказує на її зв'язок з Деревом Життя та світом предків і магічними світами духів. Саме з яблук і груш варили святочний узвар – обрядовий напій, що призначався для живих і мертвих, для членів родини і для предків – охоронців роду. Ритуальний яблучно-грушевий напій та пшенично-макова кутя – дві страви, які в певні свята об'єднувала покоління.

Одним із магічних дерев називають ліщину (лісовий горіх). Це – священне дерево, присвячене Громовику. За повір'ям, у ліщину не б'є грім. Горішок-двійник неодмінно клали в скриню нареченої, щоб щастя було в сімейному житті. Із ліщини також виготовлялося веретено, на якому дівчинка вчилася прясти.

Загалом, веретено в мольфарській атрибутиці, особливо в атрибутиці жінок-мольфарок має особливе сакральне значення. Веретено – прадавній космогонічний символ стержня, довкола якого обертається світ, атрибут Великої Богині: в дохристиянські часи Мокош-Рукодільниця, а в християнську пору свята Параскева-П'ятниця – божественні покровительки прядіння і взагалі жіночого рукоділля. Веретено – скіпетр жінки, символ її влади в домі. А для мольфарки – ще й символ її мольфарської сили, ознака володіння нитками долі, тканиною Всесвіту.

Прядка та веретено – символи чаклунської сили мольфарки. Із колекції УЦНК «Музей Івана Гончара».

У символіці веретена простежується і мотив павука, як «снувача світу», тобто Бога-Деміурга. А в мольфарській космогонії павук – одна з найсвятіших істот тваринного світу. Стародавня гуцульська колядка розповідає про братів-павуків, які «світ снують». За легендою, колись у гніздо, виснуване павуками, впав камінчик, потім він розрісся – і так постала земля. Цю космогонічну легенду й нині шанують у деяких гуцульських селах, кладучи камінець під

Святвечірній стіл. Прикмет, пов'язаних із павуками, дуже багато, а найпоказовішими є дві: павук, що спускається зі стелі, «добру звістку несе»; та вбивати павука не можна, бо «щастя в домі не буде».

У кельтів павук – збирач ниток життя. Він тримає їх своїми вісьмома лапами (що символізують вісім сторін світу). Павутиння в кельтській традиції – символ того, що тримає світ разом і не дає йому розпастися. У павучій символіці можна побачити також і мотив спіралі як ознаки безмежності й нескінченності життя, символ безсмертя. До речі, в африканських віруваннях павучок Анансі теж виступає як бог-деміург, але водночас і як шаман-трікстер.

У чародійництві павучу символіку та звертання до павуків використовують у чарах «зв'язування», але й в деяких темних обрядах – при насиланні на людину проблем...

Серед інших дерев мольфари звертали увагу на **розколоне дерево**, тобто розтрощене блискавкою або зламане буревієм. Його використовували як інструмент у певних обрядодіях. Таке дерево застосовувалося для захисту коней; вважалося також, що коли знайти розколоне дерево в певні дні, то його тріска наділяє людину особливою силою. Треба відломити гілку, подякувати – і не озираючись чимдуж утікати.

Розповідають гуцули і про *буйне дерево*. Кажуть, що таке часто зростає в хвойних лісах і має здатність до руйнування. Знайти буйне дерево може тільки мольфар – за голосом, якого не чує решта людей. Якщо таке дерево взяти на забудову, то хата розвалиться, а в дім влучить блискавка. І навіть тріска з такого дерева, підкладена під хату, руйнує її. Буйне дерево використовували чорні мольфари, щоби шкодити...

У ці літні дні трави сповнюються сонячної та земної сили, і настає час їх збирання. Тож я хочу дізнатися про рослинну мольфарську магію: про трави, про їхні цілющі та магічні властивості.

Мольфарів, котрі володіють таємницями трав та «лютого коріння», уміють лікувати зіллям і готувати чудодійні настоянки, називають *травознаями*. Вони достеменно знають, коли та де яку траву збирати, бо кожномузелу визначене його місце в природі та в оздоровленні людини, кожна трава має власні біоритми, власний цикл. Існує чітко визначений час, коли її брати – в яку пору дня й ночі, в які дні – по сонцестоянні, у певну фазу Місяця, певний місячний день, або при світлі сонця, чи в місячному сяйві, на світанку чи опівночі....

Мольфар зустрічає нас із подругою на порозі хати, і ми втрьох ідемо в полонину.

Дорогою він розповідає про трави, що ними славляться Карпати «на всенький білий світ». Наприклад, про гірську арніку, напоєм із якої, за переказом, колись давно, ще в княжу добу, чародій-відлюдник із Карпатських гір вилікував від «дихавиці» (бронхіальної астми) князя Данила Галицького.

Золотий корінь – «карпатський женьшень».

Друге чародійне, вславлене зілля, щоним відомі Карпати, – це золотий корінь (родіола рожева), «карпатський женьшень», перед чарами та магічною силою котрого гущули схиляються до сьогодні.

Якщо на молодому місяці взяти дві столові ложки подрібненого золотого кореню, залити його півлітрою горілки (або розведеним спиртом, але щоб міцність не перевищувала 60%) і вистояти два тижні в

темному місці, а потім вживати ту настоянку щодня по столовій ложці — це найкращі ліки для підвищення тонусу та поліпшення імунітету, особливо взимку.

А третя чар-трава — джинджура (тирлич жовтий).

Тирлич жовтий, або джинджура — одна з найтаємничіших карпатських рослин.

Це чудодійний корінь, який має унікальні властивості та магічну силу. Корінь тирличу відгонить нечисту силу, але й відьми його активно використовують у своїх обрядах. Зокрема, він входив до тієї славнозвісної мазі, що дарує здатність літати на мітлі. Відваром квітів джинджури мили обличчя, щоб не було зморщок. Навіть співанка в Карпатах є:

 А хто чічков джинджуров
Собі личко мие,
То той буде найфайніший
На всю Коломию.

Теплими літніми ночами гуцульські дівчата шукали тирлич і виймали його з коренем, примовляючи: «Тирлич, тирлич, до мене хлопців приклич!» Скільки кущів дівчина знаходила – стільки й женихів до неї посватається.

Джинджурою закликали до себе коханців і відьми: вкидали в киплячу воду коріння та примовляли, щоб чарівний корінь змусив милого швидше прилинути. Пари джинджурового відвару за певної примівки можуть викликати туман і дощ, а сік тирличу входить до чародійного зілля, що робить людину перевертнем.

Водночас тирлич – це сильний захист від потойбічного коханця: перелесника, вогняного змія чи іншого духа, який зваблює дівчат, котрі втратили цноту, чи молодих жінок на любовний зв'язок із ним. Для того щоб не піддатися перелесникові, не слід було підбирати на дорозі знайдених хусток, перснів та інших речей, таких любих жіночому серцю, бо якщо жінка чи дівчина візьме до рук таку підкинуту річ, вона стає «доступною» для кохання потойбічних істот. Для захисту варто було носити із собою примовлений шматочок кореня тирли-

чу-джинджури. Навіть якщо жінка через власну необережність ненароком притягла до себе «вогняного змія», то коли перелесник спробує вночі увійти до хати, тирлич не дозволить йому наблизитися до жінки. Тоді вогняний коханець промовить: «Коли б не тирлич – був би я твій панич!» – і зникне назавжди.

Гуцули називають джинджуру також «підоймою» – за унікальні властивості афродизіаку та здатність зберігати чоловічу снагу на довгі роки. У Карпатах кажуть: щасливим, здоровим і мудрим буде той чоловік, який знайде корінь тирличу завтовшки як людський кулак. Не знаю, чи існує такий, бо для цього рослина мусить рости 25 років...

Загалом, корінь рослини – чи то зілля, чи дерева, завжди пов'язувався з магією. Наприклад, під корінням дерев, повалених бурею, живуть бісиці. Біля старих пеньків живуть лісові духи. Дерево в лісі ніколи не корчували з коренем – його залишали підземним духам.

А ті рослини, коріння яких використовують для цілительства та магічних дій, оточують особливою повагою, і це коріння треба копати з величезною пошаною та пересторогами⁵². Коли мольфар копає корінь, він імітує намір, із яким беруть цю рослину:

⁵² Я свідомо не зупиняюся окремо на лікувальних властивостях тих чи інших рослин, бо вони досить детально описані в інших книгах про лікарські трави (напр. В. Кархут. Ліки навколо нас. – К.: Здоров'я, 1978).

якщо намір для використання недобрий – то при копанні лаються, якщо добрий – примовляють лагідні слова.

Особливо це стосувалося кореня матригану (мандрагори), або ж беладони (*Belladonna atropa*). Мандрагора – одна з трав Великої Богині, котра здавна присвячувалася її любовній іпостасі. «Цариця любовної магії, володарка трав кохання» – так називають мандрагору мольфари. Рoste матриган на потаємних полонинах, далеко в горах, і не всякому ця рослина відкриється. Корінь мандрагори – важлива складова любовного напою, а також могутній засіб проти чаклунства та дуже сильне чародійне зілля. Деякі племена з коренів матригану робили домашніх богів. Християнство ж оголосило мандрагору «бісівським зелом».

**Так зображали мандрагору
середньовічні алхімічні трактати.**

Так ось, коли мольфар копає корінь і щось говорить, а потім дає комусь випити настій із мандрагори, та людина все робитиме, що задумав примівник. У випадку з матриганом це діє не тільки для мольфарів. У гуцульських поселеннях були випадки, наприклад, коли з несміливого або негарного хлопця дівчата сміялися, аби потішити власний гонор, той ішов у полонину, копав, примовляючи, корінь матригану, настоював його при «темному» Місяці (останні дні місячного циклу, коли нічного світила в небі не видно), а потім давав випити настою тим дівчатам. І вони починали робити те, що він говорив при копанні...

У любовній магії використовувався також корінь любистку, викопаний у певні дні: його годилося використовувати для зміцнення подружнього зв'язку. До того ж, у купіль новонароджених дівчаток вкидали коріння та листя любистку – щоб хлопці любили. Любисток взагалі вважається сильним оберегом для житла та обійстя, травою-захисницею любові та подружнього життя.

Особливими силами наділені трави, що їх прозивають зелями. Це трави з магичними властивостями. Зела збирали в певні дні й години, далеко від людського ока, як правило, раннього ранку, коли ще нема роси. На збирання годилося йти в гарній одежі,

але траву шукати та брати — лише «в чому мати народила». Зела збирали натщесерце й обов'язково мусили залишати щось на дарунок для землі.

Коли мольфар-травознай бере траву, то вклоняється їй і примовляє: «Травичко (далі називається ймення трави), беру тебе на добро задля спасіння людського, а не на зло. Прости мені й дякую тобі!»

Мольфари кажуть, що унікальні властивості й дивовижне біополе мають трави, що проросли крізь очні ямки черепа тварини, особливо коня чи кози. Козячий череп також використовували для захисту дому й домашніх тварин від хижаків.

— Цілителям і мольфарам трави самі відкривають свої таємниці, — проводячи долонею по кущику якоїсь рослини, каже Мольфар. — Вони нечутно шепочуть їх, а в кого відкритий духовний слух, той і зможе почути. Саме так напрацьовувалися знання про цілющі та магічні особливості квітів, трав, коріння...

Помовчавши, продовжує:

— Є зілля, що допомагає в пошуку скарбів, а є коріння, котре допомагає отримати дар передбачення. І це не фантастика, не вигадка. Тільки для чого ці знання сучасним людям, які погрузли в жадобі та нещирості? Краще хай вони будуть захищені в природі, поки не прийдуть чисті серцем люди з відкритим тонким слухом. Тоді трави самі відкриють усі свої таємниці...

Окремі рослини збираються в чітко визначені дні й навіть години. Це трави, що призначені для виготовлення *дання* – спеціального напою, котрий готувався для людини дуже індивідуально, з метою наслання чи вигнання хвороби, викликання любові або навпаки... Обов'язковими складовими *дання* були частини тіла гадюки (отрута, розтерте линовище) і коріння матригану.

Цікаво, що готувати *дання* міг не кожен чародій, а лише той, хто отримав силу для роботи з гадюками. До цього особливо вдатними вважалися ті, кого вигодували гадюки. Щоб навчитися виготовляти *дання*, слід було зробити так: певного дня піти на місце, де сходилося три дороги, і погукати. Якщо на цей поклик з'являлася гадюка, її треба було вбити, розрізати руку й капнути на місце порізу зміїної крові. Якщо рана швидко загоювалася – людина вважалася придатною для того, щоб готувати *дання*.

Іншим класичним чарівницьким напоем, оспіваним у безлічі народних пісень, є *приворотне зілля*, яке готувалося з однією метою: назавжди привернути до себе серце й душу обраної людини. Для цього слід було на повний Місяць зібрати певні трави й витримати їх кілька днів «у місячному сяйві». Здатністю викликати любов про-

тилежної статі наділяються окремі зела: обов'язковою складовою магічного напою є первоцвіт. Приворотними властивостями володіють також вербена, папороть, барвінок, приворотень.

Після того як рослини зібрано та скупано в місячному сяйві, чародійниця робить відвар, заварюючи зілля в «зоряній воді». Аби отримати цю воду, до схід сонця в трьох криницях набирали воду з певною примівкою. До вечора вода мала стояти в захищеному місці (щоб ніхто її часом не напився). На ніч відро з водою виставляють під зорі. На ранок – зоряна вода готова.

За допомогою «зоряної води» гуцули також захищали корів від відьом. Ставили два відра непочатої вистояної води під зорі, а вранці, перед доїнням, з першого відра корову обливають, а з другого напувають. І вважається, що в такої корови відьма вже ніколи не відбере молока.

Однією з найсильніших любовних трав є вербена. Її беруть, коли «не бачать ні Сонце, ні Місяць». Перш ніж викопати вербену, слід було навколо неї окреслити коло срібною річчю. Вербена – трава кохання, що приносить любов і веселощі, мирить ворогів та вгамовує суперечки. Вона входить до числа дванадцяти основних магічних трав. Її також вважали травою виконання бажань.

Кажуть, що коли натертись цією травою, можна здобути бажане.

Вербена – традиційне «зело кохання».

Для лікування певних хвороб мольфари використовують «п'яний мед», зібраний бджолами засушливого літа з квітів отруйних рослин.

Магічні властивості, кажуть мольфари, має також валеріана, яка оберігає подорожнього та пробуджує в людині таланти, а ще – мак-видюк (самосій). Його раніше використовували як засіб проти «вроків» та відьомських хитрощів. Годилося брати головку маку, як ідеш до мольфара. Макове насіння мольфари використовували при певних обрядах, наприклад, якщо була потреба викликати дощ.

 Треба взяти мак-видюк, посвячений на Маковея, піти до лісу, знайти там криничку-«головичку» (таку, де джерело б'є знизу). Розмішати в ній намул і туди тричі сипнути маку. Якщо так зробити, то не встигнеш дійти до хати, а вже хмари дощові зберуться в небі...

Традиційною «дівочою» травою була рута. Це був основний дівочий оберіг від спокусників. Вона також використовувалася як засіб для зупинення крові:

 У неділю рано Пречиста Діва плугом небо орала, небо орала, руту сіяла. Рута не зійшла, щоб кров не йшла⁵³.

Але разом із тим рута – це й важливий шаманський інструмент. Наприклад, арабські шамани в племенах бедуїнів використовують сирійську руту як засіб, що дозволяє їм входити в транс і досягати стану зміненої свідомості.

Дівочим «чарувальним» зіллям є також барвінок. Дівчата, які хотіли привернути милого до себе назавжди, заварювали корінь барвінку та лили відвар на сліди того, кого

⁵³ Подається за виданням: Українські замовляння. – К.: Дніпро, 1993.

хотіли привернути. Взагалі, барвінок, любисток і васильки – це три основні «любовні трави», й це відображено в багатьох народних піснях і переказах.

Барвінок раніше використовували також і як захист проти відьом: якщо господиня підозрювала, що відьма зіпсувала молоко в її корови, слід було сплести вінок із барвінку й тричі процідити молоко через нього. І ще барвінок був символом життєвої сили та безсмертя, але й одночасно – побажанням душі «упокоєння». Тому цю рослину часто використовували в похоронних обрядах, садили на могилах.

Важливим чарівницьким зіллям, що використовувалося для дання, але й слугувало для захисту від мольфарських чарів, був аконіт (*Aconitum variegatum*), а гуцули називають його – тоя.

«Голубенька тоя» – могутній оберіг від злих чарів.

Про це навіть пісня є:

На камені ноги мию,
На камені стою,
Кругом мене чари сіють,
А я си не бою.
Кругом мене чари сиплють,
А я си не бою,
Бо я маю за поясом
Голубеньку тою.

Так у народній пісні відобразилися магичні уявлення.

Камінь — один з важливих мольфарських символів. Знак опори і міцності, духовної нескореності й концентрації думки, джерело мольфарської сили. Природні скелі з правіку шанувалися мольфарами як «місця сили», сакральні урочища. Священними також здавна вважалися камені з водоспадів. Камінь, на який падає велика вода, несе особливу силу, здатну не просто очистити людину, але й подарувати їй силу таку само велику, як у каменя, що витримав потік води. Камені-кварци та «білі камінці», обточені водою, мольфари використовують для отримання інформації.

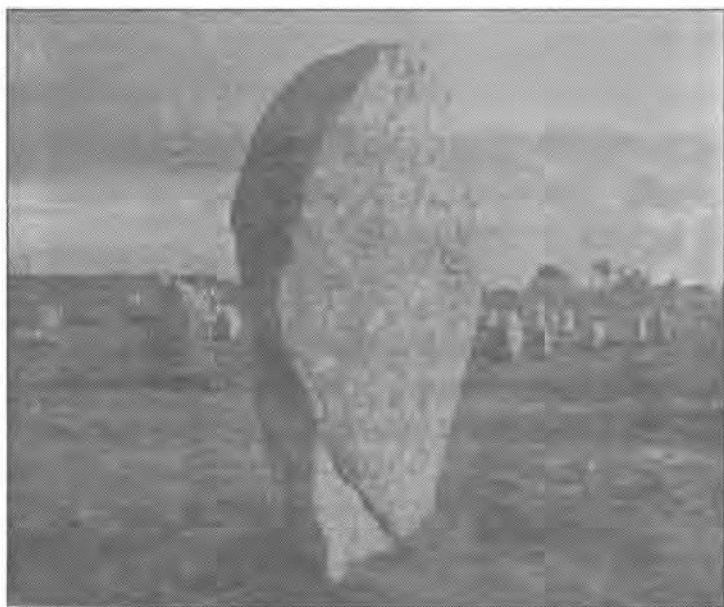

Водоспад на р. Рибиця. Водоспади шануються мольфарами як джерела концентрованої сили води.

Фото з архіву автора.

Будь-яка самотня скеля, тим більше світлого кольору, вважалася природним віктарем для зустрічі з Божеством як земне втілення небесного Золотого Каменю. Кожна будівля має наріжний камінь – символ підмурівка, основи, на якій зводиться оселя чи храм. Так само білий камінь – це символ фундаменту сили мольфарської, його духу⁵⁴. Кельтські племена ставили менгіри та кромлехи – штучні скелі там, де не було природних, і ці витвори слугували за символи зв'язку неба й землі.

⁵⁴ Пригадайте Омфалос («Пуп землі»), священний камінь у Дельфійському храмі, символ зустрічі земного й потойбічного світів.

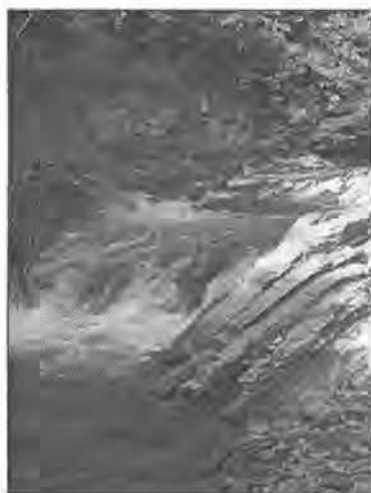

На рівнинах Франції з незапам'ятних часів височать менгіри – символи зв'язку Землі й Неба.

«Білий камінь» – це «відображення» того Алатир-каменя, «золотого каменя», що є основою світу. Мольфари кажуть: якщо на світанку знайти білий камінь, що зусібіч омивається водою, стати на ньому і обмитися, то всі напасті, які є в людини, всі негативні думки, які хтось на неї спрямував, зникнуть. Власне, цей обряд і оспівується в згаданих вище піснях...

Окремим напрямком мольфарського мистецтва (втім, як і решти шаманських традицій) є використання особливих рослин. Шаманські культури всіх народів на

обох півкулях нашої планети знали трави, здатні викликати зміни стану свідомості. Їх називали «рослинами сили», «зелами», «союзниками». Ці рослини шанували за їхню здатність викликати видіння та показувати майбутнє. Їх використовували для входження в транс і змінений стан свідомості, для шаманської подорожі гілками Світового Древа. Карпатські мольфари найчастіше з цією метою використовують беладону (*Belladonna atropa*) та дурман (*Datura stramonium*). Останній називали ще див-деревом або дій-деревом. Народні назви вказують на те, що здавна предки наші знали про якості цього зела.

Якщо на світанку обмитися водою, стоячи на білому камені, то пропадуть усі напасті.

«Гук» на р. Рибниця. Косів. Фото з архіву автора.

«Зела сили» карпатських мольфарів.

Цікаво, що дурман, сортів якого налічується кілька сотень, знали й використовували шамани, знахарі та чаклуни на всіх континентах, де існували магічні практики. І відома ця рослина вже понад 3000 років. Ацтеки, майя, індіанські племена Північної Америки, чаклуни Карибських островів, австралійські аборигени – всі вони віддавали дурманові належне в цілительських обрядах (зокрема, настоянку дурману використовували як анестезійний засіб) та магічних ритуалах. У Індії «датуру» вважали священною рослиною: димом дурману обкурювали статуї богів, храмові танцівниці – девадасі – вживали напій із товченими зернами дурману, після чого входили в

транс, проорокували майбутнє й давали відповіді на запитання, які цікавили відвідувачів храму.

«Зелом» вважалися й коноплі: відвар із них використовували при жіночих недугах та для лікування венеричних хвороб. У Карпатах поле з коноплями оборювали терновою гілкою і при цьому роздягалися наголо: вважалось, що це захистить поле від нечистої сили (згадаймо народну приказку: вискочив, мов чорт із конопель). Коноплі освячували на Маковея і додавали до різдвяної куті. «Жіночі» рослини конопель кидали в купіль новонародженого, щоб здоровий ріс. На Купала збирали конопляний пилок і розсипали на порозі дому, щоб відьми не шкодили.

У кожного мольфара своя «рослина сили»: хто для входження в транс використовує дурман, хто беладону, блекоту-німіцю (*Nyoscyamus niger*) чи коноплі⁵⁵. Вибір зела залежить від кожного окремого випадку та від особистих якостей мольфара.

Зараз багато людей, навіть дослідників, ставляться до рослин, здатних змінювати свідомість, із оберегою, називаючи їх «наркотиками». Але мольфарська мудрість

⁵⁵ У книгах К. Кастанеди старий маг дон Хуан, розповідаючи про «трави сили», говорить, що хоча дурман і є сильним «союзником», він сам його майже не вживає, бо «...ця трава дає відчуття людям силу, не зміцнюючи їхніх сердець...»

говорить про ці зела: «Хто не розуміє, той бачить небезпеку й пітьму, а хто знає – той знаходить щастя та здоров'я». І це справді так: адже пробуджена свідомість допомагає побачити речі й закони світобудови такими, які вони є. Але горе необачному, який бажає відчути силу «зела чародійного» задля розваги чи з цікавості. Прадавня сила цих трав не пробаचाє несерйозного чи безтурботного підходу, адже священні «рослини сили» дають *ЛИШЕ КЛЮЧ* до інших вимірів та світів, а йти туди мусить людина сама. І що вона там знайде – залежить тільки від її розумового та психічного стану, від внутрішнього наміру, від готовності увійти до шаманських світів.

...Ми зібрали трави й повертаємося до хати Мольфара. П'ємо чай із свіжозібраного полонинського чебрецю і прощаємося. Подруга отримала свою консультацію, а я повернуся сюди за деякий час, коли настане головне мольфарське свято. І тоді почую розповідь, якої давно чекала, – про особистий шлях мого наставника.

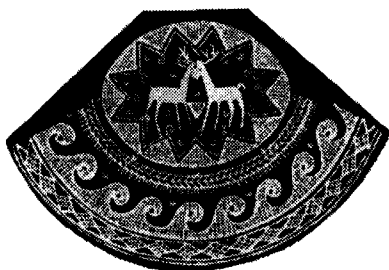
Виходимо на дорогу, я зупиняюся і жартома кажу: «І де ж наша чергова мітла?» Ви можете не повірити, але за хвилину нас доганяє та сама стара «Волга», що везла сюди. Водій сам зупиняється, відчиняє дверцята...

За сорок хвилин ми вже в Косові.

Частина шоста

СТЕЖИНА

ОДНОГО МОЛЬФАРА

КУПАЛЬСЬКА НІЧ
Стани свідомості.
Сновид

Сон, за народними уявленнями, – «кудлатий чоловік із чотирма очима», добрий і зовсім не страшний. У нього є ще помічниця Дрімота й помічник – Здухач. Під час сну з людини виходить дух, який приводить за собою вітер, котрий, у свою чергу, розганяє грозові хмари, воює з іншими духами...

Мандри душі в іншому світі – це і є сон. Коли душа повертається в тіло, сон припиняється. Коли душа відлітає від тіла назавжди, настає смерть...

«Українська міфологія»

*Сьогодні Купало
у нас запалало –
стороною дощик іде,
стороною –
та й на наше маєво клечане.*

*У купальській криниці
збільшало водиці, –
стороною дощик іде,
стороною –
та й на наше житечко зелене.*

Купальська пісня

*Купала Івана на вулицю звала:
– Ходім, Іване, на вулицю,
Та підемо в чисте поле,
В чисте поле – жито глядіти,
Від змії, від злої відьми:
Вона в полі заломі ламає,
У'корів молоко забирає.*

Старовинна купальська примівка

Я приїжджаю до Мольфара днів за два до Купальського свята.

Іду левадою до мольфарської оселі, й цього разу в мене особливий стан перед зустріччю: Мольфар обіцяв розповісти про свій особистий шлях. А основна спеціалізація, що передається в його роду по династії звідтоді, як його родина осіла в Карпатах, – цілительство.

А ще тривають дні літнього сонцестояння, й це одне з найважливіших мольфарських свят, а для деяких мольфарів свято Купала – найвідповідальніший момент у їхньому персональному році. На саме свято я приїхати не можу, бо купальська ніч – особлива для Мольфара, її він проводить у полонинах та лісах, здійснюючи лише йому відомі ритуали та обряди. І про них він не може говорити, скільки житиме. Це ті обряди, що відкрилися йому в момент посвяти, і їх нестиме він у таємниці до кінця життя та забере з собою, коли піде зоряною стежиною вслід за своїми пращурами, серед яких із незапам'ятних часів хоча б один у роду та був знахарем, примівником, характерником, чаклуном, мольфаром...

До Мольфара приїздить багато людей: від простих горян до відомих артистів і політиків. Кожен зі своїми негараздами, проблемами, проханнями.

Мольфар вислуховує всіх.

– Кожна людина йде зі своїм болем і горем, – говорить мій наставник. – Тож чи можу я відмовляти? І коли віддаю людині часточку свого космічного дару, щоб продовжити її життя, – то для мене найбільша радість. Не для збагачення приймаю людей. Я маю заборону на матеріальне багатство... хоч і міг би за бажання жити у віллі на березі моря... – Мольфар весело сміється.

Я не сумніваюся в останньому, але тема ця мене цікавить, тож я запитую:

– Чи для всіх мольфарів є заборона на матеріальні блага?

– Не для всіх, – відповідає мій співбесідник. – Але в багатьох випадках. Матеріальний достаток затуманює духовний зір, змінює людину, навіть найсильнішу, змушує її інакше дивитися на речі. Це – велика спокуса. Тому більшості світлих мольфарів заборонено накопичувати гроші та інші матеріальні блага. А якщо мольфар переступає заборону – в нього відбирається дар. А це найстрашніше, що може бути для людини, яка вже зіткнулася з магічним мистецтвом: усвідомлювати свою силу й не могли нею скористатися. Магія ніколи не приносить великих грошей, вона дає розуміння законів світу і силу, щоб їх використовувати. А за те, що я не ганяюся за марнотою земних

благ, і маю від духів сильне слово та здатність допомагати...

Я не наслідуюся запитати в Мольфара, чи був у нього досвід втрати дару на деякий час. Та й яке це має значення? Це – його шлях, дуже нелегкий і унікальний. Важливо те, що він готовий ділитися частиною свого знання...

Натомість я запитую про інше: на хвилі розповіді Мольфара про власний шлях цікавлюся його життям взагалі. А біографія в нього така ж унікальна, як і той прекрасний магічний дар, що його мій наставник несе вже понад 40 років.

Я знаю, що мій Мольфар – «вроджений». І не просто вроджений. Він належить до справжньої династії, що бере початок від козацьких характерників. І я прошу господаря розповісти про його власний шлях до ініціації...

– Мій предок по батькові – Данило Нечай, один із соратників Богдана Хмельницького, полковник Війська Запорізького.

Не тільки військовими подвигами славний був козацький полковник. Він був знаний ще й як характерник, один із тих знавців людської та небесної природи, які вміли відвести очі ворогам на полі бою, зачарувати пістоль, щоб стріляв без промаху, та шаблю, аби була незламною, непереможною, вміли привертати серця людей та перекидатися на тварин. Багатьох козацьких отаманів вважали характерниками. Такими були перший гетьман Січі Запорізької Дмитр Виш-

невецький-Байда, кошовий отаман Іван Сірко, Самійло Кішка, Данило Нечай... Про них казали, що неможливого, особливо у воїнській та цілительській магії, для них не було. Вони могли просто дива творити. Загинув же Данило Нечай у бою – один проти тридцяти озброєних поляків...

– Моїм першим учителем, – говорить Мольфар, і голос його несподівано теплішає, – стала бабуся по батьковій лінії Ганна Денисів. Ще як я був дитиною – було мені років п'ять-шість – то я ходив із нею в гори та полонини по лікарські трави, по коріння. То як я стомлювався, вона мене носила за плечима в торбі, разом із травами. Саме бабуся Ганна стала моїм першим учителем любові та співстраждання. До Природи-Матері. До світу. До людей та їхніх страждань.

– У якому ж віці починається процес навчання майбутнього мольфара, якщо це мистецтво передається по роду? – починаю я «опитування за формою».

– Коли мені було сім років, я вперше відчув цілительську силу й усвідомив свої здібності. Якось влітку із товаришем пасли ми вівці на полонині. Пекло сонце, а затінку не було. Товариш отримав сонячний удар, у нього пішла кров із носа. Я приклав йому руку до чола – і кров зупинилася. А друг опритомнів, і пригода для нього обійшлася без наслідків. Місяців за два стався ще один випадок: батько разом із сусідою вирубували чагарник на полі. Сусіда розрубав сокирою вену на нозі. Бать-

ко покликав мене – і мені вдалося зупинити кров, поки прийшов сільський фельдшер. Після цього бабуся та вуйко почали мене вчити серйозно і готувати до передавання мольфарського дару. Бабуся – вона була цілителькою і травознаєю – вчила мене розпізнавати трави й цілюще коріння, лікувати словами-примівками та настоями. Від вуйка я взяв знання іншої мольфарської премудрості. Він був дуже сильним знавцем ритуалів і заклиначем зброї – із усіх Карпат до вуйка Йвана ішли мисливці, аби він примовив рушницю. Щоправда, мені він так і не передав тієї майстерності: казав, що то темний дар і мені його знати не треба. Тож для мене шлях до мольфарського мистецтва почався в дитинстві...

Коли мені виповнилося 12 років, бабуся Ганна провела наді мною першу посвяту. Це дуже ранній вік для мольфарської посвяти. Зазвичай обряд ініціації проводили не раніше, ніж у 30 років, бо наше мистецтво вимагає зрілості, як фізичної, тілесної, так і розумової та духовної. Тобто це була швидше духовна посвята мене мольфарському шляхові, аніж ініціація. Але бабуся не мала іншої ради: вона відчувала свій близький відхід із життя, а дуже хотіла передати мені своє знання та свій дар. І недарма відчувала...

– Тож чи має значення, хто саме передає дар? – запитую я.

– Загалом якщо мольфарський чи будь-який інший магічний дар передається по материнській лінії, він значно сильніший, аніж коли по батьківській.

Так завжди вважалося. Так є. Бо жінка сильніше відчуває Природу, вона більш зближена з Матір'ю-Землею, тому дар її міцніший. А в мене дар іде по батьківській лінії, зате він практично не переривався віками: в кожному поколінні нашого роду була бодай одна людина, що займалася магічними практиками, спершу характерництвом та знахарством, потім – після переїзду в Карпати – мольфарством.

– І коли ви почали практикувати мольфарське мистецтво й лікувати людей?

– До армії я взагалі не практикував – ні як мольфар, ані як цілитель. По-перше, йшли жорстокі сорокові. 1939 року Західну Україну приєднали до УРСР. Моїх родичів викликали до НКВД і вимагали, щоб вони «віддали магію». Вони захищалися – хто як міг. Я, приміром, вдавав дурника – в прямому розумінні слова. Симулював розумову відсталість...

І Мольфар, у якого в бібліотеці понад п'ять тисяч томів і який дає поради багатьом видатним людям не тільки в Україні, весело сміється. І я сміюся разом із ним, уявляючи подібну сцену. Пересміявшись, Мольфар продовжує:

– 1941 року почалася війна. А в наших краях настав голод. Тоді ж померла моя бабця Ганна – та сама, котра була моїм учителем. Померло багато людей. Я їв кору з бука, підбіл і листя подорожника – і так вижив. У кого ж організм не пристосувався до такої їжі, той умер.

Батька мого забрали на фронт. У селі казали, що «Михайло Нечай пішов у москалі», й «чорні хлоп-

ці» погрожували спалити хату, а нас повбивати. Мама з малим братом щоночі спали в іншій хаті – то в родичів, то в сусідів чи кумів. А я втікав до лісу й там спав на соснових гілках. Дуже застудився й захворів на чорний тиф. Кілька тижнів лежав без тями, не впізнавав ні мами, ні рідних, ані хати. Бачив безодню й червоно-багряне море, а навколо мене літали янголи з вогняними крильми. Так уперше я побачив інший світ, світ духів...

А потім повернувся батько. До речі, на ньому теж була мольфа, зроблена дядьком Іваном. Він пройшов із нею всю війну, кілька разів переходив лінію фронту, побував у фашистському концтаборі, втік звідти – і повернувся додому без жодної подряпини.

А я тоді пішов до школи. Вчитися любив дуже сильно. Постійно ходив до вчителів, просив у них книжок почитати. І саме тоді сталася пригода, яка виявила, що крім цілительських, у мене є ще й магічні здібності. Неповдалік від нашої хати була військова частина, і одного разу на мене напав собака з тієї частини. Дуже покусав. Я того пса прокляв, і днів за два він загинув під колесами машини. Солдати плакали за тим псом, як за людиною. А я звідтоді усвідомив, наскільки обережно слід поводитися зі словом...

1954 року я повернувся з війська та почав практикувати як травознай-знахар. Як мольфар-маг не працював, бо ще не мав повноцінної ініціації, а без такого «налаштування», без рукоположення наставника молодий мольфар практикувати магії

не може. Я лікував людей травами. Люди приходили та приїздили вночі, щоб ніхто не побачив і не доніс. Навіть високопоставлені чиновники приїздили, із ЦК... Разом із цим я вдосконалював свою майстерність, навчався ритуалів і магічних обрядодій. І коли досяг належного віку, отримав посвяту – від свого діда Нечая, по спадковості.

**Святий Пантелеймон – божественний цілитель.
Народна ікона. ХІХ ст.
Із колекції УЦНК «Музей Івана Гончара».**

Так я став повноцінним мольфаром. До мене прийшов мій дух-помічник, дух-покровитель. Ним став святий Пантелеймон, покровитель цілительства. Отже, бабуся, котра з дитинства вчила мене травознавства та лікувальних аспектів мольфарства, мала рацію... А швидше за все, вона просто **знала**. Як кожна мольфарка, володіла яснобаченням, хоч і не рекламувала цього свого дару. І кому як не їй було розпізнати головний талант свого онука?! Отак уже понад сорок літ іду цим шляхом...

Щороку до Мольфара приїздить багато людей. Він усіх приймає, та не всім береться допомагати. Чому так? Не впевнений у власній силі?

– Ще не було випадку, аби я не поміг, – відповідає він. – Та не всяку хворобу можна лікувати й не всяку проблему можна вирішувати магічним шляхом. Коли людина приходить, я «зчитую» інформацію з її біополя та приймаю рішення, яке мені підказує мій дух-покровитель. Особливо це стосується хвороб. Якщо хвороба «людського походження», тобто є результатом навроку, прокляття чи перевтоми організму, то я беруся лікувати. Якщо ж хвороба «від Бога», тобто є результатом кармічного сплетіння, наслідком неправильних вчинків самої людини або якийсь тяжкий, але необхідний знак – нема на світі мольфара, який би міг упоратися з такою хворобою. Та й не треба цього робити. Треба пояснити людині, що з нею відбувається, порадити розібратися в собі, у своєму житті та

вчинках. І якщо людина це зробить – хвороба сама відступиться...

Іноді я допомагаю навіть ворогам або людям-вампірам. Їх треба пожаліти, адже в них настільки мало власної енергії, що вони змушені брати її з інших людей. А я прочищаю таким людям їхній власний канал, допомагаю зарядитися космічною енергією – часом людина змінюється просто на очах.

Мольфар – тільки провідник. Перед тим, як почати обряд, він приказує тричі: «Не до мене, не від мене, а через мене». Таким чином він налаштовує той канал, яким потече енергія, що її він спрямує до хворого місця пацієнта чи його проблеми...

Лікує Мольфар, крім трав та примівок, ще й дримбою. Особливо допомагають звуки дримби при нервових розладах: Мольфар починає тихенько грати, налаштовує енергополе людини на певну частоту, а потім підбирає мелодію... Звуки дримби, цього унікального шаманського інструмента, мають здатність входити у підсвідомість і так само, як камертон, «настроювати» її. Так відновлюється нормальний стан нервової системи...

Зауважу, що спробувала дію дримби на собі. Коли в мене видається тяжкий день, досить зручно сісти, зосередитися і трохи пограти на дримбі (не маючи музичного слуху, я не граю настільки віртуозно, як це робить Мольфар, але кількох «акордів» цілком вистачає).

У своїх цілительських практиках Мольфар користується різними видами магічного дійства. Наприклад, під час лікування епідемічних хвороб, хвороб психічно-невротичного характеру або при одержимості злим духом здійснюється обкурювання. Для цього разом спалюються верес, ялівець, тріски зі смереки або груші, в яку вдарила блискавка (гromове дерево). Іноді додається дрібка якогось зела. Час від часу, холодної зими, Мольфар здійснює ритуал обкурювання для всього села, щоб захистити його мешканців від епідемій та хвороб. Обкурюванням з насіння блекоти лікуються хвороби зубів.

Під час магічно-цілительських ритуалів Мольфар використовує різні метали. Тим більше, що метали – той атрибут, який додає йому сили, адже він ще й мосяжник, змолоду працює з металами. Іноді він використовує мідь, іноді – як частину амулету – рідку ртуть.

Особливе значення в обрядах, спрямованих на вигнання хвороб та лиха загалом має залізо. Залізну підкову вішали на воротах або стіні гражди, щоб захистити оселю від нечистих духів та упирів. Пастух-ватаг, коли приходить на полонину, перш за все на живе вогнище, розпалене біля колиби, кидає підкову. Залізо мольфари активно використовують у заклинаннях від укусів тварин і змій. І звісно, в магічних ритуалах, спрямованих

на замовляння зброї. Одним зі спеціальних оберегів був залізний ніж: його клали в колыску новонародженого, загортали в полуковдри, в якій дитину несли хрестити. Ніж неодмінно супроводив усякого подорожнього, вівчаря на полонині, господиню в обійсті, мольфара в його подорожах горами в пошуках магічних трав та цілющого коріння.

Щоправда, ніж використовують і в обрядах чорної магії, спрямованої на розбрат у сім'ї чи між друзів, на незлагоду та війни. Тільки тоді зі спеціального металу в певний час виклепують особливого ножа й над ним урочної миті вимовляється страшне закляття чвар та розбрату...

Магічну силу має обручка: замкнуте коло – це надійний захист від злих духів. У кожного мольфара є власний дорогоцінний метал і кожен із карпатських магів має такий перстень – власну мольфу-оберіг, яка захищає його в спілкуванні з потойбічними світами, допомагає втримувати духовні сили. Обручка може бути золотою чи срібною. Цікаво, що мольфари-чоловіки носять здебільшого срібло й практично ніколи не використовують золота. Воно вважається традиційно жіночим металом (можливо, тут діє закон полярності: золото – знак Сонця, чоловічого начала, тож і допомагає він швидше жінкам; срібло – знак Місяця, жіночого начала, тому допомога його – для чоловіків). Але срібло

широко застосовують усі мольфари, незалежно від статі. Адже саме срібло несе енергію, що дає захист і оборону і від злих духів, і від лихих людей, духовно очищає та зміцнює. Жінки-мольфарки теж носять срібні обереги та персні – знаки їхнього заняття.

Мій наставник теж має срібний перстень-мольфу з викарбуваними на ній прадавніми символами-оберегами та різьбленою головою Христа-Спасителя. Так Мольфар черпає силу й оборону і в давніх богів, яким століттями поклонялися мольфари-язичники, і в християнських символах.

У примівках часто зустрічається символ-образ золотих та срібних ключів. Ключ взагалі має багатющу символіку в обрядовості мольфарства. «Срібний ключ» присутній у примівках для закріплення обряду. Язик – це ключ до таємниць душі (слово, що промовляється за допомогою язика). Громиця-блискавка – ключ до неба, за допомогою якого відкриваються таємниці магічного мистецтва й над світом лине громове слово. Часто для зміцнення замови закликався саме символ такого небесного громового ключа, й ця замова була незрушна.

Ключ є також одним із основних мольфарських символів приворотних обрядів. Коли дівчина хотіла вийти заміж, то йшла до мольфара, той мольфував ключ – на любов, на подружню вірність та сімейне щастя.

Лікуючи людину, Мольфар обов'язково робить для неї мольфу-оберіг, щоб закріпити результат і вберегти свого пацієнта надалі. В давнину оберегом було вишивання, різблення на зброї, виткані візерунки на кептарях, ковані – на чересах-поясах, пір'я певних тварин на капелюхах (особливо цінувалося пір'я чорно-червоних та зозулястих півнів), малюнки на посуді, домашньому начинні. Наприклад, амулетами-оберегами, що захищали від злих духів і нещасть, були бубонці з металевими кульками, що їх прикріплювали біля пояса та на предметах вжитку – гаманцях, тайстрах тощо. Оберегами, що мали забезпечувати успіх у коханні й удачу, були яскраво-червоні китиці, якими прикрашали головні убори, пояси, свитки, сардаки...

**У традиційному жіночому костюмі
кожна деталь оздоблення має потаємну символіку.
Із колекції УЦНК «Музей Івана Гончара».**

Зараз як обереги Мольфар використовує магичні вузли, в які зав'язуються чи зашиваються трави, корені, зміїна шкіра, крило летючої миші, шматочок металу, що підходить власникові. Це може бути й срібна чи мідна пластинка-кулон з різьбленими символами або ж дерев'яний талісман.

Раніше такі особливі магичні вузли в'язали й характерники перед боєм, щоб «зав'язати» ворожу зброю, аби козаків не брали кулі та шаблі.

Окремо в мольфарській праці виділяється такий напрямок, як вигнання злих духів (те, що прийнято називати «екзорцизмом») і – ширше – відвертання лиха від людини. І хоча нині в примівках мольфар звертається до святих та самого Господа, все-таки значну частину ритуалів, спрямованих на подолання зла, взято з арсеналу чорної магії.

– Магія – то двосічний меч, – говорить Мольфар, – і для того, аби боротися з нечистими духами, котрі чинять шкоду у світі, коверзують над людиною чи твариною, мольфари користуються темними знаряддями. Ми не можемо жити без темних сил, інакше не було б нас самих. Це як електричні заряди «плюс» і «мінус». Якби не було одного, не було б іншого. А коли світлі сили приборкують агресію сил темних – це і є життя. Це закон буття на землі, бо саме в боротьбі закладений сенс життя людини. Так учать старі мольфари. Світлі духи

не знищують чорних, вони опановують стихійну могутність і агресію останніх...

Мольфар за роботою.

Так, поглядаючи крізь смерекову «гровицю», він позбавляє чаклунської сили відьму-лиходійницю.

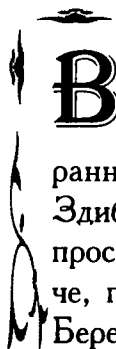
Кожен мольфар володіє аспектами і білої, і чорної магії. Але кожен мольфар робить вибір: яким шляхом іти, бо слугою двох панів не можна бути. В момент посвяти, коли приходить дух-покровитель, визначається шлях мольфара. І залежить він від намірів і прагнень молодого мага. Звісно, темний мольфар може використовувати

засоби й інструменти білої магії і навпаки, проте в кожного є обраний і єдиний шлях...

Якщо в хаті впродовж року ніхто не жив і там не було чути голосу людського – в такій оселі заводяться нечисті духи⁵⁶. У цьому домі хворіють діти, відбуваються сварки, стаються нещастя. Мольфари в таких випадках кажуть: «лихий дух коверзує», і тоді треба провести обряд заклинання, щоб вигнати нечистого з оселі.

Серед мольфарів є примівники, котрі спеціалізуються на вигнанні злого духа з оселі чи з людини.

Мольфар бере хреста чи ножа, хрестить ним себе, потім – хворого, і приказує: *«Не моїм духом, а Божим духом, не моїми словами, а Божими словами...»* І починає промовляти примівку:

 Вийшов золотий чоловік із золотої церкви.
Пішов на золоту гору в золотім убранні.
Здубав (такого-то). Паде він на коліна й просить золотого чоловіка: *«Золотий чоловіче, прошу тебе, вижени з мене злу болю»*.
Бере золотий чоловік чоловіка (такого-то) за

⁵⁶ За народними переказами, злі духи оселяються навіть у покинутих церквах. Саме це повір'я використав Микола Гоголь у повісті «Вій».

руку і веде перед Пречисту Діву, аби Пречиста Діва сказала йому, який лік дати від злої болі. Пречиста Діва йому дала золотий меч, золоту трембіту, золоті долота.

Золотий чоловік погану болю золотим мечем вирубав, золотими долотами видовбав, золоту трембітою витрубив погану болю, болючу-колючу. Поніс лісами, аби щезла-пропала та дурна боля.

Бере (такого-то) золотий чоловік, веде перед Господа Бога. Узяв Господь Бог (такого-то) за праву руку, Ісус Христос за ліву руку, повели до святої золотої церкви, завели в один брідок по коліна, в другий брідок по пояс, у третій брідок по шию, облили від дурної болі, завели до золотої церкви, засвітило сонечко в личко, а Місяць у потилицю. Узяв Господь Бог хусточку, обтер від дурної болі...

Злого духа треба швидко переслати – або в якусь річ, котру потім слід спалити чи втопити, або в рослину, тварину, котру потім знищують, або просто відіслати, *«куди голос людський не доходить, де півень не допіває...»* Якщо цього не зробити, злий дух може вселитися в самого примівника.

Є в арсеналі чорної магії і знаряддя, що дозволяють наслати на людину лихо-нещастя. Найпоширеніший спосіб – глиняна лялька, ритуал, який існує чи не в усіх ма-

гічно-шаманських традиціях. Потрібно в суботу купити сім голок на гроші, зароблені у вдови. Із сирої глини робиться лялечка та нарікається ім'ям людини, котрій хочуть завдати шкоди. Потім та лялька підвішується в димарі та впродовж тижня в печі палиться ватра із сирих днів певних сортів дерева так, щоб густий дим ішов просто в димохід і обкурював ту ляльку. При цьому читається спеціальна примівка. І щодня в ляльку втикається по одній голці... Ніхто не в змозі відвернути таке наслання, крім того, хто його зробив, та могутнішого мольфара...

І ось настає *Івана Купала* – одне зі свят, яке зміцнює зв'язок мольфарів із небесними силами на цілий рік. Звісно, кожен мольфар має власний «розклад» свят, який він отримує в момент посвяти. Але ці літні дні сонцестояння – священні для кожного, хто йде мольфарським шляхом.

Літо – це також і традиційна пора свят. Буяють трави, радіють усі світи, світотворчі стихії природи отримують повну силу. І це найкращий час для того, аби молодий мольфар уперше переступив поріг того невидимого світу, з яким віднині працюватиме постійно. І найкращий час для ініціації – ярі літні дні напередодні Купала

(після Купальської ночі проводити посвяти вже не рекомендувалося).

У переддень Івана Купала святкується день Гафії Купальниці або, як її ще називають, Гафії – Люті Коріння. Всі трави та цілюще коріння цього дня найбільшу силу мають. Тоді мольфари йдуть до лісу, аби виконати ритуал збирання чудодійних трав і цілющого зілля та коріння. У цей день також настає час збирати лікарські трави та заготовляти віники для лазні. Інша назва свята – «люті коріння» – говорить сама за себе, оскільки слово «лютий» у давнину означало не тільки злість, але й силу та завзяття (пор.: лютий до роботи). Свято Гафії Купальниці розпочинало ряд Купальських свят, що символізували поворот сонця, свято вогню і води...

У купальницькому букеті обов'язково мали бути: іван-та-марія, золототисячник, купальник, звіробій, міжперсник, розрив-трава, медунка, чистотіл, богородичні сльози, мокрець. Ці рослини берегли хату від пожежі та лиха, чаклунства й недоброго ока. Їх сушили та зберігали за сволюком або за божницею.

Наступного дня починалася власне Купальська містерія, що була одним із ключових моментів річної містерії – коловороту життя наших предків.

Це вирішальний момент, час найвищої кульмінаційної сили Сонця – життєдайно-

го Божества. З іншого боку, основою Світобудови, як про це говориться в старовинній пісні, є Вода – велика Богиня-Мати, правічна Мати Життя, яка посилає вологу на землю, щоби та все оживила, це Богиня, з лона якої постало все живе.

Вважалося, що саме в цей час, коли дні найдовші, а ночі темні та росяні, Мати-Вода бере шлюб із Батьком-Вогнем, і разом вони починають творити нове життя. Вважається, що від чарівного шлюбу вогню й води народжується на землі Древо Життя – папороть та починається новий цикл у розвитку світу. В одній старовинній купальській пісні співається:

 Гей, око Ладове, Леле Ладове,
Гей, око Ладове, ніч пропадає,
Бо око Ладове з води виходить,
Ладове свято нам приносить!..

Уся природа оживає Купальської ночі. Пробуджуються духи стихій, чарівні істоти, котрі населяють гаї, ліси, поля, озера, річки. Праслов'яни, які сприймали всю Природу як єдине ціле, ділилися своєю радістю, запрошували всі сили природи приєднатися, щоб разом святкувати врочисту мить священного шлюбу Вогню та Води. Уся при-

рода святкує чарівну мить народження на землі Древа Життя, і люди намагалися цього дня не ображати одне одного чи когось із чарівних мешканців навколишнього світу.

Купальське свято завжди супроводилося іграми, сміхом та забавами, які неодмінно носили ритуальний характер. Зокрема годилося очищатися водою, причому воду слід було брати з криниці, викопаної саме в переддень Купайла. А ще – стрибати через запалені багаття, щоб там згоріли всі хвороби, проблеми й негаразди.

Потім дівчата йшли пускати на річку вінки, ворожити на суджених, а найсміливіші парубки вирушали в ліс шукати чарівну квітку папороті. Кажуть, що сміливця зупиняють при цьому всі сили мороку, всі лісові духи та нечиста сила. Якщо знайшов квітку, кажуть, треба зашити її під шкіру на руці – тоді відкриються скарби. А ще тому щасливцеві стануть відомі всі таємниці неба й землі. Тому й бережуть цю квітку духи, тому й влаштовують шукачеві всілякі пастки та випробування. Розквітає папороть на одну-єдину мить, і треба володіти справді шаманським зором, щоб її побачити. І знайти її може тільки дуже безстрашна й цілеспрямована людина. А нечисті духи, які, за повір'ям, стережуть чарівну купальську квітку і перешкоджають тим, хто хоче її знайти, – відображення самолюбних праг-

нень і нещирих думок, нищих бажань та злої волі самої людини...

– Невже справді чарівна квітка папороті призначена лише для того, щоб знайти скарби, закопані в землі? – питаю у Мольфара.

Старий Мольфар не відповідає, тільки примружується й веде далі:

– Є й інші способи відкривати скарби. І я вас можу навчити...

– Для чого? – я сміюся. – Для мене важливіші скарби духу та знання. І саме про них, як на мене, йдеться в легенді про папороть, а зовсім не про золото-срібло...

– Саме так, – Мольфар киває. – Ви правильно розумієте. Та тільки більшості людей ближчі земні скарби... Тому й гніваються на нас Мати-Природа та сили небесні...

Крім духа-покровителя і духів-помічників, крім рослин-союзників, у кожного мольфара є ще й тварина-помічник. Як правило, це свійська або приручена тварина, що живе в домі мольфара і є його зв'язківцем з іншими світами, особливо зі світом природи. Це споріднює мольфарство з північноамериканською шаманською традицією, де кожне плем'я і кожна окремо взята людина мали свій тотем у тваринному світі, що відображають навіть традиційні індіанські імена.

А в мольфарській символіці кожна тварина мала ще й своє втаємничене значення.

Баран – символ творчої енергії та чоловічого начала, родючості та гідності. Оскільки вівцядлягуцулівеголовноюгодувальницею, у їхній символіці баран – одна з основних тотемних тварин. Зображеннями баранячих ріг прикрашали чоловічі пояси та ножі, керамічний і шкіряний посуд. Баранячі роги є одним із основних оберегів вівчарів. А баранячий кожух – важливий атрибут обрядовості⁵⁷. Баран з великими крутими рогами – частий персонаж мольфарських примівок.

Кептар

⁵⁷ *Напрошується порівняння із Золотим Руном, по яке їздили аргонавти, символом особливого дару богів та небаченого скарбу.*

Ще один чоловічий тотем, символ сили, мужності та хоробрості – бик, що крім усього іншого, символізує і творчу силу Всесвіту. Колядки згадують золоторогих-золотохвостих турів, предки-слов'яни сміливих воїнів називали буй-тур, яр-тур. Можна пригадати й зображення трипільських богинь-чарівниць на троні у вигляді бика, між рогами, і Зевса, що перетворився на бика, щоб викрасти прекрасну Європу й тим дати початок Критській цивілізації. У Карпатах в дохристиянські часи був культ Бога-Тура, бога воїнів та сміливців, про що свідчить хоча б такий топонім, як Турова гора.

Важливим жіночим тотемом була корова. У давнину Богиня зображалася у вигляді корови. Гуцули корову називають мамою, вона завжди вважалася священною, недоторканною твариною. Раніше її приносили в жертву тільки найвищим богам, заборонялося вживати її в їжу – тільки у виняткових випадках. Про молоко корови казали «Божа роса». Значна кількість мольфарських обрядів прикладної магії спрямовані на захист корів від відьом та збільшення кількості молока: під час першого вигону корову обливали святою водою. Не можна бити корову пащею, якою вбили вужа, бо всохне вим'я. Про тотемну символіку свідчить те, що іноді корова виступає як демонічний персонаж: на неї перетворюється відьма. А ще гуцули

вірили в існування корови з коротким хребтом, смерть якої тягне за собою смерть інших корів у господарстві або в селі.

Особливе значення в гуцульській традиції має коза або цап. Прадавня символіка цапа як втілення плодючості та життєдайної сили природи відображена в різдвяних забавах, коли парубки «водять козу» селом, бажаючи ґаздам добробуту й доброго врожаю, та приспівують: «Де коза рогом, там жито стогом».

Цап. Пічна кахля. Косів. ХІХ ст.

Із колекції УЦНК «Музей Івана Гончара».

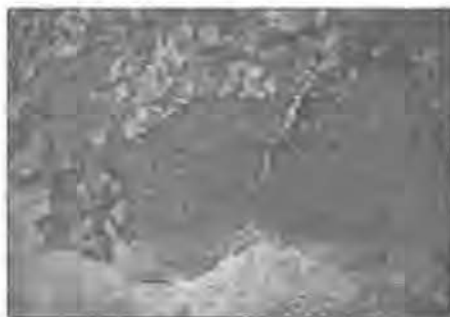
Мольфари кажуть, що відьма ніколи не відбере молока в кози, тому козяче молоко часто використовується в магічних та цілительських обрядах.

У християнській традиції коза стала втіленням бісівських сил (вочевидь тому, що зовні нагадує чорта з християнських уявлень), але на Гуцульщині ще й тепер зображення цапа часто зустрічається на пічних кахлях чи в народних картинках, – мабуть, це відгомін тих часів, коли тварина була символом плодючості й добробуту.

Шанують мольфари й kota. Він живе на межі двох світів, на нього обертаються відьми. Але водночас кіт – і оберіг від них. У кого в господарстві живе чорний кіт, кажуть мольфари, – ніколи нікого там не зурочать. До речі, чорний кіт – це тотемна тварина й мого Мольфара. І звісно, у нього в домі живе розкішний чорний котисько, який неодмінно присутній під час магічних та лікувальних сеансів, що їх проводить Мольфар. А коли приїздять гості, кіт і собі старається вмотитися неподалік, пильно слідкуючи за ними. Триколірна ж кішка оберігає дім від пожежі. Гуцули вважають kota святою твариною, «бо він колись із'їв чорта». Хто вб'є kota, кажуть у Карпатах, тому не буде щастя в житті.

Значною повагою мольфари оточують і рептилій: змій, вужів та земноводних, особливо черепаху, про яку примівки кажуть, що вона – «всім гадам старчиха». Мольфари шанують також і жабу, котра символізує підземне царство духів і предків, дощ, який предки дарують землі. Крім того, жаба несе прихо-

вану мудрість⁵⁸. Палицею, якою розборонили жабу й гадюку, мольфар розганяє грозів хмари та припиняє ворожнечу між людьми. Але жаба-ропуха – це й один із тотемів відьом: вони самі перетворюються на жаб або за допомогою жаби насилають на когось лихо. Щоб відвести лихі чари, мольфари ловлять велику ропуху та садовлять її в новий глиняний глек. Жабі не дають ні їжі, ні води, а мольфар спостерігає за нею: коли загине жаба, тоді відьма теж втратить свою силу, а намова розвіється. Але іноді трапляється й так, що мольфар хоче тільки «провчити» свою лиху колегу: протримає певний час жабу в банці та й випускає на волю, даючи тим самим відьмі зрозуміти, що він знає про її вчинок і має силу зупинити, але дає їй можливість самій виправити власну помилку.

Рептилії посідають значне місце в мольфарських обрядах. На берегах гірських потічків можна зустріти плямисту саламандру. Фото з архіву автора.

⁵⁸ Доречно пригадати народну казку про Царівну Жабу та ін.

Повагою оточений у Карпатах і кажан (тут його називають «лиликом»). Гуцули раніше називали його «домовим духом» і старалися не зачіпати, якщо кажан оселиться десь у stodolі. А ще горяни вважали, що як убиту в день святого Юрія летючу мишу покласти в скриню з грішми чи закопати під порогом, то гроші почнуть прибувати.

Ще один із символів мольфарського шляху, символ мужності та відваги – володар гірських верховин орел. «Громові стріли» називали ще «орловими каменями» й вірили що вони не тільки оберігають дім від лиха, «уроків» та нещастя, але й дужого, сміливого чоловіка роблять ще сильнішим і хоробрішим.

Присвячувався Сонцю та Богу-Громовикові півень. Першим співом (о 10-й вечора) півень проганяє злих духів, другим (опівночі) – мерців, третім (о 3-ій ранку) – відьом і лихих чаклунів. Особливо небезпечний для нечисті «початун» – півень, який починає пищати ще в яйці. Коли біля курей буде чорний півень, відьма не зашкодить, бо чорний півень – то символ перемоги (володарювання) над нечистю. Півень і курка в мольфарській космогонії – це ще й символи богів-деміургів, які народили світ.

Подвійну магічну символіку несе й сова, птах, який у багатьох народів оточувався містичним ореолом за нічний спосіб життя

та особливості поведінки. У гуцульських повір'ях сова не тільки символ страху та вісниця небезпеки – вона також символізує зв'язок із нічними силами й владу над ними⁵⁹. Крім того, сова – оберіг проти нечисті й символ вивідачів та магів. Вона відганяє злих духів, і вважається, що коли поблизу оселі живе сова, ніколи злий дух не переступить порогу цього дому. Мертву сову вішали в стайні, щоб домовик не їздив на конях.

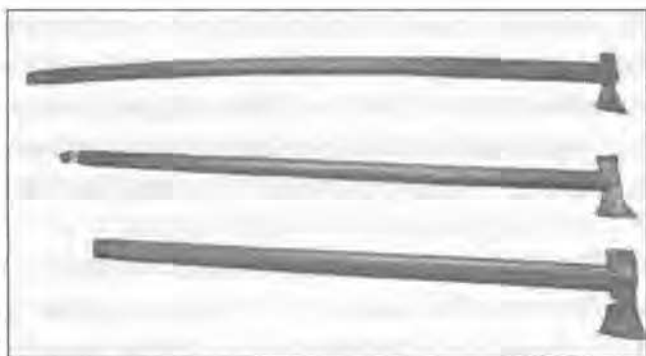
Сова – птах нічний.

⁵⁹ Для порівняння: кельти називали сову «нічною відьмою», у їхніх переказах сова – це хтонічний птах, пов'язаний із Великою Богинею, символ володарювання над нічними кошмарами.

У козаків сова – ще й символ пильності та обачності (пригадаймо традиційний козацький клич: «Пугу!») Мольфари кажуть: якщо серце сови покласти на груди сонному чоловікові, то він розповість усі таємниці.

Після Купальської ночі настає пора «горобиних ночей», коли часто над горами гримотять громи та спалахують блискавиці. Це дні, коли гуляють грозові духи, посилаючи на землю блискавиці – життєдайні заряди, що несуть на Землю особливу енергію. І тоді між темним небом та верхів'ями гір виростають вогняні дерева, з'єднуючи небо й землю⁶⁰... І так буде аж до дня Іллі, старовинного Громового свята, після чого, як кажуть, «громи стають небійні». В цей час мольфари проводять обряди, спрямовані на захист полів від градобиття, а людських осель від пожеж, викликаних блискавицями. Тоді мольфари-заклиначі зброї здійснюють відповідні ритуали. У давні часи опришки ходили до мольфарів, щоб ті заклинали топірці-бартки «на успіх у битвах, на силу непереможну й на смерть ворожу». Зараз ті обряди майже відійшли в минуле, хіба що іноді якийсь завзятий мисливець звертається до мольфара, щоб той «примовив» рушницю на влучність.

⁶⁰ Якщо прискорити зйомку росту дерева, то картинка на екрані дуже нагадує спалах блискавки. Може, прадавні шамани знали про це?

Старовинні гуцульські топірці.
З колекції УЦНК «Музей Івана Гончара».

Таким відомим на всю околицю заклиначем зброї був вуйко мого наставника. Він міг зробити так, що рушниця була несхибно, а міг і навпаки – вимовити таку примівку до рушниці, що власник і кульгавого зайця не міг з неї поцілити. В останньому випадку, кажуть мольфари, треба зробити таке: спіймати молоду гадюку, закласти її в рушницю, зарядити холостий набій і вистрілити тією гадюкою на проточну воду так, щоб вона в жодному разі не загинула...

Мій Мольфар не володіє тим старовинним мистецтвом магічних дій над зброєю: каже, що вуйко Іван не передавав йому знання, яке очевидно, передавалося в роду ще від характерника Данила Нечая. Втім, каже Мольфар, у кожного мага свій шлях, та й не потрібне в наш час заклинання зброї: раніше, коли від бартки чи від пістоля залежало

життя людини, в цих ритуалах був сенс. А зараз – інші часи, інша зброя в людей, і самі шляхи в сучасного людства теж інші...

Але ці дні для мого Мольфара теж священні. Тому що бог Громовик – покровитель не лише воїнів, а й ковалів. У всі віки, в усіх краях, де існувало ковальство, носіїв цього ремесла вважали чаклунами. В легендах та казках коваль загартовує героя у вогні та кує йому чарівну зброю. Коваль може викувати пісню, чарівне слово, новий голос; він запрягає у плуга зміїв та підковує чорта...

Бог Громовик. Худ. В. Форостецький.

У Карпатах збереглося особливе ремесло, пов'язане з ковальською справою. Це –

мосяжництво⁶¹. Так називають майстрів, котрі працюють із м'якими та дорогоцінними металами. Мосяжниками часто ставали мольфари: адже до них нерідко зверталися з проханням зробити мольфу-оберіг, замольфований перстень (гуцули-чоловіки часто носили персні із зображенням голови темного духа; вважалося, що це ідеальний оберіг від нечистої сили), прикраси для упряжі, які б захищали коня від відьом. Тож традиційний обряд, що його мольфари проводили в час «горобиних ночей» і який зберігся донині, – це виготовлення сильних мольф для захисту. В давнину такими оберегами часто були широкі пояси-череси, що їх носили чоловіки-горяни. Нині за таку мольфу може слугувати будь-який пояс: залятий певною примівкою, він створює навколо людини захисне коло, не підпускаючи до неї зло, хвороби й невдачі.

Одна з основних передумов успішної роботи мольфара – це вміння створити *міст між станами свідомості*, коли до свідомості реальної, повсякденної, додаються нові можливості та відкриття й таким чином розширюється світосприйняття. Так роблять мольфари: вони розширюють свою свідомість за допомогою трав, музики чи певних

⁶¹ Від діал. «мосяж» – латунь.

ритуалів і отримують *там* думки й факти. А потім перевіряють і задіюють їх *тут*. І навпаки – думки та факти *цієї* реальності перевіряють *там*. Так утворюється міст між світами. Коли мольфар виходить на межу двох реальностей, для нього зникає час і він отримує здатність охоплювати своєю свідомістю минуле-сучасне-майбутнє. Точніше, для нього зникають ці категорії, а є лише вічна Мить, і тому мольфар може перебувати там, де бажає опинитися його «потойбічна» свідомість.

У кожного мольфара власний ключ, аби відімкнути таємничі двері, за якими знаходиться цей міст: свідомі сновидіння, викликаний транс, змінений стан свідомості. А іноді – все одразу.

Щоночі ми переносимося у світ снів. І діємо там несвідомо. Ми забуваємо про наш реальний світ, і єдина реальність для нас тоді – це той світ, у який ми потрапляємо під час сну. Мольфар же уві сні діє свідомо, він – мандрівник у реальностях *сновиду*, дослідник інших світів⁶².

Сновид – це можливість вільної мандрівки до будь-якої миті «минулого» та «майбутнього». Це можливість змінювати лінії реальності, і хто зуміє діяти свідомо в сно-

⁶² Пор. книги К. Кастанеди. У шамансько-магічній традиції дона Хуана темі «усвідомленого сновидіння» приділено дуже багато уваги.

виді, той зможе набагато свідоміше діяти і в «щільному» бутті, яке ми називаємо реальністю. Тобто ми зможемо бачити невидимі звичним оком нитки реальності й розпоряджатися ними.

Можливо, сновид – це вільне буття, а наш світ – лише «програма» з фрагментів Вічності? Можливо, сновид – це релікт глибинної тотожності, витіснене в підсвідомість життя духу та виявлення нашої прасуті? Те, що ми бачимо уві сні, – прояв якоїсь глибинної реальності? Адже в так званому повсякденні ми користуємося тільки підказками мозку, але ні в якому разі не тими глибинними знаннями, що звуться інтуїцією...

Час над світом сновиду не має влади, там можна бачити й те, що було, й те, що є, і грядуще. Отже, сеанси «свідомого сновиду» мольфари проводять для отримання необхідної інформації. Мольфар входить у транс і «засинає» на декілька хвилин. У такому стані він проникає в той пласт реальності, де знаходиться відповідь на поставлене запитання. Там до мольфара з'являється його провідник, який і веде свого підопічного в місце, де він може знайти потрібну інформацію. Так мольфар отримує необхідне знання, і йому відкривається відповідь на запитання, що його цікавить.

Іноді мольфар у такому трансовому стані проникає в сон іншої людини й може по-

силати їй певну інформацію. Найчастіше мольфари роблять це в тих випадках, коли людина не вірить в силу «земного бога».

Іноді мольфари не входять у транс зумисне, а отримують інформацію в «звичайному» сні. Для цього перед сном треба в наказовій формі сформулювати своє запитання. І уві сні – в символічній формі – прийде відповідь. Так і кожна людина може знайти власний ключ до свого внутрішнього світу, навіть якщо не має магічного дару. Адже в кожному з нас закладено незміряну таємницю і є відповіді на всі запитання – треба тільки вчитися їх читати...

Кожен з карпатських «непростих» має власний «сонник», власне розшифрування тих символів, що відкривають йому інформацію, бо кожен мольфар навчає свій мозок по-своєму відповідати на сигнали з космосу, і кожен із них по-своєму реагує на отриману інформацію. Розрізняють сни вечірні, опівнічні та вранішні. Мольфари кажуть, що вечірні сни не мають жодного значення й рідко несуть потрібну інформацію; найважливішими вважалися «сни опівнічні», й саме в цей час мольфари найчастіше здійснювали свої шаманські подорожі.

Виходячи за межу звичайної реальності, мольфари отримують видіння того, що їх цікавить. Шаманське видіння, каже Мольфар, обов'язково повинне бути кольоровим,

і це має особливе значення. Якщо ж видіння раптом чорно-біле, що буває винятково рідко – то це недобрий знак, який означає: щось у ритуалі пішло не так.

Кольори в системі мольфарських видінь мають особливе значення.

Золотаво-жовтий колір, колір центру світобудови, золотого Алатир-каменя – це завжди особливий знак, ознака того, що мольфар отримує інформацію з найвищого Джерела. Білий – один з кольорів сакральності. Це символ життя (постійний епітет у примівках: «білий світ»), але й колір обраності. Білу сорочку надягали до важливих ритуалів та обрядів, білий колір у мольфарському видінні – це важлива інформація. Зелений – колір рослинності, природи, а також атрибут «чужого світу», куди проганяються хвороби, де живуть інші істоти. В казках та замовляннях цей колір часто характеризує персонажів демонології (зелені очі у відьми, зелене волосся у русалок та мавок), а в мольфарських видіннях він символізує інформацію від сил природи та пересторогу, що хвороба – наслана. Синій колір означає таїну світопізнання, інформацію загалом. Червоний – колір крові та життя, вогню й енергії – символ протистояння злим чарам. Його поява в мольфарському видінні може означати дозвіл на магічну дію. Чорний – колір чаклунства та потой-

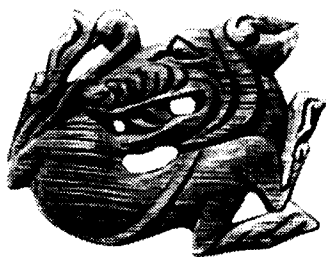
бічного світу. Особливе значення в мольфарській символіці кольорів має рябе забарвлення. Поява у мольфарському видінні рябих предметів чи істот – це особливий сакральний символ⁶³, ознака особливості й винятковості інформації, отриманої під час трансу чи сновидіння. Рябе забарвлення трактується в кожному випадку окремо.

Але хоча набір символів у кожного з мольфарів свій, все ж усі вони мають однакове світосприймання, тому що ці люди – особлива раса. І мета їхня – повернутися до витоків, зазирнути в глибини своєї свідомості, повернути втрачене за віки «технічного прогресу». Вони здатні піднятися над людським світосприйманням і вільно мандрувати серед різних реальностей...

Вони (шамани, «непрості» люди) – ті, хто знають, ті, хто відають, ті, хто ходять між світами. По-різному їх називають. Але всі вони намагаються підтримати живу традицію, яка раніше була самим життям. Можливо, тому тепер, у III тисячолітті, ми знову повертаємося до цих людей – і просимо їх, давніх хранителів правічних знань, допомогти нам знайти себе...

⁶³ Тут доречно пригадати казкову Курочку Рябу, котру можна розглядати, як Богиню-Птицю, Небесну Квочку, що знесла золоте Яйце-Райце – Всесвіт.

Частина сьома
**ОСТАННЯ
ТАЄМНИЦЯ**

МІФ І РЕАЛЬНІСТЬ
Мольфарська
стежка.
Блискавка
над вершиною

***Міф – це узагальнене відображення дійсності
у вигляді чуттєвих уявлень або, точніше,
у вигляді тих чи інших одухотворених
істот.***

О. Лосєв

Одного разу в дитинстві я заснула на старій могилі. Батьки взяли мене на прогулянку в поле, заговорилися й не помітили, що я відстала, втомилась. А я сіла на козацькому кургані – та й задрімала на сонечку. Прокинулась від того, що батьки мене гукали шукаючи.

Хто був похований у тій могилі? Козак-характерник? Скіфська провидиця? Чи звичайні трударі-гречкосії з найближчого села, знищеного якимись нападниками? Хто знає...

Але тепер, оцінюючи той випадок із позицій «дорослого» розуму, я пригадую старовинний кельтський звичай: коли якась людина хотіла перейняти значний дар від померлого, то проводила ніч на його могилі. Зокрема коли кельти обирали військового вождя, спеціально вибраний юнак ночував на могилі попереднього ватажка. Вважалося, що дух померлого воїна вкаже свого наступника. І хтозна, можливо саме тоді, коли заснула на старому кургані, я отримала поштовх до всіх подальших ситуацій, які привели мене зрештою в маленьке гірське село під Чорногорою?..

Про все це я роздумую в таксі, їдучи до Мольфара.

Таксі я відпускаю, не доїжджаючи до місточка, за яким живе мій наставник. Ці два кілометри ґрунтовим шляхом понад бурхливим Черемошем, який співає свою нескінченну пісню, стали вже для мене тією «стежкою сили», котра щоразу приводить до нових відкриттів і думок.

На мій подив, Мольфар стоїть по цей бік кладки: привітно посміхається і махає рукою. Я вирішую, що він проводжав якогось гостя й запитую про це. Мольфар лукаво сміється:

– Ніхто не приїздив до мене. Це я на вас чекав.

Цього разу я не попереджала про свій приїзд, про що й нагадую. Звісно, я розумію, що в карпатського шамана є свої методи отримання інформації, але я за час спілкування з «гуцульським дідом» навчилася діставати з нього потрібні відомості, приховуючи важливі запитання під маскою щирого здивування, навіть деякої наївності.

– А я гуляв тут понад Черемошом, – відповідає Мольфар. – Та й він сказав мені, що ви наближаєтеся. От я й вирішив почекати...

Може, й справді Черемош? Адже вода є найкращим провідником інформації, а я вже стільки разів ходила понад ним, мила в його воді руки, навіть одного разу ризикнула скупатися (це був досвід, якого не забуду скільки житиму, і в жодному разі не раджу теплолюбним та недосвідченим плавцям іти

на штурм гірських повноводих річок!), що ріка цілком могла мене запам'ятати і, відчувши моє наближення, «шепнути» про це Мольфарові...

Цього разу ми говоримо не про конкретні речі, а про суть, сенс і вартість мольфарства в нашому надто «зовнішньому» світі.

І оскільки нині я не ставлю Мольфарові конкретних запитань, він сам починає розповідати. Найбільше його тривожить, зізнається Мольфар, те, що люди, котрі нерідко приїздять до нього, цікавляться якимись примітивними речами. Шаман має на увазі не пацієнтів, що звертаються зі своїми негараздами, хворобами та іншими проблемами, а відвідувачів, котрі їдуть нібито «за знанням».

– І що ж вони хочуть дізнатися? – запитую.

– Найчастіше всі починають із претензій на знання, а закінчують тим, що просять влади й грошей. Просять навчити приваблювати багатство. А оце недавно з Івано-Франківська двоє бізнесменів були, пропонували великі гроші за... чорта.

У Карпатах здавна побутує повір'я, що особливо сильні мольфари вміють вирощувати інклюзників. Ці істоти, подобою схожі на маленьких хлопчиків, допомагають у господарстві, пильнують, аби маржина не хворіла, стежать за бджолами. Крім того, таке створіння допомагає господареві в його ремеслі та робить вдатним майстром. А най-

головніше – притягує гроші в дім. Кажуть, за старих часів інклюзника можна було купити на ринках – у Чернівцях або в Косові. Зараз, як розповідають гуцули, його вирощують тільки «на замовлення» старі мольфари, що знаються з темними духами.

Так уявляли гуцули інклюзника. За переказами, мольфари вміли вирощувати таких істот у пляшках, і ці маленькі демони прислужували в домі та примножували багатство.

– І що ж ви відповіли тим бізнесменам? – запитую далі.

– А що я міг відповісти? Я займаюся цілительством, а не вирощуванням чортів. Так і сказав. Не знаю, чи повірили, бо пішли з двору дуже сердиті...

Мольфар сміється. Але мене не цікавлять інклюзники в пляшках, як не цікавлять і кар'єра та багатство, отримані магічними шляхами (що там

народні казки говорять з приводу золота, отриманого від нечистої сили?). Мене цікавлять таємні знання, якими пронизане буття карпатських шаманів-мольфарів. Про це я й хочу поговорити. І ще я ніколи не запитувала Мольфара про інший бік людського буття – про смерть. Я знаю, що мольфар, котрий не передав свого дару, помирає дуже тяжко. Я знаю, що в таких людей особливе ставлення до найтаємничішого процесу в нашому існуванні. Запитую про це в свого наставника.

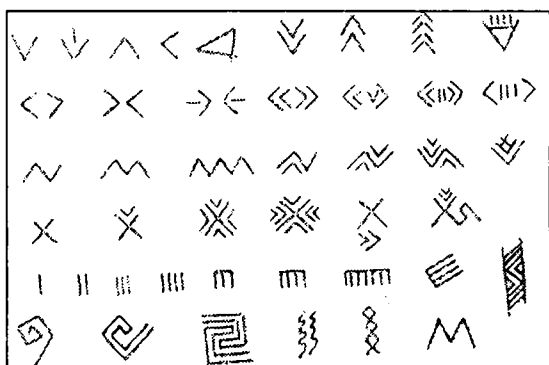
І він відповідає:

– Ми, мольфари, сприймаємо смерть як зміну форми. Тіло ми залишаємо на землі, як сорочку, і перевтілюємося в духовну сутність, у невмирущу енергію... Старі мольфари казали: якби всі люди жили вічно, то земля б не вмістила всіх і не змогла б носити на собі. Тому Мати-Земля приймає в своє лоно зношене тіло, а дух людини відходить у безмежний світ, де продовжує вдосконалюватися й розвиватися в іншому прояві...

Християнські священики негативно ставилися до мольфарів, грозили їм пеклом і судом Божим. І громада ставилася відповідно, хоч і зверталися люди до «непростих» у тяжких випадках. Адже простим людям тяжко зрозуміти тих, хто чимось відрізняється. Їх бояться, а страх часто веде до ненависті.

Яким же чином зберігся донині в Карпатах цей дивовижний, унікальний сплав стількох традицій та духовно-магічних течій, це

особливе магічне джерело, в якому злилися води стількох криничок: прадавньої європейської традиції, уламки якої розкидані у всіх культурах – від еллінів і етрусків до кельтів та гуцулів? І місцева знахарська традиція, яка, поза сумнівом, не могла не народитися в суворому гірському краї, де небезпеки людину переслідують щодня... Додалися до мольфарства й загублені нашими предками знання та мудрість праслов'янських волхів, котрі втікали від дружинників князя Володимира в гори, щоб там передавати з вуст у уста свою традицію, і друїдичні знання природних законів, і характерницькі звичаї та вміння, бо не одна запорізька родина втекла в Гуцульщину після того, як 1775 року було знищено Запорізьку Січ...

Такі «рунічні» петрогліфи знаходять на стінах печер та на гірських скелях по всій Європі. Можливо, давні мольфари та відуні таким чином хотіли передати своє знання?

Як витривало мольфарство, коли християнство остаточно запанувало в Карпатських горах? Мольфарам лишалося єдине: мімікрувати. Бути зовні такими як усі: сім'я, діти, ремесло, прості сільські заняття. А найголовніше – бути корисними. Для свого оточення. Для місцевих людей. Для села. Тому й більшість заклинань-примівок, що дійшли до нашого часу, суто побутові: захистити поля та худобу від лихих чарів, не дати пролитися грозовим дощам, не допустити повені...

– Як ставилися до вас місцеві люди, коли ви почали практикувати? – запитую в Мольфара.

– У своєму краї пророка немає, – він усміхається. – Ким я тільки не працював: і лісорубом, і сільським учителем, і в санепідемстанції... З інших міст, із Києва та Москви, до мене приїздили лікуватися, а місцеві люди почали приходити, тільки коли вже я став знаменитим народним цілителем, коли односельці побачили по телевізору фільм про мою працю. А до того називали мене диваком, а мою практику вважали забобонами...

Що ж таке забобон? Чи не тоді ним стають віра та знання, коли вони втрачають свою первісну систему світовідчуття і світосприймання, сенс і сакральне значення? Коли ритуал втрачає сенс – він стає забобоном. На забобон перетворюється примівка, коли зникає значення її слів. Адже сенс ритуалу, слова, явища – не в особливих сло-

вах, а в особливому стані людини, котра їх виконує (промовляє) і переносить свій особливий стан на навколишній світ, ототожнюючи дійсність зі світом потойбічним, світом духів чи богів, де здійснюється доля... На жаль, для нашого скептичного сучасника цей природний діалог Людини і Всесвіту вже практично неможливий, та й втрата розуміння почалася не сьогодні. Тож і ритуали, що допомагали мікрокосмосу (Людині) з'єднатися, ототожнитися і пізнати Макросвіт (Всесвіт), перетворилися на кумедні забобони, які ми іноді згадуємо...

Мольфар говорить:

– Хіба можу я скаржитися чи ображатися на людей? Вони не винні в загальних проблемах людства. Так було завжди, і в давні часи теж. Адже ті, хто нас оточує, бачать лише зовнішній бік нашого буття: живе собі людина, живе як усі, звичайним життям, займається якимось ремеслом... Як її можуть сприйняти в особливій якості? Хіба учнів Христа вважали апостолами в тих селах, звідки вони були родом? Їх знали як рибалок, теслів... А хто вірив до певного часу, що син сусіди-теслі може оздоровлювати й воскрешати? Звісно, я не вважаю себе рівним Христу, я навів цей приклад лише для порівняння: якщо навіть Син Божий не відразу був визнаний людьми як світлий Вісник, то що казати про нас, звичайних людей, навіть якщо ми наділені особливим даром? Так і місцеві люди про мене думають: які можуть бути особливі здібності в чолові-

ка, котрий поряд, знайомий нам з дитинства, живе буденним життям, має жінку, дітей, садить город і так далі. Я тривалий час приховував свої знання від сусідів, бо не хотів неприємностей. Тим більше що раніше й часи були непевні, хтось міг донос написати, якось капость зробити чи нашкодити тихцем у господарстві. А я не можу боротися з людьми за допомогою магії, бо дар мій від святого цілителя, і завдання моє – допомагати людям.

– Чи передаєте ви комусь своє вміння і свій дар? – ставлю я найважливіше запитання.

– Поки що ні, – у Мольфарових очах з'являється щось схоже на смуток. – У моїх дітей схильності до знахарства немає. Маю двох онуків, обоє вони пішли в медицину. Але жоден із них поки що не хоче переймати мої знання, хоча талант до цього мають. Та й духи-провідники не дозволяють ще передавати. Я маю цілу армію шанувальників-добровольців, котрі хотіли б перейняти ті чи інші аспекти мого знання, а дозволу – немає. Не з'явилася ще людина, на котрій був би той особливий знак, що вказує: ось твій учень!

– У чому ж причина цього? – запитую.

– У тому, що особливими чеснотами має володіти майбутній мольфар. Любов до людей і любов до знань – ось дозвіл до розширення людської свідомості й воля до готовності прийняти цю стежку. Любов дає силу змінити своє буття і здатність читати долі. А для того, хто любить тільки славу й гроші, закрито мольфарський шлях, навіть справа темного мольфара йому не дасть-

ся. Бо хоча покликання чорних чаклунів – творити зло, все ж прагнення високого знання в них сильне, без цього людина ніколи не стане магом...

Моя ж дорога – віддавати людям усе, що маю. Така моя доля. І за те, що я не відступаю від своєї дороги – маю сильне Слово та силу допомагати людям. І таким самим повинен бути мій майбутній учень, як же інакше? Адже як не буде мені Вищої Допомоги – то і я нічого не зможу вдіяти. А допомагатимуть мені лише в тому випадку, коли я міцно й неухильно триматимуся судженого шляху. Хто я такий, щоб Силу, подаровану мені, вважати своєю власною? Це – Божа сила, сила Матері-Природи, яку через мене наші Прабатьки скеровують, аби я міг виконувати своє призначення на землі. У людини, котра перейме мої знання, може бути інша доля, вона не обов'язково стане цілителем і травознаєм, але основне – це бажання пошуку, шлях до знання, вогонь пізнання в грудях, а не жадібність до грошей чи інша марнота земна. У кожної людини є своє призначення, і в цьому найвища магія земного світу. У кожній людині, в кожній її клітині – Бог. Ми створені за Його подобою. Це та енергія, невидима для нас, що дає нам силу й таланти, прагнення до знань і вміння користуватися цими талантами. Тільки ми не бачимо Її звичайним зором, бо якби побачили, то згоріли б від того блиску.

Мольфари кажуть: існує два кола, якими тримається буття світу. Мале коло –

людське життя, від народження до смерті, і велике коло – життя світу від народження до загибелі. І ті, кого називають магами, шаманами, мольфарами, стоять на сторожі, щоб велике коло Буття було непорушним і трималося якомога довше.

Істинний маг вміє правильно поводитися і в найскладніших соціальних ситуаціях, і в інших світах. Він однаково «відаючий» і в містичному пізнанні інших світів, і в галузі земних наук та знань, і в опануванні людської природи. І саме цей синтез робить людину Магом.

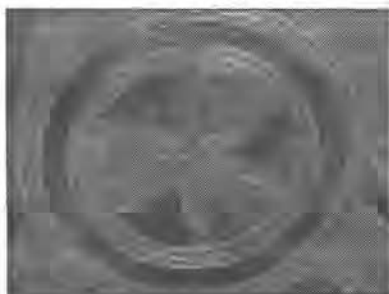
Мольфари розвивають надприродні органи чуття, досягаючи цього за допомогою спеціальних вправ та зілля. Найбільшу вагу, кажуть мольфари, має гріх людський. Тому важливими практиками в карпатській магічній традиції є вправи, спрямовані на очищення думок від скверни та негативних «мислеформ». Головними гріхами мольфари вважають гординю і заздрісті. Мольфар каже: «Нема нічого страшнішого у світі за людську заздрість. Якщо вона оселиться в людині, то світ немилий стане й та людина страждатиме. Від того будуть і всі хвороби, й болі, й горе...» А для мольфара ці дві спокуси – найстрашніше, що може бути. Перше: переконати самого себе, що його дар особливий і забути, що магічні здібності – це подарунок небес, а не унікаль-

на властивість самої людини. І друге: коли мольфар починає заздрити успішнішим чи талановитішим колегам.

Кожен мольфар має власні «засоби», які допомагають йому утримувати тіло й душу в належному стані. Обов'язковими умовами є пости, що їх мольфар проводить щороку по кілька разів. Але й у повсякденному житті кожен мольфар виконує ряд заборон стосовно їжі: наприклад, мій Мольфар не вживає дріжджового тіста, майже не їсть солі й цукру, не п'є газованих напоїв та спиртного, окрім власних настоянок.

Мольфари проводять і спеціальні практичні вправи. Наприклад, дихальні: різкий вдих – і видих, у чотири рази довший, а потім навпаки: повільний вдих і різкий видих. Ця вправа регулює діяльність мозку і внутрішніх органів, допомагає концентруватися, а в поєднанні з певними додатковими засобами вводить у стан трансу. Мольфари кажуть: колись давно на Землі існувала цивілізація високої культури та знання світу; той світ дійшов до свого апогею і досяг вершини. Але щось сталося з тими людьми, й Бог зробив знання недоступними для всіх, і від людей закрилася таємниця світу й природи. Тоді люди почали шукати інших шляхів для свого розвитку. І з'явилися духи, які подарували лю-

дям знання з інших джерел⁶⁴. Так почалася технічна цивілізація. Але все-таки Бог не забув про своє творіння, бо залишив шлях до ключів, котрі відкривають таємниці. Ці шляхи – духовні практики. Але пройти цими стежками, взяти ключі й відімкнути ними двері до Знання мусять самі люди.

Езотерики називають цей символ «квіткою життя» і вважають, що він лежить в основі сакральної геометрії.

Такий орнамент, у поєднанні із символами грози й засіяного поля, здавна прикрашав скрині для посагу гуцульських наречених.

Фрагмент скрині. Гуцульщина. ХІХ ст.

З колекції УЦНК «Музей Івана Гончара».

Ми, звичайні люди, сприймаємо навколишню дійсність «порціями» й так само частинами вивчаємо світ. Ми зчитуємо лише кадри реальності, але не саму реальність і реагуємо відповідно. Так втрачається цілісність сприймання, цілісність вивчення

⁶⁴ Пор.: Апокрифічна «Книга Єноха», в якій розповідається про групу «грішних янголів», котрі подарували людям різні технології, мистецтва та знання.

закономірностей і законів розвитку світу. Можливо, таке дискретне вивчення природи, людини, історії, світу – це і є основна помилка сучасної науки.

Маги ж розширюють своє сприйняття і бачать світ цілим. У цьому й полягає феномен магів: їхні практики – то спалах «повного бачення», момент цілісного сприйняття світу. Маги усвідомлюють закон причин і наслідків і керують нитками реальності. В цьому сенс розширення свідомості – щоб збагнути Єдність. А шаманське Світове Древо, гілками й коренями якого подорожує в стані зміненої свідомості шаман, – це той цілісний світ, про який розповідає космогонія...

Потік інформації пронизує Всесвіт, і зараз вчені підійшли до цього феномену. За останніми даними потік настільки потужний, що збільшується щодня в геометричній прогресії, тож навіть найсучасніші комп'ютери не в змозі його опрацювати. Але кожен із нас сприймає цієї інформації рівно стільки, наскільки відкриті його зір та слух.

 Звертайся до землі й до вітру, до хмар і до сонця,
До дерев, до зірок і до трав –
Звертайся до всього, як до живого.
Говори із вогнем і з камінням –

Вони пам'ятають і знають,
І можуть немало тобі розказать
Про життя земне,
Про далекі світи,
Про минуле й грядуще,
Про сьогоднішній день.
І — про Богів, що вічно живі.
Доторкнись до них серцем, руками —
І вогонь перестане палити тебе,
Ураган перетвориться в вітер ласкавий,
Дикі звірі приляжуть до ніг.
А хто втратив Правічне Світло,
відступить навіки
Від саява твоїх очей...

Скільки посланців і прибульців щодня ми бачимо навколо себе: квіти, гроза, вітер — і всі вони несуть знання, всі про щось розповідають, попереджають, до чогось закликають. Вони намагаються пробитися до нашої свідомості, однак таємничий сенс цих послань для нас закритий... Якби ми були більш зрячі, чутливіші, хіба заставляли б нас зненацька грози чи тайфуни, цунамі та землетруси?..

Мольфар каже:

— Ми самі викликаємо всі негативні події, всі авіакатастрофи та катаклізми. Щодня в простір летять тисячі негативних думок, що їх посиляють люди. Наша ненависть, прокльони, наші лихі думки та зла воля творять усі ці нещастя. Ті нега-

тивні думки й емоції концентруються в духовному просторі планети, формуються у своєрідні енергетичні «снаряди», які й «вистрілюють» у певних місцях. Відомо, що на землі є геопатогенні точки. І якщо така геопатогенна зона перетнеться з енергетичним «снарядом», створеним нашими лихими думками, – там і відбувається катастрофа, теракт чи якийсь катаклізм. У народі давно казали: «Що посієш – те й пожнеш». А що ми сіємо? Якщо ми посилаємо в простір негативні думки, навіть на ворога – вони повернуться бумерангом до нас. А якщо таких думок складеться кілька сотень – ось уже й катастрофа...

Зараз думка людини – як добра, так і лиха – набирає нечуваної сили. Такий час прийшов. Саме життя вимагає від нас замислитися над тим, що ми посилаємо у Всесвіт. Це наймогутніша магія у світі – думка і воля людини. А якщо є колективна воля людей – магія посилюється стократ...

– Отже, негативні думки породжують катастрофи, позитивні – зміни на краще?

– Абсолютно вірно. І це не щось нове. Маги завжди знали цей закон...

– Що супроводить мольфара між світами? – запитую я.

– Віра, – твердо відповідає Мольфар. – А ще – спеціальний оберіг, який обов'язково мусить бути на мольфарові в момент його духовної подорожі. В цей час мольфар чує духів і сприймає від них певну інформацію. А потім настає тиша, і тоді мольфар

концентрує свої думки, щоб послати отриману інформацію, куди треба...

– Хто заважає мольфарові в його подорожах?

– Сутності з числа темних духів, які вступають у боротьбу з мольфаром або намагаються спокусити його. Особливо це небезпечно, якщо з власної необережності мольфар завинив перед ними. Тому він мусить бути дуже уважним і правильно поводитися...

– Чи бувають випадки, коли світлий мольфар, стикаючись із хворобами, злими духами, негативними емоціями, перероджується і сам стає чорним магом?

– Такі випадки бувають. І саме для того, щоб такого не трапилося, існують усі ці ритуали самоочищення: вогнем, водою, обряд самозамуровування в печері. Якщо мольфар лінується це робити, ним можуть опанувати злі духи.

У зв'язку з цим не можна не згадати сучасних «екстрасенсів». Адже більшість із них закінчують «цілительські» чи «біоенергетичні» курси та намагаються лікувати людей, навіть не замислюючись над елементарною «технікою безпеки», якої вимагає робота зі свідомістю та біополем іншої людини. А звідси – й психічні розлади, й нервові зриви, й тяжкі хвороби, навіть зміна особистості...

Мольфари кажуть: зупинка на шляху – ось найстрашніший гріх перед Небом і Землею, перед духами та природою. Гріх, за

який і творчі особистості – артисти, художники та поети – й маги платять однаково: втратою дару...

Сила любить, щоб її застосовували. Вибір творчого шляху, стежки, де треба прикладати творчу потенцію, – це шлях сили. Якщо цієї сили нема, то не буде ні тяжкого вибору, ні творчих мук. Якщо є – сила обов'язково знайде точку творчого прикладення. Але за кожен дар треба щось віддати навзамін. Тому такий тяжкий шлях у художників, музикантів, поетів, артистів... І в магів. Усі вони віддали якусь частку самих себе за власний дар. Маги найчастіше платять за знання здатністю відчувати емоції. Радість, горе, захоплення, любов, ненависть, гнів, співчуття – усі ці людські почуття маг віддає за Пізнання⁶⁵. А коли віддав, уже не має права зупинитися. Бо зупинка – це смерть. Не тіла (хоча тіло теж руйнується, і є чимало прикладів цього), а душі та Духу.

І ще мольфарська мудрість говорить: у кожного з нас є свій дар. Лише не кожна людина годна розпізнати його та розкрити в собі. І один із найбільших злочинів перед самим собою – то закопати талант у землю, не розкрити, не розвинути свого дару, не

⁶⁵ Саме тому не мають щастя люди, що віддалися магічному шляхові з корисливих міркувань. Тоді жертва приноситься даремно, адже гроші й достаток не дають задоволення тому, хто втратив здатність отримувати радість від земних благ.

проявити його, не пронести свій талант по землі, даруючи людям його плоди...

Жив колись один хлопець, який понад усе на світі хотів бути скрипалем. Батьки не хотіли віддавати його в ту науку, бо казали старі люди, що «з музики газди доброго не буде».

А хлопець хотів. І дізнався про це один старий-престарий музикант, який уже при смерті був. Покликав той музика хлопця до себе та сказав: «Чув я, ти хочеш навчитися на скрипці грати?» «Хочу. Але тато не хоче купити мені скрипку».

Тоді старий музика сказав: «Я тобі подарую свою скрипку, але віддаю її тобі з усім». І подав хлопцеві гарну старовинну скрипку, смичок, а по тому благословив його. Хлопець подякував, поцілував старого музиканта в руку, а той ще мовив на прощання: «Але про одне мусиш пам'ятати. Як проситимуть тебе грати, хто б це не був, не мусиш ніколи відмовлятися. Зможеш прийти на весілля, чи там на хрестини, чи ні — не має значення, але відмовляти не маєш права».

А був у тієї скрипки слуга, дух темний, який служив старому музиці, й завдяки йому був той музикант — на всьєнкі гори. Бо ще в юності пішов він темної ночі, коли Місяця не видно, на перехрестя трьох доріг, урізав собі пальця і запрягся володареві п'їтьми своєю

кров'ю, щоби той навзамін дав йому дар дивовижний...

А наш хлопець за короткий час навчився так грати, що люди не могли наслухатися. Почали кликати його на весілля, на хрестини та на свята. І вже батько з мамою нічого не могли сказати, бо почав син великі гроші в хату приносити.

І став той юнак таким майстром, що навіть до панських палаців його кликали. Здобув він і багатство, й повагу людську.

І ось одного разу грав він підряд два весілля, і такий уже був стомлений, що очі злипалися. Прийшов додому та й ліг спати. Коли чує — хтось стукає у вікно. Хлопець відчинив двері — заходить якийсь панок та й каже: «Ми щиро вас просимо, у нас бал, а музиканта нема. Просимо вас».

Хлопець спершу хотів відмовити, але згадав, що йому казав старий музика. Тож узяв скрипку, сів на бричку. Як ударив пан коні, то здавалося, що вони не бігли, а летіли, не торкаючись землі, аж із-під копит іскри бризкали. Довгенько їхали вони горами, поміж скель, аж поки приїхали до палацу. А там — людей видимо-невидимо, п'ють, їдять, лише не танцюють, бо музики нема.

Зробили для хлопця поміст, і став музика грати, а пани танцювати. Гей, та які то танці файні були! Коли хлопець глип, — а з господарем дому танцює жінка з їхнього села, що минулого року повісилася. І наближається

вона до хлопця та шепоче: «Пильнуй, аби ти з цього місця не зрушив, аж доки день зазоре. І нічого не їж і не пий».

Приходить до музиканта господиня та кличе вечеряти. А хлопець грає, ніби й не чує. Потім підходить донька господарів і собі кличе. Хлопець знову вдає, ніби не чує.

Утретє прийшов сам пан господар...

Аж тут спалахнуло небо золотом, сонце зішло. Як загуркотіло щось: зник палац, зникли гості, ніби й не було. Дивиться хлопець — а він стоїть на самому краєчку скелі...

Так, мольфарська стежка — важка, крута і кам'яниста. Це сила і творчість водночас, і вони породжують ще більшу силу, наділяючи нею мольфара. Магія — це шлях для внутрішньо вільних та духовно сильних людей.

Шлях на Говерлу — символ нелегкого мольфарського шляху. Фото з архіву автора.

Саме в цьому криється суть і сенс відомого «відьомського» випробування. Коли дівчина приходила до старої відьми і бажала перейняти чаклунську науку, майбутня наставниця брала шматок сиру, вела дівчину до лісу та вибирала певне місце. Кидала на землю сир, проказувала «заповітні слова», й відразу до того сиру сповзалися всілякі змії, гади й починали сир той рвати. А відьма казала дівчині: «Отак і тебе по смерті гризтимуть і рватимуть, якщо приймеш мою науку та мій дар...» Традиційно це пояснюється посмертними муками грішниці, яка приймає «диявольські» здібності. Але насправді цей обряд має незміряно глибше значення: важливий не сам факт мук, а ГОТОВНІСТЬ пройти через що завгодно заради таємного Знання...

Я запитую в Мольфара:

– Як на ваші знання реагують, скажімо, сучасні вчені? Ви контактуєте з ними? Відкриваєте їм якусь інформацію?

– Іноді до мене приїздять науковці, просять розповісти про те чи про інше. Я завжди раджуся зі своїм духом-помічником. Іноді дух дозволяє мені розкривати інформацію, але є речі, що їх духи не велять розповідати, і я не можу цього зробити, як би не любив ту людину...

Я розтуляю рота, щоб поставити ще запитання, але Мольфар випереджає мене:

– Про вас я теж запитував...

Більше я нічого не питаю, бо той факт, що ми з Мольфаром спілкуємося вже кілька років, говорить сам за себе краще за будь-які слова.

А Мольфар провадить:

– Є багато знань, які відкриваються самі тому, хто готовий допомагати людям: лікувати їх чи звільняти від чорної долі, наслані дуhamи або людьми. Є знання, яких я не можу відкривати, бо можуть вони потрапити до рук нещирих та заздрісних, до рук темних людей, які творитимуть лише зло людям, природі й Всесвіту.

І напевне, в цьому є сенс. До всіх висновків і до будь-якого знання людина мусить прийти сама. Перепони – побутові, професійні, життєві – будуть завжди, і що більше їх, то сильніше прагнення шукача. Але коли душа й серце людини готові розпуститися назустріч осяянню, мов квітка, – тоді й приходять відповіді. Мольфарам багато знань відкривається в момент ініціації. А якщо тобі навіть хтось відповість на всі запитання, все одно людина здатна вмістити рівно стільки, скільки вона готова вмістити на даний момент. Якщо ж вона отримує інформації більше, ніж може досягнути, є навіть ризик збожеволіти. (І скільки таких випадків у історії!)

– Але якщо ти ступаєш на шлях, який веде до знання, – говорить Мольфар, – то який би не був він – гіркий чи солодкий, страшний чи прекрасний, – мусиш ним пройти, бо це твій шлях...

Тому мольфари й кажуть: перед тим як ступити на стежку магії, людина мусить добре подумати, а якщо вже зважилася – не відступати й на крок, бо з половини шляху повороту назад нема.

Я запитую Мольфара:

– Що ви можете розповісти про давні часи, про витоки космогонічних та космологічних знань, про родоначальників мольфарства?

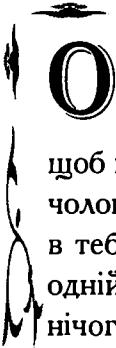
Він зітхає:

– Від тих знань лишилися уламки. Старі мольфари вмирили, не розказавши про це учням. Адже учнів дедалі менше цікавила історія, а більше – практичні обряди, які допомагали мольфарові вижити. А традиція наша усна. Тому поступово ці знання вмирили. І зараз їх уже практично неможливо відновити.

Багато старих таємниць могутні мольфари не розкривали через конкуренцію. Та й не все можна казати. До багатьох речей мольфар мусить дійти сам, без учителя, якщо буде гідним того. Головна таємниця мольфарства розкривається людині в процесі життя й праці. Кожен мольфар поступово розгортає власний сувій із таємницями. А не дійде мольфар до головної таємниці – значить, не треба йому того знати.

Багато космогонічних знань передалося в зашифрованій формі. Мова люд-

ська — це брід через річку часу. Вона веде нас і в оселю предків, у домівку мертвих, і в палаци нащадків, у оселю грядущого. Але в цю річку не зможе ввійти той, хто боїться глибокої води. І саме там, у глибинах того, що дослідники називають усною народною творчістю, причаїлися прадавні таємні знання про світобудову, про людину, про навколишній світ, про людське призначення...

дна жінка не мала дітей. Пішла вона одного разу до лісу, та й зустріла Чугайстра. Розповіла про свою біду і попросила, щоб він подарував їй розраду і вітиху. Лісовий чоловік вислухав її та мовив: «Гаразд. Буде в тебе дві дочки, але вони належатимуть не одній тобі, а всьому світові й одна без одної нічого не зможуть зробити на землі». Жінка зраділа й пішла додому. Невдовзі народила вона дочок-близнят. Але одна донька була без очей, а друга — без рук. Виросли дівчата, але одна без одної нічого не могли зробити, не могли й кроку ступнути, бо одна бачила все, знала, як і що треба робити, але не могла, бо не мала рук. А друга мала руки, знала й уміла, як зробити будь-що, але не могла зробити нічого, бо не мала очей.

І донині ці дві дівчини належать усьому людству та всьому світові. Бо дівчина без рук —

то праця розумова, а дівчина без очей — фізична праця, тобто втілення ідеї.

Так, чимало космогонічних знань дійшло до нас у формі «звичайних» загадок. Вони зберігають давній спосіб передачі знань: запитання — відповідь, оскільки мольфарська традиція, як і друїдична, як і індоєвропейська загалом — усна. Загадки несуть у собі інформацію про структуру часу-простору, про влаштування світобудови тощо. Загадки зберігають слід відомих у минулому «священних дискусій».

До наших днів дійшли космогонічні загадки: «Стоїть дуб-довговік, на нім 12 гілок, на кожній гілці по чотири гнізда, в кожному гнізді по 7 яєць, і в кожного ім'я є. — Рік» та подібні; загадки, що стосуються внутрішнього світу людини: «Я подорожня сирота; бери мене скоро, бо додому йду. — Душа»; загадки про стихії: «Ревнув віл⁶⁶ на сто гір. — Грім». «Веретено-мотовило попід небесами ходило, із князями говорило. — Блискавка».

А є дивовижні загадки з відчутним сакральним забарвленням, але відповіді на

⁶⁶ Цікаво, що бик (тур) нерідко виступав одним зі священних тотемів бога Громовика. Очевидно, загадка бере початок ще з тих часів, коли кожне стихійне божество пов'язувалося з певним тваринним втіленням на землі.

них втрачені в п'ятьмі віків: «Межи трьома дорогами одне високе стоїть», «Приїхали гості, розпустили коні по всьому світі».

Нерідко загадки нагадують славнозвісні коани дзенських мудреців, де інформація подається у вигляді запитань-відповідей. Правильна відповідь дає вірне розуміння того чи іншого поняття, неправильна вказує, що людина ще не готова прийняти ту чи іншу інформацію. Такі загадки-запитання нагадують шлях до ініціації в якісь містерії. «Без чого світ не буде стояти? – Без землі». «Що росте без кореня? – Камінь». «Що плаче без голосу? – Серце». «Що сходить без насіння? – Сонце». «Що цвіте без цвіту? – Папороть». «Що росте вище лісу? – Дух людський». «Що старше від розуму? – Увага». «Що ходить по світу без ніг і без торби? – Слово».

У етнографічних джерелах я знайшла одну загадку-запитання, яка мене просто вражає. І якщо припустити, що в наших пращурів були священні містерії, ця загадка могла б іти останнім пунктом у переліку запитань, що їх ставили неофітові: «Кого Бог ніколи не побачить?» Правильна відповідь: «Такого, як Він сам».

Багато зашифрованої інформації зберігають вишиванки-візерунки, писанкові орнаменти, знаки, мальовані в старовинних книгах.

Переплут – традиційний образ слов'янської орнаментики. Які таємниці приховує ця дивовижна істота?

У зв'язку з останнім варто згадати лише знамените зображення Сигмарла-Переплута. Що це – стилізована фантазія переписувачів книг? А може, це зашифровані знання прадавніх волхвів, заборонені на той час християнською релігією, – знання про єдність людини й природи, про таємні шляхи до мудрості?..

І, звичайно, глибинні знання ховаються в легендах та казках.

– Легенди – то є істинна правда, інформація про давно минулі події, – вважає Мольфар. – Сучасним людям вони здаються казкою, фантазією для дітей, бо сучасні люди, сліпі серцем і душею, не бачать нічого поза матеріальним світом речей і не вірять у духовні сили.

Але саме там, у казках збереглися знання. Недарма гуцули вважають, що ввечері

молитву можна замінити казкою, переказом, розгадуванням загадок. Справіку бабусі вечорами розповідали дітям казки. Можливо, ця традиція – певний духовний обряд, що бере початок з тих далеких віків, коли «відьми», мудрі «відаючі» жінки-старійшини роду саме таким чином передавали нащадкам таємні, сокровенні знання про навколишній світ та долю людини, про її призначення у світі, про її життєвий шлях...

Можливо, справіку існували два напрямки Веди (Знання). Один напрямок – зовнішній шлях, яким і зараз розвиваються суспільство, наука та сучасна цивілізація загалом. А в давнину існувала ще й Веда «внутрішня», таємна, для передавання котрої створили казку, легенду, загадку, міф. І осягнути її здатен тільки той, хто зможе за казковою формою побачити сутнісні символи найвищої реальності. Адже буденна людська свідомість роздрібнює світ на окремі деталі. І реальністю ми називаємо саме цю роздрібненість. Сучасні люди не бачать цієї правди, бо втратили віру в духовні світи й духовні сили, тому й духовний зір у людей нині відібрано. Наші ж предки ще мали спосіб описати Ціле. Це міф, тобто узагальнений, символічний образ, який концентрує в собі образ явища. У всіх легендах є натяки на прадавнє знання, і мета кожно-

го Героя – знайти його. Можливо, міф – це така собі «алгебра духу», синтез логічного розуму та інтуїтивного чуттєзнання? Таким чином, можна говорити про «міфоісторію», духоісторію, тобто паралельно тій історії, яку ми знаємо як реальну, існує ще одна – історія міфів, і саме вона відображає не події фізичного існування людства й планети, як та, котру ми вивчаємо в школах, а саму суть духовного розвитку людства. На жаль, нині втрачено це вміння, високе мистецтво – творити міфи. А коли людина знову стане міфотворцем, зуміє проникнути в тонку структуру тканини буття, тоді вона поверне втрачену титанічність, всеможливість і єдність розуму та інтуїції. Тоді почнеться новий етап розвитку людини взагалі...

**«Магічне коло» північноамериканських шаманів.
Нью-Мехіко. США.**

Є ще в мольфарстві шлях вищої магії. Про неї мало говорить Мольфар. Точніше, зовсім не говорить. Каже тільки: це – шлях високих строгих ритуалів. Це дорога для мага, в душі якого не лишилося місця для користолюбства, заздрощів і земних бажань. Це шлях не для «сильних чаклунів», а для тих, хто мислить і прагне знайти свою душу.

Я замислююсь над долею мого наставника. Таке просте життя: сільський пастушок, школа, армія, робота на лісоповалі та у санепідемстанції... І поряд із цим – усвідомлення свого призначення, виконувати яке він міг – до певного часу – тільки таємно, ночами.

Можливо, саме в цьому **найбільша таємниця** і найбільший подвиг життя Мольфара, його найбільше випробування: пронести **усвідомлення** призначення своєї душі через усі життєві перепетії. Пронести свій дар у **мовчанні**, а відходячи у вічну Тишу, збагнути **останню таємницю**...

Я запитую:

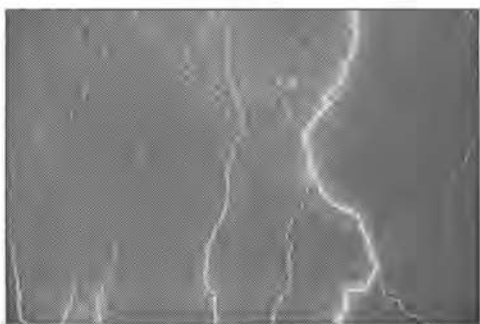
– Якби вам дано було можливість прожити життя наново, ви б погодилися ще раз жити так само?

І Мольфар відповідає – просто й щиро.

– Звичайно, ні. Коли людина починає жити, пізнавати природу й закони буття, вона не має ще знань, а здобуває їх упродовж свого життя. А тепер, коли життя моє добігає кінця і я маю чимало пережитого за плечима, знаю закони природи –

хотів би життя іншого... Але навіть мольфари не в змозі змінити власну долю й життєву дорогу.

...Мольфарська традиція – не екзотика. Це реальна сила, і вимагає вона серйозного ставлення. Мольфар розповідає, що приходять до нього, особливо в останні роки, доморощені «маги», які вимагають дива та підтвердження магічних здібностей, приїждять такі, що бажають перевірити карпатського шамана «на силу». На подібні «запити» відповідь у Мольфара одна: пусті експерименти шкодять і людям, і природі, й силам, з якими Мольфар спілкується. Вони порушують гармонію світів. І сили ті можуть помститися за необережне та зневажливе ставлення до Таємниці. Магія, котру несе мольфарська традиція, – це живий вогонь, блискавка над вершинами гір. І забавляючись із нею, можна обпектися назавжди.

Блискавка, що з'єднує небо й землю, –
ось шлях мольфара.

А якщо хтось усе-таки прагне йти цією стежиною?

Мольфар каже: «Мольфарство – це тяжкий хрест, це доля, що її людина несе до самої смерті. Це життя для інших. Це відповідальність за кожен день свого життя, за кожну дію, за кожне промовлене слово, за кожну думку. Бо куля може пролетіти повз тебе, а слово, мовлене в урочий час, – ніколи...»

Багато чого ще не відкрив Мольфар. Бо духи не велять. Є таємниці, яких ніхто не повинен знати доти, доки сама природа не забажає відкрити їх своїм оновленим дітям, як відкривала колись, на зорі людської цивілізації. Що сталося з нами, чому дедалі більше відвертається від нас, ховає своє обличчя наша спільна мати?

У нас є Небесний Батько, але є й земна Мати. Ми в пориванні до Батька забуваємо про Матір. Але поки ми в своїй душі не об'єднаємо любов до них обох, доки не згадаємо про Матір, не повернемося до неї обличчям – ні про який перехід на новий рівень не може бути й мови.

Зараз людина віддаляється від природи, від її законів... Що більше ми цивілізуємося, то більше відриваємося від Матері-Природи. І Природа карає тих, хто відвертається від її законів; тоді починаються великі екологічні лиха. А людина ж насправді – це посланець Цілості, яка прагне повернути

собі буття. Людина має потенцію творити з Хаосу Гармонію, і лише людина може об'єднати розірвані частки буття в єдиний промінь, так само як і знищила його колись...

– Прийде час, – говорить Мольфар, – коли людина вибиратиме той чи інший напрямок духовного розвитку залежно від потреби її місії. Нещодавно духи відкрили мені, що настане момент, коли поєднуються прадавні магічні знання та сучасний технічний прогрес. І тоді людству відкриється «філософський камінь», і буде нова золота доба. Але чи будуть ті люди нащадками нинішніх – цього я не можу сказати...

Феномен магів – це спалахи тієї Першоповноти, про яку нам розповідають міфи. Тепер та правітчизна, той цілісний світ, де всі розуміли одне одного, існує в паралельній реальності. Маг відкидає тіні між світами, від минулого до майбутнього, з'єднуючи їх у теперішньому. І в цьому головне завдання таких людей: адже навіть примівки, ці формули магічного мистецтва, – це зовнішні атрибути. Головне ж дійство відбувається в душі мольфара, в тому світі, де примівник живе половину свого життя.

Я замислююся над питанням: чи потрібні такі люди тепер?

Чому дедалі більше магів, шаманів, мольфарів ідуть у Вічність, не залишаючи

учнів, не віддаючи нікому свого знання? Чому вони воліють радше переступити останній поріг у муках, аніж віддати свій дар наступникові?

Мольфар каже:

– Такі люди завжди потрібні. Бо вони тримають у своїх руках закони розвитку й велику рівновагу світу. Але магія – це двосічний меч, а люди слабкі; якщо передавати знання учням, духовно невідготовленим, багато хто зловживатиме тією силою, що їй дають магичні знання.

– А що буде, коли не стане на землі магів? – запитую я.

Мольфар усміхається і каже...

**Карпатські скелі стережуть таємниці
мольфарського знання.**

Я прощаюся зі старим Мольфаром. Він проводить мене до кладки. Ми обіймаємося на середині мосту, і я вперше помічаю, який він стомлений. А він говорить, дивлячись у небо:

– Благаю всі небесні сили на поміч вам, щоби ви здобулися вершини знання вашого дару...

Я виходжу на дорогу і поки йду до автобусної зупинки, відчуваю в серці неймовірну самотність. Але напевно, так має бути. Бо щоб рухатися вперед, потрібно звільнити себе від минулого, щоб прийшло щось нове, треба залишити надбане раніше.

Я йду ґрунтовим шляхом, він стелеться переді мною і мерехтить у сутінках, ніби якась чарівна зоряна стежка. А в моїх вухах і досі ще лунає хрипкуватий, стомлений голос старого Мольфара:

– Магію неможливо знищити. Можна знищити людей, можна знищити цілу Традицію... Але не можна вбити Магію – правічне знання про закони світобудови. Вона відроджується в інших людях, в інших традиціях, в інших народах, у нових виявах і формах...

І далі існує, благословляючи обраних нею...

**Київ–Карпати
Різдво, 2006**

Замість післямови

Висловлюю щиру подяку всім, хто допомагав мені в роботі над цією книгою: київським та карпатським друзям, котрі підтримували та заохочували мене до праці; косівчанці Марії Миколаївні Рак, яка подарувала для книжки кілька чудових бувальщин; усім, хто прочитав рукопис і зробив важливі зауваження.

Окрема подяка Олексію Кушнаренку, який відкрив мені таємницю гір.

І звісно – низький уклін та найщиріша вдячність моємулюбому наставникові, пану Михайлу з роду Нечаїв, одному з останніх вартових Мольфарської Ватри.

Словник діалектних слів, що зустрічаються в книжці

Бартка — невелика сокира на довгому топорищі, використовувалася гуцулами як ковінька або ж як зброя.

Бесаги — дві великі торби, з'єднані смужкою тканини або ременем. Носили їх через плече.

Бескид — висока гора.

Ватра — багаття, вогонь.

Газда, газдиня — господар, господиня.

Гелетки — горщики.

Гражда — обійстя.

Гук — водоспад або водокрут на гірській річці.

Дримба — гуцульський народний музичний інструмент. Різновид варгану.

Крисаня — гуцульський капелюх, аксесуар чоловічого вбрання.

Кептар — кожушанка з овечої шкіри без рукавів. Деталь традиційного гуцульського строю. Носили кептар як чоловіки, так і жінки. Жіночі кептарі часто були з білої шкіри, оздоблені барвистим вишиванням та бісером.

Маржина — худоба.

Мешти — черевики.

Опришки — учасники руху проти польського панства в Карпатах та на Буковині у

XVI–XIX століттях. За переказами, віднімали добро в панів та роздавали його біднякам.

Плай – гірська стежка.

Сардак – деталь традиційного гуцульського вбрання, коротка свитка з вовни. Надягали її переважно на свята. Сардак часто оздоблювали вишиванням.

Тайстра – заплічна торба.

Флояра – різновид гуцульської сопілки.

Чередійниця – лиха відьма, що «спеціалізується» на відбиранні молока в корів та на присушуванні чужих чоловіків.

Черес – широкий шкіряний пояс, частина чоловічого гуцульського строю. Часто буває прикрашений кованими металевими візерунками.

Рекомендована література

Необхідне пояснення. Цей список – не офіційна бібліографія книг, котрими я послуговувалася в роботі, а книжки, що надихнули мене до праці й котрі – я сподіваюся на це – допоможуть читачам краще зрозуміти хід моїх думок.

Афанасьев А. Поэтические воззрения славян на природу. – М.: Современный писатель, 1995.

Бауэр В., Дюмотц И., Головин С. Энциклопедия символов. – М.: Крон-пресс, 1998.

Гроф Станислав. Космическая игра. – М.: Издательство Трансперсонального Института, 1997.

Гроф Станислав. Психология будущего. – М.: Издательство Трансперсонального Института, 2001.

Гроф Станислав. Человек перед лицом смерти. – М.: Издательство Трансперсонального Института, 1996.

Гюйонварх К. Ж., Леру Ф. Кельтская цивилизация. – СПб.: Культурная инициатива, 2001.

Золотослов. Поетичний Космос Давньої Русі. – К.: Дніпро, 1988.

Кастанеда Карлос. Учение дона Хуана. [тт. 1-11] – К.: София, 1998.

Кельтская мифология. Энциклопедия. – М.: Эксмо, 2002.

Лири Тимоти. Семь языков Бога. – К.: Янус, М.: Пересвет, 2001.

Лири Т., Метцнер Р., Олперт Р. Психоделический опыт: Руководство на основе Тибетской книги мертвых. – М.: Инициатива, Ника-Центр, 2003.

Мистики XX века. Энциклопедия. – М.: Локкид-Миф, 1998.

Мифы народов мира. – М.: Советская энциклопедия, 1985.

Номис Матвій. Прислів'я, приказки та таке інше. – Саут-Бавид-Брук: ВФ Владики Мстислава, 1985.

Номис Матвій. Фольклорний збірник. – Саут-Бавид-Брук: ВФ Владики Мстислава, 1985.

Радин Пол. Трикстер. – СПб.: Евразия, 1999.

Салливан Уильям. Тайны инков. – М.: Вече, 1998. – (Тайны древних цивилизаций).

Українська міфологія. Енциклопедія. – К.: Либідь, 2002.

Хаксли Олдос. Дверь восприятия. – СПб.: Азбука-классика, 2003.

Элиаде Мирча. Шаманизм. – К.: София, 2002.

Эстес Кларисса П. Бегущая с волками. – К.: София, М.: Гелиос, 2001.

Языческие божества Западной Европы. – М.: Эксмо, СПб.: Мидгард, 2005.

Gimbutas Marija. The Goddesses and Gods of Old Europe. – L.A.: University of California Press, 1996.

Gimbutas Marija. The Language of the Goddess. – NY.: Thames&Hadson Inc., 2001.

Літературно-художнє видання

Гроловиця БЕРДНИК

ЗНАКИ КАРПАТСЬКОЇ МАГІЇ

(Таємниця старого мольфара)

*Малюнок на обкладинці (Ю. Козак) та ілюстрації
всередині книжки надані Гроловицею Бердник.*

Відповідальна за випуск Ю. Оскольська

Підписано до друку 24.10.2006.

Формат 60х90/16.

Умовн. друк. арк. 23. Обл. вид. арк. 9.

Гарнітура SchoolBook. Друк офсетний.

Наклад 2 000 прим.

Зам. № 46/10

Віддруковано:

ПП «Мрія-Друк»

м. Харків, тел.: (057) 755-20-40

ТОВ «Гамазин», 04071, м. Київ, а/с 110.

Телефон для оптових покупців: (044) 467-50-24

Карпатської магії не існує.

Саме такий вирок підписали їй мастодонти від науки, оголосивши мольфарів – карпатських чарівників, шаманів та знахарів – шарлатанами, а їхню практику, обряди та ритуали – пережитком. І хоча сьогодні мольфарам не потрібно ховатися від влади, як за радянських часів, для офіційної науки їх ніби й не існує.

Попри такі негативні висновки, як доводить у своєму розслідуванні Громова Бердник, мольфарство є не просто своєрідним етнографічним забобоном, а частиною світової шаманської культури, у чому доскіпливий читач має змогу пересвідчитися особисто, уважно перечитавши цю книжку.

ISBN 966-2936-31-1

9 799662 936318